FILIMON

52

ESPLA

FILIMON

Ciocoii vechi și noi

52

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

În colecția
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
vor apărea

G. CĂLINESCU
Enigma Otiliei, roman, partea I

G. CĂLINESCU
Enigma Otiliei, roman, partea a II-a

MARK TWAIN
Un yankeu la curtea regelui Arthur, roman

ILYA EHRENBURG
Viața lui Gracchus Babeuf, roman

EUSEBIU CAMILAR
Negura, roman

GHEORGHI KARASLAVOV
Tango, nuvele

Lei 5

NICOLAE FILIMON

Ciocoii vechi şi noi

1961

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

Ediția de față reproduce textul după *Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din pisică șoarici mănîncă*, romanț original de Nicolae M. Filimon, București, Imprimeria statului, 1863.

In transcrierea textului au fost aplicate normele ortografiei actuale, păstrîndu-se particularitățile de limbă ale scriitorului. Notele de subsol ale autorului au fost menținute; pentru a fi deosebite de notele redacției, ele au fost urmate de mențiunea: (n. a.).

In glosar, au fost incluse și cuvintele explicate de autor în text sau în note subliniare.

Ediția a fost îngrijită în Redacția de valorificare a moștenirii literare.

E.S.P.L.A.

PREFAŢĂ

Nicolae Filimon se naşte la 6 septembrie 1819 în Bucureşti. E cel de-al treilea copil al lui Mihai Filimon, protopop şi epitrop al bisericii Enii, şi al prezviterei Maria, neştiutoare de carte. Mediul familial, nivelul de viaţă, atmosfera în care trăieşte viitorul cîntăreţ bisericesc, apoi scriitor, sînt de configuraţie mic-burgheză. Cînd, în iulie 1830, preotul e răpus de holeră, preoteasa e nevoită să lupte, singură, pentru creşterea celor patru copii minori, din venitul — foarte problematic — al celor 90 de stînjeni din uliţa Tîrgoviştei, mahalaua Sf. Vineri, plantaţi cu vreo 1.500 de duzi şi vreo 700 de pomi roditori.[1] Astăzi, asemenea cifre ar spune ceva. Atunci, ele nu puteau concretiza mare lucru. O dată cu moartea preotului, luase sfîrşit şi bruma de prosperitate care, de altfel, nu pare să fi rămas în amintirea scriitorului.

Dat la şcoala, din chiar ograda bisericii, a dascălului Chiru, Nae (Nicolae) era *„o fire neastîmpărată, bufonul şcoalei, din care pricină dascălul Chiru se cam întrecea cu dragostea asupra lui : ridicîndu-l de urechi ori de zulufi în vîrful degetelor, făcîndu-i morişcă în păr şi scărpinîndu-l pe spinare cu nuiaua de alun, bez izbiturile în cap de-a fuga cu metaniile şi cu imineul“*[2].

[1] G. Călinescu, *N. Filimon*, în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*, anul IV, 1955, p. 224.

[2] N. Filimon, *Nuvele. Nenorocirile unui slujnicar şi Mateo Cipriani.* Precedate de *Amintiri şi însemnări despre Nicolae Filimon* de pr. G. Negulescu-Batişte şi dr. N. Vătămanu, editura „Universul“, Bucureşti, 1942, pp. 35—36.

Dar nu peste puţin timp îl găsim pe neastîmpărat în casa ctitorilor bisericii Enii, a Bărcăneştilor, *„vechi boieri pămînteni"* [1], unde alături de copiii marelui logofăt Scarlat Bărcănescu va fi învăţat ceva *„filade greceşti"*. Dar generozitatea „bărcănească" se defineşte repede, căci în 1831 orfanul e mutat la curtea clucerului Eftimie Răsuceanu, ajuns epitrop al bisericii pe care o chivernisise răposatul protopop. Nicolae era un fel de rîndaş la curtea noului epitrop, cîştigîndu-şi hrana zilnică, îmbrăcămintea şi încălţămintea ce i se cumpărau de Paşti.

Presupunerea că în anii 1831, 1832 şi 1833 Filimon ar fi urmat — sub numele de Nicolae Papadonat — clasa I şi a II-a de „umanioare" la colegiul „Sf. Sava", unde ar fi luat premii la geografie şi hronologie, e controversată. [2]

Fapt e că printr-o însemnare din decembrie 1836, (făcută, cum îi intrase în obicei, pe una din cărţile de cult), Filimon arată că slujise bisericii Sf. Nicolae (a Enii) 6 ani, iar prin alta că e cîntăreţ *„la sf. biserică a Ianii"* din 1829, pentru ca prin alta, din 14 ianuarie 1842, „Nae Filimonescu" să facă *„cunoscut că s-au aflat în slujba sf. b(iserici) a Ianii 13 ani şi se află şi acum în slujba acesteia ca cîntăreţ absolut"*, adică absolvent, după ce, printr-o însemnare precedentă — din ianuarie 1841 — făcuse *„să se ştie că la leat 1841"*

---

[1] Cum afirmă *Buciumul*, nr. 145 din 11 noiembrie 1883, în necrologul lui Scarlat Bărcănescu.

[2] Presupunerea vine de acolo că printre diversele construcţii onomastice cu care Filimon împodobea feluritele cărţi de cult se află şi un N. Papadonat, nume aflat apoi în matricolele Colegiului „Sf. Sava" (cf. Şt. Pop, *Colegiul naţional Sf. Sava*, în *Boabe de grîu*, IV, nr. 7). Dar scriptele colegiului îl arată pe elevul Papadonat *„fiu de lipscan cu lăcuinţa Sf. Ilie, Podul Caliţii 2.367"* (cf. N. Filimon, *Nuvele. Nenorocirile unui slujnicar* şi *Mateo Cipriani*. Precedate de *Amintiri şi însemnări...* p. 36), iar G. Călinescu (în monografia citată, p. 228), pornind de la faptul că acel Papadonat era în serie cu N. Bălcescu şi I. Ghica, observă că *„Ion Ghica nu spune că ar fi fost coleg cu N. Filimon şi, cum locuia şi el pe Podul Caliţii, la 2.336, ar fi destăinuit la toţi cine este Papadonat"* — ceea ce Ghica nu face.

se tocmise *„cîntăreț, la b(iserica) Ienii drept lei opt sute pă an“.*[1]

Cam aceasta — cînd Filimon trecuse de 20 de ani — trebuie să fie epoca din multcitata scrisoare către Alecsandri a lui Ion Ghica : *„Pe lîngă grupul Anton Pann, Nănescu, Chiosea și Unghiurliu, unul și nedespărțit, se lipise un copilandru nalt, rumen, sprintenel, cu pletele de țîrcovnic ; se introdusese în societatea acelor diletanți făcîndu-le tot felul de misiuni : știa unde se găsea pelinul cel mai bun și unde se frigea trandafirii cei mai gustoși ; îl făceau haz, fiindcă era plin de originalitate, de duh și de veselie. Acela era tînărul Filimon, care, deși aspirant la preoție, dar știa pe «Arghir» pe de rost, din scoarță pînă-n scoarță. Îndată ce Iancu Văcărescu, Eliad, Alexandrescu sau Anton Pann făceau o poezie, a doua zi el o știa pe dinafară ; cînta din memorie, și foarte bine, toate ariile operelor italiene jucate în sala Slătineanu.“*[2]

Biografia lui Filimon crește o dată cu referințele despre însăși viața culturală a Bucureștiului din acel timp. Iată-l, în primăvara anului 1843, asistînd la reprezentațiile trupei de operă a lui V. Sansoni, la spectacolele *„virtuoasei damicele Enietta* <Karl>, *care, călătorind către Orient, se zăbovește cîtva* <timp> *și* <pe> *la noi“*, și care *„a strămutat pînă la entuziasm publicul“*[3]. *„Intr-o vreme* — spune Ghica — (Filimon) *a izbutit chiar să fie admis corist în trupa madamei Carl“*, care, împreună cu Momolo, luase direcția operei italiene în 1845, iar *„mai în urmă“*, același îl află flautist în orchestra lui P. Papa-Nicola, care are impresariatul operei din 1849 pînă prin 1857.[4]

---

[1] N Filimon, *Nuvele. Nenorocirile unui slujnicar* și *Mateo Cipriani. Precedate de Amintiri și însemnări*... p. 57.

[2] Ion Chica, *Din vremea lui Caragea*, E.S.P.L.A., București, 1960, p 48

[3] Cum scrie *Curierul romînesc*, nr 29 din 9 aprilie și nr. 30 din 16 aprilie 1843.

[4] *Ibidem*.

Biserica Enii e un punct magnetic al biografiei lui Filimon. În 1852 el ajunge epitrop acolo unde fusese tatăl său şi apoi Răsuceanu — acela la care rîndăşise. Acum, fostul rîndaş pe lîngă locuinţă la biserică, avea leafă de 2.400 lei anual. Dar ascensiunea lui mic-burgheză continuă : *„scriitor la Departamentul Credinţei"*, la 4 decembrie 1852 e avansat *„contopist"*, iar la 26 februarie 1856 e distins cu rangul de *„pitar"* şi confirmat *„ajutor la masa a doua"*, în secţia I a aceluiaşi departament.

*

Sîntem în preajma debutului în publicistică al lui N. Filimon. Ce nivel cultural avea ?

Imaginea promovată de amintirile lui Ghica — a unui Filimon chefliu şi boem — trebuie întregită, dacă nu rectificată, cu aceea a unui Filimon studios, receptiv la cultură, însetat de ea. El ştia curent greceşte ; cunoştea italiana şi nu-i era străină franceza (*„fără nici o diplomă poseda 4—5 limbe"* [1], va scrie Bolliac la moartea scriitorului). Filimon îşi dezvoltă personalitatea într-o epocă din cele mai frămîntate din istoria secolului al XIX-lea, epoca destrămării orînduirii feudale şi a afirmării elementelor burgheze în economie, apoi, tot mai viu, în politică şi în cultură. Viitorul biograf al „slujnicarilor" are un ochi pătrunzător şi discerne esenţialul printre evenimentele social-politice. El notează în pseudojurnalul său, risipit pe minee şi penticostare : *„Să se ştie că la anul 1840, luna lui octombrie, s-au descoperit un complot asupra stăpînirii"*. E vorba de complotul lui Dimitrie Filipescu şi al lui Bălcescu. Printre complotişti e şi cîntăreţul de la biserica Negustorilor, Marin Serghiescu-Naţionalu, care, osîndit, nu va ieşi din temniţă decît abia peste opt ani, eliberat de revoluţie.

A participat Filimon la mişcarea revoluţionară ? Documentele nu atestă aşa ceva, dar care documente pot cuprinde

[1] În *Trompeta Carpaţilor*, nr. 6 din 21 martie / 2 aprilie 1865.

concret, nominal, pe toţi participanţii unei asemenea mişcări? Cîntăreţ la biserică şi flautist la operă, Filimon la acea dată nu era o figură într-atît de notabilă încît documentele să-l desprindă din vălmăşag şi să-l individualizeze.

Spiritul mişcării este însă reflectat în operă. În primul lui foileton la *Naţionalul* [1] (nr. 1 din 5 decembrie 1857), în care autorul, analizînd retrospectiv activitatea ultimilor nouă ani (adică de după revoluţie), face, sub titlul *Teatrul italian*, un *Paralelism între fosta direcţiune şi cele de astăzi*. Funcţiunea socială a artei este dintru început afirmată în linia *Daciei literare*: *„ca să corespundă cu fidelitate misiunii lui,* <teatrul> *urmează a fi întocmit astfel pe cît se poate servi nu numai de distracţiune şi petrecere, dar şi de instrucţiune muzicală publicului nostru"*.

Patriotismul constructiv al lui Filimon reiese de la primul lui foileton. Dar, totodată, competenţa lui, cu o justă orientare în critica muzicală, radical deosebită de tot ceea ce se încercase la noi în acest domeniu. Filimon discuta conţinutul operelor, analiza punerea în scenă, aprecia execuţia muzicală — ceea ce în jurnalistica noastră era inedit nu numai ca substanţă, dar şi ca tehnică publicistică. Conştient de sărăcia terenului, Filimon consacra foiletoane întregi, cu date esenţiale asupra vieţii şi operelor marilor compozitori, pentru a familiariza publicul nostru cu datele fundamentale ale istoriei muzicii. El ştie să găsească forma cea mai atrăgătoare şi cea mai accesibilă, să dea amănuntul semnificativ, fără a pierde din vedere obiectivul principal — acela al unei juste şi mereu sporite orientări a cititorilor pe un teren atît de vast şi totodată atît de delicat. Filimon e primul nostru cronicar muzical modern, primul nostru muzicolog.

*

Dar, de la foiletoanele muzicale, Filimon avea să treacă la reportajul de călătorie. Încheind în *Naţionalul* din

---

[1] *Naţionalul* a apărut sub direcţia lui V. Boierescu, de două ori pe săptămînă, fără întrerupere pînă în 1861.

23 iunie 1858 seria celor cinci foiletoane consacrate unei *Schițe biografice asupra celebrului violonist Paganini*, cronicarul muzical pleacă în ziua de 29 iunie 1858 în străinătate.

Peisajul geografic însuflețit prin referința istorică, citatul documentar subliniat de exclamația patetică, evocarea împletită cu anecdotica — astfel se înfățișează primul foileton cu care Filimon și-a început publicarea în *Naționalul* a însemnărilor lui sub titlul *Trei luni în străinătate. Impresiuni și memorii de călătorie*. În 1860 ele aveau să apară în volum cu titlul *Escursiuni în Germania meridională* și cu subtitlul *Memorii artistice, istorice și critice*. Așa cum le definește subtitlul, însemnările acestea au un aspect mozaical, cititorul fiind solicitat pe multiple planuri într-o stufărie enciclopedică, sau numai de pur itinerar al călătoriei, cu digresiuni adesea pline de savoare. Cel care scrie e un reporter modern, un publicist multiplu informat, care nu manifestă naivitatea solemnă a unui Dinicu Golescu și nici psihologia distantă a unui ins coborît din vîrful piramidei orientale în furnicarul burghez occidental. Deci Filimon nu se minunează, cutremurat, în fața civilizației occidentale, ci se familiarizează rapid cu cuceririle progresului și dacă se miră de ceva, e că tehnica noastră modernă nu e chiar atît de înaintată pe cît auzise. Pe el nu-l frapează trenul, ci faptul că pe *„strada ferată"* acest tren merge... atît de încet! El explică misterul mașinii cu aburi și al punerii ei pe șine, evocînd pe Denis Papin și pe George Stevenson. Poziția lui Filimon e realistă, nu „pitorească", iar însemnările lui îmbracă un caracter practic, dat, de altfel, și de aspectul lor jurnalistic-reportericesc. Poziția de clasă a autorului, experiența lui de viață — fundamental deosebite de ale unui Dinicu Golescu — îi dau și o altă optică. Critica lui are alte izvoare și alte obiective decît cele ale Golescului. De aici, caracterizări pe cît de juste, pe atît de tăioase :

Boierimea : în loc de a *„se pune în capul progresului"* și a *„să sacrifica pentru înaintarea și fericirea patriei... este dată la o viață indolentă și se ocupă numai de plăcerile sim-*

țuale, de jocul cărților și de jafuri, iar amorul patriei o apucă numai atunci cînd domnia țării se află văduvind sau cînd voiește a o face să devie astfel, ca să poată da tronul vreunuia din favoriții săi“.

Burghezia: *„deși posedă o scînteie de patriotism... în loc să se unească sub stindardul patriei și să se ocupe de ceva folositor pentru dînsa“*, e împrăștiată în diferite partide, epuizîndu-se în lupte sterile.

Clerul: *„ignorant“* și *„exemplu la tot ce numim depravațiune și imoralitate“*.

Memorialul de călătorie se diversifică nu numai în conținut, dar și în procedee. Dacă Orșova *„seamănă cu un întins cimitir și nu inspiră decît tristețe și dezolațiune“*, Pesta și Buda apar ca imagini dintr-un ghid turistic cu referințe istorice și edilitare seci, cu detalii despre prețurile la hotele (*„bine mobilate... plus un serviciu iute și inteligent“*). Dar iată că cel care venea *„cu capul plin de ideile faptelor celor mari ale eroilor maghiari de la 1848“* este frapat de *„marea amorțire politică“* ce stăpînea cele două orașe, și abia într-o cafenea el descoperă pe *„adevărații maghiari“*, printre care întîlnește pe un tînăr, originar din Transilvania, erou al revoluției de la 1848:

„— Iubesc foarte mult națiunea maghiară — declară scriitorul — *și aș dori să o văz mare și fericită. — Tot asemenea sentimente am și eu pentru patria dumitale“*, îi răspunde tînărul maghiar, care, copleșit de emoție, *„plînge căderea patriei sale“*. Filimon îl îmbărbătează: *„Încetează, amice! Dumnezeul popoarelor nu va suferi să piară o națiune atît de bravă!... Ocaziuni... se vor prezenta de mai multe ori: numai, compatrioții dumitale să știe a se folosi de dînsele.“* De ce a fost înfrîntă revoluția maghiară din 1848? Fiindcă *„răscularea de la '48 a găsit pe maghiari foarte puțin pregătiți pentru libertate... Maghiarii, ca popol cu minte, cînd puseră mîna pe arme ca să-și dobîndească indipendența, căta să se gîndească mai întîi că Ungaria este locuită de mai multe popoare, toate cu tradițiunile, cu limba și aspirațiunile*

lor. Ca să unească pe aceste popoare la ideea cea mare a libertății, căta să le promită ceva mai mult decît aceea ce le da împăratul. Era necesariu să zdrobească privilegiile, să desființeze iobăgia..." Căci „*libertatea, drepturile și datoriile, cînd nu sînt pentru toți, devin himere sau vorbe seci și nu aduc decît ruină și pieire*".

Un puternic patriotism străbate aceste pagini. Gîndirea politică a autorului e de pură esență patruzecioptistă, în problema națională ea fiind larg bălcesciană. Filimon se simte indestructibil legat de poporul său și manifestă o trainică încredere în viitor : „*Tot ce am zis este un eco al suferinței poporului din care fac parte, este expresiunea durerii ce apasă pe frații mei ; cu toate acestea nu disper...*"

Aceeași ardență însuflețește și seria de foiletoane apărute (tot în *Naționalul*) sub titlul *Monastirea domenicanilor dupe colina Fiesole*, care, reproduse în *Revista Carpaților*, au apărut sub titlul *Mateo Cipriani — nuvelă florentină*. Eroul, un tînăr carbonar, își dă viața pentru salvarea patriei, în antiteză cu tagma călugărească a iezuiților, al căror scop e „*acela de a degrada inima popoarelor, de a le abrutiza spiritul și a le aduce apoi la o supunere oarbă către guverne, oricît de rele ar fi*".

E un adevărat rechizitoriu. Violența acuzării implică o puternică convingere anticlericală (cu care cititorii se vor întîlni și cu prilejul evocării figurii lui Huss, la Praga) : „*Popoarele și clerul proletar, nemaiputînd să sufere abuzul capilor bisericii, se revoltară*", scrie fiul popii și epitropul de la biserica Enii, aducînd, între altele, argumentul că inchiziția „*în trei secole a ars mai mult de o sută cincizeci de mii individe și a făcut să meargă la galere peste cinci sute mii*", oroare care face cu atît mai firească exclamația : „*Grație revoluției de la '93, căci aduse căderea acestui detestabil tribunal !*" Adică o atitudine consecventă, și izvorul ei trebuie căutat în poziția combativă a scriitorului împotriva tiraniei și aliaților ei de orice fel.

E ceea ce se vede şi în cealaltă nuvelă, care de asemeni constituie un popas romantic pe drumul însemnărilor de călătorie, în *Friederich Staaps sau atentatul de la Schönbrunn în contra lui Napoleon I*, amestec de date reale, de anecdotică şi de pură ficţiune, în care dragostea de libertate şi patriotismul izbucnesc năvalnic: „*Te urăsc* — îi spune cu sfîntă mînie tînărul patriot Staaps lui Napoleon — *căci, ca fiu al poporului şi al libertăţii, te-ai servit de aste nume sacre ca să ajungi la apogeul mărirei, iar după aceea ai trădat pe unul şi ai strivit pe cealaltă. Te urăsc pentru că ai adus în sînul patriei mele uciderea, dezolaţiunea şi deprădarea. Te urăsc pentru că ai omorît libertatea poporului german, pentru că, ca un al doilea Attila, te-ai făcut flagelul patriei mele.*"

Fragmentul *Ascanio şi Eleonora*, scris pe acelaşi făgaş, este şi el îndreptat tot împotriva tiraniei, de data asta habsburgice, din Imperiul Austriac, „*ţară a tiraniei, a spolaţiunii şi a mizeriei, pămînt de trei ori blestemat!*"

Oscilînd între doi poli extremi — amănuntul prozaic, sec, de ghid, şi nebuloasa romantică — cele trei scrieri citate reprezintă efortul lui Filimon de a depăşi treapta unei publicistici nedefinite şi a trece pe terenul creaţiei literare autentice.

Escursiunile (care cuprind succesiv însemnări nu numai despre Viena şi Praga, ci şi despre Drezda, München şi alte locuri) i-au prilejuit autorului lor îmbogăţirea experienţei în toate sensurile, inclusiv cel al formei literare. Inegal, ca şi conţinutul, stilul e adesea prolix, iar limba abundă în forme neologistice, încă nefixate, nu o dată supărătoare — în special cele care sînt simple transcrieri de cuvinte franceze şi mai ales italiene. Dar în această împestriţare sînt nu puţine oaze de frumoasă limbă romînească, mai ales acolo unde autorul nu e împins de nevoia redării unor noţiuni străine.

*

După întoarcerea din străinătate, unde, asistînd la numeroase spectacole, şi-a îmbogăţit experienţa artistică, exigenţa lui Filimon este sporită, iar poziţia critică faţă de impresar şi mai accentuată. Exemplu de critică constructivă şi patriotică, Filimon îşi caracterizează singur rostul, dînd o adevărată definiţie cronicarului de spectacol : *„În ţara noastră* — scrie el — *unde noţiunile muzicale şi dramatice sînt foarte puţin răspîndite, publicistul teatral are îndatorirea mult mai severă decît a colegilor săi din ţările civilizate ; el este dator să explice lectorilor săi şi publicului teatral fabula dramatică pe care este edificată opera, să vorbească despre calităţile şi defectele muzicei şi în urmă să facă analiza sau critica interpretării de către artişti a fiecăruia rol muzical, căci neîmplinind aceste condiţiuni scrierea sa devine inutilă şi fără raţiune logică de a exista“.*

Filimon scrie aceasta în *Independenţa,* nr. 4, din 6 octombrie 1861, cu prilejul reprezentării operei *Ernani.* Nu peste mult timp, Filimon abordează şi cronica teatrală, scriind despre vodevilul lui Millo, *Prăpăstiile Bucureştiului* (în primul număr al jurnalului politic, economic, literar şi comercial *Ţeranul romîn,* apărut la 12 noiembrie 1861, sub conducerea agronomului paşoptist Ioan Ionescu de la Brad).

Păşind pe urmele lui Kogălniceanu şi punînd în valoare creaţia originală, Filimon luptă pentru un repertoriu dramatic original şi pentru formarea unor bune cadre de actori, înţelegînd că numai astfel se poate dezvolta un adevărat teatru naţional. El leagă în mod organic aceste probleme, susţinînd că *„pînă cînd nu vom avea un repertoriu de drame şi comedii naţionale, nu vom putea să avem nici actori buni, nici teatru naţional!“* El pledează pentru spectacole care să oglindească realităţile social-istorice din ţara noastră, care *„să deştepte în inima romînului sentimentul patriotismului, al gloriei şi al virtuţilor străbune“* [1].

Preocupat de problema afirmării unui specific naţional în muzică, el recomandă să se studieze cu multă atenţie muzica

---

[1] În *Ţeranul romîn,* nr. 4 din 3 decembrie 1861.

ţăranului din toate părţile locuite de romîni. Cu alte cuvinte, Filimon indică folclorul ca sursă de inspiraţie şi ca material de prelucrat pentru crearea unei muzici naţionale.

*

Deschizător de drum este Filimon şi în domeniul — atît de sărac pe vremea aceea — al valorificării folclorului. În articolul *Jocul bănăţean*, scriitorul felicită pe un d. Cioflec, *„care a avut răbdarea de a fura din gura ţăranului, pe cînd el joacă, mai multe versuri ce cîntă şi a face o bună colecţiune... frumoasă curiozitate"*, pe care ar dori *„ca mai mulţi s-o aibă"*. Filimon reproduce cîteva din aceste piese din folclor nu fără cîteva rînduri de comentariu, care se înscriu printre cele dintîi analize ale poeziei populare la noi. Printre strigăturile reproduse nu lipseşte aceasta:

Fă-mă, doamne, ce mi-i face,
Numai popă nu mă face,
Să mînc pîine bombăită,
Şi colaci
De la săraci.

Filimon remarcă versul popular inspirat din ura ţăranului faţă de cătănie, ca şi pe cel în care-şi manifestă atitudinea faţă de fata bogătaşă.

Nici în articolul citat, nici în ultimul capitol din *Escursiuni*, unde e vorba de invenţia verbală a ţăranului nostru, Filimon nu priveşte satul ca pe ceva pitoresc şi idilic. Dimpotrivă, el ştie, şi o spune, că la noi ţăranul munceşte *„sub biciul dorobanţului"*, iar titlul publicaţiei la care e colaborator apropiat cu Ioan Ionescu de la Brad nu e întîmplător. Era firesc, deci, ca în programul *Ţeranului romîn* să intre — la iniţiativa lui Filimon — şi publicarea de folclor. Într-adevăr, aici (în nr. 10 din 14 ianuarie 1862), la iniţiativa[1]

[1] Cf. G. Baiculescu, *Activitatea folcloristică a lui Nicolae Filimon*, Studii şi texte, Bucureşti, 1941, pp. 23—26, 41, 52.

şi sub îngrijirea lui Filimon, vede lumina tiparului un basm : *Roman Năzdrăvan*. *„Noi dăm lectorilor noştri acest basm* — spune nota introductivă — *învestit în stilul şi limbagiul cel simplu al ţăranului şi credem că mulţi din junii noştri literatori, în loc să-şi piarză timpul tractînd subiecte scrise de alţi literatori mai de merit, se vor grăbi a forma colecţiuni de poveşti şi cîntece populare, care sînt de mare necesitate pentru istoria şi literatura limbei romîne.*" Aluzia la literatura de adaptări şi traduceri este directă, legată de ideea afirmată în *Dacia literară*, apoi în prefaţa *Letopiseţelor*, de către Kogălniceanu. În *„observaţiile"* care însoţesc textul celui de al doilea basm, *Omul de piatră*, semnat „N. Ph." (publicat în nr. 34 din 11 septembrie 1862), se face elogiul capacităţii artistice a ţăranului nostru şi al înaltei lui morale. Basmul acesta dezvoltă tema sacrificiului pentru prietenie. El constituie o demonstraţie că *„pildele din poveştile ţăranilor noştri ţintesc de a încuragea întemeiarea amiciei şi a dragostei între oameni prin învăţătura că nici un sacrificiu, fie oricît de mare, nu rămîne nerăsplătit"*.

Tot Filimon e cel care publică şi basmul *Omul de flori cu barba de mătasă sau povestea lui Făt-Frumos* (apărut anonim în numerele 37, 38 şi 40 din 2, 9 şi 23 decembrie 1862 ale *Ţeranului romîn)*.

În redarea basmelor, Filimon nu le alterează fondul şi nici nu se abate de la spiritul limbii. Dimpotrivă, le valorifică printr-o transcriere artistică, îmbogăţind şi şlefuind forma populară. Filimon nu re-creează basmele culese, dar nici nu le transcrie mecanic, ca pe un document lingvistic.

Observaţia socială şi atitudinea satirică a lui Filimon faţă de parvenitismul şi demagogia burghezo-liberală puteau fi deduse încă din unele însemnări de călătorie, în special din unele note. Oricum, preocuparea social-politică a scriitorului este vădită, astfel încît critica societăţii romîneşti de pe poziţia idealurilor revoluţiei de la 1848 nu poate surprinde.

Ea era de aşteptat de la un mic-burghez care, depăşind condiţia lui de „conţopist" umil, vibrase la marile idei ale revoluţiei burghezo-democratice, în ale cărei cuceriri sperase, pe ale cărei înfăptuiri la aştepta. În loc de a cădea în scepticism şi în decepţionism, în loc de a se deda unei literaturi de refugiu, el ia atitudine critică activă, creînd o nuvelă satirică inspirată direct din realitatea socială, cu ecou imediat în societatea contemporană. Dacă poate fi discuţie asupra participării concrete a lui Filimon la evenimentele „anului revoluţionar", nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau gentilomii de mahala*[1] nu mai lasă nici o îndoială asupra participării lui la lupta ideologică de după revoluţie.

Slujnicarul e o secătură cu spoială de intelectual, în fond incult, poet fără talent sau avocat cu logoree juridică latinistă, un înşelător de profesie. Eroul lui Filimon se recrutează însă dintre slujnicarii politici. (*„Aceştia sînt teribili!"*) Vara în Cişmigiu, iarna în cafeneaua din Pasajul Romîn, ei pun ţara la cale, dezvoltînd tematica demagogiei consacrate în dezbaterile parlamentare, anticipate sau prelungite la cafenea, în presa cotidiană, ca şi în întrunirile publice. O demonstraţie concretă a acestei tipologii, o mostră vie, este Mitică Rîmătorian. După un şir de peripeţii, unele groteşti, demagogia slujnicarului începe a da roade. El ajunge şef al liberalilor la Craiova, fiind trimis acolo de *„primul minister constituţional"*. Bineînţeles, *„trece de cel mai înfocat patriot şi de cel mai onest om din toată lumea; cu toate acestea, el fură de la stat şi de la particular, mai rău decît în timpii trecuţi, cînd abuzul şi corupţiunea erau încurageate"*. El stă impasibil la unele evenimente sîngeroase din noiembrie 1860, probabil puse la cale chiar de către liberali, a căror căpetenie era. În ascensiunea lui, slujnicarul nu se sfieşte a trece peste cadavre. Din ridicol, slujnicarul devine odios.

---

[1] Apărută în *Revista Carpaţilor*, Bucureşti, II, februarie—martie 1861, tom. 1, pp. 197—231, 261—178; apoi în volumul *Mateo Cipriani, Bergamo* şi *Slujnicarii*, Bucureşti, 1861, pp. 86—137.

În Post-scriptum, autorul definește el însuși și pe Găinescu, personaj secund, dar tot atît de caracteristic epocii de ascensiune politică a burgheziei. El *„este încarnarea omului ignorant și nătîng care, neputînd să facă zgomot în societate prin avere și merite, devine patriot improvizat ; ia parte la toate manifestările zgomotoase și cu lăutari, apoi, crezînd că a servit de ajuns cauza națională, începe a poza ca amator sau mai bine pețitor la funcția de director de minister și prefect de district"*. Deci cu cît mai mari sînt funcțiile de stat, cu atît mai incapabili sînt Găineștii care le dețin. În schimb, *„funcțiunile de cap de secțiune, grefier și cap de masă reclamă cunoștințe speciale, rutină și osteneală"*. Amploiatul conștiincios de la Departamentul Credinței se ciocnise desigur de nenumărați „Găinești", care subscriu *„doar corespondența cancelariei lucrată de alții"*. Și ca nu cumva demonstrația făcută să rămînă negeneralizată și potențialul demascator al nuvelei nefolosit, autorul ei încheia cu un îndemn și cîteva adrese : *„Cercetați cu luare-aminte lucrările administrative și judiciare, cercetați (dacă se poate) protocoalele Camerii și ale Comisiei Centrale și veți vedea, mai bine decît mine, că Rîmătorienii și Găineștii n-au lipsit nici chiar din acele mari corpuri de stat"*.

Critica socială a scriitorului nu face din Rîmătorian sau Găinescu cazuri izolate, singulare. Ei sînt o expresie a societății în care trăiesc, a orînduirii care le condiționează existența și isprăvile și asupra căreia ei înșiși înrîuresc, desăvîrșind sistemul, alături de alți factori : boierimea, clerul, negustorimea. De aceea *„patrioții adevărați... sînt foarte puțini"*. Cu aluzii directe la trădarea idealurilor de la 1848, la batjocorirea lor de către parveniții și demagogii politici, nuvela demască prin Mitică Rîmătorian un tip din familia lui Clevetici, Tribunescu sau Răzvrătescu, proiectînd pe Rică Venturiano și pe Cațavencu de mai tîrziu.

Forța aceasta de demascare dă viață povestirii, care, altfel, e încă schematică și tributară procedeelor romantice,

ca şi acelui didacticism caracteristic aproape întregii opere a lui Filimon.

Reporterul faptului divers, cronicarul politic şi cronicarul teatral şi-au dat întîlnire în procesul de creaţie al nuvelei, ea reprezentînd trecerea imediată, dar de data aceasta izbutită, de la treapta publicistică la cea literară.

Treapta următoare e cea de romancier.

Profund cunoscător al epocii sale şi luînd poziţie acuzatoare împotriva parveniţilor, din care prezentase ca mostră pe slujnicarul Mitică Rîmătorian, Filimon i-a căutat acestuia un legitim înaintaş. Din punctul de vedere al fiziologiei parvenitului, Dinu Păturică e un prototip desăvîrşit. Romancierul reuşeşte să-l definească semnificativ şi să-i dea o explicaţie valabilă pentru întreaga producţie în serie din generaţiile următoare.

Filimon este perfect orientat asupra obiectivului său. În *Prologul* romanului el dă o succesiune de teze pe care apoi le demonstrează, prelucrîndu-le artisticeşte, creînd eroi şi situaţii tipice, mişcîndu-se cu o mare siguranţă, mînat de o mare pasiune demascatoare. *Prologul* are tehnica şi stilul unui rechizitoriu dintr-un mare proces social, în care acuzarea urmează apoi a fi susţinută prin reconstituiri de fapte, probe cu martori, documente, multiple piese acuzatoare.

Cine e acuzatul ?

Scriitorul afectează a căuta *„o clasă de oameni“* căreia să-i dedice manuscrisul. Procedînd prin eliminare, o găseşte : e clasa parveniţilor, a ciocoilor. *„Ciocoiul sau puiul de ciocoi, ajuns om de stat, se deosibeşte de omul onest prin mai multe fapte, iar mai cu seamă prin purtarea sa. El nu se pronunţă definitiv pentru nici o doctrină politică, nu se face adept credincios al nici unui partid, nu doară că are spiritul drept şi nepărtinitor, ci ca să poată exploata deodată toate doctrinele şi partidele în folosul său.“*

Creînd tipul lui Rîmătorian, care din slujnicar ajunge șef de organizație liberală, Filimon doar schițase procesul de ascensiune a acestei categorii sociale, ascensiune care e urmărită numai pînă la o anume treaptă. În roman, el își propune să studieze aprofundat procesul de parvenire, dar nu numai în epoca lui Rîmătorian, ci și în cea anterioară, urmărind ascensiunea pe scara ierarhiei sociale pînă la treptele superioare. Pentru a ajunge aici, ciocoiul depășește cu mult mijloacele lui Rîmătorian și cînd demagogia cu *„amorul de patrie, libertatea, egalitatea și devotamentul"* se dovedește neîndestulătoare sau inoperantă, *„el aleargă la străini și primește de la dînșii posturi în țara sa"*. Astfel, el nu se mărginește a fi un satrap provincial, ci ajunge mare demnitar.

Acest complex și îndelungat proces își propune Filimon a *„urmări în deosebitele faze prin care a trecut... de la ciocoiul cu anteriu și cu călimări la brîu al timpilor fanariotici, pînă la ciocoiul cu frac și cu mănuși albe din zilele noastre"*.

E clar, deci, că acuzatul din acest rechizitoriu nu poate fi decît burghezia, în ascensiune economică și politică, clasa care zdruncină pozițiile feudalității și care, trădînd apoi revoluția de la 1848, se aliază cu moșierimea conducătoare, realizînd „monstruoasa coaliție".

Cele două principale jaloane ale procesului sînt indicate de înșiși ciocoii *vechi* și *noi*. Adică de chiar titlul romanului, care arată limpede că e vorba de două părți. (Moartea, însă, l-a împiedicat pe scriitor s-o dea și pe a doua.)

Romanul se deschide *„Într-o dimineață din luna lui octombrie, anul 1814"*, și se încheie *„la 23 apriliu, anul 1825"*. Socoteala aritmetică arată doar un deceniu : prea puțin dacă ne raportăm la secolul întreg, atît de bogat în evenimente. Totuși suficient, dacă ne gîndim că în decursul celor zece ani s-au întîmplat mari dislocări de straturi în masivul moșieresc, ba chiar și un cutremur : răscoala condusă de Tudor.

Cheile economiei agrare din Valahia intră tot mai mult pe mîna unei clase de oameni pricepuți, harnici, avizi de avere și de putere, deci de ranguri și de funcții în stat. Aviditatea

noii clase este fără margini. Ca arendaşi, ei ştiu să învîrtă — şi încă cu pasiune — biciul pe spinările încovoiate ale iobagilor, pentru că suprafeţele de cultură se măresc necontenit, iar grîne pentru export se cer tot mai mult, pe preţuri tot mai bune. E o epocă de flux economic de care ştiu să profite cei întreprinzători, cei care nu stau pe divan în lene şi tihnă orientală, cei care inventează necontenit noi mijloace prin care să-şi atingă scopurile. Un singur lucru îi interesează : să se îmbogăţească, să agonisească tot mai mult, să stoarcă tot mai sălbatic vlaga iobagilor, năruind în acelaşi timp marile averi feudale, sărăcind pe marele moşier înmuiat în mătăsuri, pe care-l duc de subsuori slujitorii de-l urcă în butcă, pe care-l poartă din iatac în iatac şi-l gîdilă la tălpi.

Impulsul de a promova în ierarhia socială, setea nemăsurată de avere, energia, ingeniozitatea şi totala lipsă de scrupule ale noii clase sînt concentrate în cîteva personaje de prim plan : Dinu Păturică, chera Duduca şi Costea bogasierul. Cel dintîi potenţează la maximum specificul „ciocoiului". Ambiţia unită cu perseverenţa, slugărnicia îmbinată cu viclenia, lăcomia cu rapacitatea şi îndrăzneala cu cinismul — acesta e paralelogramul de forţe al lui Păturică. Seva celui mai nestăvilit egoism impulsionează o mecanică sufletească nu prea complexă, dar perfect pusă la punct.

Iată-l în acea dimineaţă de octombrie 1814 pe scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc, aşteptînd semnul pentru a păşi înainte. E *„un june de 22 de ani, scurt la statură, cu faţa oacheşă, ochi negri plini de viclenie, un nas drept şi cu vîrful cam ridicat în sus, ce indică ambiţiunea şi mîndria grosolană"*. De la simpla siluetă a lui Rîmătorian, scriitorul a trecut la portretul amănunţit. Detaliile vestimentare sînt prodigioase, desprinse cu grijă din imaginile epocii în care şi sărăcia e bogat colorată. Era *„îmbrăcat cu un anteriu de şamalagea rupt în spate, cu caravani de pînză de casă văpsiţi cafeniu ; încins cu o bucată de pînză cu marginile cusute în gherghef ; cu picioarele goale băgate în nişte iminei de saftian, care fuseseră odată roşii, dar îşi pier-*

duseră coloarea din cauza vechimei ; la încingătoare cu nişte călimări colosale de alamă ; în cap cu cauc de şal, a cărui coloare nu se putea destinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cîrpit, şi, purtînd ca veştmînt de căpetenie o fermenă de pambriu ca paiul grîului, căptuşită cu bogasiu roşu". Prin această împestriţare de culori şi de termeni orientali, scriitorul realizează o situare concretă în epocă şi totodată un spor de autenticitate în înfăţişarea eroului principal.

Dinu Păturică e, la rîndul lui, fecior de fostă slugă : tatăl său, treti logofătul Ghinea Păturică, a fost odinioară vătaf de curte la acelaşi Andronache Tuzluc şi, cum reiese din scrisoarea către acesta, se îndeletniceşte cu *„umilita"* lui *„slujbuliţă de sameş"* ce i-a dat-o acelaşi postelnic. E un om de ispravă. Îşi asigură stăpînul că pe *„cele patruzeci lude scutelnici : pescari, răcari, vînători şi dărvari"* le-a împrăştiat în tot judeţul să strîngă (cum, e uşor de înţeles) *„de toate cele trebuincioase"* blagorodniciei sale. Aşadar extracţia lui Păturică nu e întîmplătoare. Pentru ca *„să poată ieşi şi el mîne-poimîne la obraze"*, tatăl său s-a silit să-l înveţe *„toate iuşchiuzarlîcurile şi marafeturile cu care trebuie să fie împodobit un adevărat calemgiu"*, adică un copist. Propriile fapte părinteşti i-au oferit un climat priincios şi pilde concrete ca să fie educat în morala exploatării, ridicată la rangul de virtute. În acest climat şi cu această şcoală, sesizează, ca ciubucciu, că păşind în camera cu ibrice, filigene, chisele şi ciubuce el a ajuns *„în pămîntul făgăduinţei"*. Din acel moment, în citadela postelnicului intrase un duşman ale cărui mijloace de acţiune vor depăşi cu mult pe cele prin care el însuşi suise treptele pînă la protipendadă. Postelnicul începuse doar ca simplu ciohodar, îngrijind de încălţămintea principelui George Caragea, în suita căruia venise din Fanar, atunci cînd stăpînul ajunsese domn în Ţara Romînească. Devenit prin intrigi de femei mare-cămăraş, puse mîna pe monopolul vinăritului, al oieritului şi apoi pe spătărie ;

„astfel, unindu-se cu hoţii şi tîlharii de drumuri, despuie ţara în toate modurile, mai mult de trei ani, pînă ce îşi cumpără vreo zece moşii, cîteva familii de ţigani, case, vii şi altele“. Apoi, tot prin intrigă şi josnicie, reuşi a deveni mare-postelnic.

Acesta e Andronache Tuzluc. Ascensiunea lui e rapidă, pe măsura mijloacelor ce-i stau la îndemînă în situaţia privilegiată pe care o are la curtea domnului. În contrast cu acest boier de filiaţie fanariotă, Filimon ne înfăţişează pe marele ban C..., *„romîn de naţiune“*, care, spre a-şi apăra unica fiică cerută de Tuzluc în căsătorie, înfruntă plin de demnitate pe însuşi domnul, declarîndu-i că e gata a-şi da viaţa sau a lua calea surghiunului decît a da de bunăvoie pe fiica sa *„unui ciocoi mîrşav, care şi-a început meseria de la lingător de talere şi, mergînd din mîrşăvie în mîrşăvie, a ajuns astăzi biciul oamenilor cinstiţi şi al ţărei întregi“*.

E limpede că prin gura marelui ban C... vorbeşte însuşi scriitorul, care se străduieşte, fără însă a izbuti, să facă o distincţie între boierii fanarioţi şi cei autohtoni. Realitatea depăşeşte propriile intenţii ale autorului. El însuşi, în cuprinsul romanului, va oferi destule elemente care arată, direct sau indirect, că în statul-major pentru exploatarea ţării, în centrul căruia trona domnul fanariot, erau şi numeroşi boieri pămînteni. Aceştia se luau la întrecere cu „veneticii“ în exploatarea şi apăsarea iobăgimii.

Alături de Tuzluc e introdus un nou personaj pe scenă: ţiitoarea lui, chera Duduca, *„această Vineră orientală, ieşită din rămăşiţele spulberate ale populaţiunei grece din Fanar... O frumuseţe perfectă, o inteligință vie şi un spirit fin şi iscusit“*, ca atare *„un magnet care trăgea spre sine toate privirile şi toate dorinţele tinerilor din Bucureşti“*. În economia romanului, modul de a acţiona al acestei femei se îmbină perfect cu cel al lui Păturică. E o potrivire de structură şi o identitate de interese, care stau la baza alianţei lor împotriva lui Tuzluc, pe care-l vor ruina. Vicleană ca o vulpe, de îndată ce-l vede pe Păturică, ea înţelege cu cine

are a face tocmai din sforţarea acestuia de a-şi disimula *„întunecoasele intenţiuni şi aspirări ce-i rodeau inima“*. Scenele în care cele două personaje se scrutează unul pe celălalt spre a-şi dibui intenţiile, în care, apoi, şi le dezvăluie reciproc, sînt regizate cu măiestrie. Pînă la urmă, chera Duduca e aceea care defineşte concret poziţia lor faţă de Tuzluc şi perspectiva pe care, împreună, o pot avea : *„De ce să nu ne bucurăm noi de averea lui, căci suferim mojiciile şi fantaziile lui?... Eu ca ţiitoare şi tu ca vătaf de curte putem în scurt timp să-l scoatem la silimet.“*

Pentru aceasta un nou personaj e absolut necesar : Costea bogasierul, care, cum spune autorul însuşi, *„are să joace un rol însemnat în această istorie“*. Negustor şi cămătar, *„trăit şi naturalizat printre fanarioţi“*, mîrşăvia lui nu cunoaşte limite : *„A trămite la ocnă pe un nevinovat sau a fura cu paraua de la marfă, pentru dînsul era totuna... El împrumuta pe toţi junii cu bani, luîndu-le dobînzi nespuse ; făcea înlesniri amoroase chiar în casa lui, spiona pe toată lumea şi o trăda la spătărie“* şi, de n-ar fi fost împiedicat de poziţia lui socială, *„s-ar fi servit şi el de cuvintele : patrie şi libertate, ca să-şi sature lăcomia de bani“*.

O bună parte din roman este consacrată acţiunii celor trei complici, al căror obiectiv comun este îmbogăţirea prin orice fel de mijloace şi, în primul rînd, prin jefuirea sistematică, zi cu zi, a postelnicului Tuzluc, profitînd de lenea, de slăbiciunile şi desfrînarea lui. O dată cu descrierea loviturilor pe care cei trei le dau succesiv şi coordonat, cititorul înţelege că orînduirea feudală în întregul ei era putredă şi că agenţii noii orînduiri se prăseau în chiar procesul acestei descompuneri. *Nervum rerum* al noii orînduiri era banul. *„Cunoşti bine cum stau lucrurile din ziua de astăzi* — îi spune cinic vătaful Păturică unui boier scăpătat, care cere o slujbă — *ai bani, eşti tare şi mare ; eşti sărac, nu te bagă nimeni în seamă.“*

Felurite sînt formele pe care le îmbracă ascensiunea noii clase, al cărui reprezentant e Dinu Păturică. Iată-l pe acesta

ajuns sameş la marea hătmănie. Sameşul era însărcinat cu păstrarea banilor ce se depuneau şi cu ţinerea corespondenţei. Pătrunderea unui jefuitor ca Păturică într-o asemenea instituţie era mai mult decît simbolică : în acea epocă de descompunere, ea era normală. Justiţia, aparatul de stat sînt corupte. Marele hatman închide ochii la o hoţie a sameşului său, care schimbă o piatră preţioasă depusă spre păstrare cu una falsă. Sameşul ia mită, iar ceilalţi slujbaşi se reped ca nişte corbi de pradă asupra celui care vine cu vreo pricină la hătmănie. Păturică introduce între banii încredinţaţi spre păstrare bani falşi. Nimeni nu protesta, căci, cum spune scriitorul, *„amploiaţii furau sub protecţiunea legilor"*.

Clerul nu este nici el ocolit de pana demascatoare a lui Filimon. Cel care scrisese pagini atît de corosive în *Escursiuni* şi în nuvela *Mateo Cipriani* despre unii slujitori ai bisericii nu cruţă pe exploatatorii în sutană. Despre un părinte arhimandrit călcat de cei care au luat calea codrului [1] unul dintre aceştia spune că *„ţine şapte-opt ţiitori în casă"* şi *„nenoroceşte pe tot anul cîte douăzeci-treizeci de fete"*. Mai mult : *„bate pe bieţii romîni din satele mănăstirei, le ia şi cenuşa din vatră... apoi arătîndu-le gîrbaciul cu douăsprezece sfîrcuri de plumb, le zice : «Scoate bani, afurisit ţăran, că-ţi crap pielea cu gîrbaciul acesta»."* Altor ţărani, veniţi la el *„să-l roage să le facă o bisericuţă în sat"*, le-a luat plocoanele şi i-a dat afară din casă cu înjurături. Făcînd ei jalbă la domnie *„i-a pus pe toţi la închisoare, de li se prăpădesc bucatele pe cîmp"*.

Pe cît de puternică se simte ura scriitorului faţă de ciocoi, pe atît de caldă este dragostea lui faţă de ţărănimea oprimată. Paginile în care Filimon descrie cumplita exploatare a ţăranilor de pe moşia Răsucita sînt cutremurătoare. Episodul e străbătut de tragism. Realismul critic al lui Filimon a dat aici unele din cele mai bune pagini ale sale. Păturică e „în

[1] În capitolul al XII-lea, Filimon îi numeşte pe haiduci cu termenul greşit de tîlhari, deşi îi prezintă ca pe nişte ţărani care, nemaiputînd suporta abuzurile exploatării, luaseră calea codrului.

cercetare" la moşia Răsucita. Ţăranii, încă din revărsatul zorilor, umplură curtea caselor boiereşti, fiecare cu plocoanele în mînă ; pui de găină, ouă, unt. Ei veniseră să se plîngă lui Păturică în contra arendaşului.

Peste gloata ţăranilor ochiul romancierului scrutează într-adevăr ce e semnificativ : ei *„deteră mai întîi plocoanele în mîna idicliilor, apoi, după ce se scărpinară în cap şi frămîntară căciulile în mîni cîtva timp, începură a se jălui care de care mai mult, şi toţi deodată"*. Jelania e o pagină de antologie. Ea demonstrează cît de mult evoluase scriitorul în cei cinci ani de experienţă literară.[1] Stilul lui e acum sobru, precis, realist. Succesiunea gradată e de o mare putere de sugestie :

— *„Mie mi-a luat boii şi vaca, sărac de maica mea! pentru un iuzluc de şaptezeci de parale.*

— *Pe mine m-a împrumutat cu două baniţe de mălai şi sînt trei ani de cînd tot i le plătesc...*

— *Mie mi-a necinstit fata cu sila, bătînd-o pînă şi-a ieşit din minţi.*

— *Pe mine m-a înjugat la carul cu lemne, ca p-o vită, conaşule.*

— *Pe mine m-a spînzurat cu capul în jos şi mi-a dat fum de ardei, şi nu m-a lăsat pînă nu i-am dat răvaş că-i sînt dator treizeci de lei...*

— *...o să ne ducem în lume... arendaşul ne jăfuieşte, zapciul ne jupoaie de piei ; gazda de judeţ şi ispravnicii ne ung cu miere şi ne leagă de copaci, de ne mănîncă muştele şi ţînţarii !..."*

Rezultatul : arendaşul reclamat trebui să-i dea lui Păturică 50 de pungi de bani, drept ispaşă pentru tot ce — printr-o sălbatică exploatare — ruinase la moşia lui Tuzluc. Despre un răspuns la plîngerile ţăranilor, nici pomeneală. Dimpotrivă,

---

[1] Filimon afirmă că şi-a scris romanul în 1861. Înainte de a fi fost editat în volum, fusese publicat în paginile *Revistei romîne* (condusă de A. I. Odobescu), Bucureşti, II, 1862, pp. 595—612, 737—770 ; III, 1863, pp. 56—80, 318—354, 582—678.

a trebuit ca ei să sufere o silnicie înzecită pentru ca jefuitorul care, la rîndu-i, fusese jefuit, să-și poată scoate paguba.

Dialectica întregii orînduiri aceasta era. Pînă la urmă însuși Caragea, cel mai mare jefuitor, aflînd de iminenta-i mazilire, trebui să ia calea fugii din țară. El plecă *„împreună cu familia și comorile ce adunase din sudorile de sînge ale nefericiților romîni"*. Tulburarea e profundă : favoriții își văd prăbușite situațiile care *„le înlesnea o viață de satrapi. Numai negutătorii și clasele muncitoare"*, subliniază autorul, primiră noutatea fugii lui Caragea cu indiferență. Motivarea e întemeiată : ca victime seculare ale regimului feudal (Filimon zice „domnii fanarioți"), îi interesa prea puțin dacă asupritorul lor se numea Caragea sau altfel.

Dar fuga lui Caragea înseamnă prăbușirea completă a lui Andronache Tuzluc. „Mofluzit", acesta bate zadarnic din palme ca să vină slugile. Nu se arată nici una, afară de un rîndaș, care-i relatează fuga lui Dinu Păturică cu ceea ce mai rămăsese încă nejefuit. Fără avere, Tuzluc nu mai are nici un fel de trecere. În biserica unde cei doi — Păturică și chera Duduca — se cunună, el cade lovit de dambla și-și pierde mințile.

E primul act al unei „justiții imanente" în care Filimon pare a crede, dar care nu convinge pe cititor. Cu cît se apropie de sfîrșit, romanul iese din făgașul realismului și, în aceeași măsură, își alterează valoarea.

Ca bilanț al violentei lupte dintre el și Tuzluc, Păturică înscria trei moșii, două vii și o casă pe una din cele mai frumoase ulițe ale Bucureștiului. Economicește vorbind, se putea mulțumi cu atît. Dar însăși puterea economică îi impunea s-o caute și pe cea politică. Autorul îi tălmăcește just gîndul : *„De ce folos ar fi fost avuția pentru dînsul, dacă i-ar fi lipsit acea pozițiune socială care ar fi putut să-i deschiză ușile boierilor celor mari și să-l facă egal cu dînșii ?"*

Tactica de politician a lui Păturică e perfectă. Ea a fost consacrată de practica politicienilor burghezi, care au dus-o cu succes pînă mai deunăzi. El își deschide casa pentru toți

cei din anturajul noului domn, Alexandru Şuţu; chera Duduca e o amfitrioană care ştie cum şi cui să-şi ofere farmecele, astfel că în curînd soţul ei primeşte rangul de marestolnic şi funcţiunea isprăvniciei de străini. În această calitate el e recomandat lui Ipsilanti, care-l numeşte ispravnic peste două judeţe, cu promisiunea de a fi făcut caimacamul Craiovei, cînd capul Eteriei va ajunge să stăpînească ţara întreagă.

Evident că un asemenea episod nu corespunde adevărului istoric, cum nu prea corespunde întreaga desfăşurare a evenimentelor răscoalei de la 1821, aşa cum este ea redată de Filimon.

Orientarea ideologică a scriitorului suferise o modificare sub influenţa alunecării burgheziei tot mai mult pe panta reacţionară, deci şi a şovinismului.

Paşoptistul din *Escursiuni*, unde, în spiritul lui Bălcescu, demonstrase o atitudine atît de lucidă şi de rodnică faţă de poporul maghiar, deviase spre dreapta de la această linie şi încerca, în mod nerealist, să dea explicaţii tendenţioase unor evenimente. Voind a-l face pe ciocoi şi mai odios decît era, a socotit să arunce asupra lui şi oprobriul trădătorului de patrie, ceea ce nu contrazicea, de altfel, adevărul. Dar cu acest prilej Filimon a sărăcit de conţinut mişcarea Eteriei greceşti şi a prezentat într-un mod fals pe conducătorul ei, Alexandru Ipsilanti. Implicit, acţiunea şi figura lui Tudor sînt şi ele sărăcite de adevăratul lor sens, răscoala fiind prezentată în mod diversionist ca o mişcare împotriva grecilor, cînd ea era o mişcare cu importante obiective sociale, care ţinteau direct pe marii exploatatori pămînteni. Totodată ea se încadra în mişcarea mai largă — împotriva asupririi otomane, deci pentru libertate naţională. De aici coordonarea mişcării conduse de Tudor cu aceea a grecilor conduşi de Ipsilanti. Dar figura acestuia este şarjată, iar relaţiile lui cu Tudor prezentate tendenţios, alături de adevăr. Conducătorul răscoalei poporului din Ţara Romînească nu s-a prăbuşit din cauza maşinaţiunilor lui Ipsilanti (prin Păturică), ci din cauze mult

mai profunde, printre care propria-i inconsecvenţă. Filimon pare, însă, sincer eronat în privinţa evenimentelor. Patriotismul scriitorului nu poate fi pus la îndoială. El exprimă o mare admiraţie pentru Tudor *„cel mai mare bărbat al Romîniei"*, numai că se lasă antrenat pe panta naţionalismului burghez. De aceea antigrecismul lui, ca generalizare pe linie antifanariotică, nu trebuie muşamalizat, cu atît mai mult cu cît el se poate constata nu numai spre sfîrşitul romanului, în legătură deci cu evenimentele de la 1821, ci şi în restul scrierii. Dacă Dinu Păturică e valah din Bucov, toţi ceilalţi eroi negativi — Tuzluc, chera Duduca, chir Costea bogasierul — sînt greci, domnul ţării fiind şi el fanariot, ca şi aparatul funcţionăresc de la curte. Păturică nu apare ca o „victimă" a fanarioţilor cu care vine în contact, dar majoritatea complicilor săi sînt din Fanar. Nu e mai puţin adevărat că în epoca respectivă burghezia în ascensiune era împestriţată şi că, fiind sub „oblăduirea" otomană, ţările noastre au înregistrat nu puţine elemente din Fanar. Dar cu sau fără acestea, procesul istoric înfăţişat în roman tot ar fi avut loc ; cu sau fără de-alde Tuzluc, chera Duduca sau chir Costea, descompunerea economică, politică şi morală a orînduirii feudale din Valahia tot ar fi fost impusă de legile — inexorabile — ale dezvoltării societăţii. Dinu Păturică, ca şi ceilalţi ciocoi de neamul şi de teapa lui, tot ar fi urcat treptele ierarhiei sociale, în cadrul procesului de surpare a poziţiilor feudale.

Dimpotrivă : ceea ce nu pare plauzibil este tocmai modul cum sfîrşesc toţi aceşti eroi negativi ai lui Filimon. Dinu Păturică — blestemat de tatăl său (pe care refuză a-l recunoaşte) şi uneltind direct pentru uciderea lui Tudor — ajunge pînă la urmă în ocnă, întreaga-i avere fiind vîndută şi împărţită ţăranilor jefuiţi, spre despăgubire ; chir Costea bogasierul falimentează fraudulos şi e condamnat a fi bătut la spate prin toate pieţele negustoreşti şi a fi ţintuit de urechi în faţa prăvăliei sale ; în sfîrşit, chera Duduca, fugită în Turcia, e prinsă în delict de necredinţă şi cadiul ordonă să fie cusută într-un sac şi aruncată în Dunăre. Neverosimilul merge pînă

acolo încît, în aceeaşi zi în care e ţintuit chir Costea, se încrucişează două care funebre: într-un coşciug era Dinu Păturică, mort în ocnă, în celălalt, Tuzluc, mort în mizerie...

Cum explică Filimon toate acestea? Prin simplul fapt al suirii pe tron a lui Grigore Ghica! E limpede că simţul politic al scriitorului suferă o eclipsă care-l pune în contradicţie cu realismul critic afirmat pînă atunci. De aici şi încheierea privind pe eroii consideraţi de autor ca pozitivi: Gheorghe, antonimul lui Păturică, se căsătoreşte cu Maria, eterica fiică a banului C... Ceremonia se desfăşoară într-o atmosferă de apoteoză a virtuţii: însuşi domnitorul, avînd alături pe mitropolitul ţării, întîmpină pe tineri în uşa bisericii şi vesteşte pe mire că l-a cinstit cu caftanul de mare-spătar şi că-l face caimacam al Craiovei... Epilogul, *Din opincar mare-spătar*, evidenţiază astfel mai bine decît orice limitele lui Filimon. Ele ne frapează într-atît, tocmai pentru că vin în flagrantă contradicţie cu realitatea tipică, semnificativă, cuprinsă în roman.

*

Primul nostru roman propriu-zis poartă vizibil semnele lipsei de maturitate a literaturii noastre în acea epocă. Scriitorii noştri şovăie în faţa unor asemenea construcţii, n-au încă un potenţial arhitectonic de mari dimensiuni şi nu ştiu cum să îmbine diferitele părţi ale edificiului într-un corp armonios. Schelăria e încă neconsolidată: îi lipsesc unele elemente şi are altele de prisos. E ceea ce se constată şi la *Ciocoii vechi şi noi*. Autorul nu stăpîneşte încă tehnica compoziţiei: schematic în unele locuri, romanul e prea încărcat, în altele şi cu un sfîrşit ratat.

Cu toate acestea, el reprezintă o cotitură în literatura noastră, care la acea dată nu putea înregistra în domeniul acesta decît romanele lui Bolintineanu, vădit artificiale. Filimon tratează materialul la modul monografic şi preocuparea lui de a reda epoca este atît de evidentă, încît nu se sfieşte să introducă în roman capitole cu caracter oarecum

independent, precum *Teatru în Ţara Romînească* sau, parţial, *Italiana în Algir*. Acestea sînt un ecou al activităţii lui publicistice, dar documentaţia este elocventă şi ea atestă în plus concepţia realistă a scriitorului.

*

Critic al societăţii romîneşti într-o epocă de transformări structurale, Filimon a îmbrăţişat cu privirea lui pătrunzătoare prima jumătate din veacul în care poporul romîn intră în perioada modernă a istoriei sale. Între momentele în care apar pe scena istoriei Dinu Păturică şi Mitică Rîmătorean e o distanţă de patru decenii. Dar amîndoi sînt reprezentanţi tipici, în împrejurări tipice, ai noii clase în ascensiune.

Burgheziei reacţionare, celei care a dat lovitura de la 11 februarie 1866, celei care a făurit societatea de „prinţipii" a eroilor caragialeşti, celei de la 1907, celei care a fost apoi călăul muncitorimii şi care a sfîrşit prin a coborî în cavernele fasciste, îi trebuia o genealogie — un punct de plecare şi o filiaţie. Filimon i le-a dat. El a cunoscut în adîncime resorturile psihologice ale eroilor, mijloacele lor de acţiune, etica lor — toate deopotrivă de odioase.

*

Care sînt principalele mijloace artistice ale romancierului?

Ca în două vase comunicante, pe măsură ce Tuzluc se năruie prin loviturile lui Dinu Păturică şi ale aliaţilor lui, aceştia urcă treaptă cu treaptă scara socială. Lupta de clasă e deci firul conducător, şi firul nu se încîlceşte niciodată, cel mult se subţiază (ca spre sfîrşit) sau desfăşurarea stă pe loc (ca în cele două capitole despre teatru şi muzică). Scriitorul îşi stăpîneşte materialul şi eroii, în special pe cei negativi, pe cei pe care ura lui îi ţine permanent la suprafaţă. Pe cei realmente pozitivi nu ştie încă unde să-i găsească. Cei pe care-i dă ca atare sînt ca şi inexistenţi. Marea masă a iobăgimii rămîne departe de ochiul scriitorului. Ea nu are

reprezentanți nominali în roman, ci participă la acțiune ca victimă anonimă, nediferențiată. Gheorghe e un opincar de vodevil sau de manual școlar burghezo-moșieresc.

Pe alți eroi pozitivi i-ar fi putut descoperi în rîndurile tinerei burghezii, trăind cinstit din munca ei, printre breslași și negutători cu vederi largi, patriotice, nutrind perspectiva revoluției burghezo-democratice. Aceștia sînt doar menționați în *Scenele din viața socială*, diferențiați pe categorii doar după acoperămîntul capului.

Dar hotărîtoare pentru existența romanului, pentru viabilitatea lui, este forța cu care Filimon proiectează pe fundalul epocii tocmai figurile și acțiunile eroilor săi negativi. Asupra lor își concentrează întreaga lui capacitate creatoare. Portretele fizice și morale ale lui Tuzluc, Păturică, chera Duduca și Costea Chiorul sînt elocvente ; acțiunile la care participă ei sînt descrise pe larg, cu grija amănuntului caracterologic. Chiar din cele cîteva citate a reieșit că logica internă a acestor eroi este riguros observată în gesturi, în mimică, în limbaj. Dialogul e strîns, bine condus, în secvențe bine tăiate.

Atîta vreme cît povestirea nu se abate de pe făgașul realist, stilul lui Filimon își păstrează aceleași însușiri : e într-adevăr un stil propriu, sobru ; mai mult de gravură în portretele fizice și în descrierea acțiunilor, pictoric în descrierile de costume. Deși muzician, imaginile predominante sînt cele vizuale. Pe dinaintea ochilor noștri se perindă toată împestrițarea orientală cu care protipendada din acea vreme se înveșmînta și împodobea. Dintre contemporani, numai la Ghica mai întîlnim atîta diversitate coloristică.

Ciocoii vechi și noi este cea mai bine scrisă dintre operele lui Filimon. Neologismele, care abundă în *Escursiuni* și în cronicile muzicale, sînt aici mai rare. Mijloacele artistice ale scriitorului s-au îmbogățit.

Altfel spus, evoluția stilului lui Filimon s-a operat o dată cu aceea a conținutului. Pe măsură ce concepția lui despre lume devine mai realistă, stilul se limpezește și el, se curăță de eflorescența romantică și capătă o mai mare putere de

concretizare, de adevăr, o mai vie forță de tipizare. Din romantic, stilul devine realist și dintr-un prozator inconsistent, care-și rătăcește cititorul printr-un stil hiperbolic și alegoric, Filimon devine un prozator cu un mare potențial de creație, care știe să dea viață oamenilor și acțiunilor pe care le mînuiește cu îndemînare.

Sînt desigur și destule pagini în care stilul lui Filimon se resimte încă de schematismul ce denotă sărăcie și lipsă de inventivitate creatoare sau de abuzuri în epitete ce denotă lipsa unui gust deplin fixat și a unei depline stăpîniri a măiestriei literare.

Raportat, însă, la epoca în care a fost scris, la lipsa unei tradiții de proză realistă, la vîrsta încă atît de tînără a literaturii noastre moderne și a dibuirilor limbii noastre literare, romanul lui Filimon constituie — pentru acea dată — o mare izbîndă artistică.

La 1 mai 1862 Filimon fusese numit șef al secției bunurilor la Arhivele Statului. Munca de aci l-a absorbit într-atît, încît în 1863 n-a scris decît doar cîteva cronici muzicale. La fel în 1864.

Aceeași muncă absorbantă l-a împiedicat să dea volumul II al romanului (despre *ciocoii noi)*.

Pe neașteptate, cînd abia trecuse de 45 de ani, la 19 martie 1865, Filimon încetă din viață răpus de tuberculoză. Cîteva articole de circumstanță i-au anunțat moartea. Mai substanțiale rămîn tot aprecierile lui Ghica : *„sincer, leal, îndatoritor, totdeauna vesel și voios, totdeauna mulțumit cu puținul ce cîștiga prin munca și talentul său ; caracter independent, nu s-a căciulit niciodată la nimeni ; ura și disprețuia lipsa de demnitate și lingușirea ; modest pînă a roși cînd auzea laude pentru scrierile lui, n-a bănuit niciodată că era un scriitor de mare merit“* [1].

Acestea le scria autorul *Scrisorilor către V. Alecsandri* în 1880. La data aceea, Filimon era ca și uitat.

---

[1] Ion Ghica, *op. cit.*, pp. 53—54.

Aşa a rămas pînă în zilele noastre, cînd lui N. Filimon i s-a dat locul ce i se cuvine printre scriitorii noştri de valoare din secolul trecut. El e un pionier : în critica muzicală, în valorificarea basmului popular, în reportaj. Dar mai presus de orice, în istoria literaturii noastre el rămîne ca primul nostru romancier adevărat, creator al romanului realist, oglindă semnificativă a unui proces istoric fără întoarcere. De aici trăinicia operei lui.

George Ivaşcu

CIOCOII VECHI ŞI NOI
SAU
CE NAŞTE DIN PISICĂ
ŞOARICI MĂNÎNCĂ

Romanţ original

DEDICAȚIE

Domnilor ciocoi!

Este mult timp de cînd îmblu cu această nuvelă ziua și noaptea, întocmai ca Diogen, căutînd o clasă de oameni ca să le-o dedic. Am voit să fac această onoare boierilor; dar, după o gîndire serioasă, mi-am schimbat hotărîrea, căci deși într-această clasă s-au strecurat mulți venetici corupți și, cu toate lovirile și tentațiunile străinilor la care servă de țintă de un secol și jumătate, tot se găsesc pintre dînșii bărbați cu simțiminte nobile și cu inimă de adevărați romîni, cari au făcut, fac și sînt convins că vor face mult bine patriei lor.

De la boieri am alergat la negutători. Am revizuit toate stabilimentele de comerciu, de la magaziile cele mari și luxoase pînă la maghernițile cele umilite ale precupeților. Am văzut zarafi fără capital, fanfaroni și malonești, cari sărăcesc lumea prin dobînzile lor cele nemăsurate; lipscani și bogasieri care își împodobesc magazinele cu marfă putredă și cu oglinzi mincinoase și, dîndu-și ton de mari capitaliști, ruinează societatea prin falimente frauduloase, ce se efectuiesc foarte lesne în țara noastră; băcani cari vînd rapiță în loc de untdelemn, orez îndoit cu pietricele ca să tragă mai greu la cîntar și cafea amestecată cu orz și fasole. Am văzut cîrciumari amestecînd vinul cu apă și vînzînd cu ocale cu două funduri, măcelari și precupeți vînzînd cu cîntare strîmbe și m-am mîhnit, căci răul este foarte mare, dar n-am

găsit în aceşti amăgitori decît nişte hoţi sau ciocoiaşi ordinari, ieşiţi din şcoala voastră fără diplomă de specialitate !... Am alergat prin sate şi cătune, am vorbit cu ţărani bătrîni şi tineri ; ce e drept, sînt plini şi ei, sărmanii, de mîrşăvii pînă între urechi, dar n-am găsit între dînşii pe oamenii ce căutam. Am intrat în locaşul lui Dumnezeu, am observat cu conştiinţă clerul înalt şi pe cel proletar. Dar vai, ce dezamăgire !... Acolo unde credeam că voi găsi toiagul şi traista, sacrul simbol al umilinţei şi pietăţei creştine, am găsit ignoranţa întronată, invidia, mîndria, lăcomia şi alte păcate mortale, pe care ne oprim a le descrie, căci legea de presă, fără îndoială, ne-ar condamna la zece ani de ocnă.

Obosit de atîtea cercetări zadarnice, hotărîsem să-mi ard manuscriptul ; dar tocmai cînd mă pregăteam să dau flacărilor rodul ostenelilor mele de şase luni, m-am gîndit şi la voi, preaiubiţii mei ciocoi ai condeiului, de toate clasele şi partidele, şi am zis ca strămoşul nostru Pilat : „*Ecce homo*", sau „Iată oamenii mei !"

Vouă, dar, străluciţi luceaferi ai vicielor, cari aţi mîncat starea stăpînilor voştri şi v-aţi rădicat pe ruinele acelora ce nu v-au lăsat să muriţi în mizerie ; vouă, cari sînteţi putrăjunea şi mucegaiul ce sapă din temelii şi răstoarnă împărăţiile şi domniile ; vouă, cari aţi furat cu zvanţul din funcţiunile cele mici şi cu miile de galbeni din cele mari, iar acum, cînd v-aţi cumpărat moşii şi palate, stropiţi cu noroi pe făcătorii voştri de bine ; vouă şi numai vouă dedic această slabă şi neînsemnată scriere. Citiţi-o cu băgare de seamă, domnii mei, şi oricîte hoţii îmi vor fi scăpat din vedere, însemnaţi-le pe un catastih şi mi le trămiteţi ca să le adaog la a doua ediţiune.

PROLOG

Nimic nu este mai periculos pentru un stat ce voiește a se reorganiza, decît a da frînele guvernului în mînile parveniților, meniți din concepțiune a fi slugi și educați într-un mod cum să poată scoate lapte din piatră cu orice preț!...

Platon a zis, cu două mii ani înainte de a lua noi pana în mînă ca să descriem pe ciocoi, că un om, ca să poată deveni cetățean onest, mai întîi de toate cată să fie născut bine, crescut în frica lui Dumnezeu și din copilărie pînă la maturitate să trăiască înconjurat de oameni virtuoși și drepți.

Ciocoiul este totdauna și în orice țară un om venal, ipocrit, laș, orgolios, lacom, brutal pînă la barbarie și dotat de o ambițiune nemărginită, care eclată ca o bombă, pe dată ce și-a ajuns ținta aspirațiunilor sale.

Pepiniera în care cresc acești inemici ai onoarei și ai tutulor virtuților cetățenești este mai totdauna casa bogatului și mai cu seamă a bogatului parvenit. Aci vine ciocoiul, umilit, și cere a servi pe boierul pentru o bucată de pîne, o cameră de dormit și un veștmînt, ca să se apere de asprimea frigului.

În anii dintîi, aceste vulpi cu două picioare, care întrec în ipocrizie și vicleșug pe cele cu patru picioare din fabulile lui Esop și La Fontaine, petrec împreună cu servitorii cei îmbătrîniți în păcate de tot felul, îi studiază cu cea mai mare atențiune,

încît la etatea de douăzeci ani ei știu foarte bine cum se fură cloșca dupe ouă fără să cîrîie; cu alte cuvinte, știu cît să fure de la aprovizionarea din toate zilele, cît de la aprovizionările cele mari, cît de la arendarea moșiilor și alte mai multe tranzacțiuni ale casei boierești în care se aflu servind.

Știm cu toții că, între slugile de la casele bogaților, ca în toate meseriile sociale, există o ierarhie oarecare. Ciocoiul, dar, își începe uneori cariera de la postul de rîndaș, iar alteori de la lacheu, ce se pune în coada trăsurei boierului; devine cu încetul sofragiu, apoi vătaf de curte, iar mai pe urmă se face și el boier; și cu toate că unii-alții îi zic în deriziune „boier făcut", copiii lui însă devin boieri și fii de boieri.

În timpul pe cînd ciocoiul îmblă după trăsura boierului, el află toate slăbiciunile stăpînului său și-i ajută cît poate ca să și le împlinească în paguba lui și în folosul său. Se întîmplă, însă, de multe ori ca stăpînul ciocoiului să aibă și virtuți, dar aceste lucruri pătrate nu pot să intre în capul și-n inima cea triunghiulară și îngustă a ciocoiului plecat pe drumul de a deveni om mare cu orice preț.

Ca sofragiu se obicinuiește atît de mult cu mîncările delicate, încît nu mai poate să trăiască fără friptură de fazan, brînză de Parma, salami de Verona, icre moi, conserve de Francia și vinuri din cele mai celebre dealuri ale Europei. Astfel dar, cînd ciocoiul ajunge la gradul de vătaf, este corupt moralicește și fizicește pînă la măduva oaselor.

Înălțat la acest din urmă și mai suprem grad al slugăriei, ciocoiul devine prevăzător ca un prezident de cabinet... din Europa. Ideea ce-l preocupă ziua și noaptea este de a afla metodul prin care să-și facă stare. Diferite planuri i se prezintă în imaginațiune, unul mai întunecos decît cellalt; le studiază pe toate

şi, găsindu-le realizabile, le pune în lucrare fără mustrare de conştiinţă.

S-a zis de mai mulţi filosofi şi cărturari că conştiinţa este cel mai aspru jude al criminalului. O fi, nu tăgăduiesc, dar vătaful de curte cunoaşte secretul de-a face din acest aspru judecător un consilier întocmai după cum îi trebuieşte lui.

El zice în sine: „Tot omul este creat de Dumnezeu cu dreptul de a se hrăni pe pămînt; de ce dar unii oameni au mai mult decît le trebuie, cînd alţii nu au nici chiar mijloacele necesarii spre a se susţine? De ce unii sunt puternici, şi alţii nebăgaţi în seamă? De ce unii stăpînesc pămînturi întinse, iar alţii nu au nici chiar pămîntul necesariu spre a se înmormînta? Aceasta este o stare de lucruri anormală — zice înţeleptul vătaf de curte — şi cată să o combat din toate puterile", adaogă el.

[. . . . .]

Nu trece mult şi ingeniosul vătaf de curte se pune cu ardoare a nivela starea societăţii [...] Îşi cumpără moşioare, vitişoare şi alte diminutive de acestea, care fac viaţa lesne şi plină de plăceri.

După ce a ruinat de ajuns pe nenorocitul boier, care nu l-a lăsat să piară de foame pe drumuri, şi după ce şi-a luat rangul de pitar, la care nu este vătaf de curte care să nu aspire, omul nostru caută un pretext şi părăseşte casa stăpînului său tocmai atunci cînd acesta simte cea mai mare nevoie de dînsul.

Este cunoscut că omul îmbogăţit prin furtişag nu se satură niciodată de avere, oricît de bogat ar deveni, ci, din contră, caută nouă mijloace de a-şi mări bogăţiile. Căsătoria, dar, devine pentru dînsul o nouă mină de exploatat. Se propune ca ginere pe la toate fetele bogate; trămite samsari de căsătorie în toată ţara şi nu se însoară decît numai atunci

cînd găsește o zestre dupe placul lui, fără să se turbure cît de puțin daca femeia cu care-și leagă soarta este jună, frumoasă și crescută bine, sau slută și depravată.

Omul ce se însoară numai pentru ca să-și mărească starea niciodată nu ia soție bună. Ciocoiul o știe și aceasta, dar îi pasă foarte puțin, căci el nu are altă țintă decît realizarea planurilor sale celor ambițioase. N-apucă să treacă luna de miere și casa ciocoiului devine o cafenea în care se adună toată lepra societății. Soția lui devine o Messalină[1]; copiii se nasc Dumnezeu mai știe cum, cresc împreună cu slugile și, numai cînd ajung la gradul cel mai înalt al corupțiunei, îi trimite în Francia ca să învețe carte.

Nenorociții copii, lipsiți de educațiunea morală și neîntăriți prin virtuți și exemple de onoare învățate din casa părinților, cum ajung la porțile Parisului cad în mînile femeilor și junilor celor stricați, cari îi depravează și mai rău; iar cînd se întorc în patrie, în loc să aducă cu dînșii luminele Europei civilizate, nu aduc decît viciul și depravarea sau, dacă vreunul dintr-înșii reușaște a învăța cîte ceva, această cultură intelectuală, nefiind susținută de o educațiune morală, produce mai mult rău decît bine nenorocitei țări ce hrănește în sînu-i asemenea vipere.

Ciocoiul sau puiul de ciocoi, ajuns om de stat, se deosibește de omul onest prin mai multe fapte, iar mai cu seamă prin purtarea sa. El nu se pronunță definitiv pentru nici o doctrină politică, nu se face adept credincios al nici unui partit, nu doară că are spiritul drept și nepărtinitor, ci ca să poată exploata deodată toate doctrinele și partitele în folosul său.

---

[1] Valeria Messalina (15—48), împărăteasă romană, soția lui Claudiu, vestită prin desfrînările ei ; aici cu înțelesul de desfrînată.

Amorul de patrie, libertatea, egalitatea şi devotamentul sînt vorbele sacramentale ale ciocoiului, pe care le rosteşte prin adunări publice şi private; dar aceste virtuţi cetăţeneşti, de care face atîta pompă, nu sînt decît treptele scării pe care voieşte a se sui la putere; şi uneori, cînd ele nu-i servă de ajuns, el aleargă la străini şi priimeşte de la dînşii posturi în ţara sa.

Ajuns la gradul de mărire pentru care a comis toate mişeliile, a suferit toate umilinţile şi a declamat, fără de a le simţi, toate virtuţile din lume, ciocoiul îşi ridică masca ipocriziei de la ochi şi se arată lumei în mizerabila şi uricioasa nuditate a sufletului său celui mic.

Inima lui, aspriţă de suferinţele, umilirile şi-njosirele prin care a trecut, devine inecapabilă de orice simţimînt frumos şi uman. Libertatea presei îl supără, căci descoperă inichităţile vieţei sale şi nu-l lasă să despoaie de averi pe stat şi pe particolari; funcţiunile statului le împarte la ciocoi cu cea mai mare prodigalitate şi, ca să se poată folosi mai bine de orînduirile în servicie, îşi recrutează un ciocoi tot de calibrul său şi speculează printr-însul pînea nenorociţilor funcţionari.

Iată tipul ciocoiului din toate ţările şi mai cu seamă din ţara noastră, unde lumina adevăratei civilizaţiuni n-a răsipit încă norii cei groşi ai ignoranţei şi ai depravaţiunei. Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze prin care el a trecut în secolul nostru, de la ciocoiul cu anteriu şi cu călămări la brîu al timpilor fanariotici, pînă la ciocoiul cu frac şi cu mănuşi albe din zilele noastre.

PARTEA I

CIOCOII VECHI

De la 1814 pînă la 1830

Capitolul I

DINU PĂTURICĂ

Într-o dimineață din luna lui octombre anul 1814, un june de 22 de ani, scurt la statură, cu fața oacheșă, ochi negri, plini de viclenie, un nas drept și cu vîrful cam ridicat în sus, ce indică ambițiunea și mîndria grosolană, îmbrăcat cu un anteriu de șamalagea rupt în spate; cu caravani[1] de pînză de casă văpsiți cafeniu; încins cu o bucată de pînză cu mărginile cusute în gherghef; cu picioarele goale băgate în niște iminei de saftian, care fuseseră odată roșii, dar își pierduseră coloarea din cauza vechimei; la încingătoare cu niște călimări colosale de alamă; în cap cu cauc de șal, a cărui coloare nu se putea destinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cîrpit, și purtînd ca veștmînt de căpetenie o fermenă de pambriu ca paiul grîului, căptușită cu bogasiu roșu; un astfel de june sta în scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc, rezimat de stîlpii intrării și absorbit în niște meditațiuni care, reflectîndu-se în trăsurele feței sale, lăsau să se vază pînă la evidență că gîndirea ce-l preocupa nu era decît planuri ambițioase, ce închipuirea lui cea vie îi punea înainte, și obstacolile ce întîmpina la realizarea lor.

---

[1] Pantaloni (n.a.).

În momentul acela ușa scărei se deschise și se arătă înaintea junelui un arnăut îmbrăcat numai în fir, cu pistoale și iatagan la brîu și cu tătarcă roșie blănită cu vulpe nafe. Mîndrul albanez, fără să privească cît de puțin pe bietul june ce-i făcea temenele[1] pînă la pămînt, strigă cu voce de stentor:

— Ioane, trage butca boierului la scară.

Vizitiul, dupe ce plesni de cîteva ori din bici și mai făcu cîteva marafeturi prin care voia să arate stabilitatea ce avea în meseria sa, trase butca la scară.

Nu trecu mult și se auzi pașii cei leneși și gravi ai marelui postelnic, ce cobora scara cu o cadență simetrică. Junele, a cărui atențiune era ațintită la cea mai mică mișcare ce se petrecea, auzi și el acest zgomot și, cu un aer în care se vedea foarte curat neliniștea, ridică de la pămînt două cutii cu păstrăvi și cîteva găini; apoi vîrî machinălicește mîna în sîn și scoase un plic sigilat; iar după ce își strînse fermeneaua la piept și-și luă caucul din cap, lăsînd să se vază o căpățînă rasă peste tot și numai în creștet cu vreo cîteva fire de păr, luă o poziție umilitoare și așteptă sosirea boierului.

În fine postelnicul apăru în scară îmbrăcat cu antiriu de cutnie ca gușa porumbului, încins peste mijloc cu un șal de Țarigrad, cu ișlicul în cap și învelit pînă la ochi cu o giubea de postav albastru blănită cu blană de rîs. El zări pe june și-i zise cu gravitatea de boier de protipendada[2]:

— Cine ești, măi băiete, și ce voiești de la mine?

---

[1] Complimente turcești (n.a.).

[2] De prima clasă (n.a.).

Junele căzu în genuchi şi, sărutînd pulpana antiriului, răspunse cu o voce lîngedă, ce inspira compătimire:

— Să trăiţi întru mulţi şi fericiţi ani! Sînt Dinu Păturică, nemernicul fiu al preaumilitei voastre slugi treti logofăt Ghinea Păturică, fostul odinioară vătaf de curte al înălţimei-voastre.

— Ei bine, spune-mi ce vrei de la mine?

— Am o scrisoare de la tata către preacinstitul şi taf de curte al înălţimei-voastre.

— Ad-o-ncoa, să vedem acea scrisoare.

Junele se apropie de postelnicul, ţinînd capul plecat pînă la pămînt, şi-i dete scrisoarea; apoi căzu iarăşi în genuchi şi, stînd în această poziţiune, aşteptă răspunsul.

Boierul deschise scrisoarea şi citi cele următoare:

„Preamilostivului şi de bun neam al meu stăpîn, cu cea de slugă supunere mă închin.

După sînta datorie ce am, ca un supus credincios viu a cerceta despre fericita şi mie foarte scumpă sănătate a panevgheniei-tale, ca aflîndu-o pe deplin să mă bucur din rărunchii inimei mele, căci eu, din mila domnului, mă aflu în toată întregimea sănătăţei şi mă îndeletnicesc cu umilita mea slujbuliţă de sameş, ce te-ai milostivit a-mi da. Am primit preacinstita scrisoare a blagorodniciei-tale şi cele ce îmi porunceşti le-am pus în lucrare. Cele patruzeci lude[1] *scutelnici: pescari, răcari, vînători şi dărvari, i-am împrăştiat în tot judeţul şi crez că, cu ajutorul lui Dumnezeu şi iuşchiuzarlîcul smeritului tău rob,*

---

[1] Individe (n.a.).

curtea blagorodniciei-tale în scurtă vreme se va împlea de toate cele trebuincioase.

Alta am să te rog, arhon postelnice, fiul meu, înfăţişătorul acestei umilite scrisori, a ajuns în ilichie şi cu toate că m-am silit a-l învăţa toate iuşchiuzarlîcurile şi marafeturile cu care trebuie să fie împodobit un adevărat calemgiu, dar nefiind de ajuns toate acestea, îl trămit la domnia-ta ca să se mai roadă, să poată ieşi şi el mîne-poimîne la obraze. Primeşte, milostive stăpîne, două bote cu păstrăvi şi zece găini crescute şi îngrăşate de mine.

A panevgheniei-tale smerită şi umilită slugă treti logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud Saac"

După ce postelnicul Andronache citi scrisoarea, chemă pe vătaful său de curte şi-i zise:

— Ia aceste cutii cu păstrăvi şi să le trămiţi colo, ştii tu! Iar pe ştrengarul acesta de băiat să-l opreşti în curtea mea şi să mi-l faci deocamdată ciubucciu.

La aceste vorbe ale boierului, inima lui Dinu Păturică săltă de bucurie; şi avea mare dreptate, căci, prin admiterea lui în serviciul postelnicului, devenise proprietar pe prima literă a alfabetului fortunei.

În timpul acesta vizitiul atinse caii cu biciul şi ieşi cu butca din curte, iar vătaful luă cutiile cu păstrăvi împreună cu găinile şi, urmat de noul său confrate în ciocoism, sui mai întîi scara cea mare a casei, trecu prin sală şi, ajungînd la o galerie cam întunecoasă, se opri în loc şi zise lui Dinu Păturică:

— Iată odaia ce ţi-am gătit pentru locuinţă; intră într-însa şi peste un ceas voi veni să te învăţ meseria de ciubucciu, cu care te-a cinstit stăpînul.

Noul ciocoi aşteptă pînă se depărtă vătaful, iar după aceea se coborî în curte şi, luînd o păreche de

desagi în care era o colecţiune de trenţe ce compuneau averea ce aducea el din casa părintească, sui scara cu repeziciunea vîntului şi intrînd iarăşi în camera sa, îşi aşeză lucrurile pe la locul lor.

Camera despre care vorbim era în periferie de un stînjin pătrat; într-unul din cele patru unghiuri era o vatră întocmai ca cele obicinuite la cafenelile turceşti, pe care sta un ibric colosal, încongiurat de toate părţile cu cărbuni stinşi pe jumătate. În cellalt unghi era aşezat un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o mulţime de ciubuce de antep şi de iasomie, cu imamele de chihlibar limoniu; iar mai sus, pe o despărţire făcută într-adins, se vedeau o mulţime de feligene pentru cafea, cu zarfurile lor de argint, şi cîteva chisele de dulceaţă. La extremitatea de jos a acestui dulap, se zărea un lighean de argint, pe al cărui acoperămînt era pusă o bucată de săpun mosc în formă sferică. Lîngă acest dulap era un mizerabil pat de scînduri, acoperit cu o pătură de lînă albastră, iar pe pereţi erau ţintuite cîteva cadre de hîrtie, zugrăvite cu vopseli proaste; una dintr-însele reprezinta lupta navală de la Ceşme-Liman şi arderea flotei turceşti de către prinţul Orlof, iar pe cealaltă era desemnată asasinarea principelui Hangerli de către trămisul Porţei Otomane.

Dinu Păturică dete o privire repede şi dispreţuitoare camerii sale, apoi deschise fereastra şi începu să se uite în curte. Privi cu băgare de seamă mulţimea de găini, gîşte, raţe, claponi, cocori şi călifari ce furnicau prin curtea boierească, apoi se întoarse către bucătărie şi, la vederea mulţimei de tingiri de diferite capacităţi, în care se pregăteau cele mai gustoase bucate din Fanar, faţa lui se co-

loră de o bucurie nedescriptibilă; iar după o reflecțiune de cîteva minute, zise în sine: „Iată-mă, în sfîrşit, ajuns în pămîntul făgăduinței; am pus mîna pe pîne şi pe cuțit; curagiu şi răbdare, prefăcătorie şi iuşchiuzarlîc şi ca mîne voi avea şi eu case mari şi bogății ca ale acestui fanariot".

Capitolul II

POSTELNICUL ANDRONACHE TUZLUC

Să lăsăm pe ambiţiosul nostru ciocoi în pace a-şi face planurile sale pentru exploatarea averei stăpînului său şi, în loc d-a-l întrerupe din visările sale ambiţioase, să facem cunoscut lectorilor noştri pe postelnicul Andronache Tuzluc.

Acest fanariot venise din Constantinopole în suita domnitorului Georgie Caragea şi făcuse meseria de ciohodar în curtea acelui principe.

Ca fanariot, născut în uliţele cele strîmte ale Fanarului, unde se urzesc şi se pun în lucrare cele mai întunecoase intrigi ce au ruinat Imperiul Greco-Roman, el moştenise din naştere un mare talent de intrigă şi de linguşire; ştia din încercare că raiul ceresc şi pămîntesc nu se poate deschide decît prin femei; de aceea îşi îndreptase toate bateriile intrigilor sale în contra femeilor doamnei şi mai cu seamă ale domniţei Ralu, fiica preaiubită a domnului Caragea.

El făcu cunoştinţă cu acea volubilă şi capriţioasă principesă prin mijlocul unei dame a ei de onoare, cu care se înamorase numai pentru împlinirea acestui scop. Un an întreg, fanariotul nostru făcu domniţei tot acele service ce făcea odinioară Mercur celui mai mare dintre zeii Olimpului elenic, cu deosebire numai că domniţa, neputînd să dea fanariotului nemurirea, făcu să cază în mînile lui pitacul domnesc prin care îl numea vel-cămăraş.

A fi mare cămăraş al unui principe care are un fiu frumos ca Paris şi desfrînat ca Don Juan şi a fi rădicat la această demnitate prin intrigele unei principese, frumoasă ca Elena lui Menelau şi mai desfrînată decît Frine și decît Cleopatra, este negreşit a poseda cheile minelor de aur ale Californiei.

Fanariotul nostru exploată cît se putu mai bine postul de cămăraş, iar cînd văzu că în cămară nu mai rămăsese nimic de furat, cumpără mai întîi calemul vinăriciului, al oieritului și mai în urmă huzmetul spătăriei ; și astfel, unindu-se cu hoţii şi tîlharii de drumuri, despuie ţara în toate modurile, mai mult de trei ani, pînă ce îşi cumpără vreo zece moşii, cîteva familii de ţigani, case, vii și altele ; iar după aceea izbuti, tot prin intrigă şi baseţă, a deveni mare postelnic.

O singură dorinţă mai avea să-și împlinească, ca să ajungă la culmea fericirei sale.

El hrănea de mult timp un amor foarte tare pentru juna Maria, unica fiică a banului C..., romîn de naţiune ; dar rangul tatălui frumoasei copile, sufletul ei nobil și curat, faptele ei pline de cuviință și de blîndeţe înfrîngeau toate semeţele dorinţe ale depravatului venetic. De multe ori el se încercă a se duce la banul ca să ceară mîna fiicei sale ; dar totdauna, un simţimînt fatal îl oprea din această întreprindere. În acele momente de îndoială și descuragiare, el devenea posomorît și teribil. Adevărul, pe care Dumnezeu l-a pus și în inima celui mai mizerabil om, se prezinta în acele momente dinaintea lui și, arătîndu-i oglinda în care se răsfrîngeau crimele prin care ajunsese la mărirea în care se afla, pare că-i zicea : „Priveşte, mizerabile, crimele tale, și nu cuteza să păleşti cu suflarea ta cea înveninată acel crin semănat de mîna domnului în această vale a lacrimilor“.

Dar daca adevărul este pus în inima omului ca să-i arate calea ce duce la fericire, fatalitatea a voit ca pasiunele materiei să învingă mai totdauna acest sînt simțimînt, ce se manifestă în noi de cîte ori voim să comitem vreo nelegiuire.

Astfel se întîmplă și cu fanariotul nostru; mustrarea de conștiință dispăru de la dînsul întocmai ca fulgerul sau ca spaima d-un minut ce simt copiii cînd sînt certați cu frăgezime de către părinții lor. El se hotărî într-o zi a merge la banul și, dupe mai multe complimente și lingușiri, reclamă de la dînsul onoarea de a deveni ginere al său.

Bătrînul rămase uimit de cutezarea cea mare a fanariotului; cunoscînd însă influința ce exercita asupra principelui Caragea și relele ce ar fi putut să-i pricinuiască un refuz d-a dreptul, se prefăcu că priimește cu bucurie propunerea și îl lăsă a se încînta de acest vis.

Grecul înțelese însă din trăsurile feței bătrînului ura ce avea asupra lui; dar nu disperă, ci se duse la principele Caragea, plin de speranță că va dobîndi prin forță ceea ce bătrînul îi refuzase prin manieră diplomatică.

Trei zile în urma acestei întrevorbiri, banul C... se preîmbla prin grădina casei sale, absorbit în cugetări melancolice ce-i inspira trista stare în care adusese țara jafurile acestei domnii dărăpănătoare, iar mai cu seamă preocupat de un vis groaznic, ce-l făcea să se aștepte la o mare nenorocire.

Într-acest timp se prezintă înainte-i un slujitor de ai casei sale și îi anunță că un ciohodar domnesc cere a vorbi cu dînsul.

— Să intre! zise venerabilul bătrîn, îndesîndu-și caucul peste perii capului său cei albi ca zăpada și

cercînd a se distra, privind şi mirosind florile unui neramz înflorit.[1]

Ciohodarul intră în grădină şi, făcînd cîteva complimente orientale, dete banului un plic sigilat; apoi, trăgîndu-se puţin, luă o poziţiune respectuoasă.

Banul deschise plicul şi găsi într-însul scrisoarea aceasta:

„Arhon bane, mîne dimineaţă să vii la curte, căci am să-ţi vorbesc ceva tainic.

Ion Gheorghie Caragea"

După ce bătrînul boier băgă scrisoarea iarăşi în plic, şi plicul în buzunarul de la pieptul anteriului, zise ciohodarului:

— Spune măriei-sale că voi face astfel precum îmi porunceşte.

Trămisul domnesc se închină pînă la pămînt şi, ieşind, se duse ca să-şi împlinească mesagiul; iar bătrînul apucă îngrijat pe o cărare ornată de amîndouă părţile cu roze şi cu iasomii şi se opri dinaintea unui pavilion lucrat în stil oriental. Pînă a nu pune piciorul pe treptele scării, stătu puţin în loc şi se gîndi. Nu ştim care vor fi fost gîndirile ce-l preocupau; ştim numai că trăsurile feţii sale uneori deveneau crunte, alteori pline de îndurare şi cîteodată un zîmbet dulce apărea pe buzele sale pălite; dar dispărea ca fulgerul, lăsînd loc unei melancolii adînci.

În fine, dupe puţină ezitaţiune, sui scara pavilionului şi intră înlăuntru. Acolo găsi patru femei, dintre care două torceau, una dărăcea in şi cealaltă împletea la un ciorap.

---

[1] Romînul, cînd se află coprins de gînduri întristătoare, obicinuieşte a-şi îndesa căciula pe cap. Acesta este un gest romînesc, ce se păstrează pînă astăzi între locuitorii ţărani (n.a.).

În mijlocul acestor femei şedea o copilă ca de patrusprezece ani şi cosea la ciur[1] un simizet. Nici-odată natura nu combinase mai multe nuanţe de frumuseţe într-o fiinţă umană, decît în această jună copilă: ochi negri, umbriţi de nişte gene şi sprîncene ca pana corbului; pieliţă albă şi colorată de purpură; buze ce se-ntreceau cu rozele; dinţi albi şi frumoşi; toate, în fine, armonizau de minune cu un trup de o formă minunată, cu nişte mîni delicate de nimfă; era în adevăr un tezaur de frumuseţe, ce nu se putea vedea decît în statuele grecilor antici.

Pe dată ce intră venerabilul bătrîn în pavilion, toate femeile se sculară în sus şi puseră mînile la piept. Bătrînul le făcu un semn să iasă; apoi, rămîind numai cu juna copilă, îi zise:

— Iubita mea copilă, cum te afli?

— Foarte bine, tătuţule.

— Dară ce, nu vii să săruţi mîna scumpului tău tată?

— Ba da, tătuţule, da! Şi deodată cu vorba se apropie de bătrîn şi depuse pe mîna lui un sărut inocent şi plin de dulceaţă.

Bătrînul o strînse la piept şi o sărută pe frunte cu acel amor pe care numai părinţii îl simt.

După ce tata şi fiica îşi schimbară între dînşii cîteva priviri de o iubire nedescriptibilă, şezură pe o sofa de postav roşu cu ciucuri albi de Veneţia, iar după cîteva momente de tăcere şi contemplaţiune, bătrînul zise copilei:

— Mario, tu te faci din zi în zi mai frumoasă şi te deschizi întocmai ca un trandafir la razele soarelui. Eu cată de acum înainte să mă gîndesc la fericirea ta, să-ţi caut un tînăr de treabă ca să te mărit.

[1] Ciurul era instrumentul de festonat al damelor romîne din timpul lui Caragea (n.a.).

Frumoasa Maria, auzind aceste cuvinte, se roşi şi îşi îndreptă ochii către pămînt.

— Ai, ce zici draga mea copilă? adăogă bătrînul cu nerăbdare. Ce, nu-mi răspunzi? Te temi oare de bătrînul tău tată?

Maria nu răspunse nimic la aceste din urmă cuvinte. Confuziunea şi marea întristare ce acoperise faţa ei făcură pe bătrîn să crează mai multe lucruri deodată şi, ca să poată pătrunde în secretul care făcea pe juna copilă să sufere atît de mult, hotărî să vie d-a dreptul la chestiune.

— Ştii, dragă Mario — urmă el — că măria-sa doamna şi toate cocoanele nu mai vorbesc decît de frumuseţea ta? Ştii că vodă a şi ales pe viitorul tău soţ?

Aceste cuvinte făcură pe Maria să tremure; dară după ce-şi reluă putere, ea privi pe bătrîn cu ochi rugători şi zise:

— Pot să te întreb, tată, cine este acel soţ de porunceală?

— De ce nu, fata mea? El este unul dintre cei mai iubiţi boieri ai domnului Caragea; este tînăr, frumos şi bogat.

— Numele lui?

— Voieşti să-i ştii numele?

— Da, tată.

— Ei bine, copila mea, viitorul tău soţ este postelnicul Andronache Tuzluc.

— Ah! taci, tată; nu mai îmi spune acest nume, sau de nu, mă vei vedea moartă dinaintea ta. Spune-mi, te rog, ce ţi-am greşit de voieşti să mă faci nenorocită pentru totdauna? Oare fiii boierilor pămînteni s-au stins din ţară? Nu mai găseşti pe nimeni decît pe acel fanariot nesuferit?

Ura Mariei asupra grecului parvenit mulţumi foarte mult pe bătrîn, carele, voind să se încredin-

țeze mai bine despre aceasta, se prefăcu că nu observase simțimîntul de reprobare și de ură al nobilei copile.

— Așadară, tu urăști pe postelnicul, adaose el. Și de unde-ți vine această ură, fata mea?

— Ura cea neîmpăcată ce am asupra acestui ticălos îmi vine mai mult din prevedere.

— Poate că te înșeli, fata mea.

— Nu, tată, nicidecum. Un om care acum doi-trei ani nu era decît un ticălos ciohodar, ce tremura de frig dinaintea scării caselor noastre, iar acum înoată în atlazuri, catifele și samuri, nu poate fi decît un nemernic. Aceasta mi-o zice cugetul și o cunosc chiar din vorbirile domniii-tale cu serdarul D... Nu ești domnia-ta acela care ziceai serdarului că acest fanariot n-a dobîndit nimic de la stăpînă-său, decît prin slujbele mîrșave și umilitoare ce a săvîrșit domniței Ralu și beizadelei? Dar bine, tată, cum voiești acum să unești pe unica ta copilă cu acel ciocoi mîrșav, care a venit aci, la noi, cu toate desfrînările și hoțiile din Fanarul lui; care fură și despoaie pe lume ziua în amiaza mare și ale cărui mîni păstrează încă mirosul nesuferit al curelelor butcei lui Caragea? Mai bine mă voi îngropa de vie într-o mănăstire și-mi voi plînge în singurătate nenorocirile mele, decît să priimesc a fi soția celui mai necinstit dintre ciocoii lui Caragea.

Bătrînul boier, auzind aceste cuvinte pronunțate de Maria cu atîta ură și dispreț, tresăltă de bucurie; apoi, privind pe juna copilă cu un aer plin de dulceață, îi zise:

— Vino în brațele mele, copilă vrednică de sîngele moșilor și strămoșilor noștri. De astăzi înainte nu ai a te teme de nimic; neîmpăcata ură ce ai asupra acelui grec mîrșav îmi dă inimă de ajuns ca să mă împotrivesc poruncilor și înfricoșărilor lui

Caragea. Mîngîie-te, fata mea, şi nădăjduieşte în dragostea ce are părintele tău pentru tine.

A doua zi, pe la nouă ore ale dimineţei, trăsura sta la scară, aşteptînd pe bătrînul boier ca să intre într-însa; nu trecu mult timp şi venerabilul bătrîn apăru în pridvorul caselor sale, îmbrăcat cu anteriu de atlaz vişiniu, încins cu şal de Ţarigrad, cu biniş de postav albastru-închis, încălţat cu meşi şi papuci de saftian galben; la brîu cu hanger de aur, iar în cap cu un gugiuman (căciulă) de samur cu fundul roşu. După dînsul venea fie-sa cu oamenii şi femeile casei, dintre cari un june ca de douăzeci de ani, îmbrăcat cu anteriu de maniţă, cu giubea de pambriu, lungă pînă la pămînt, şi legat la cap cu un taclit cadrilat, ieşi înainte şi coborînd scara cu mare grabă deschise uşa caretei, iar dupe ce intră boierul într-însa, se sui în coadă, zicînd vizitiului:

— La curtea domnească!

Două lovituri de bici, lăsate cu marafet pe spatele armăsarilor, fură de ajuns ca să pună trăsura în mişcare şi să o pornească pă calea curţii principelui Caragea.

Ne oprim puţin din această naraţiune ca să dăm cititorilor noştri o idee repede despre locul unde se afla palatul domnesc pe acei timpi şi despre forma arhitectonică şi alte amărunte originale ale acestui locaş, în care domnea moliciunea amestecată cu umilirea şi cu depravaţiunea.

Pe spaţiul de pămînt ce se coprinde astăzi între casele lui Resch giuvaergiul şi vechea sală a lui Momolu, era clădită pe timpul lui Caragea noua reşedinţă domnească, ce înlocuise pe cea veche din Dealul Spirei, arsă la 1813.

Poziţiunea topografică a acestui palat era astfel: pe locul unde se află astăzi casele lui Bossel era clădit palatul domnesc, compus dintr-un şir de case

cu două rînduri, ce începeau din ulița Mogoșoaiei și se terminau dinaintea caselor generalului Herăscu, pe ulița numită a Școalei.

Arhitectura acestui palat era vagă și nedeterminată ; era o zidire sau o grămădire de material în care se vedeau mai multe ordine de arhitectură, imitate în ceea ce au ele mai grosolan și mai neregulat. Fațada ce privea către Podul Mogoșoaiei avea un balcon în formă de chioșc turcesc, mobilat cu divanuri și lavițe tapețate cu catifea roșie, în care venea adesea principele de-și lua cafeaua și ciubucul, privind pe trecători.

Pe partea despre Momolo era un șir de odăi în formă de chilii călugărești, în care ședeau idicliii, neferii și iciolanii domnești. Fundul curții, sau partea despre Herăscu, era consacrat grajdurilor, unde se țineau armăsarii de Missir și Arabia, cu care se servea domnitorul la solemnități și în preîmblările sale, iar în fața Podului Mogoșoaiei, pe o lungime aproape de una sută stînjeni, era un zid simplu, care închidea în întregul său marele pătrat ce compunea reședința, și o poartă numită Pașa Capusi, ce servea de intrarea principală.

Curtea domnească, pe timpul acela, se deosebea cu totul de curțile domnitorilor din zilele noastre. Atunci ea înfățișa un centru unde se aduna tot ce avea Bucureștii mai inteligent, dar mai leneș și mai depravat. Palatul era plin de boieri și de calemgii de tot felul, dintre cari fanarioții se deosebeau prin cochetăria îmbletului lor, prin desele complimente și temenele ce făceau în dreapta și în stînga, iar mai cu seamă prin eleganța veștmintelor tăiate după ultima modă venită din Fanar. Interiorul curții prezinta vederii o panoramă foarte curioasă și variată : în mijloc stau înșirate caretele și butcile boierilor ; mai încolo, vizitiii lui vodă preîmblau armăsarii

îmbrăcaţi cu cioltare cusute cu sîrmă de aur; dinaintea unui rînd de odăi numai cu un rînd, tufecciii, arnăuţii şi satîraşii îşi curăţau armele, şuierînd printre dinţi cîte o arie albaneză. Înlăuntru şi afară de poartă, o adunătură de popol din clasele de jos căsca gura la învîrtelile şi strîmbăturile pehlivanilor şi ale măscăricilor domneşti. Simigiii, cu tablalele lor sferice puse pe cap şi cu tripodele de lemn la subţioară, împreună cu bragagiii şi salepgiii arnăuţi făceau contrast cu alunarii şi cu vînzătorii de şerbet din Fanar, cari purtau pe cap fesuri mici cu funde stufoase de ibrişim şi cămăşi de borangic subţiri, care lăsau să se vază pe piepturile şi pe braţele lor goale figuri simbolice încrustate, precum obicinuiau ianicerii. În fundul curţii se vedeau diferite grupe de masalagii şi pungaşi; unii jucau nuci; alţii „iasîc şi tura"; alţii iarăşi jucau „la o para cinci" şi stos pe despuiate. Aceşti tîlhari, în mare parte fanarioţi scăpaţi din închisorile Stambulului, jăfuiau cu deplină libertate, în curtea domnească, pe oamenii cei fără experiinţă şi creduli.

Pe cînd se petreceau aceste variate scene în curtea lui vodă Caragea, butca marelui ban intră cu paşi gravi şi măiestoşi. Poporul saluta din toate părţile pe venerabilul bătrîn, iar el le răspundea printr-un surîs dulce, puindu-şi mîna dreaptă la barbă şi la frunte.

Ajungînd la scara palatului, feciorul deschise uşa butcei şi ajută bătrînului să se coboare; apoi îl urmări pe scară pînă la perdeaua sălii de priimire. Acolo boierul se opri puţin, iar feciorul îi trase cizmele cele galbene de saftian şi, scoţînd de la brîu o păreche de papuci, i-i puse în picioare, îi netezi puţin şi binişul pe spate şi apoi se trase la o parte cu respect.

Era în acea zi priimire mare la curte. Logofătul de obiceiuri îngrijise despre toate; sala tronului era împodobită cu o sofa pentru prinţul şi laviţe pentru boieri. Cafegii, ciubuccii şi alţi slujbaşi ai palatului, îmbrăcaţi în vestminte orientale de o eleganţă plăcută vederei, aşteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraş, ca să dea probe de dexteritatea ce aveau în meseriile lor.

Jos în curte erau aşezate două bande de muzică instrumentală; una se compunea de tumebelechiuri [1], tobe mari şi meterhanele [2]; iar cealaltă, de douăsprezece tobe, sunate de fustaşi romîni, ale căror vestminte de postav verde, cu ceaprazuri albe şi căciuli de oaie cu fundurile roşii, făceau un contrast foarte curios cu binişele de postav roşu şi cealmalele cele rotunde şi pline de semeţie ale artiştilor musulmani.

Cum intră banul în sală, un slujitor strigă cu glas puternic:

— Marele ban C...

Bătrînul boier înaintă cîţiva paşi; apoi se opri în loc şi salută pe toţi boierii, iar după aceea merse cu paşi statornici şi maiestoşi pînă la treptele tronului, privi pe domnitor cu un ochi în care cel mai mare fizionomist n-ar fi putut să descopere nici linguşire, nici servilism, ci numai ură şi despreţ, acoperite cu vălul indiferinţei; apoi, după ce făcu un compliment

---

[1] Tumbelechiul este un fel de timpan şi se întrebuinţa foarte mult în vechime la muzicile otomane. Sunt mai multe maniere de a suna cu acest instrument, dar cea mai obicinuită la noi, în timpii domnilor greci, era aceasta: fiecare artist avea două tumbelechiuri, unul acordat în *sol*, iar cellalt în *do*, cheia de bas, pe care le lovea cu ciocanul după oarecare reguli şi forma un acompaniament melodiilor puse în executare (n.a.).

[2] Meterhaneaua este un fel de *hautbois* imperfect, cu sunetul foarte ascuţit şi ţipător. Acest instrument, asemănat foarte cu anticul *shialumo* al celţilor, era foarte întrebuinţat în muzicele otomane pentru executarea melodiilor (n.a.).

oriental, sărută mîna asupritorului, cu o neplăcere destul de învederată.

Caragea era destul de fin ca să nu-i scape din vedere aversiunea ce avea banul către dînsul; cu toate acestea îi întinse mîna cu un zîmbet care ar fi amăgit pe orice om nededat cu fineța fanariotică; dar bătrînul stîlp al țării văzuse și pățise în viața lui foarte multe. El sărută mîna fanariotului și, făcînd cîțiva pași înapoi, se duse de-și ocupă locul cuvenit demnității sale.

În fine, ceremonialul sărutării de mînă se săvîrși; toți boierii părăsiră sala, afară numai de banul C... și postelnicul Andronache, cari rămaseră în urma tutulor.

Pe cînd se urma însă ieșirea boierilor din sală, Caragea se retrăsese în altă cameră; dar în momentul cînd cei doi boieri se găteau și ei să se ducă pe la casele lor, una din ușile laterale se deschise și, apărînd principele, zise:

— Arhon bane, treci în odaia grămăticiei, că am să-ți vorbesc.

Banul se supuse ordinului, iar postelnicul Andronache, după ce făcu lui Caragea un compliment adînc și plin de lingușire, părăsi sala cu inima coprinsă de bucurie.

Capitolul III

ROMÎNUL ŞI FANARIOTUL

Era mai mult de o oră de cînd banul aştepta în camera grămăticiei venirea domnitorului. În timpul acela nenorocitul bătrîn, rămîind singur, începu a se gîndi la toate nenorocirile ce apăsau ţara ; uneori i se rădica sîngele în faţă şi devenea teribil, iar alteori se concentra în inimă şi devenea palid ca un mort. În aceste momente dureroase el zicea în sine, oftînd din adîncul inimei : „Doamne ! de ce ne-ai părăsit ? Pentru ce ne-ai dat în mînile acestor oameni nelegiuiţi, cari ne omoară şi sufletele, şi trupurile prin intrigile, tirania şi scandalele lor ? Pînă cînd vei suferi ca aceşti mîrşavi să batjocorească biata ţara noastră, pe care ai împodobit-o cu toate darurile dumnezeieştii tale iubiri ? Scoală-te, doamne ! Apucă în mîni trăsnetele mîniei tale şi stîrpeşte în sfîrşit aceste fiare nesăţioase !"

Pe cînd bătrînul se afla cufundat în aceste reflecţiuni triste şi dureroase, uşa secretăriei se deschise şi intră înăuntru principele Caragea.

După ce fanariotul şi romînul schimbară între dînşii cîteva complimente de convenienţă, se puseră amîndoi pe un divan, se priviră cîteva momente unul pe altul, apoi principele Caragea zise :

— Îmi pari cam neliniştit, arhon bane. Ce ai ?

— N-am nimic, măria-ta.

— Aş fi dorit să fie precum zici ; dar ochii tăi tur-

buraţi şi faţa-ţi pălită mă fac să crez că în sufletul tău se petrece ceva neobicinuit.

— Te amăgeşti, măria-ta. Toată această turburare îmi vine dintr-o durere de cap de care sufăr.

— Îmi place să te crez şi, ca să te ajut a ieşi dintr-această tristă stare, am să-ţi spui un ce nou, care te va înveseli.

— Şi eu, ca o slugă plecată a înălţimei-tale, voi asculta cu cea mai mare băgare de seamă.

— Postelnicul Andronache mi-a descoperit amorul ce de mult timp nutreşte pentru fiica ta şi m-a rugat să ţi-o cer de soţie pentru dînsul; mi-a spus iarăşi că ţi-a cerut-o d-a dreptul şi n-ai voit să-l asculţi. Este oare adevărat?

— Unul din obiceiele mele, bune sau rele, este a spune adevărul; nu voi, măria-ta, să amăgesc pe nimeni şi cu atîta mai puţin pe stăpînul meu. Postelnicul Andronache mi-a vorbit despre fie-mea şi nu m-am împotrivit; decît l-am făcut să înţeleagă că nu-i voi da-o de soţie fără învoirea ei.

— Şi ea nu-l voieşte, nu este aşa?

— Tocmai aşa precum zici, măria-ta.

— Ei bine, arhon bane — zise Caragea, cu un zîmbet plin de răutate şi de dispreţ — acum viu eu de ţi-o cer şi cată să mi-o dai.

— Îţi dau viaţa, îţi dau tot ce am după sufletul meu, iar pe dînsa nu.

— Nu?

— Nu, măria-ta.

— Acum înţeleg mai bine turburarea ta de adineaori; eşti şi tu din taraful boierilor răzvrătiţi[1]. Nu te juca, însă; nu cuteza a te pune cu mine; tremură de răzbunarea mea. Ai uitat oare că padişahul mi-a

[1] Caragea, bănuind că boierii complotează în contra sa, exilă pe vornicul Constantin Bălăceanul şi pe logofătul Grigorie Ghica, iar mai în urmă chiar pe banul Constantin Filipescul, carele după aceea şi muri. Fotino, *Istoria*, pag. 566—567 (n.a.)

dat sabie şi topuz ca să vă sfărîm oasele cînd vă veţi răzvrăti ?

— Ştiu prea bine, măria-ta ; dar eu nu sunt răzvrătitor, ci un sărman părinte care-şi apără pe unica sa fiică.

— Şi care este nenorocirea de care voieşti a o apăra ?

— Este aceea de a o vedea în braţele unui ciocoi mîrşav, care şi-a început meseria de la lingător de talere şi, mergînd din mîrşăvie în mîrşăvie, a ajuns astăzi biciul oamenilor cinstiţi şi al ţărei întregi. Da, măria-ta, porunceşte mai bine să-mi taie capul sau surghiuneşte-mă, ca pe atîţi alţi boieri pămînteni ai ţărei, iar nu cere de la mine să dau de bunăvoie pe fie-mea în mîna acelui neomenos, care pradă pe văduvă şi pe sărac fără cea mai mică mustrare de cuget.

Caragea, cu toată furia de care era stăpînit, nu răspunse nimic la toate înfruntările ce arunca bătrînul cu atîta aprindere şi curagiu asupra favoritului său ; el era om politic şi nu voia să mai alarmeze din nou poporul în contra sa prin surghiunirea cutezătorului boier. Motivul ce-l îndemna şi mai mult la prudinţă era ştirile cele rele ce priimea pe toată ziua de la Constantinopole. Astfel dar, şi-ascunse cu fineţa aceea proprie fanarioţilor şi, luînd deodată un aer mai vesel, zise :

— Dacă toate cîte-mi spuseşi despre postelnicul vor fi adevărate, cată să-ţi mărturisesc că ai dreptate să-l urăşti atît de mult.

— Tot ce am spus măriei-tale este adevărat.

— Ai dovezi ?

— Aici nu încape dovezi. Ia-i huzmetul din mîna şi vei vedea cum va veni ţara întreagă cu jelbi împotriva lui.

— Voi asculta bunele sfaturi ce-mi dai ; îl voi depărta de la curte şi voi trămite oameni domneşti să

cerceteze și să despăgubească pe săracii jăfuiți de dînsul. Iar tu, ca un boier credincios ce ești, de astăzi înainte n-ai a te teme de nimic.

Bătrînul părăsi curtea domnească și se îndreptă către casa sa. Dar pe cînd butca sa trecea pe ulița Șelarilor, el întîlni pe postelnicul Andronache Tuzluc, carele, salutîndu-l pînă la pămînt, luă drumul către palatul princiar, ca să afle rezultatul stratagemei sale.

Capitolul IV

CHERA DUDUCA

Trecuse două luni de la întrevorbirea dintre principele Caragea şi banul C..., fără ca secretul ei să poată fi cunoscut curtizanilor şi boierilor. Toţi se întrebau despre acest secret, căci pe timpul acela, ca şi totdauna, secretele de cabinet interesau pe toţi şi erau comentate de curtezani în toate modurile; chiar postelnicul Andronache, favoritul lui Caragea, cînd era întrebat în cauza aceasta, răspundea evaziv şi mai mult prin gesturi.

Se observase, însă, o mare schimbare în felul de viaţă al postelnicului; casa lui, care înainte de acest eveniment era frecventată numai de oamenii ce veneau să implore vreo favoare de la dînsul, devenise în urmă o casă publică, în care intrau cei mai desfrînaţi juni, fanarioţi şi romîni. Mesele şi seratele ce dedea fanariotul apropiau în splendoare şi în bogăţie pe ale lui Caragea, stăpînul său.

Cine s-a dedat cît de puţin cu plăcerile vieţei destrămate cunoaşte prea bine că femeia joacă rolul cel mai principal într-însa; ea singură, prin fatalul ei dar fermecătoresc, poate să arunce un văl de poezie asupra acelor plăceri mincinoase, care duc pe nesimţite pe biata junime la sărăcie, la veştejire, la despoiare şi, de multe ori, chiar la o moarte prematură.

Postelnicul Andronache se aruncă în braţele desfrînărei cu o furie nedescriptibilă; un fel de pornire furioasă şi nesocotită îl făcea să caute pretutindeni

nu inime de iubit, ci victime ale plăcerilor sale, atrase în laţuri prin ipocrizie şi prin minciuni.

Dar natura a pus amorul în inima fiecărui om. Această pasiune cerească sau infernală, care uneori ne înalţă, iar alteori ne degradează, nu poate să se manifesteze cu tărie decît numai pentru un obiect oarecare. Muzica, poezia, pictura, arhitectura şi, în fine, tot ce este frumos în natură place mai mult sau mai puţin fiecărui om; el, însă, nu poate să se declare cu statornicie decît pentru una din aceste arte şi numai pentru dînsa va avea o afecţiune durabilă. Tot asemenea se urmează şi cu pasiunele amoroase. Ochiul nostru este lacom, dorinţele se manifestă în noi abia ce zărim o jună femeie plăcută; dar acest neastîmpăr nu este amorul, ci o furie, un delir momentaneu; căci pe dată ce dorinţa care ne-a aprins imaginaţiunea se află împlinită, ne liniştim şi mai adesea căutăm mijloace ca să ne desfacem de obiectul ce o aprinsese. Amorul cel adevărat, care face să palpiteze inima şi înalţă spiritul, nu-l putem da decît unei fiinţe pe care şi-o alege inima noastră.

Fanariotul, deşi depravat pînă la extremitate, poseda însă o scînteie de amor în inima sa şi aceasta îl făcea nefericit chiar în mijlocul celor mai mari veselii.

Într-o seară el se întorcea de la Cotroceni, unde fusese trămis de stăpînul său ca să dea nişte scrisori viziriale unui deli-başă, trămis într-adins de sultanul ca să omoare pe Rami-paşa [1], ce se întorcea atunci din Rusia.

---

[1] Rami-paşa luase mare parte la revoluţiunea ianicerilor în contra lui Mustafa Bairactar şi fugise în Rusia, ca să-şi scape viaţa. Sultanul Mahmud, cunoscînd meritele acestui paşă şi relele ce putea să-i pricinuiască existinţa lui în Petersburg, îi scrise de mai multe ori să se întoarcă în Constantinopole şi, înduplecîndu-l, îl omorî împrejurul Bucureştilor, tocmai cînd se pregătea să intre în acest oraş (n.a.).

Orele nopţii erau înaintate; pe cer se afla o mulţime de nori mici, cari, împinşi de vînt, aci acopereau luna şi făceau să cază pe faţa pămîntului un întunerec adînc, aci iarăşi se despărţeau şi formau o mulţime de grupe care, luminate de palida lumină a lunei, prezintau privirei o panoramă fantastică şi răpitoare.

În momentele acestea postelnicul Andronache trecea pe uliţa Izvorului, călare pe un armăsar arăbesc şi însoţit de patru tufeccii; dar pe cînd cugetarea şi privirea lui erau absorbite de frumoasa panoramă a cerului, o voce încîntătoare străbătu auzul său: el se opri din cale şi ascultă cu mare atenţiune frumosul cîntic fanariotic ce începe cu cuvintele acestea:

„Ῥίψον, φῶς μου, νεῦμα ἵλαρον![1]"

a căruia melodie, plină de pasiune, fiind cîntată cu multă artă, produse în inima lui un efect extraordinar.

Încîntat de exclamaţiile amoroase de care este plină această cantilenă, se apropie de ferestrele casei din care ieşeau suavele accente şi văzu, cu destulă surpriză, o femeie jună ca de douăzeci de ani, foarte frumoasă, şezînd răsturnată pe un divan de mătase şi cu părul ei cel negru undulînd în neorînduială. Cămaşa de borangic, singurul veştmînt ce acoperea trupul ei, era atît de transparinte, încît lăsa să se vază un piept mai alb decît marmura, o talie de nimfă. Ea ţinea în mînă o tambură cu care se acompania. Ochii ei cei negri şi plini de văpaie amoroase, absorbiţi acum în arzătoarele visări ce deşteptau în inima ei dulcele accente ale melodiei, păreau că cereau o dulce mîngîiere la chinurile ce ea suferea.

---

[1] *„Ripson, fos mu, neyma ilaron"* — „Aruncă, lumina mea, o privire blîndă" (gr.).

Cîntul începu să devie din ce în ce mai slab ; tambura îi căzu din mîni şi frumoasa jună adormi într-o poză atît de răpitoare, încît ar fi putut să piarză minţile celui mai stoic dintre filosofi.

Grecul se deşteptă din letargie şi, după ce luă seama bine la poziţiunea localităţii, se îndreptă către curtea domnească, dete socoteală de misiunea sa şi, întorcîndu-se acasă la dînsul, petrecu toată noaptea gîndindu-se la frumoasa femeie ce-l încîntase.

A doua zi se sculă foarte de dimineaţă şi se coborî în grădină, ca să-şi răcorească pieptul de flacăra ce-l ardea ; dar pe cînd se primbla cu paşi repezi şi cufundat în gînduri, el zări pe unul din oamenii curţii sale şi îl chemă la sine. Sluga, după cîteva salutări adînci, se puse dinaintea stăpînului său cu mînele la piept şi înfipt în pămînt întocmai ca o statuie.

Postelnicul îl privi cu atenţiune ; apoi, după ce se mai gîndi puţin, îi zise :

— Ioane, am să te întreb ceva.

— Porunceşte, preamilostive cocoane, şi sînt gata a răspunde.

— Cunoşti tu mahalaua Izvorului ?

— O cunosc.

— Bine ?

— Foarte bine !

— Dar pe ipochimenele ce locuiesc într-însa ?

— Pe toţi, milostive cocoane, pînă la cîrciumari şi băcani.

— Dacă este aşa, spune-mi care este cea mai frumoasă cocoană din acea mahala ?

— Sunt mai multe, milostivul meu stăpîn.

— Asta se înţelege, dară eu voi să-mi spui care este cea mai frumoasă din toate.

— Este cocoana Duduca, fiica lui Mihale Ciohodaru.

— Şi unde locuieşte această frumoasă cocoană ?

— Ea locuieşte împreună cu tată-său în nişte case boiereşti, peste drum de biserica Izvorului.

— Casa are două ferestre cu cafaz în faţa uliţei, nu este aşa?

— Întocmai precum ziceţi.

— Ia spune-mi acum ceva semne despre boiul şi frumuseţea ei.

— Este frumoasă ca o zînă; naltă şi subţirică; faţa o are mai albă decît zăpada; obrajii îi sunt rumeni ca două mere domneşti; are ochi mari şi negri ca murele; sprîncene negre şi îmbinate; buzele ei sunt ca mărgeanul, iar dinţii albi ca fildeşul; şi peste toate aceste daruri fireşti, cîntă din gură şi din tambură întocmai ca o hanîmă de sarai.

— Bravo, Ioane, aferim! Ai răspuns tocmai dupe dorinţa mea. Acum, dacă voieşti să te arăţi slugă credincioasă, să faci cum vei şti ca să mi-o dai în mînă şi eu îţi voi răsplăti osteneala cu cincizeci de mahmudele.

— Să trăieşti, milostive cocoane, întru mulţi ani! Şi deodată cu vorba, sărută mîna stăpînului şi se depărtă.

Puţin dupe acestea, postelnicul deveni posesor al acestei rare frumuseţi şi începu să petreacă o viaţă plină de dulceaţă în braţele amantei sale.

Să lăsăm deocamdată pe fanariotul nostru adormit pe pieptul odaliscei sale; să nu-i răpim această fericire iluzorie, căci el peste puţin o să se deştepte într-o lume reală, plină de amăgiri şi mizerii; iar pînă atunci, noi să dăm cititorilor noştri o idee despre cocheta şi ambiţioasa greacă.

Această Vineră orientală, ieşită din rămăşiţele spulberate ale populaţiunei grece din Fanar, precum odinioară strămoaşa sa zeiască ieşise din spumele vînturate ale mării, avea o frumuseţe perfectă, o inteliginţă vie şi un spirit fin şi iscusit. Viaţa cea plină de răsfăţări părinteşti ce petrecuse în primii

ani ai copilăriei sale şi lipsa de educaţie făcuse să se dezvelească într-însa o mulţime de dorinţe nepotrivite cu poziţiunea ei socială. Iubea luxul cu deosebire; îi plăcea foarte mult viaţa zgomotoasă; în fine, toată fericirea ei sta în împlinirea fără întîrziere a celor mai mici şi mai extravagante capricii.

Ajungînd în floarea juneţei, ea devenise un magnet care trăgea spre sine toate privirile şi toate dorinţile tinerilor din Bucureşti. Nu era seară lăsată de Dumnezeu în care să nu se cînte sub ferestrele ei cele mai plăcute serenade. Poeţii timpului secase nesfîrşitele comori ale închipuirei lor, fără ca odele, elegiile şi acrostihidele lor să găsească în inima vanitoasei femei altceva decît o stîncă de granit de care se sfărîmau poeticele lor silinţe, fără să producă cel mai mic efect.

Un singur june izbuti să înmoaie inima ei de piatră, dar nu cu stihuri, nici cu cîntări, ci numai pentru că era fiul domnitorului de pe atunci. Acest nou Paris [1], care a făcut pe mai multe Elene din Bucureşti să-şi lase pe Menelaii lor cu buzele îmflate,

---

[1] Între conchistele amoroase ale acestui frumos beizadea, dăm aci una care a făcut mare zgomot în societate. Acest june se înamorase cu o cocoană de cele mari şi, orbit de această pasiune, se ducea mai în toate zilele, şi încă de cîte două ori pe zi, de o vizita. Soţul acelei cocoane, nemaiputînd suferi dezonoarea, luă deciziunea extremă de a omorî pe infamul amăgitor al consoartei sale. Astfel dară, după ce luă toate precauţiunile necesarie, se ascunse într-una din odăile caselor sale şi îl surprinse. Beizadeaua, uitînd tot prestigiul puterii sale, sări pe fereastră şi numai astfel se putu apăra de lovitura a două gloanţe îndreptate asupră-i. Principele Caragea află despre această întîmplare, dară nu luă nici o măsură în contra cutezătorului, carele, după ce goni pe femeia ce-l dezonorase, plecă la moşie şi, pus în fruntea unei legiuni de arnăuţi armaţi, aştepta cu nepăsare răzbunarea domnului Caragea.

Există şi o baladă în care se explică foarte bine acest eveniment, dară expresiunele obscene ce se coprind într-însa ne opresc de a o publica (n.a.)

îndată ce văzu din întîmplare pe juna greacă, îi aruncă o domnească privire de bazilisc, care o făcu să cază ameţită la picioarele sale. Amorul acesta nu avu decît durata unui vis frumos, dar efemer, căci beizadeaua, după ce-şi îndestulă capriciul său de un moment, părăsi pe juna fanariotă, lăsîndu-i chinurile unui prim amor ce o amăgise şi dorul nestins al viselor de aur ce o dezmierdase în trecut.

Iată starea morală în care se afla Duduca în seara aceea, cînd o văzu pentru prima oară postelnicul şi se înnebuni de dînsa.

Amorul cel înfocat al postelnicului, poziţiunea strălucită ce avea el la curte şi cheltuielile cele mari ce făcea pentru împlinirea dorinţelor acestei vanitoase femei fură de ajuns ca să o facă să uite pe beizadea.

Ea trăia acum o viaţă foarte dulce şi plăcută. Diamantele şi rubinele, stofele de mătase ţesute cu aur, şalurile de Persia, slugile, trăsurile, armăsarii şi orice poate dori o femeie, ea le avea pe toate pe dată ce-şi arăta dorinţa.

În primele luni ale acestei legături, sufletul Duducăi nu fu turburat de nici o pasiune contrarie amantului său; dar aceasta nu ţinu mult timp. Inima femeii, chiar de se poate ameţi uneori de ambiţioase aspiraţiuni la mărire, la bogăţie şi la alte vanităţi atît de plăcute sexului femeiesc, dar însă ea se deşteaptă apoi cu pasiuni mai tari, mai nenfrînate. Astfel se-ntîmplă şi cu frumoasa noastră eroină.

Natura a făcut din inima femeii o carte scrisă cu litere cabalistice, pe care înamoraţii, în vanitatea şi egoismul lor, cred că o citesc şi o înţeleg; în realitate însă sunt foarte puţini aceia cari pot zice cu drept cuvînt că au descifrat acele ieroglife, de la care atîrnă mai adesea fericirea şi nenorocirea oamenilor; şi aceşti favoriţi ai soartei nu sunt tot-

dauna cei nobili şi avuţi, nici cei frumoşi sau cu spirit, ci uneori cu totul din contră; căci amorul este o ființă curioasă. S-a zis că e orb; se poate. Dar şi daca vede, trebuie să mărturisim că foarte mult îi place lucrurile bizare.

Postelnicul Andronache credea că descifrase logogriful din inima grecei; dară se amăgea, sărmanul, căci meritul acesta era pentru moment rezervat unui june obscur, ce abia pusese piciorul pe prima treaptă a ierarhiei boiereşti.

Locuința în care fanariotul pusese pe amanta sa era situată în strada Caliţii, care, pe timpii aceia devenise foburgul favorit al nobleţei şi al amploiaţilor de toate gradele.

Juna greacă simţea o plăcere din cele mai mari a privi dupe fereastră pe toţi trecătorii, de la veliţii boieri cu bărbile albe şi cu căciuli de samur, pînă la calemgiii şi iamacii cei cu işlice în patru colţuri şi raşi pe cap chinezeşte.

Un june din aceştia, care sub costumul său ridicol ascundea o figură cît se poate de plăcută, văzu pe greaca noastră şi se înamoră de dînsa.

Tînărul calemgiu începu să treacă noaptea pe la ferestrele femeii ce-l încîntase şi să-i facă serenade acompaniate de oftări amoroase, care erau în stare să topească de compătimire inima chiar a statuielor de marmură.

Juna greacă nu lăsă pe calemgiu să ofteze mult timp, ci se învoi cu plăcere a-i da gratis fericirea ce o vindea foarte scump postelnicului. Trebuie să adăogăm, însă, că calemgiul era foarte înfocat şi nesocotit în amorul său. Aceste două calităţi, funeste amorurilor clandestine, făcură pe înamoraţi să cînte, să joace şi să se expună în tot chipul, fără de a se gîndi că pot fi observaţi. Cu toate acestea ei se înşelau; zgomotul serenadelor şi serbătorilor deşteptă atenţiunea vecinilor şi vestea merse pînă la postel-

nicul. Inima acestuia se aprinse de gelozie şi, văzînd că acea pasiune culpabilă, în loc de a se înfrîna, creştea mereu, el veni într-o seară furios şi, intrînd în camera amantei sale, şezu pe divan fără măcar să o salute.

Greaca pricepu foarte bine de unde venea agitaţiunea şi neobicinuita purtare a amantului ei; dar voind a se încredinţa şi mai bine, se prefăcu că n-a observat nimic şi, luînd un aer nevinovat şi plin de graţie, îl strînse în braţe şi îl sărută pe frunte.

Acest fals sărutat irită şi mai mult pe amantul amăgit; el o respinse din braţele sale cu furie; ea se prefăcu că plînge; dar văzînd că nici prin mijlocul acesta nu poate face pe amantul ei a se explica, căzu în genuchi dinaintea lui şi, cu ochii înmuiaţi în lacrimi mincinoase, îi zise:

— Ce ai, cocoane Andronache, de eşti atît de supărat pe mine? Spune, ce ţi-am greşit?

— Mă întrebi, nemulţumitoareo, ce mi-ai greşit? Şi ce greşeală mai mare puteai face decît aceea de a mă necinsti pe mine, postelnicul Andronache Tuzluc, favoritul lui vodă, pentru un calic de calemgiu? Pe mine, care te-am scos din trenţe şi te-am făcut cocoană mare?...

— Eu te-am necinstit!... Ţi-am călcat cinstea?

— Da!... M-ai necinstit; toată lumea ştie acea mîrşavă faptă.

— Să n-am parte de viaţa mea, să nu-mi ajute Maica domnului, dacă-ţi voi fi călcat cinstea! Şi deodată cu aceste fraze se repezi cu o disperare prefăcută şi luînd imaginea Maicei domnului o sărută cu multă devoţiune, ca să atesteze inocenţa ei.

— Să părăseşti casa mea, muiere prefăcută; să te duci la calicul de calemgiu, auzit-ai tu?... Mîne dimineaţă să nu te găsesc aici, căci te voi omorî!

N-apucă să sfîrşească bine aceste cuvinte amenin-

ţătoare şi vicleana amantă dete un chiot şi căzu jos leşinată.

Postelnicul, luînd de adevărat acest leşin, pierdu furia de mai nainte şi printr-un salt repede o luă în braţe şi o puse pe divan; apoi chemă slugile şi îi dete ajutorul necesar.

Iscusita femeie rămase în această stare de letargie prefăcută pînă cînd văzu pe postelnicul plîngînd ca un copil şi cerîndu-i iertare că a bănuit un moment virtutea ei; apoi se prefăcu că se deşteaptă din leşin şi, prin această ingenioasă manevră, nepoata Evei izbuti a mînca din pomul vieţii fără de a pierde raiul ca străbuna sa.

Capitolul V

EDUCAȚIUNEA CIOCOIULUI

Lectorii noștri cunosc foarte bine agitațiunea în care am lăsat pe Păturică în primul capitol al acestei scrieri; știu asemenea ambițioasele lui visuri și marea sete de bani și mărire ce îl munceau. Este datoria noastră acum să le spunem mijloacele întrebuințate de dînsul pentru realizarea acestor aspirațiuni.

Cînd acest șarpe veninat călca pragul casei fanariotului, el intra în al douăzeci și doilea an al vieței sale. Educațiunea lui intelectuală se compunea din citire și scriere în limba romînească și oarecare începuturi slabe de limba greacă modernă; știa să facă jălbi cu pilde din scriptură, pitace, volnicii, catastișe de lude și alte forme cancelarice obicinuite în timpii aceia; mai știa, și încă foarte bine, să tortureze pe nenorociții țărani, puindu-le ouă fierbinți la subțiori și dîndu-le fum de ardei la nas, ca să le ia cea din urmă para din pungă.

Dar aceste talenturi nu-i mai serveau nimic în noua sa carieră; el căta să se instruieze în ipocrizie și intrigă și aceste două mari mijloace de parvenire nu se dezvoltează, nici se pot perfecționa decît prin învățătură. Puiul de ciocoi simți de sineși acest adevăr și hotărî să-l puie în lucrare.

A doua zi după sosirea lui, postelnicul îl chemă la dînsul ca să-i examineze spiritul și inteligința, spre a vedea de poate face ceva dintr-însul; iar

cînd veni înainte-i, îi zise cu un ton îngîmfat, dar dulce:

— Cum te numeşti, băiete?

— Constandin, cocoane; dar tată-meu îmi zicea Dinu.

— Ştii ceva carte?

— Ştiu să citesc şi să scriu.

— Romîneşte, nu este aşa?

— Da, blagorodnice stăpîne.

— Altceva mai ştii?

— Ştiu să fac împliniri de bani; am fost cu vinăriciul, cu oieritul şi cu fumăritul[1].

— Aşa dè tînăr?

— Da, stăpîne; tata mă lua cu dînsul prin judeţ de-i ajutam la taxidărie.

— Da ceva elinica te-a învăţat tată-tău?

— De! ce să zic, stăpîne!?... Mă cam pricep puţintel. Am învăţat pedagoghia şi eclogarion din scoarţă pînă în scoarţă; dar tocmai cînd era să-ncep la gramatichi, m-a trămis tata la înălţimea-voastră!

Fanariotului îi plăcu naivitatea ciocoiului, iar mai cu seamă pompoasele titluri ce-i da cu atîta prodigalitate; şi avea dreptate, căci nu este om căruia să nu-i placă un titlu pe care nu-l are şi nu-l merită, dar la care aspiră foarte mult. El zîmbi cu bunătate şi zise ciocoiului:

— Să ştii, băiete, că de astăzi înainte am să te iau subt îngrijirea mea. O să te dau la şcoala domnească să înveţi carte grecească multă, ca să te pro-

---

[1] Vinăriciul, oieritul şi fumăritul erau dăjdii indirecte, ce plăteau particolarii către stat; sub nume de vinărici domnesc, era dator fiecare stăpîn de vie să dea din zece vedre una, afară de privilegiaţi şi scutiţi cu hrisoave domneşti. Oieritul era o dajdie pentru care se plătea de fiecare vită mare şi mică cîte cincisprezece parale; fumăritul asemenea era o dajdie, ce plăteau stăpînii de pivniţe şi cîrciumi. Aceste dăjdii se vindeau la particolari şi ei le adunau prin oamenii lor numiţi taxidari (n.a.).

copseşti, să te faci om. Slujba ce ai să-mi faci este aceasta: dimineaţa să vii să mă freci la picioare, să-mi ajuţi să mă îmbrac, să-mi dai de spălat, să-mi aduci dulceaţă, cafea şi ciubuc; iar dupe aceea să te duci la şcoală să înveţi. Ai auzit?... Ai, du-te acum de-ţi caută de treabă!

Din ziua aceea Păturică se puse pe învăţătură cu o silinţă extraordinară şi, în mai puţin de doi ani, învăţă limba grecească ca un sofologiotatos; dar el nu se mulţumea numai cu atîta. Ce-i folosea lui cunoştinţa unei limbi moarte şi a literaturei ei atît de antipatică caracterului şi intenţiunelor sale?

„Omer, Pindar, Sofocle, Euripide, Anacreon, Safo etc. sunt buni pentru femei şi oameni afemeiaţi, zicea ciocoiul în sine cu dispreţ. Mie-mi trebuiesc cărţi care să-mi subţieze mintea, să mă înveţe mijlocul de a mă rădica la mărire. Plutarh îmi vine la socoteală, *Comentariele* lui Cezar, *Istoria omenirei*, vieţile marilor bărbaţi din veacurile trecute şi acelea în care trăim — iată cărţi pe care, citindu-le, cineva poate să zică cu cuget împăcat că nu şi-a pierdut timpul în zadar."

Cu asemenea reflecţiuni intră el în casa unde îşi avea fanariotul biblioteca[1] şi alese tot ce găsi într-însa mai bun. Între alte cărţi găsi un tractat de fiziologie şi operile lui Machiavel, pe care le ceti şi le studie cu mare băgare de seamă; în fine, făcu

---

[1] Pe acei timpi, ca şi în zilele noastre, bibliotecile erau la modă; toţi junii muchelefi şi spudaxiţi aveau cîte o bibliotecă formată din cele mai bune cărţi ale timpului, pe care nu le citea niciodată. Bibliomania era atît de întinsă, încît mulţi din cei aprinşi de această patimă, nevoind să sacrifice bani şi timp, chemau cîte un pictor meşter şi le zugrăvea prin saloane şi prin camerile de studiu cîte o bibliotecă de minune, în care se găsea tot ce ne-a lăsat mai sublim gîndirea omenească, de la creaţiune şi pînă în timpii lui Caragea. Judecînd între oamenii care au biblioteci şi nu le citesc şi între cei care le au numai zugrăvite, eu cred mai cu minte pe cei din urmă (n.a.).

tot ce putu spre a deveni perfect în arta ipocriziei şi a perfidiei.

Se zice că voinţa tare şi statornică învinge toate obstacolele. Nu ne putem pronunţa asupra acestei maxime ; zicem numai că Păturică ar fi fost în stare să dea contimporanilor săi o dovadă strălucită că ea se realiză cîteodată. Picătura găureşte piatra, zice un alt proverb. Se poate şi nu se poate ; acela însă care realiză acest proverb este un om mare în felul său.

Păturică era în adevăr un om extraordinar. El îşi luase hotărîrea de a deveni om mare şi nici un obstacol nu putea să-l abată de la această idee fixă. Ca slugă, era dator să lucreze mai multe ore pe zi şi a se supune la toate slugile cele mai vechi decît dînsul; ca ambiţios, căta să înveţe carte multă, precum îi zisese fanariotul, şi să se silească a înlătura toate obstacolele ce întîmpina în calea ambiţiunei sale. Cum putu dar să învingă atîtea greutăţi şi să iasă triumfător ?

Iată modul ce întrebuinţă : Cînd se crăpă de ziuă, Păturică se afla lîngă uşa postelnicului, stînd în picioare spre a împlini cu exactitate ordinile stăpînului său. Pe dată ce fanariotul se deştepta, el intra în casă, îl freca pe picioare, îl ajuta să se îmbrace, îi da de spălat, îi aducea dulceaţă, cafea şi ciubuc. Toate aceste mici servicie le executa cu cea mai mare iuţeală, graţie şi cu un fel de afecţiune ce făcea pe fanariot să-l crează de cel mai credincios şi devotat dintre servitorii săi.

Dupe ce pleca boierul la curte, se ducea la vătaful şi-i făcea o mulţime de linguşiri ; apoi, dupe ce-şi spăla feligenele de cafea şi curăţa bine ciubucile, se închidea în camera sa şi se da cu totul la citire şi la meditaţiuni, petrecîndu-şi astfel timpul pînă la ora prînzului, cînd, după obiceiul său, se aşeza pe trep-

tele scării de la intrarea casei, cu cîte o carte în mînă şi sta acolo pînă ce venea stăpînul său; iar după aceea, cînd şedea la masă, el îşi lua locul printre servitori şi se silea să întreacă pe toţi în zel şi activitate.

Osebit de aceasta, el se purta cu mare amabilitate către toţi servitorii casei, fără excepţiune; îi ajuta la lucrările lor şi le împlinea dorinţele, puindu-se mijlocitor între dînşii şi vătaful de curte.

Această purtare făcu pe Păturică să fie iubit şi adorat de toate slugile, afară numai de vătaful curţii, care, înţelegînd foarte bine gîndurile lui, se prefăcea că nu bagă de seamă nimic şi-l spiona în tăcere.

În timpul acesta se întîmplă cearta postelnicului cu amanta sa, pe care credem că n-a uitat-o lectorii noştri. Fanariotul se afla coprins de o mare iritaţie; nu ştia, nenorocitul, de urma să crează cele ce se vorbeau despre amanta sa, sau jurămintele şi istericalele prin care ea îşi proba inocenţa. Bietul om o iubea foarte mult şi, pentru mai marea lui nenorocire, era gelos ca un turc. Astfel dar, după multă chibzuire şi reflecţiune, se decise a o pune sub priveghcrea unui Argus. Măsura nu era rea, dar prezinta mari dificultăţi în privinţa alegerei unui individ care să împlinească acest important serviciu. Prima idee ce i se înfăţişă fu de a o pune sub privegherea unei femei bătrîne; dar dupe ce mai medită cîtva timp, el zise în sineşi, încruntîndu-şi sprîncenile: „Muierile cele bătrîne se corump foarte lesne". Se gîndi să aducă un eunuc din Constantinopole, dar lepădă şi această idee, căci ştia din încercare cît preţuieşte şi credinţa eunucilor.

Obosit, în fine, de a căuta şi a nu găsi vindecarea grijei ce-l muncea, se lăsă pe sofa oftînd din băierile inimei; dar după ce se mai gîndi un minut, se sculă cu repeziciune şi bătu în palme.

La acest semn de chemare, întrebuințat foarte mult pe acei timpi, ușa se deschise și intră Păturică cu ochii plecați în jos și cu fața mai umilită decît a unui călugăr.

Fanariotul îl privi cu mulțămirea ce simte tot omul cînd găsește aceea ce a căutat ; apoi zise :

— Apropie-te, Dinicule, că am să-ți vorbesc !

— Poruncește, stăpîne ! zise prefăcutul ciocoi, înaintînd către stăpînul său cu mînele puse pe piept și cu ochii plecați către pămînt.

— Ia spune-mi, Dinicule, cum trăiești tu în curtea mea ? Te mulțumești de bucatele cu care te hrănesc și de hainele cu care te îmbrac ?

— Foarte bine, stăpîne ; nu sunt vrednic să mulțămesc lui Dumnezeu pentru marea bunătate ce ai arătat și arăți cu mine !

— Ia spune-mi acum, mă iubești tu pe mine ?

— Te iubesc, stăpîne, mai mult decît pe tată-meu.

Fanariotul surîse cu îngîmfare ; apoi, dupe ce-și răsuci de cîteva ori negrele sale mustăți, zise :

— Ascultă, Dinicule. Am să-ți încredințez una din cele mai mari taine ale sufletului meu ; bagă însă de seamă să mă slujești cu dreptate, căci într-alt chip nu numai că vei pierde nădejdea de procopseala ta, la care mă gîndesc de atîta vreme, dar te voi și pedepsi fără milă.

— Îți jur, stăpîne, să te slujesc cu credință la orice-mi vei porunci.

— Ei bine, Dinule, ascultă. Cunoști tu pe Duduca ?

— Nu o cunosc, stăpîne.

— Cum se poate să nu cunoști tu pe țiitoarea mea ?

— În adevăr, stăpîne, nu o cunosc.

— Asta nu face nimic. Duduca este o fată foarte frumoasă, pe care o iubesc pînă la nebunie și, fiindcă o fată ca dînsa poate să placă și altora, m-am gîndit

că n-ar fi rău a o pune sub privegherea unui om credincios. Ai, ce zici tu? Bine m-am gîndit?

— Foarte bine, stăpîne. Paza bună trece primejdia cea rea, zice parimia.

— Deşi Duduca mea este foarte înţeleaptă şi n-am simţit pînă acum nimic despre dînsa...

— Aşa este, blagorodnice stăpîne, ai dreptate.

— Dar pentru mai mare siguranţă te-am ales pe tine, ca să o păzeşti.

— Cînd este vorba să te slujesc pe domnia-ta, stăpîne, sunt gata a trece chiar prin foc; spune-mi numai ce am să fac şi vei vedea.

— Aferim, Dinicule, aferim, să trăieşti, copilul meu; cine slujeşte cu zilos pe stăpînul său, pe acela nu-l părăseşte Dumnezeu. Duduca mi-a zis că-i trebuie un fecior; cată dar să te muţi cu locuinţa la dînsa şi să treci în faţa ei ca o slugă credincioasă; să o asculţi la orice-ţi va porunci, să te prefaci că nu bagi de seamă nimic, că nu vezi şi nu auzi nimic şi să vii în toate zilele la mine să-mi spui tot ce se va petrece în casa ei, fără să treci cu vederea cel mai mic lucru.

— Voi urma întocmai poruncilor blagorodniciei-tale şi mă voi sili cît voi putea ca să mă fac vrednic de încrederea ce ai în mine.

— Să trăieşti, copilul meu! Şi, deodată cu vorba, băgă mîna în buzunarul anteriului şi, scoţînd cincizeci de rubiele, zise: Ţine, Dinicule, şi să fii cuminte, mă înţelegi tu?

Păturică, ca ciocoi fin ce era, îngenunche dinaintea fanariotului, îi sărută mîna cu cea mai mare umilinţă şi făcu să cază din ochii săi de şarpe două lacrime de acelea ce în aparinţă arată o inimă plină de recunoştinţă, dar în realitate nu sunt decît plînsul crocodilului prin care amăgeşte victima sa.

După această scenă de tartufism jucată cu atîta

măiestrie, ciocoiul părăsi camera stăpînului său şi intră într-a sa.

Liber acum de povara simulării, începu a se preîmbla prin cameră cu paşi rari şi precipitaţi. Trăsurile feţei sale luară un aspect straniu, ce lăsa să se zărească uneori expresia unei nespuse bucurii de a-şi vedea împlinite dorinţele sale de atîta timp; cîteodată un nor de neîncredere în viitor schimba într-o clipă faţa fizionomiei sale; apoi iar cădea într-un fel de apatie, din care trecea cu iuţeală la o fieroasă şi ameninţătoare veselie.

Această criză morală ţinu cîteva momente, iar dupe aceea fizionomia ciocoiului se lumină şi, cu liniştea ce-i redase încrederea în sine şi în dibăcia sa, el exclamă cu bucurie: „Iată-mă, în sfîrşit, ajuns la ţinta dorinţelor mele! Am în mîni pe ţiitoarea grecului, patima lui cea mai de căpetenie; în sfîrşit, am cheia acelui strălucit viitor pe care-l visez de atîta timp. Ce fericire, ce nepreţuită fericire!... Aceasta este o cheie cu care cineva deschide chiar porţile raiului... Şi de ce nu?... Eva a scos pe Adam din rai, ca să dea prilej altei femei a i-l deschide mai în urmă. O femeie a făcut pe greci, dupe cum zic cărţile, să se bată zece ani de-a rîndul. Favoritele din harem ţin în mînă soarta împărăţiei turceşti; chiar aici, la noi, vedem pe domniţă întorcînd curtea şi ţara întreagă dupe plăcerea ei şi, daca ea a făcut pe stăpînul meu din ciohodar postelnic mare şi cămăraş, de ce oare Duduca să nu facă din mine un om puternic, fericit?... Pildele nu ne lipsesc. Cîţi au fost ca mine, ba încă şi mai rău decît mine, căci, slavă domnului, nu sunt ţigan, şi cu toate acestea, prin muieri şi alte marafeturi ciocoieşti, chiar şi ţiganii au ajuns azi la noi în protipendada, încît n-ai încotro să te întorci de postelnici, logofeţi şi vistieri. Prinde inimă, dragul meu Păturică! Mîne vei pune

işlicul în cap, şi, de va vrea Dumnezeu cu tine, nu va trece mult şi vei avea moşii, ţigani şi averi nenumărate, şi vie atunci cineva să-ţi ceară socoteala despre mijloacele prin care ai dobîndit toate acestea! Vie, de va putea!"

Pe cînd Păturică îşi crea în imaginaţia sa aceste realizabile visuri, uşa camerei sale se deschise şi intră un ţigan înlăuntru.

— Ce cauţi aici, cioară? zise ciocoiul supărat.

— Mă iartă, logofete Dinule, dar am venit să-ţi dau o carte de la băbaca dumitale.

— Ad-o-ncoace, cioară, şi piei din ochii mei.

Ţiganul se retrase, şi Dinu Păturică, deschizînd scrisoarea, citi cele următoare:

„Cu părintească dragoste mă închin dumitale, preaiubitul meu fiu!

Iată doi ani în cap de cînd te-am dat pe pricopseală la postelnicul şi nu văz nici un spor de la tine; aceasta mă pune în mare aporie. Se vede că tu, în loc să te sileşti a ieşi la obraze, îmbli haimana pe poduri cu derbedeii. Bagă-ţi minţile în cap, măi băiete, vezi că eu sunt bătrîn şi sărac, să n-ai la mine nici o nădejde. Cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi, auzitu-m-ai? Scrisoarea ce-ţi empericlisesc este către dumnealui, postelnicul; să i-o dai negreşit, căci într-însa îi vorbesc pentru tine şi îl rog să te puie în vreun mansup.

Al tău preadoritor părinte,
treti logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud Saac
1816, mai 17"

După ce Păturică citi această scrisoare, scoase călimările de la brîu, se aşeză pe un scăunel şi, puind piciorul drept peste cel stîng, scrise răspunsul acesta:

„Cu fiiască plecăciune!

Părinteasca dumitale scrisoare de la 17 zile ale lunei lui mai am primit-o cu nespusă veselie şi m-am bucurat din rărunchi că te afli sănătos, căci eu, din mila cerescului părinte, mă aflu întru toată întregimea sănătăţii. Bucură-te, taică, şi iarăşi bucură-te, căci, deşi am slujit doi ani la postelnicul pe îmbrăcăminte şi mîncare şi mi-am plecat capul la toţi calicii fără osebire, dar acum, slavă domnului, am pus mîna pe pîne şi pe cuţit. Am oprit roata norocului; n-am să mă mai tem de nimic!

Postelnicul m-a ales sfetnic de taină al său şi pe negîndite mi-a încredinţat o taină prin care în puţin timp poci să ajung om mare. Atît deocamdată: îţi voi mai scrie!

Preaplecat şi dorit al domnii-tale fiu,
Dinu Păturică“

După ce plicui şi pecetlui această scrisoare, chemă de afară pe ţigan, i-o dete în mînă şi-i zise:

— Du această carte la postelnicie şi spune să o trămiţă la Bucov, fără cea mai mică zăbavă, ai auzit?

Ţiganul dispăru cu iuţeala vîntului, iar ciocoiul se lăsă pe pat şi adormi, gîndindu-se la exploatarea minei sale.

Capitolul VI

IPOCRIŢII ÎN LUPTĂ

A doua zi după întrevorbirea confidenţială dintre postelnicul Andronache şi Dinul Păturică, acest din urmă străbătea strada Caliţii cufundat în meditaţiuni serioase. Preocupaţiunea lui era atît de mare, încît de multe ori se lovea piept în piept cu trecătorii după drum; dar pe cînd se afla în dreptul caselor lui armaş M... fu atras de sunetul cel nazal şi ascuţit al unei voci ce striga:

— Dinule! he, he, Dinule! ia fă-te încoace, ştrengarule; unde ai plecat aşa de dimineaţă?

Păturică, deşteptat din asopismul în care se afla, se uită în toate părţile şi, văzînd la poarta acelor case un omuleţ cu statura scurtă şi groasă, cu faţa rotundă întocmai ca o lună plină desemnată pe păreţi, cu ochi mici ca de tătar, cu nasul turtit şi cu gura largă armată cu nişte dinţi mici stricaţi, recunoscu într-însul pe Niculăiţă, vătaful de curte al armaşului, carele, mai norocit decît dînsul, începuse de mult timp a zeciui averile stăpînului şi acum nu aştepta decît rangul de vtori vistier, drept plata ostenelilor sale, şi supranumele de „buclucci boier", pentru multele şiretlicuri şi încurcături ce făcea.

Păturică trecu drumul şi salută pe îngîmfatul vătaf cu o închinăciune pînă la pămînt.

— Ce mai veste-poveste, Dinule? întrebă vătaful, mîndru de poziţiunea sa.

— Nimic nou, nene Niculăiță!

— Unde te duceai așa iute și cu capul între urechi?

— La cocoana Duduca.

— A! a! înțeleg, la țiitoarea stăpînă-tău. Și ce ai să faci acolo așa de dimineață?

— Îi duc un răvaș.

— Din partea cui?

— Dintr-a stăpînului meu.

— Dar ce, s-a împăcat cu dînsa?

— Trebuie mai întîi să știu de au fost certați.

— Va să zică nu știi nimic?... Prostule!

— Nimic de tot, adaose Păturică cu o privire malițioasă.

— Află dar de la mine că ei au fost certați foarte rău.

— Și de ce, nene Niculăiță?

— Auzi acolo, de ce! Fiindcă diavolița de greacă vrea să ție doi pepeni într-o mînă, adecă este amorezată după un calemgiu de la vistierie.

— Aș! Nu crez!

— Crede ce-ți spui eu. Postelnicul Andronache a aflat acest amor tainic și s-a certat cu dînsa furcă.

— Poate, dar ia spune-mi, cine este acest calemgiu?

— Este fiul lui căpitan Gheorghe Basma de la dorobănție.

— Ce fel de om este acela?

— Este un băiat de douăzeci și doi pînă la douăzeci și cinci de ani, frumos, gingaș și subțirel, pare că-i tras printr-un inel.

— O fi iubind-o, mă nene Niculae? Ai, ce zici?

— Mi se pare că da, fiindcă nu înțeleg cum ar putea să facă atîtea comedii daca n-ar iubi-o.

— Și ce comedii face? întrebă Păturică cu nerăbdare.

— Trece cu lăutari pe la miezul nopţii, se opreşte dinaintea ferestrelor ei, oftează, cîntă şi celelalte.

— Numai atît?

— Ba şi ceva mai mult: sare prin grădina Mitropoliei, dintr-însa trece într-a grecei, d-acolo intră în curte şi se ascunde într-o claie de fîn pînă pleacă postelnicul; iar după aceea se duce de-i ţine locul lîngă frumoasa greacă, cu alte cuvinte fericitul calemgiu se bucură fără nici o cheltuială de femeia pentru care stăpînu-tău varsă atîta aur şi argint.

— Eşti bine încredinţat despre aceasta?

— Mai bine nu se poate: omul care mi-a spus această taină este atît de credincios, încît aş putea să jur în biserică pentru dînsul. Dar, ia spune-mi, de ce-mi faci atîtea întrebări asupra acestei pricini? Oare voieşti s-o prinzi şi să te arăţi cu slujbă înaintea stăpînului tău? Să nu faci această nerozie, căci o să te căieşti foarte mult.

— Şi de ce să nu-i dau pe faţă această neagră vînzare? adăogă Dinu, cu oarecare aprindere prefăcută.

— Voieşti să afli pricina pentru care te opresc?

— Da, căci eu iubesc pe stăpînul meu şi nu voiesc să-l văz înşelat de o femeie desfrînată şi făţarnică.

— Eşti prost, băiete! Tu nu ştii ce va să zică patima dragostei. Ascultă: tu o să te duci la stăpînu-tău şi o să-i spui că greaca îl înşeală, nu este aşa? El deocamdată o să te crează, o să-ţi zică: „Aferim, Dinule!“ ba încă poate să-ţi dea şi un bunicel bacşiş; dar după aceea o să se ducă la greacă, o să se certe cu dînsa, o s-o sperie c-o goneşte din casă şi celelalte. Ea, ca să-l încredinţeze că e nevinovată, o să înceapă să plîngă, o să-şi smulgă părul din cap, o să jure pe tot ce are mai sfînt; în cele după urmă o să se prefacă că leşină şi atunci stăpînul tău, ca un fermecat ce este, o să se împace cu dînsa.

— Atît mai rău pentru dînsul!

— Zi mai bine că pentru tine o să fie rău, nerodule!

— De ce?

— Fiindcă pe dată ce se vor împăca, greaca o să întrebuinţeze toate mijloacele ca să afle pe pîrîtorul ei.

— Dar stăpînă-meu n-o să-i spuie.

— Ţi-ai găsit! Ba o să-i spuie, şi încă chiar fără voia lui, căci astfel merg treburile dragostei. He! he! băiete. Tu eşti un copil de ieri-d-alaltăieri, nu ştii nimic. Ascultă-mă pe mine că sunt lup bătrîn, am dat cu capul de pragul de sus şi am văzut pe cel de jos. Cînd bărbatul şi femeia se iubesc şi ţin în dreptate, viaţa lor curge dulce, întocmai ca apele unui pîrîu liniştit; dar cînd muierea începe să calce strîmb şi o simte bărbatul, inima lui arde, ştii, ca peştele pe cărbuni. Ziua şi noaptea se gîndeşte tot la necredinţa muierii; aci se ceartă cu dînsa şi o lasă, aci iarăşi se împacă şi am băgat de seamă că, la asemenea împăciuiri, omul face mai multe jertfe pentru o femeie netrebnică, decît pentru una cinstită. Astfel, dar, greaca o să ceară de la stăpînă-tău, ca dar pentru împăcăciune, depărtarea ta din slujba lui şi poate chiar o falangă bunicică dată dinaintea porţii caselor ei, ca să te înveţi minte a nu mai băga zîzănii între dînsa şi postelnicul.

— Ai dreptate; dar ia spune-mi, ce trebuie să fac?

— Să închizi ochii şi să-ţi cauţi de treabă, ca un băiat cinstit ce eşti, şi vei vedea cît de mult o să te iubească amîndoi; iară trebşoarele tale o să-ţi meargă de minune.

Dinu Păturică salută pe mentorul său şi plecă înainte, mulţumit de poveţele lui, căci găsise într-însele o complectă aprobare a politicei sale. Ajungînd la casele Duducăi, el intră pe portiţa cea mică, sui scara

şi se puse jos, în pridvor, pe un pat de scînduri acoperit cu un chilim de Ţarigrad.

Era pe la orele nouă de dimineaţă ; greaca se sculase şi se dusese la oglindă, ca să-şi puie în regulă graţiile maltratate de voluptoasele plăceri ale nopţii trecute şi să mai adaoge cîteva frumuseţi artificiale, ca să dea mai mult interes celor fireşti.

Toaleta femeilor cochete din zilele noastre, deşi a devenit o îndeletnicire foarte grea şi împovărătoare pentru bietele slujitoare din cauza nenumăratelor forme şi feluri de pieptănări, de spălături, de limpeziri cu ape aromatice şi chimice pentru lustruirea, dregerea şi împrospătarea pieliţei obrazului şi alte nenumărate nimicuri femeieşti, cu toate acestea ea rămîne o jucărie de nimic în comparaţie cu toaleta elegantelor din timpii domnilor fanarioţi.

Chera Duduca, deşi se afla în anii cei mai frumoşi ai vîrstei femeieşti, dar destrămata viaţă ce petrecea o făcuse să alerge foarte de timpuriu la ajutorul graţiilor împrumutate. Astfel dar toaleta ei din toate zilele se compunea dintr-un şir de torture la care ea se supunea cu cea mai mare resignaţiune, numai ca să-şi conserve acea frumuseţe care făcea pe postelnicul să depuie la picioarele ei toate jafurile cîte le storcea din biata ţară şi pe frumosul calemgiu a o numi „cheruvimul său" şi a o iubi cu o ardoare egală amorului ce ea avea către dînsul.

În toate nopţile, după ce expedia pe amîndoi adoratorii ei, se ungea pe obraz cu alifie vînătă ; dimineaţa se ştergea cu albuş de ou, se aburea cu cărămizi încălzite în foc şi stropite cu apă de salcîm, apoi se spăla cu apă de pelin. Acestea le făcea ca să întindă pielea obrazului şi să dispară zbîrciturile ; apoi se ştergea cu un burete muiat în apă de cas-

traveţi, ca să scoaţă petele, şi se spoia cu dres, ca să dea pieliţei o coloare mai albă.

După toate aceste operaţiuni, care n-aveau alt scop decît a albi, a întinde şi a întineri pieliţa obrazului, veneau rumeneala cea mincinoasă cu care îşi colora obrajii şi buzele, gogoşile de ristic arse cu care îşi înnegrea sprîncenele şi plasturele cele negre cu care îşi făcea murse sau benghiuri false.

După ce greaca îşi săvîrşi acea toaletă complicată şi se mai întoarse de cîteva ori pe dinaintea oglindei, zîmbind şi gesticulînd, ca să se asigure dacă e de ajuns de graţioasă, dete ordin să întroducă în camera sa pe mesagerul postelnicului.

O ţigancă frumuşică se arătă în uşa sălei şi făcu semn lui Păturică să între înlăîntru. El intră şi dete scrisoarea, apoi, trăgîndu-se înapoi către uşă, se strînse la piept şi luă o poziţiune atît de umilită şi plină de smerenie, încît ar fi putut să amăgească pe orişicine. Dar chera Duduca, care era personificarea fineţei şi a vicleşugului femeiesc, pricepu făţărnicia chiar sub acel văl de prostatică modestie.

Ea citi scrisoarea pînă la un loc, fără să lase a se zări pe figura-i vreun semn de surpriză bună sau rea; dar cînd ajunse la partea aceea prin care postelnicul îi recomanda pe acel nou Argus înveştmîntat cu anteriu şi giubea, ea îşi aruncă fără voie ochii asupra ciocoiului şi, întocmai ca vulpea ce vede şi simte cursa întinsă, zîmbi cu amărăciune şi îşi continuă lectura pînă la sfîrşit. După aceea sărută scrisoarea şi, băgînd-o în sîn, se puse a examina cu mai multă atenţiune figura lui Dinul Păturică, care, deşi în acele momente de prefăcătorie exprima un fel de nevinovăţie amestecată cu stupiditate, dar tot lăsa a se străvedea îndestule vicie, dintre care cele mai principale era răutatea şi laşitatea.

Am zis că greaca era vicleană ca o vulpe; ca să dovedim însă cît de adîncă şi pătrunzătoare era fineţea spiritului ei, cată să arătăm că cu toată arta ce puse Păturică în lucrare spre a face să dispară din trăsurele feţei sale întunecoasele intenţiuni şi aspirări ce-i rodeau inima, nu numai că nu putu să o amăgească, dar o făcu chiar să înţeleagă şi mai bine cu cine are-a face.

Trecură cîteva momente în care aceşti doi actori se priveau unul pe altul, fără să pronunţe o vorbă măcar. Această tăcere scrutătoare semăna foarte mult cu liniştea aparentă a două fiare ce stau de se observă cu o prefăcută nepăsare mai nainte de a sări cu asalt una asupra alteia.

În fine, greaca hotărî să dea asaltul; ea începu de la una din cele mai mari slăbiciuni ale ciocoilor, adecă de la mîndrie.

— Ei bine, logofete Dinule — îi zise ea cu un zîmbet dispreţuitor — cilibi Andronache îmi scrie că de astăzi înainte ai să fii unul dintre slugile casei mele.

— Mă bucur din toată inima, milostiva mea stăpînă.

— O fi precum zici, dar, uite, te văz îmbrăcat bine, cu giubea, cu anteriu, cu fermenă, cu papuci galbeni şi cu fes de Ţarigrad; pare că eşti scos din cutie şi asta nu-mi prea place. Să lepezi aceste haine boiereşti şi să te îmbraci cu haine de fecior prost.

— Voi face după plăcerea domniii-tale, milostivă cocoană!

— Da, negreşit, căci o să te trămiţ cu coşniţa în tîrg şi nu voi ca pazarghideanul meu să poarte ceacşiri şi işlic!

— Voi face orice-mi vei porunci, milostivo!

— Asta o crez, căci la din împotrivă voi întrebuința gîrbaciul, pe care-l vei fi văzut poate atîrnat deasupra ușii sacnasiului[1].

— Mă voi supune în tăcere la orice va găsi cu cale milostivirea ta.

Greaca, văzînd marea ipocrizie și falsa resignațiune cu care ciocoiul priimea aceste lovituri groaznice, se spăimîntă, dar nu disperă.

— Așa precum îți zic — răspunse ea — o să te pui să tai ceapă la bucătărie, să speli vasele, să tai lemne, să aduci apă cu sacaua de la Filaret și alte mărunțișuri de felul acesta.

— Prea bine, stăpîna mea ; le voi face toate acestea, ba încă și mai multe, numai ca să te văd mulțumită.

— Vei ședea toată ziua în pridvor cu capul gol, ca să împlinești poruncile mele, căci la din împotrivă îți voi pune coarne, te voi unge cu miere și te voi lega de stîlpul porții, ca să te mănînce muștele și să rîză lumea de tine... Ai înțeles ?

— Am înțeles, milostiva mea, și sînt gata a suferi și mai mari pedepse decît acestea, fără a mă plînge, căci stăpînă-meu te iubește și eu trebuie să sufer orice mi s-ar întîmpla dupe urma domniii-sale.

„Peste putință !" zise greaca în sine, disperată de sîngele rece al ciocoiului. Și avea dreptate, căci toate săgețile vicleșugului ei se tîmpiseră în inima de piatră a ciocoiului. Prima idee ce-i veni în minte fu de a rupe legăturile de amor ce avea cu calemgiul, singurul mijloc de a se pune în siguranță despre spionagiul lui Păturică ; pe dată însă ce se gîndi la dulcele momente ce petrecuse și încă petrecea cu acel june frumos, sîngele i se concentră în inimă și

[1] Sacnasiu se numea o cameră mică, situată în fundul sălii și împodobită cu pat și perne, unde așteptau cei ce veneau cu trebuințe, pînă ce îi priimea boierii în casă (n.a.).

fața i se îngălbeni ca ceara. Să ție pe amant, ciocoiul ar fi trădat-o negreșit și ar fi pierdut pe postelnicul Andronache, care o îngrijea ca pe o domniță.

Aceste două idei deveniseră în acel moment Scila și Caribda[1] pentru greaca noastră. Dar arsenalul vicleniilor femeiești este foarte mare; ajunge numai să știe cineva să caute într-însul și desigur va găsi cîte ceva pentru orice împrejurare. Greaca căută și găsi în adevăr mijlocul de a scăpa din toate cu față curată. La această fericire negîndită fruntea ei se lumină, trăsurile obrazului său luară un aer dulce și zîmbitor. Atunci, privind pe Dinul cu dulceață, îi zise:

— Ia spune-mi, Dinule dragă, cum ți s-a părut purtarea mea către tine? Nu este așa că sînt o nebună? Auzi acolo! Să sperie cineva atît de mult pe un flăcăiaș așa de frumos și muchelef! Să n-ai grijă de nimica; o să trăiești în casa mea ca la pieptul maicei tale; tot ce ți-am zis n-a fost decît glume. Ai, de! fii mai cu inimă.

Dinul năbuși în mica sa inimă bucuria acestui mare triumf și, apropiindu-se de greacă cu o sfială prefăcută, făcu mătanie și-i sărută mîna; apoi își luă ziua bună și se duse.

---

[1] *A fi între Scila și Caribda* — a fi între două pericole greu de evitat (Caribda — prăpastie pe țărmul Siciliei; Scila stîncă pe țărmul Italiei în fața Caribdei).

Capitolul VII

PÎNĂ NU FACI FOC, FUM NU IESE

Două săptămîni în urma acelor descrise în capitolul precedent, într-o noapte răcoroasă de primăvară, postelnicul Andronache ieşea de la amoreaza sa cu ciubucul aprins şi cu sluga după dînsul, care ţinea într-o mînă o chisea de şal plină cu tutun, iar în cealaltă o păreche de papuci galbeni. Trăsurile feţei postelnicului, deşi puţin cam descompuse, arătau acum o mulţumire pacinică şi lipsită de grijile ce muncise pe bietul fanariot cu vreo cîtva timp mai nainte.

Într-o ulicioară întunecoasă ce duce în mahalaua Dudescului, sta de mai multe ore o butcă elegantă cu doi armăsari. Cînd boierul se apropie de acea uliţă, sluga alergă către locul unde sta ascunsă trăsura şi strigă :

— Trage, Ioniţă !

Fanariotul se sui în trăsură şi ciocoiul în coadă, strigînd cu voce tare :

— Acasă !

Rog pe bunii noştri lectori să lase pe postelnicul a dormi în pace pe sofaua sa, căci are mare necesitate de somn, ca nu cumva să-şi piarză, deştept, iluziile fericirei sale, iar noi să ne întoarcem iarăşi pe strada Caliţei, ca să observăm ce se petrece în casa amantei sale.

Era o noapte frumoasă, o noapte tocmai bună pentru amoruri romantice. Frumos este, în adevăr, amo-

rul de inimă, căci el ne procură momente de o fericire sublimă. Cîte simţiri încîntătoare nu încearcă un amant cînd, pentru întîia dată, surprinde surîsul dorit al femeii ce el iubeşte! Cît de-nfocate sînt palpitaţiile inimei sale, cînd el depune primul sărutat pe buzele ei arzătoare; apoi cîte încîntări nu mai culege el, din treacăt, în dulcea viaţă a amorului, cînd, într-o adunare sau la un bal, îi vine din timp în timp cîte un semn de dulce suvenire făcut cu o graţioasă sfială sau o privire plină de dezmierdare aruncată pe furiş şi care îi zise în limba cea misterioasă a inimei: „Te iubesc... te iubesc... din tot sufletul!..."

Dar amorul este o medalie cu două feţe. Să întoarcem acum medalia pe partea cea opusă.

Ce ziceţi domnia-voastră despre acele amoruri zgomotoase, care încep prin serenade de lăutari şi uneori de bande militare însoţite de tobe şi cu tipsii, întocmai ca la grădina lui Giafer, şi care se termină prin păruieli în clasele de jos şi prin ceva mai rău în cele de sus? Ce crimă au săvîrşit pacinicii locuitori ai vecinătăţii, ca să fie deşteptaţi din somn în strigările birjarilor şi oftările cele monotone şi ascuţite ale amorezilor vulgari, mai indiscreţi decît pisicile; căci aceste dobitoace sentimentale miorlăiesc şi ele o lună pe fiecare an şi apoi ne lasă în pace, în vreme ce pisoii cei cu două picioare nu numai că miorlăie neîncetat, dar, neavînd destulă încredere în seducţiile vocei lor, mai iau şi pe alţii de le ajută. Dar răul prin rău se pierde, zice un vechi proverb.

Asemenea oameni nesocotiţi, care pun întristarea şi disperarea în inimile bieţilor consorţi şi părinţi, îşi iau mai adesea plata nelegiuirei lor prin trădarea ce le face femeile corupte de dînşii; căci femeia care a avut curagiul să calce jurămintele făcute îna-

intea altarului şi juna fată care a dezonorat perii cei albi ai părinţilor ei pentru vorbele dulci ale unui amant aprins de o patimă ilicită, ce preţ vor pune oare pe nişte angajamente trecătoare, dictate mai totdauna de capriciu şi prea rar de inimă ?

O, juni ! daca aţi şti voi unde vă duc aceste amoruri nesocotite, poate c-aţi fi mai scumpi în răsipirea iluziunilor juneţei voastre ! Voi nu ştiţi cu ce monedă vă plăteşte femeia care a primit să-i sacrificaţi anii voştri cei mai frumoşi, timpul, averea şi chiar onoarea voastră. Voi nu ştiţi că acea fiinţă pe care voi o credeţi îngerul vostru, scăparea şi dezmierdarea inimei voastre, aceea este în stare a vă trăda pentru un diamant, pentru un şal şi, de mai multe ori, pentru cîte o vorbă de spirit care sfîşie şi batjocoreşte sînţenia amorului vostru. Şi ce culegeţi voi oare din toate sacrificiele ce faceţi pentru aceste statuie de marmură ? În locul amorului, trădarea, în locul fericirei, disperarea care slăbeşte şi dărîmă focul şi energia facultăţilor voastre şi, ce e mai rău, pierderea iluziunei, care aduce cu sine scepticismul, monstru de sînge, părinte al turbării şi al sinucidului.

Fericire perfectă nu există pe acest pămînt ; aceasta s-a zis de mult timp şi de oameni foarte învăţaţi ; avem însă ceva care seamănă cu dînsa ; avem iluziunea, credinţa şi speranţa. Aceste daruri divine compun aci, pentru noi, ceea ce numim fericire.

Un june care a iubit pe o femeie cu credinţă şi devotament şi a fost răsplătit prin indiferinţă, ipocrizie şi trădare, acela pierde încrederea în femei ; pentru dînsul nu mai există fericire conjugală ; prin urmare el nu se mai însoară sau, chiar de se supune la această datorie socială, inocentul amor al soţiei sale, graţioasele ei surîderi, fragedele ei îngrijiri

pentru dînsul trec de prefăcătorii. Femeia simte toate acestea, cearcă a-l încredința despre sinceritatea amorului ei, dară nu reușește. În fine, lucrul se termină astfel: dacă femeia este virtuoasă, suferă în tăcere, suspină și moare; iar dacă are caracter slab, cade în haosul pierzării, tîrînd după sine, în rușine, și pe nevinovații săi copii.

Dar să venim la subiect.

Era una din acele nopți de vară în care natura întreagă își deschide comorile uimitoarelor sale frumuseți, spre a ne da o idee perfectă de sublimitatea ei; bolta cerului era de un albastru încîntător; stelele presărate pe spațiul ei nemărginit de astă dată erau pline de o lumină magică; luna, a cării palidă și dulce față împle de dor și de ardoare inimele simțitoare, sta aninată printre turlele Mitropoliei și, nemaiputînd din acel loc sînt să-și urmeze înfocatul ei amor cu junele păstor Endimion, amantul ei din vremile păgîne, ea părea a privi cu o nesățioasă bucurie la atîția înamorați ce se dezmierdau cu-nfocare sub razele ei amoroase. Suflările cele calde ale vîntului de primăvară erau atît de line, încît abia frunzele plopului se clătenau alene.

Această maiestoasă și dulce tăcere era întreruptă cîteodată de suspinele unei privighetori, care cînta durerile sale ascunsă într-o dumbravă de lilieci din grădina mănăstirei Antim.

Păturică, îndemnat mai mult de bănuitorul instinct al răului decît de simțimîntul frumosului, sta țintit la fereastra camerei sale, luînd foarte puțin aminte la acea minunată panoramă. Nu trecu mult timp și urechea lui fu izbită de sunetul unor instrumente de muzică. Aceste sunete, fiind un acord de acelea ce fac lăutarii înainte de a începe cîntarea, deși încetară numaidecît, însă atraseră atențiunea ciocoiului. El se gîndi cîteva momente, apoi bătîn-

du-şi fruntea cu palma, ca omul ce prinde o idee de mult timp aşteptată, zise: „A! a! acum înţeleg! Aceşti lăutari trebuie să fie puşi de ibovnicul stăpînei mele!... Niculăiţă de la boierul armaş nu m-a înşelat. Pe muncă, Dinicule! Pe muncă, băiete, ca să mai scurtăm calea ce duce la fericire!" Zicînd acestea, el luă ipingeaua pe dînsul şi, coborîndu-se în grădină, se ascunse dupe trunchiul unui arbore.

Lăutarii începură din nou acordurile lor; de astă dată, însă, ei cîntară cum se cîntă, adecă puseră capul pe umărul stîng şi, prin ajutorul arcuşelor şi al penelor de gîscă, scoaseră din viori şi cobze nişte accente foarte patetice pentru timpii de atunci, dar care astăzi n-ar avea cea mai mică putere asupra simţurilor noastre, nici chiar pe aceea de a ne face să dormim.

După ce lăutarii sunară cîteva arii melancolice, ei încetară, ca să dea loc unei voci de tenor ce intonă cu o doză mare de simţimînt şi de pasiune aria pe care se cîntau versurile acestea:

Pe pod pe la Spiridon,
Toate paserile dorm,
Numai păserica mea
Toată noaptea ciripea,
De amor se jăluia.
Oh, amor, amoraş,
Vedea-te-aş călugăraş;
Pîn' la patruzeci de zile,
Să te văz la mănăstire
Cu ochii pe la icoane,
Cu gîndul pe la cocoane,
Cu mînile pe psaltire,
Cu ochii pe la copile.

etc.

Aria aceasta fu terminată prin oftări din cele mai adînci ; dar ferestrele grecii, ce se deschideau la primul accent al serenadelor înfocatului calemgiu, rămaseră de astă dată închise ca un mormînt. Lucrul era de desperat, dar amorezii au mai multe coarde la arc ; ei nu disperă aşa lesne.

Calemgiul aruncă o privire duioasă asupra ferestrelor, apoi începu a cînta :

Piatră, d-ai fi, te-ai desface
Şi la mine te-ai întoarce !
Of, of, of, of, chera-mu[1], *of !*
etc.

Această din urmă încercare reuşi pe deplin, căci greaca, după o luptă teribilă între interes şi amor, neputînd să mai reziste furioaselor bătăi ale inimei sale, deschise ferestrele şi făcu cu batista un semn ; apoi se coborî în grădină, intră într-o boltă de viţă în care abia pătrundeau razele lunii şi, aşezîndu-se pe un divan moale, aşteptă acolo pe amantul ei.

Nu trecu mult timp şi apăru o umbră în fundul grădinii. Această umbră luă o direcţiune către bolta de viţă şi de ce se apropia mai mult, ea lua forme mai distincte. Cînd fu la o distanţă oarecare de ascunzătoarea lui Păturică, acesta deosebi într-însa un june ca de douăzeci şi cinci de ani, cu anteriu de şamalagea morico, cu fermenă de croazea pembe, încins cu un şal pătlăginiu şi legat la cap turceşte cu un taclit în vărguliţe.

El înainta cu paşi rari şi nesiguri către locul în care se afla dorita inimei sale, fără a se gîndi că această întîlnire era să fie cea mai după urmă rază a fericirei lui.

---

[1] Draga mea (gr.).

Păturică, care spionase tot ce se petrecea, aştepta acum momentul favorabil ca să se arunce asupra victimei sale. El lăsă pe june să se apropie cîtva de bolta de viţă, iar cînd rămase între dînsul şi prada sa o distanţă de cîţiva paşi, zise încet: „Doamne-ajută!" şi, sărind ca o panteră, apucă de piept pe bietul june şi începu să strige:

— Tîlharii, tîlharii!... Săriţi, creştini!... Puneţi mîna pe hoţ, pe tîlhar!

Sărmanul june, văzîndu-se strîns cu vigoare de un braţ puternic, mai întîi cercă să se libereze de dînsul, dar, neputînd, începu a se ruga să-l lase în pace că e om cinstit.

— Nu, tîlharule, nu te las din ghearele mele. La spătărie, hoţule, să te învăţ eu minte a mai veni să furi orz din hambarul nostru!

— N-am furat nimic, logofete; priveşte-mă şi vezi, am eu caifet[1] de hoţ?

— He, he! şiretule, nu mă-nşeli tu pe mine; ştiu eu că te-ai înhăitat cu ţiganii lui Velcea şi jăfuiţi mahalaua. Eu mănînc pînea cocoanei Duduchii şi nu sufer s-o jăfuiască nişte masalagii ca tine! O să te leg bine cot la cot şi mîne o să te dau pe mîna zabetului[2].

Această stratagemă atît de ingenioasă puse pe greacă într-o poziţiune foarte delicată; o făcu în fine să se convingă că Păturică era un demon împieliţat — şi avea dreptate biata femeie, căci starea lucrurilor era atît de dificilă, încît nu mai putea să facă nimic în favoarea amantului său. Să tacă, nu putea, căci vicleanul ciocoi ar fi dus la spătărie pe junele calemgiu şi printr-aceasta s-ar fi dovedit amorul ei cel tainic; să-l libereze, nu putea decît printr-o mărturisire care ar fi făcut pe ciocoi stăpîn

[1] Asemănare (n.a.).
[2] Stăpînire (n.a.).

pe secretele sale. Din aceste două rele Duduca alese pe cel mai mic. Ea ieşi din boltă şi arătîndu-se dinaintea lui Păturică zise:

— Ce s-a întîmplat? Ce este acest zgomot?

— Să trăiești, milostivă stăpînă — răspunse ciocoiul — am pus mîna p-acest tîlhar, care jăfuieşte mahalaua întreagă, care ne fură orzul şi găinile.

— Bravo, Dinule, să trăieşti; dar ia să văz şi eu p-acest tîlhar.

Junele înamorat se apropie de dînsa; iar Păturică, simţind că ei voiesc a vorbi despre ale lor, se depărtă puţin, prefăcîndu-se că caută o funie ca să lege pe presupusul tîlhar. Greaca observă şi această viclenie, dar, folosindu-se de dînsa, se apropie de amantul ei și-i zise:

— De acum înainte totul s-a rupt între noi!...

— De ce, sufletul meu? răspunse calemgiul cu glas tremurător.

— Postelnicul a aflat amorul nostru și mi-a trămis pe cel mai afurisit ciocoi din lume să mă păzească. Tu ești în mîna lui și eu nu pot să te scap decît mărturisind dragostea noastră.

— Să-l cumpărăm cu bani.

— Ești nebun, Iordache! (Asta era numele calemgiului.) Crezi tu oare că acest zgripţor se va mulţămi cu aceea ce-i vom da noi? Lui îi trebuie comori; mîndria lui merge pînă la protipendadă!...

— Așadar, va să zică?...

— Nimic nu rămîne decît să ne despărţim pentru totdauna.

— Şi crezi că voi putea trăi fără tine?

— Te vei supune la această nevoie pentru asigurarea fericirei mele. Rămîi sănătos și mîngîie-te cu alta de pierderea mea.

Zicînd aceste cuvinte, ea chemă pe Dinul și-i zise:

— Dă drumul acestui flăcău, că-i păcat să-l băgăm în spătărie ; iar dacă-l vei mai prinde prin grădină, atunci să faci cu dînsul ce vei voi.

— Prea bine, milostivo. Apoi, întorcîndu-se către calemgiu, zise : Aide, băiete, cată-ţi de drum şi să nu te mai prinz prin grădină că, pre legea mea, te jupoi de viu.

Sărmanul june privi pe greacă cu ochii plini de lacrimi şi, luînd drumul către fundul grădinii, se făcu nevăzut ; iar greaca şi Păturică intrară în camerile lor, fără să schimbe nici o vorbă.

Capitolul VIII

MIJLOCUL DE-A FACE FOC FĂRĂ SĂ IASĂ FUM

A doua zi greaca se sculă foarte de dimineaţă şi îşi făcu toaleta cu o îngrijire mult mai mare decît în celelalte zile; după aceea ea chemă pe ţigancă şi-i porunci să aducă două cafele, două dulceţe, un ciubuc şi o narghelea. Chemă apoi pe Păturică şi, după ce rămase cu dînsul, îi făcu semn să şează lîngă dînsa pe sofa.

Păturică, deşi dorea de mult timp să ajungă aci, deşi în calitatea sa de om cu multă minte înţelegea pricina care o silea să devie atît de blîndă cu dînsul, nu priimi totuşi să şează.

— Ci şezi, Dinicule dragă! îi repetă greaca cu graţie.

— Vai de mine, coconiţă, cum aş putea să şez lîngă milostiva mea stăpînă?

— Tu mi-ai dat să înţeleg că doreşti foarte mult de casa mea.

— Mi-am împlinit datoria şi nimic mai mult.

— Aşa este, dar o slujbă ca aceasta cată să fie răsplătită şi eu voi să te răsplătesc; vino dar să luăm dulceaţă şi cafea împreună.

— Nu cutez, milostivo.

Greaca, văzînd rezistenţa ciocoiului, se ridică după sofa şi, după ce dete o aruncătură de ochi la fereastră, îl luă de mînă, îl puse lîngă dînsa şi, ca să-i insufle mai mult curagiu, îi dete cu propria ei mînă dulceaţa şi cafeaua.

În timpul cît ţinu băutul cafelei, greaca examină cu mult interes trăsurile feţei lui Păturică şi rămase foarte mulţumită, căci, fie zis între noi, băiatul nu era de loc urît. După ce dar se gîndi puţin, faţa ei luă un aer dulce şi amoros.

Ce se va fi petrecut în inima ei în acele momente nu ştim; judecînd însă după cele dinafară, am putea zice numai că inima ei nu era stăpînită în acel minut de amor, ci mai cu seamă de temerea de a fi respinsă, dacă cumva din nenorocire pasiunea ei n-ar fi intrat în planurile ambiţioase ale ciocoiului. În fine se sculă după sofa plină de turburare şi, ieşind din cameră, zise mai întîi cîteva cuvinte servitoarei sale credincioase; apoi se întoarse ţinînd în mîni o sticlă cu anason de Chio, din care bea numai postelnicul, şi un taler plin cu alune prăjite.

„Să vedem — zicea ea în sine — va putea el să-şi păstreze acest cumpăt sfieţ şi rece, cînd această băutură va arunca turburarea în minţile şi în simţurile lui?" Şi, puindu-se iarăşi pe sofa într-o poziţiune voluptoasă, turnă licoarea de foc cu mîna ei cea albă şi o prezintă cu graţie lui Păturică.

— Ţine — zise ea — bea acest spirt în sănătatea mea!

Dinul luă paharul şi zise:

— În sănătatea cocoanei Duducăi, cea mai frumoasă din toate femeile Bucureştiului.

— Astea sunt linguşiri, ştrengarule! răspunse greaca luînd o poziţiune şi mai invitătoare.

— Nu, nicidecum; ba încă dacă voieşti să spui adevărul, eşti mai frumoasă decît Afrodita din mitologie.

Greaca turnă încă un pahar şi, sorbind puţin dintr-însul, îl dete lui Păturică cu mîna tremurîndă.

Ciocoiul, bînd şi acest pahar, simţi un foc strecurîndu-se prin tot trupul său şi o turburare volup-

toasă îi coprinse minţile. El privi pe Duduca cu o sete de amor nedescriptibilă. Atunci greaca, văzîndu-se sigură de triumf, dete glasului său o intonaţie şi mai dulce, şi, privind pe Dinu cu ochi galeşi, îl întrebă :

— Ia spune-mi, Dinicule dragă, ai iubit tu vreo femeie pînă acum ?

— Pe nici una, frumoasa mea stăpînă.

— Nu mă-nşeli, oare ?

— Nu, zău, nicidecum.

— Ştii tu că eu de mult te iubesc şi nu cutezam să-ţi spui, căci mă temeam să nu fii vreun berbant ; dar fapta ta de astă-noapte, dragostea şi credinţa despre care mi-ai dat dovadă m-au făcut să-mi iau hotărîrea... Vino dar, dragă, în braţele mele ! Nu te sfii, Dinicule ; eu te iubesc, căci eşti tînăr şi frumos, eşti plin de foc şi de mîndreţe.

Apoi, lăsînd să iasă din adîncul pieptului ei un suspin înfocat, se aruncă în braţele ciocoiului şi-l strînse cu ardoare pe sînul ei. Gurile lor se lipiră ; ochii lor, jumătate închişi de delirul pasiunei, clipeau din cînd în cînd cu scîntei de amor şi voluptate... Erau beţi de fericire !...

Două ore în urma acestei scene de desfrînată şi uricioasă trădare, Dinu Păturică putea să se laude că a învăţat pe dinafară alfabetul norocului. Greaca asemenea dobîndise un complice cu care să poată mînca în siguranţă starea postelnicului. Numai postelnicul, sărmanul ! el culegea în acele momente roadele oarbei sale încrederi.

Capitolul IX

CONFIDENŢELE

Trădarea începută cu atîta fineţă de Duduca şi Păturică din zi în zi lua aspectul unui amor sentimental. Ciocoiul, cufundat în plăceri, părea că renunţase la orice plan de ambiţiune ; dar asta era o nouă cursă ce el întindea fanarioatei.

Ţinta lui era să mănînce starea postelnicului. Greaca avea tot această tendinţă vicleană. Păturică o simţise din purtarea către dînsul, dar, ca om cu minte ce era, el vrea să o aducă în stare a-şi declara însăşi acea dorinţă ; cu alte cuvinte, el voia să prindă şarpele cu mîna altuia — metod foarte ingenios, ce s-a practicat în toţi timpii şi se va practica pînă ce acest glob se va preface în cenuşă sau se va prăvăli în haos.

Într-o seară ei beau cafeaua în camera de culcare. Mai întîi vorbiră de amor, acuzîndu-se unul pe altul de indiferinţă ; dar această conversaţie se sfîrşi foarte curînd prin jurăminte de cele ce întrebuinţează adesea amanţii ca să se poată amăgi mai lesne unii pe alţii.

— Aşa, nemulţumitorule — zicea greaca — tu nu mă iubeşti cu acea căldură ce aşteptam de la un om pentru care am făcut atîtea jertfe. Ştii tu că fără tine nu mai pot să mai trăiesc ? Cînd lipseşti cîte un ceas de lîngă mine, mi se pare acel timp un an, un veac. Oh ! cît eram de liniştită pînă a nu mă în-

clina cu tine! Trăiam cu postelnicul fără să fiu turburată de nimic.

— Linişteşte-te, Duducuţo, *fos-mu* [1], eu te iubesc mai mult decît orice în lume; să n-am parte de Dumnezeul la care mă închin, să fiu anatema dacă minţ.

— Lasă, lasă, nu te mai jura, că am simţit eu toate. Ştiu eu pricina care te răceşte de mine.

— Spune-mi-o, așa să trăiești, că-mi vine să-nnebunesc.

— Tu mă temi de postelnicul, şi ai dreptate; dar de! ce oi să fac?... Nu poci să-l las, căci el mă îngrijeşte despre toate. Dacă ai avea tu stare să mă ţii, chiar acum, în acest ceas l-aş lăsa.

— Ai cuvînt. Dar, te tem, şi cum cutezi să ceri de la un om care te iubeşte să stea cu sîngele liniştit cînd vine altul și te sărută chiar pe locul acela unde și-a pus el buzele cu puţin mai nainte, cînd cellalt te strînge în braţe şi doarme cu capul pe pieptul tău? Tu nu ştii ce se petrece în inima mea cînd te văd în braţele postelnicului. Toate furiile iadului se grămădesc împrejurul meu şi îmi zic: „Înjunghie-te sau înjunghie-l!“

În timpul acesta se auzi pe drum un glas frumos cîntînd versurile acestea:

Frunză verde ş-o lalea!
N-am cuţit că m-aş junghea,
Văzînd ibovnica mea
Pe braţele altuia...

Amîndoi amanţii ascultară cu atenţiune patetica melodie în care erau învălite acele versuri, iar ciocoiul exclamă cu un zîmbet neînţeles:

— Sărmanul Chioftea!

---

[1] Lumina mea (gr.).

— Cine e acel Chioftea? întrebă greaca.

— Un vătaf de curte de la un boier.

— Şi de ce o fi cîntînd el aceste stihuri întristătoare?

— Este amorezat, sărmanul!

— După cine?

— După amoreaza stăpînului său.

— A, a! înţeleg, după frumoasa Despina.

— Da, după dînsa, care l-a făcut vătaf de curte şi calemgiu la postelnicie.

Greaca, pricepînd simţul acestor vorbe, zise:

— Ai dreptate. Ea a făcut tot pentru dînsul şi eu nimic pentru tine.

— Nu este vorba de mine, răspunse Păturică cu nepăsare.

— Ei bine, Dinule dragă, îmi cunosc greşala şi încep chiar de astăzi a mi-o îndrepta. Voi scri postelnicului să te facă vătaf de curte în locul lui Gheorghe, pe care voieşte să-l facă zapciu de străini; dar am altceva să-ţi spui, însă cer să fii tainic. Postelnicul e galantom, îşi cheltuieşte starea cu craidonii pe la via Brîncoveanului şi pe la Cotroceni.

— Ei, ş-apoi, ce iese d-aci? Lasă-l să şi-i cheltuiască cum îi va plăcea!

— Aşa este, ai dreptate; dar el poate să se înamoreze de alta, sau poate să afle că ne iubim amîndoi şi să ne oropsească şi atunci vom rămînea calici pe drumuri. De ce să nu ne bucurăm noi de averea lui, căci suferim mojiciile şi fantaziile lui?... Eu ca ţiitoare şi tu ca vătaf de curte putem în scurt timp să-l scoatem la silimet[1]. Ai, ce zici?

— Ce să zic, dragă Duduco? Zic că Dumnezeu sau dracul ne-a făcut pe unul pentru altul.

Apoi, strîngînd-o în braţe şi sărutînd-o, zise:

— De mîne, iubita mea, să ne punem la lucru.

---

[1] Desăvîrşită sărăcie (n.a.).

— Tu-l vei încărca la socoteli.
— Tu-i vei cere şaluri şi mătăsării.
— Tu-i vei specula moşiile.
— Tu-i vei cere diamanticale.
— Şi unind jafurile la un loc, ne vom cumpăra moşii şi ţigani.
— Ş-apoi ne vom cununa, nu este aşa, Duducuţo dragă ?
— Bravo, Dinule, ai ghicit !
— Bravo, Duduco !
— Pe mîne !
— Ia stăi puţintel ; am uitat un lucru ! exclamă greaca, puindu-şi degetul la buză spre a-şi aduce aminte. Nouă ne mai trebuie un om, ca să ne stoarcă banii grecului, fără d-a ne da noi pe faţă.
— Ai dreptate, Duduco.
— Cunoşti tu vreunul ?
— Cunosc, dară...
— Cine e ? Cum îl cheamă ?
— Chir Costea Chiorul.
— O fi Costea bogasierul, de la Sf. Gheorghe cel Nou ?
— Tocmai acela.
— De minune !

Capitolul X

CHIR COSTEA CHIORUL

Ne oprim puţin din povestirea noastră, ca să întroducem pe scenă încă un personagiu foarte interesant, care are să joace un rol însemnat în această istorie.

Cei ce cunosc cum era forma oraşului Bucureşti înaintea focului de la 1847 n-au decît să se gîndească puţin şi-şi vor aduce aminte că, mergînd drept pe uliţa Colţii spre Sf. Gheorghe cel Nou, era pe timpii aceia o piaţă triunghiulară din care îşi luau începutul trei uliţe: una ducea spre Bărăţie, alta către hanul lui Filaret [1] şi cea din urmă se îndrepta către pescăria veche din mahalaua Scaunelor. Cea dintîi era locuită de bogasieri, a doua de cojocari subţiri şi groşi, iar a treia, acoperită cu scînduri ca bazarele din Stambul, era locuită numai de abagii şi găitănari.

Pe la 1814 aceste uliţe, ca mai toate celelalte, erau aşternute cu scînduri de stejar şi aveau pe dedesubt canaluri de lemn pentru scurgerea apelor. A îmbla însă pe asemenea poduri era o adevărată tortură, căci uneori ele erau pline de noroi infectat din cauza necurăţirei canalelor, alteori se rupea cîte o scîndură tocmai cînd nenorocitul pedestru punea piciorul pe dînsa, şi, fără veste, el se simţea cufundat în noroi pînă la mijloc, sau chiar se pomenea cu o mînă scrîntită sau un picior frînt. Să mai adăogăm pe lîngă

[1] Două clădiri au purtat acest nume: una este aceea despre care vorbim, iar cea de a doua este localitatea pe care s-a clădit teatrul (n.a.).

acestea și lipsa de felinare și abia ne vom putea face o idee despre trista stare în care se aflau ulițile Bucureștilor pe timpii aceia.

În una din acele trei ulițe locuia un neguțător căruia, din cauza deosebitelor obiecte de vînzare ce ținea în magazinul său, nu-i putem da nici o calificație definitivă ; tot ce putem zice despre dînsul este că făcea parte din toate breslele neguțătorești, fără ca să plătească patentă la vreuna dintr-însele, căci dacă stărostia voia să-i dea patentă de bogasier, el nu o priimea, zicînd că este ceaprazar ; iar din această corporație el scăpa aruncîndu-se în alta, fără ca nimeni să-l poată dovedi de mincinos.

Acest neguțător, evreu de origină, dar trăit și naturalizat printre fanarioți, se deosibea dintre colegii săi printr-o rară dibăcie, întemeiată, din nenorocire, pe un caracter cît se poate de mîrșav.

A trămite la ocnă pe un nevinovat sau a fura cu paraua de la marfă pentru dînsul era totuna ; conștiința lui era obicinuită cu tot felul de răutăți, încît cea mai mare nelegiuire nu putea să deștepte în inima sa nici milă, nici frică de Dumnezeu.

Ca să ajungă a dobîndi stare mare, el întrebuințase toate mijloacele putincioase și nu nesocotise cîtuși de puțin folosul ce putea trage întru aceasta de la femei. Nu era un desfrînat în țară pe a cărui cochetă să nu o cunoască chir Costea. El împrumuta pe toți junii cu bani, luîndu-le dobînzi nespuse ; făcea înlesniri amoroase chiar în casa lui ; spiona pe toată lumea și o trăda la spătărie. Toate acestea le făcea sub masca omeniei și a dreptății și suntem încredințați că, dacă biata țară romînească ar fi fost și pe atunci un obiect de speculă chiar pentru oamenii de jos, chir Costea, negreșit, s-ar fi servit și el de cuvintele „patrie“ și „libertate“, ca să-și sature lăcomia de bani.

Cînd îi ieşea înainte vreo femeie cochetă (de care nu era lipsă nici pe atunci), el, dintr-o simplă căutătură, înţelegea cu cine are a face şi ce profit poate să tragă de la dînsa.

Dacă întreţinuta vreunui boier cu trecere la curte şi bogat se oprea cu butca dinaintea prăvăliei sale, el ieşea afară cu capul descoperit şi o ameţea cu linguşiri de tot felul : „Bine-ai venit, preacinstită coconiţă! Ce mare cinste pentru mine ! Cu ce pot să vă slujesc ? Am priimit acum de curînd : mătăsării de Veneţia, tulpanuri, panglice, răţele şi horbote din Lipsca, fesuri albe de Ţarigrad, şaluri de Iran [1]. Am mai priimit diamanticale de tot felul : rubine, smaragde şi mărgăritare de la cei mai vestiţi giuvaergii din Stambul." Apoi, întorcîndu-se către băieţii din prăvălie, le zicea : „Ei, ce şedeţi ca nişte trîntori ? Scoateţi tot ce avem mai frumos şi puneţi dinaintea milostivei cocoane, ca să-şi aleagă orice i-o plăcea !"

În cîteva momente se prefira pe dinaintea cochetei toate borfele şi falsele diamante ale inginiosului bogasier, fără ca el să lase pe vreuna a trece mai jos de un cap d-operă. În fine, cocheta îşi alegea un inel de diamant, de mărgăritar sau o perniţă de odagaci şi zicea surîzînd :

— Cît costiseşte acestea, chir Costeo ?

— Să fac socoteala, milostivo.

Apoi, luînd în mîni obiectele în chestiune, se prefăcea că se gîndeşte la preţul lor şi în urmă răspundea cu aer meditativ şi serios :

— Pe mine mă ţine şapte sute de lei, dar pentru preacinstitul obraz al panevgheniei-tale le dau tot cu acest preţ, căci voiesc să mă fac om al casei domnieitale. Ce ştii ! Poate că te voi ruga şi eu de ceva şi voi fi ascultat !

---

[1] De Persia (n.a.).

Cocheta număra banii şi, luîndu-şi obiectele cumpărate, ieşea din prăvălie petrecută de curtenitorul bogasier.

Dar fineţa lui şi-o întrebuinţa mai cu seamă asupra feciorilor de boieri cu stare şi asupra acelora despre care afla că peste puţin timp au să ia vreun huzmet gras. Către toţi aceştia el se arăta generos ; îi împrumuta cu bani, le împlinea cu repeziciune orice serviciu, devenea chiar Mercurul lor fără plată. La toate înşelătoriile, însă, de felul acesta el se ajuta foarte mult cu două copile ale sale, pe care le învăţase atît de bine în arta prefăcătoriei, încît ele atrăgeau pe tineri în casa lor întocmai ca nişte adevărate sirene. Era foarte curios a vedea cineva pe aceste copile servindu-se deodată cu modestia şi cu cochetăria, două arme aşa de opuse una alteia. Cînd pentru prima oară se prezinta vreun tînăr în casa bogasierului, fetele, şezînd pe cîte un scaun, cu ochii plecaţi în jos, simulau o modestie demnă de sînta Cecilia[1] ; dar dupe ce se informau despre starea şi poziţiunea lui şi dupe ce se mai familiarizau cu dînsul, atunci îşi schimbau rolul : dacă tînărul era sărac sau se introducea în casa bogasierului cu scop de a solicita vreo facere de bine, fetele mai adăogau pe lîngă modestie un fel de mîndrie grosolană, care făcea-ndată pe solicitator să înţeleagă că n-ar fi rău să se care de acolo şi să le lase în pace ; cînd însă tînărul era bogat şi darnic, atunci smeritele fiice ale Evei îşi părăseau curînd sfiala cea prefăcută şi, devenind cochete în toată puterea cuvîntului, priimeau cu cea mai destrămată răsfăţare glumele, darurile şi sărutările junilor libertini.

Pe cînd fetele întindeau toate aceste curse ca să ameţească pe biata victimă, intra în casă şi chir Cos-

[1] Sînta Cecilia, patroana muzicei, era patriciană romană. Ea suna în perfecţiune organul şi era tipul modestiei (n.a.).

tea cu cîte o dulamă veche de postav putred cusută cu fir mincinos sau vreun alt veştmînt rămas de ani în prăvălia sa şi cu un zîmbet plin de viclenie îi zicea:

— Ia priveşte, cocoane, această dulamă. Ce mai postav! Ce mai sîrmă de aur! Ce mai cusături! Parcă-i un tifarichi[1]. Ia îmbrac-o, aşa să trăieşti! căci trebuie să-ţi şează foarte bine cu dînsa.

Junele, văzîndu-se prins între ciocan şi nicovală, nu putea face altfel decît a îmbrăca haina. După ce se termina operaţiunea, grecul privea pe tînăr din toate părţile cu o mirare prefăcută şi strigînd :

— Bre! Ce minune!... Luxăndriţo! Marghioliţo! Ia priviţi, tată, pe coconaşu! Nu este aşa că seamănă cu o beizadea? Cît de bine te prinde, coconule! Parcă-i croită pe trupul domniei-tale. Ai să facem un tîrg din două vorbe. Eu te iubesc prea mult ; nu ştiu ce ai, că m-ai fermecat! Pe mine mă ţine douăsprezece mahmudele, dar pentru hatîrul domniei-tale o dau cu zece[2]. Ai, să fie de bine!

Nenorocitul tînăr, deşi se vedea tot într-un timp şi furat şi batjocorit, căta să priimească haina, ca să nu-şi strice opiniunea de galantom ce avea fetele despre dînsul. Scotea dar punga din buzunar şi număra cele zece mahmudele cu o nepăsare prefăcută, sau scădea preţul hainei din vreo sumă cu care împrumutase pe grec mai nainte, tot prin astfel de mijloace.

Nu exista casă de boier în care să nu intre chir Costea, sub diferite pretexte ; la gastronomi se introducea prin baclavale şi dulceţe de Ţarigrad, pe care le prezinta pe la zile mari ; la tinerele cocoane îşi des-

---

[1] Cap d-operă de o industrie oarecare şi uneori primiţiu de poame (n.a.).

[2] Monedele ce circulau în timpul lui Caragea sunt acestea : mahmudea, cu lei 38 ; dodecarul, lei 12 ; funducul, lei 22 ; nesfiaua, lei 4 ; cercliul, lei 3 ; galbenul, lei 30 ; zgripţorul, lei 12, parale 20 ; sfanţul, lei 2 ; diricliul, lei 12, par. 20 ; speţul, lei 12 ; crontalerul, lei 14 ; barbuta, lei 2,20 (n.a.).

chidea intrarea prin glastre cu flori și alte nimicuri femeiești, pe care le da cu prețul jumătate, ca să poată cîștiga mai în urmă înzecit, prin intrigi și servicii de amor.

În fine, păgînul de fanariot făcea tot ce-i sta prin putință ca să realizeze proverbul țărei sale: „

„῞Αρπαξε νά τρῶς καὶ κλέψε ν' ἄχῃ".[1]

Iată portretul moral al omului ce alesese Dinu și Duduca spre a le ajuta ca să mănînce starea postelnicului Andronache.

[1] *„Harpaxe na tros kai clepse nahe !"* — „Răpește ca să mănînci, și fură ca să ai !" (gr.).

Capitolul XI

ADEVĂRUL E PROASTĂ MARFĂ

Postelnicul Andronache, crezîndu-se asigurat de credinţa amantei sale prin punerea ei sub paza lui Păturică, îşi petrecea acum viaţa în cele mai dulci plăceri ce pot să dea omului poziţiunea, aurul şi amorul. Gelozia, unicul rău ce-l frămîntase cîtva timp, dispăruse cu totul prin bunele ştiri ce priimea despre Duduca şi mai cu seamă prin marea afecţiune şi înflăcăratul amor de care ea-i da dovezi pe fiecare zi. Unica grijă ce-l preocupa era aceea de a crea norocul credinciosului său servitor, pe care-l orîndui mai întîi sameş la hătmănie; dar necrezînd de ajuns această răsplătire, el rugă pe Caragea de îl onoră cu rangul de sluger, pe care mai în urmă îl prefăcu în cel de pitar[1].

---

[1] Ceremonia dării rangului pe timpii lui Caragea era aceasta : individul hotărît a lua rang, de era funcţionar, se recomanda domnitorului de către ministrul sub care servea ; iar cînd se întîmpla să fie protegiatul vreunuia din boieri, îl recomanda postelnicul cel mare.

Ceremonia începea astfel : domnul şedea pe sofa în sala de priimire, iar cînd se apropia peţitorul de rang, se scula în sus şi îl îmbrăca cu o haină de mătase albă, cu vărgi de fir, în formă de biniş sau tunică ; apoi, adresîndu-se către persoana căftănită, îi zicea cuvintele acestea : „Pentru osîrdia şi credinţa cu care ai slujit ţărei“. Aceste cuvinte nu se ziceau tot într-un fel, ci după informaţiunile ce avea domnitorul despre persoana căruia voia să-i dea rang. Grigore-vodă Ghica, cînd a îmbrăcat cu caftan pe răposatul Barbu Catargiu, s-a servit cu aceste cuvinte : „Te cinstesc cu acest caftan, ca să deştept în tine dragostea către faptele cele bune“. Cu ocazia îmbrăcării de caftan a răposatului

Am zis într-unul din capitolile precedente că din toate slugile casei postelnicului numai vătaful de curte străbătuse în adîncul inimei lui Păturică şi numai el prevăzuse întunecoasele lui planuri şi îl urmărea de aproape, fără să lase a-i scăpa din vedere nici una din faptele sale.

Din ziua, însă, cînd postelnicul avu nerozia de a orîndui pe Păturică privighetor asupra faptelor amantei sale, vătaful îşi îndoi privegherile sale şi află toate cîte Păturică voia să le ţie ascunse ; el descoperi nedemna trădare a ciocoiului şi hotărî să denunţe pe trădător, ca să scape pe stăpînul său de nenorocirea în care voia să-l tragă.

Într-o zi, pe cînd postelnicul se afla singur în odaia sa, trîntit pe sofa şi îngînînd pe nas un cîntic de amor, vătaful se prezintă dinainte-i şi, după ce-i făcu temenea[1] pînă la pămînt, îi zise :

— Cocoane Andronache, să trăieşti întru mulţi şi fericiţi ani ! Cinci ani sunt acum de cînd te slujesc cu credinţă şi supunere. Aş dori dar să aflu din gura domniei-tale dacă te-ai mulţămit de mine ori ba.

— Ei bine, sunt mulţămit ; ce vrei ?

— Voiesc, cocoane, să aflu ce părere ai despre mine.

Tache Rallet,* îi zise : „Te cinstesc cu acest caftan pentru multa vreme de cînd stai fără chiverniseală şi pentru evghenia neamului tău".

După aceea postelnicul cel mare comunica celor de faţă numele rangului, apoi după dînsul ieşea selcam-ceauşul, sau baş-buluc-başa şi vestea mulţimei numele individului şi rangul ce priimise.

După săvîrşirea ceremoniei, cel ce priimea rang pleca din curtea domnească pe jos, daca rangul era mic, iar de era de la stolnic în sus, îl punea călare pe cal domnesc, împodobit cu cioltare de fir şi calcane de argint, şi îl petrecea pînă la locuinţa sa cu alaiul domnesc. Ajungînd la casa sa, venea meterhaneaua şi-i cînta, apoi veneau trăsuri domneşti, avînd într-însele idiclii şi cafegii cu tacîmuri de dulceaţă, cafea şi ciubuce, toate domneşti, şi îl cinstea ca din partea domnului ; iar cel cu rangul căta să plătească lei 400 pentru meterhanea şi cîte un bun bacşiş la idiclii, cafegii şi ciubuccii (n.a.).

[1] Compliment turcesc (n.a.).

— Unde vrei să ajungi prin aceste întrebări?

— Voiesc să știu dacă ești mulțămit de mine; aș voi iarăși să știu de mă ai de om cinstit sau mă crezi hoț ori șiret.

— Ei bine, ești om cinstit, sunt mulțămit de tine și la ziua mea o să te fac șătrar.

— Să-ți ajute Dumnezeu, cocoane! Ți-am mîncat pînea și sarea atîta vreme și voi să-ți mărturisesc o taină care-mi apasă cugetul.

Grecul, auzind aceste din urmă cuvinte, luă un aer mai serios și ațintind ochii asupra vătafului zise:

— Spune-mi, ce taină este aceea despre care-mi vorbești?

— Îți aduci aminte, cocoane, că acum patru ani ai priimit în curtea domniei-tale un copil trențăros și smerit?

— Despre Dinu voiești să vorbești?

— Tocmai despre dînsul, cocoane. P-acest copil sărac domnia-ta l-ai îmbrăcat, l-ai hrănit, i-ai dat locuință, l-ai învățat elinica, întocmai ca pe un grămătic domnesc; apoi l-ai miluit cu huzmet și boierie [1]. Ei bine, cocoane, ia spune-mi, așa să trăiești, ce părere ai despre dînsul?

— Foarte bună; este băiat cinstit și mă iubește ca pe un tată.

— Uite, cocoane, la pontul acesta nu mă unesc cu părerea domniei-tale. Eu, deși sunt un prost pe lîngă domnia-ta, dar din ziua cînd a venit la curtea domniei-tale mi s-a părut un fățarnic și un șiret de frunte; l-am urmărit pas cu pas, crezînd că poate sunt amăgit; dar purtarea lui, în loc să risipească bănuielile mele, le întărea și mai mult. Doi ani de fățărnicie fură de ajuns ca să te facă să-l iei drept omul cel mai cinstit din lume și să-l orînduiești păzitor al cocoanei Duducăi, despre care bănuiai că te înșeală.

---

[1] Slujbă și rang (n.a.).

— De unde știi că mă înșeală?

— Lasă-mă, cocoane, să isprăvesc și vei judeca mai bine dacă minț sau spui adevărul.

— Urmează, dar gîndește-te că, de-mi vei spune minciuni, îți voi da cincizeci de topuze la tălpi[1].

— O mie, milostive, de voi minți.

— Aide, spune!

— Pe dată ce Dinul s-a mutat la cocoana Duduca, a început s-o păzească după porunca domniei-tale; însă nu cu socoteală de a-ți spune adevărul și a te scăpa de necinste, ci ca să-l aibă de frică și să facă cu dînsa ce va voi.

— Și ce s-a întîmplat după aceasta?

— A prins-o în grădină cu calemgiul despre care o bănuiai și, în loc să-l aducă legat dinaintea domniei-tale, a făcut altceva.

— Ce a făcut?... spune și gîndește-te la cele cincizeci de topuze.

— S-a unit cu greaca, care s-a dat la dragoste cu dînsul, ca să-ți mănînce mai lesne averea, și astăzi, pe cînd domnia-ta te silești să-l scoți la obraze, el te necinstește și-ți mănîncă și averea.

— Și cu ce dovezi poți tu să sprijinești aceste pîri?

— Cu nici o dovadă afară de cinstea mea, căci ei, șireții, au luat măsuri ca să nu lase nici o urmă despre nelegiuirea lor.

Postelnicul, luînd tot ce auzise drept minciuni și pîri născute din gelozie, încruntă figura și cu un gest de mînie și o gravitate cu totul otomană zise bietului vătaf:

— Afară, mișelule, să nu-ți mai calce piciorul prin curtea mea, că-ți voi înmuia spatele cu bătaia!

---

[1] În timpii aceia se bătea la falangă cu nuiele de răchită sau cu topuzul. Acesta din urmă însă înfricoșa mai mult pe pacient, căci osebit de durerea ce-l făcea să simță, de multe ori îi vătăma oasele tălpii piciorului (n.a.).

Pe cînd vătaful ieşea pe uşă, disperat că şi-a compromis viitorul, fără cel puţin să scape pe stăpînu-său de nenorocire şi de dizonoare, o butcă cu cai albi intră în curtea postelnicului şi dintr-însa ieşi o femeie învăluită, care se sui pe scări cu cea mai mare iuţeală.

Această femeie era Duduca. Ea simţise de mult că vătaful o spionează şi, printr-o coincidenţă norocită pentru dînsa, ea avuse chiar atunci ideea de a veni la postelnicul, ca să preîntîmpine furtuna ce bănuia că poate să se rădice asupra capului ei.

Cum intră în casă, îşi scoase maloteaua sa blănită cu samur şi, rădicînd vălul dupe obraz, lăsă să se vază acele frumuseţi încîntătoare care răpise atîtea inimi. Era însă în trăsurile feţei ei ceva care dovedea o agitaţiune interioară foarte mare. Postelnicul simţi aceasta şi, prevăzînd chiar din neaşteptata ei venire că o să se întîmple ceva, o privi cu amor şi-i zise :

— Vino lîngă mine, îngerul meu, lumina ochilor mei.

Greaca răspunse printr-un suspin, dar nu se mişcă de loc.

— Ce ai, Duducuţo ?... Tu oftezi.

— N-am nimic.

— Aceasta nu se poate, sufletul meu ; spune, de ce eşti tristă ? Îţi lipseşte ceva ? Te-a supărat cineva ? Spune !

Greaca începu să plîngă şi, înecată de suspine, îi zise :

— Am venit să-ţi spui că de astăzi înainte nu mai sînt amoreaza domniei-tale : mă duc la călugărie !

— Şi de ce, inima mea !? adaose postelnicul cu mirare.

— Ştii domnia-ta prea bine !

— Să n-am parte de ochii mei dacă ştiu ceva.

— Cînd ai venit întîia oară la mine şi mi-ai spus că mă iubeşti, mi-ai zis că o să mă iei de soţie şi o să mă

faci să gust toate plăcerile lumii; iar acum, după ce m-ai făcut să jertfesc toate gusturile vieţii mele pentru domnia-ta, îţi baţi joc de mine ca de o ţigancă.

— Eu îmi bat joc de tine?! Eşti nebună, Duduco!

— Tot ce am zis este adevărat. Şi care luare în rîs poate fi mai mare decît aceea de a nu te încrede în mine? Ce bănuieli ţi-am dat eu de cînd trăim împreună, ca să-ţi poţi îndrepta asprimea ce de doi ani întrebuinţezi asupră-mi?

— Ce asprime? Ce nedreptăţi sunt acelea despre care-mi vorbeşti?

— Ajungem la făţărnicie, arhon postelnice. Dar ce cruzime poate fi mai mare decît aceea de a bănui cinstea unei femei ce ţi s-a dat cu cea mai mare dragoste şi a mă pune sub paza unui nelegiuit care mă omoară cu nesuferitele lui privegheri? Eu nu mai sunt volnică să-mi descopăr nici una din cele mai nevinovate plăceri femeieşti: de ies puţin prin grădină ca să gonesc urîtul singurătăţii, ciocoiul domniei-tale mă urmăreşte pe furiş; de cînt cîte ceva ca să mă desfătez, el aţintează la mine nişte ochi plini de venin, prin care pare c-ar voi să-mi zică: „Tu iubeşti pe altul şi pentru dînsul cînţi, iar nu pentru stăpînu-meu". Nelegiuitul mă urmăreşte în tot locul, pînă chiar şi în sînta biserică, unde mă duc să-mi văr focul suferinţelor şi să cer întărirea de care am trebuinţă ca să pot răbda toate chinurile lui.

— Acestea sunt năluciri. Păturică este un băiat cumsecade şi chiar de va fi cutezat să te privegheze, îţi jur pe Dumnezeu că nu cunosc nimic din cîte îmi spui şi, ca să-ţi dau o dovadă şi mai mare despre aceasta, îţi făgăduiesc că-l voi dojăni cu asprime.

— Nu mă mulţămesc cu atît. Cer ca să-l scoţi chiar astăzi din casa mea, sau părăsesc acea casă care s-a făcut o temniţă pentru mine. Acesta este singurul mijloc de a mai vieţui împreună. Priimeşti, sau nu?

Postelnicul, fiind robit de această sirenă amăgitoare, nu putu să reziste la teribilul asalt, ci-i zise surîzînd :

— Aidi, de ! Fie după voia domniei-tale, Duducuţo ; vino în braţele mele să te sărut.

Greaca căzu pe pieptul lui şi braţele ei fine se împleteciră de corpul cel robust al fanariotului, întocmai precum se împleteşte iedera pe un stejar vîrtos ; buzele lor se împreunară şi rămaseră cîteva momente într-un extaz febril. Pentru postelnicul Andronache, ce era orbit cu totul de amorul Duducăi, aceste momente erau o fericire nespusă, căci se încredinţa din nou despre fidelitatea amantei sale. Pentru iscusita greacă, însă, aceste sărutări înfocate erau numai o cursă prin care-şi înlesnea mijloacele de a amăgi mai tare şi mai bine pe acela ce ea voia să exploateze.

Două ore în urma acestei scene de ipocrizie şi neruşinare, Dinu Păturică, complicele Duducăi, ieşea din casa ei cu zîmbetul fericirei pe buze, căci devenise vătaf de curte al postelnicului. Ceea ce mai avea acum de făcut era răpirea definitivă a stării făcătorului său de bine.

Capitolul XII

UNA LA MÎNĂ!

Dinu Păturică, cum se instală în postul de vătaf pe care-l dorise atît de mult, chemă pe toate slugile curţii şi le ţinu un cuvînt prin care le făcu cunoscut că, în timpul fostului mai nainte vătaf, se făcuse mare risipă în curtea stăpînului său şi că el nu va suferi să se urmeze şi în timpul său asemenea fapte.

— Voi pedepsi — zicea el — fără milă, pe toţi aceia ce vor cuteza să înşele pe boierul măcar cu o para.

Apoi după aceea numără paserile din curte, coti buţile cu vin, luă cheile pivniţei din mîna chelarului şi p-ale cămării din mîna jupînesii, scoase pe sufragiu şi pe stolnic sub cuvînt de mîncătorie şi puse în locul lor pe alţii, aleşi de dînsul dupe sprînceană.

Aceste aspre măsuri ajunseră la urechea postelnicului şi el se bucură foarte mult, căci găsise, după părerea lui, un om cinstit ca să-l scape de ruina către care mergea cu paşi repezi ; nu ştia, însă, că acel om în care se încredea atît de mult era cel mai fin dintre toţi hoţii şi că măsurile lui economice nu era decît o cursă întinsă prin care voia să-l adoarmă, ca să-i poată mînca averea mai lesne.

După ce Păturică făcu tot ce putu ca să-şi dea aer de om cinstit şi cu durere de inimă de averea stăpînului său, el se înfăţişă dinaintea lui şi-i dete socoteala de toate măsurile ce luase.

Grecul ascultă cu bucurie toate proiectele de economie ce-i înfăţişă ciocoiul, apoi exclamă cu o mulţumire învederată :

— Bravo, Dinule, aferim copilul meu ! Cum îngrijeşti tu de averea mea, aşa să îngrijească Dumnezeu de tine.

Aceste binecuvîntări, de al căror înţeles echivoc un om cu frica lui Dumnezeu s-ar fi spăimîntat, nu făcură nici o impresiune în inima ciocoiului ; el plecă capul în jos spre semn de mulţămire şi zise :

— Stăpîne, tot ce am făcut pentru domnia-ta nu este decît un mic semn de mulţămire pentru multele faceri de bine ce ai săvîrşit asupra nevrednicului tău rob. Alta mai am să spui panevgheniei-tale.

— Spune, Dinule, să vedem !

— Domnia-ta ai moşii, vii, livezi de pomi, heleştaie şi zalhanale.

— Aşa, precum zici ; am din toate acestea.

— Ei bine, stăpîne, trebuie să facem cercetare pe la toate aceste acareturi, căci poate să fie călcate de vecini ; poate că arendaşii taie pădurile, strică livezile de pomi, lasă morile şi hanurile în neîngrijire şi, bine vezi, domnia-ta, acestea aduc dărăpănarea stării măriii-tale. Trebuie dar să trămiţi un om credincios să cerceteze şi să-ţi aducă ştiinţă lămurită despre toate acestea.

— Ai dreptate, Dinule, şi, iată, îţi poruncesc ca chiar de mîne să pui în lucrare această cercetare.

Conversaţiunea aceasta se întrerupse prin venirea postelnicului Vlahuţi ca să invite pe fanariot la masa ce dedea trămisului împărătesc în pricina haraciului...

A doua zi, pe la şapte ore de dimineaţă, un tînăr îmbrăcat cu haine arnăuţeşti, foarte galante, şi însoţit de douăzeci şi cinci idiclii, sub comanda marelui satîrgi-başa al cămărăşiei, străbăteau întinsa pădure a Vlăsiei.

Era pe la mijlocul lui mai; aerul dulce al dimineţii, îmbălsămat de mirosul florilor sălbatice şi de acel parfum răcoros al frunzelor de curînd crescute, răspîndea peste tot o suflare învitătoare; păsărelile, săltînd prin crăngi, cîntau acele mii de melodii sublime care inspiră în inima omului şi melancolie, şi plăcere.

Pe cînd călătorii îşi urmau drumul în tăcere, deodată se auzi ieşind dintre desişul pădurei o voce care cînta cu multă expresiune o melodie întristătoare şi eroică.

Cînd cortegiul ajunse destul de aproape spre a deosebi cuvintele cîntăreţului, el se opri de sineşi, ca să poată asculta această baladă caracteristică pentru timpii de atunci:

Frunză verde de secară,
Nu mai e dreptate-n ţară.
De dai jalbă la domnie,
Te trezeşti la spătărie
Şi d-acolo la Divan,
De-ţi pierzi vremea cîte-un an.
Frunză verde de molotru,
Dacă astăzi sunt în codru
Cu pistol la cingătoare
Şi cu flinta pe spinare,
De ce nu mă-ntrebi, creştine,
Să-ţi spui focul ce-arde-n mine?
Am avut mumă şi tată,
Casă mare-ndestulată,
Zece vite în coşar
Şi parale-n buzunar;
Dar grecul afurisit
Tot ce-am avut mi-a răpit:
Părinţi, nevastă, copii
Nu mai sunt între cei vii.

Nu mi-a mai rămas pe lume
Decît eu şi ce-i pe mine.
Frunză verde iasomie,
Aideţi, fraţi, la haiducie,
Să scăpăm de lighioi,
De cochinţi[1] *şi de ciocoi.*

Simţul acestor versuri şi mai cu seamă focul cu care erau cîntate făcu o urîtă impresiune în inima călătorilor ; dar mai ales junele ce părea a fi stăpînul se gîndi puţin, apoi, ţintind ochii asupra lui satîrgi-başa, îi zise :

— Ce zici tu, Radule, despre acest cîntec ?... N-ar fi bine să pregătim armele ?

— Armele ?!... Şi de ce ?

— Auzi acolo, de ce ! Parc-ai uitat că suntem în Vlăsia, în cuibul tutulor tîlharilor !

— Aşa e, cocoane Dinule ; dar tot e mai bine să ne căutăm de drum şi să lăsăm pe bieţii creştini în pace, să-şi verse focul ce le arde inima, că mult sunt amărîţi, sărmanii !

— Dar daca vor fi hoţi şi vor năvăli asupra noastră ?

— N-avea grijă, cocoane Dinule, îi cunosc eu.

— Ai zis că-i cunoşti ?

— Da, am zis !

— Şi de unde-i cunoşti ?

— Cînd eram nefer la spătărie, am văzut pe căpitanul lor venind la spătarul.

— La spătarul ?... Şi ce căta la spătarul un căpitan de hoţi ? adăogă Păturică cu aer de mirare prefăcută.

— Venise să-şi prennoiască huzmetul de hoţie.

— Dar asta nu e de crezut, Radule !

— Voieşti să te încredinţezi că-i adevărat ?

---

[1] Cochinţi şi caţaoni sunt numele obişnuite ce le dau ţăranii grecilor arendaşi (n.a.).

— Da, voiesc.

Satîrgi-başa scoase un fluieraş de pămînt de la cingătoare şi, puindu-l în gură, făcu să iasă dintr-însul cîteva sunete ascuţite. Nu trecu mult şi suita călătorilor fu încongiurată de vreo cîţiva flăcăi scurţi de stat, vînoşi şi înarmaţi pînă la dinţi.

— Bine-aţi venit sănătoşi, flăcăi ! zise satîrgi-başa, răsucindu-şi mustaţa cea lungă şi zîmbind.

— Bine v-am găsit, boieri domnia-voastră ! răspunseră tîlharii.

— Unde este Gheorghe ?

— Care Gheorghe ?

— Căpitanul vostru !

— A ! a ! căpitanul... s-a dus cu cîţiva feciori să calce pe Mărgineanu.

— Pe părintele arhimandritul ?

— Da, boierule, pe dînsul, că-i gras la ceafă.

— Dar bine, măi, nu-i păcat ?

— Păcat ?... Dar el se gîndeşte oare la păcat cînd ţine şapte-opt ţiitori în casă şi cînd nenoroceşte pe tot anul cîte douăzeci-treizeci de fete ?

— Ce spui, măi băiete ; le face el toate acestea ?

— Şi mai mari decît acestea, boieri domnia-voastră ; bate pe bieţii romîni din satele mănăstirei, le ia şi cenuşa din vatră, îi spînzură de picioare şi le dă fum ca la vulpi, apoi, arătîndu-le gîrbaciul cu douăsprezece sfîrcuri de plumb, le zice : „Scoate bani, afurisit ţăran, că-ţi crăp pielea cu gîrbaciul acesta". Sărmanul ţăran răspunde : „N-am, părinţele, iartă-mă, şi Dumnezeu să-ţi ierte păcatele". — „Nu ştiu eu fleacuri d-astea ; aceşti bani sunt ai Sîntului Munte ; plăteşti, ori te omor ca pe un dobitoc", răspunde grecul.

— Bre !... Da nelegiuit mai este !

— Nevoie mare, cocoane. Mai deunăzi s-a sculat satul Telega şi s-a dus la dînsul cu ouşoare, cu puişori

de găină, cu untișor, de! ca creștinul, ca să-l roage să le facă o bisericuță în sat, să aibă și ei, biet, unde să-și îngroape morții și să-și boteze copiii. Ei bine, boieri domnia-voastră, știți ce le-a făcut?... După ce le-a luat plocoanele, i-a dat afară din casă cu înjurături. Bieții săteni au băgat jalbă la domnie ; dar el a aflat și cu marafeturile și drăciile lui i-a pus pe toți la închisoare, de li se prăpădesc bucatele pe cîmp.

— Ia să lăsăm acestea la o parte — zise satîrgi-bașa — și spune-mi cum vă merg trebile? V-ați dres cu spătăria?

— Mai alaltăieri am dat spătarului douăzeci de pungi de bani[1].

Satîrgi-bașa se apropie de Dinu Păturică și-i zise încetinel :

— Te mai îndoiești, cocoane?

— Ai dreptate, răspunse Păturică cu un aer prefăcut ; dar ascultă, măi Radule, deși te văz că ești bine cunoscut cu acești oameni, eu, însă, drept să-ți spui, nu prea mă simț la siguranță aici. Spune-le ce le-i spune, ca să ne lase să mergem mai curînd înainte.

— N-ai nici o teamă, cocoane ; ți-am spus că am fost nefer la spătărie și n-or fi ei nebuni să se lege de oameni, cînd îi văd cu mine. Ei! din cîte i-am scăpat eu! Ia întreabă-i, numai să-ți spuie : ar mai fi astăzi vreunul din ei nepus în țeapă dacă n-ar ști să se poarte cu oamenii stăpînirei? Mai bine decît să fugim d-aici ca niște nemernici și să ne facem de rușinea lumii, ia să descălecăm și să ne facem frumos conacul de amiazi, aci, pe verdeață, la umbră ; să punem pe flăcăii aceștia să ne gătească o masă cumsecade, căci negreșit drumul trebuie să te fi secat și pe dumneata la inimă.

[1] Zece mii lei, căci o pungă se socotea lei cinci sute (n.a.).

— Bine, adăogă Păturică, asigurat acum prin cuvintele voinicului satîrgi-başa; dar ce să mîncăm, căci, dacă e vorba de mîncare, aş mînca şi eu bucuros.

— Hei! daca e aşa, lasă-te pe mine; o să te fac să mănînci un miel fript hoţeşte.

— Ba zău!... Şi ce fel frig hoţii mieii?

— Ce-ţi pasă domniei-tale? Ia să vezi: îţi făgăduiesc o friptură care să întreacă toate chiabapurile[1] de la masa lui vodă.

Zicînd aceste vorbe, se întoarse către idiclii şi, alegînd pe doi mai chipeşi şi mai voinici, le zise:

— Mă, luaţi pitacul acesta, duceţi-vă cu dînsul în cel dăntîi sat ce veţi întîlni şi cereţi să vă dea cinci miei graşi, unt proaspăt, ouă şi vreo patru-cinci vedre de vin şi, dacă v-o cere bani, spuneţi-le că toate acestea sunt pentru gătirea conacului isprăvnicesc. Dacă nu v-o crede, arătaţi-le pitacul; iar dacă şi după aceea se vor împotrivi, muiaţi-le spinarea cu muchele iataganelor.[2]

— Foarte bine, stăpîne.

Idicliii plecară şi satîrgi-başa, întorcîndu-se către hoţi, le zise:

— Băieţi! Coconu Dinu Păturică, omul marelui postelnic Andronache Tuzluc, voieşte să ospăteze la voi. Cu ce puteţi să ne slujiţi?

— Deocamdată n-avem nimic, dar aşteptăm să ne sosească acum de la Ploeşti de toate.

— Ei, dacă e aşa, pînă atunci odihniţi-vă şi voi pe la colnicele voastre.

---

[1] Fripturile turceşti (n.a.).

[2] Această poruncă dată de satîrgi-başa către idiclii ar trece drept o fabulă în ziua de astăzi; nimeni n-ar putea crede că se făceau asemenea tîlhării de către oamenii domneşti, plătiţi ca să ţie liniştea şi să protege pe cei săraci; cu toate acestea, ea a existat şi, pentru mai mare nenorocire, s-au exercitat chiar de oamenii privaţi, cari se îmbrăcau în costum de oameni domneşti şi jăfuiau pe bieţii ţărani arătîndu-le pitace mincinoase, vezi *Condica arhivei*, nr. 112, foaia 280 (n.a.)

Hoții înaintară în pădure, iar Dinu și comandantul idicliilor așternură un covor de Țarigrad sub un păr sălbatic și, aprinzîndu-și ciubucile, se trîntiră la umbră ca să se odihnească.

Nu trecu mult timp și idicliii sosiră încărcați cu provizii de ajuns pentru un regiment de soldați.

Hoții ieșiră din pădure, junghiară într-o clipă toți mieii, le scoase pîntecele și, cosîndu-i iar la loc cu pielea pe dînșii, intrară în pădure și, răscolind cu niște pari un jăratec compus de curpeni de viță sălbatică, în care inchiziția ar fi putut să arză o sută de eretici, îngropară într-însul pe toți mieii.

Dinu, neînțelegînd nimic din acest mod nou de-a face fripturi, privea cu uimire pe acești bucătari improvizați, cari, prin figurile lor posomorîte și prin mișcările ce făceau, semănau întocmai cu demonii iadului, cari tortureazǎ sufletele condamnaților.

În timpul acesta o altă grupă de tîlhari întindea pe iarba verde o masă de pînză, alții făceau mămăligă, cîțiva coceau ouă și curățau cepe și usturoi verde, pe care le așezau pe la locurile unde aveau să șează oaspeții.

Pe cînd toată ceata tîlharilor se ocupa cu pregătirea acestui ospăț original, se auzi un pocnet ca al unei bombe ce iese dintr-un tun. Păturică făcu o mișcare răpide și convulsivă, iar șeful tîlharilor, acel om cu care conversase mai nainte, văzîndu-l speriat, îi zise zîmbind :

— Ce, cocoane, te-ai speriat ?

— Ba nu, dar... ia spune-mi, de unde vine acest sunet ?

— Acest sunet va să zică, cocoane, c-a venit timpul să vă puneți la masă.

— Nu înțeleg nimica.

— Privește ! îi zise, arătîndu-i doi tîlhari ce scosese un miel din mormîntul de flacări și îl udau cu un fel

de salţă compusă din vin amestecat cu usturoi pisat şi cu sare. Pocnetul care te-a speriat venea de la acest miel.

— Şi de ce a pocnit mielul, frăţioare ?

— Fiindcă s-a fript de ajuns.

— Dar ce mai fac acei doi voinici cu dînsul ?

— Îl stropesc cu vin şi-l înfăşură în pînză, ca să nu-i iasă mirosul cel frumos.

Conversaţiunea lor fu întreruptă de alte pocnete ce urmară unul după altul. Tîlharul aruncă un ochi cercetător împrejurul său, apoi strigă :

— Gata, băieţi ?

— Gata, căpitane !

— Poftiţi la masă, boieri ! zise căpitanul lui Păturică şi lui satîrgi-başa.

Ei făcură un semn de priimire şi înaintară către masă.

Căpitanul chemă pe ajutorul său şi-i şopti cîteva cuvinte, iar dupe aceea se puse la masă şi, după ce rupse mielul cu mînele în mici bucăţi şi puse plosca pe masă, el zise :

— Ospătaţi, boieri domnia-voastră, şi iertaţi-ne dacă n-am putut să vă slujim mai bine.

Oaspeţii tîlharului puseră mîna pe cîte o bucată de miel şi începură a mînca cu o poftă nedescriptibilă, adăogînd din timp în timp cîte o căpăţînă de ceapă sau de usturoi verde. şi bînd vin de Cernăteşti.

— Ei, boieri, cum vi se pare friptura noastră ? întrebă tîlharul.

— De minune, căpitane ; dar ia spune-mi, cum se numeşte felul acesta de friptură ?

— Miel năbuşit, boieri domnia-voastră ; miel fript hoţeşte.

— Să trăiască întru mulţi ani născocitorul mielului năbuşit ! răspunseră deodată Păturică şi satîrgi-başa, cu gurile pline de delicioasa friptură.

După felul acesta de bucate se puse pe masă unt proaspăt cu mămăligă şi ouă coapte. Oaspeţii noştri mîncară şi dintr-acestea cu mare poftă, apoi se sculară de la masă şi, după ce mulţumiră căpitanului, încălecară şi-şi urmară drumul înainte.

Moşia Răsucita, punctul principal al călătoriei lui Păturică, era trei poştii departe de Bucureşti, şi el nu făcuse nici drumul jumătate; temîndu-se dar ca să nu-l apuce noaptea în pădure, grăbi mult călătoria şi ajunse în sat pe la sfinţitul soarelui.

Pe dată ce se aşeză în casele boiereşti, trămise pe isprăvnicei să cheme satul, ca să cerceteze despre asupririle ce cearcă din partea arendaşului.

A doua zi, pe la revărsatul zorilor, curtea caselor boiereşti era plină de săteni de toată vîrsta; unii ţineau în mîni pui de găină, alţii cîte o strachină cu ouă sau cîte o oală cu unt. Toţi aceştia venise să reclame în contra arendaşului şi nu aşteptau decît scularea lui Păturică.

Nu trecu mult timp şi ciocoiul se arătă mulţimei îmbrăcat în haine arnăuţeşti muiate în fir şi cu un aer măreţ. El se aşeză pe un scaun, ceru cafea şi ciubuc, iar după ce-şi făcu tabietul aruncă o privire severă şi observătoare asupra ţăranilor, apoi zise cu un accent plin de îngîmfare:

— Creştini buni, măria-sa postelnicul Andronache Tuzluc, stăpînul nostru al tutulor, m-a trămis aci ca să ascult plîngerile voastre şi să vă dau dreptate, de veţi avea; spuneţi dar toate păsurile voastre fără cea mai mică temere. Iată că vă ascult!

Ţăranii deteră mai întîi plocoanele în mîna idicliilor; apoi, după ce se scărpinară în cap şi frămîntară căciulele în mîni cîtva timp, începură a se jălui care de care mai mult şi toţi deodată, în chipul următor:

— Să trăieşti, coconaşule! Bine că te-a adus Dumnezeu la noi, să vezi şi să crezi urgia în care am că-

zut. Ne-a sărăcit, cocoane, hoţul de grec; ne-a lăsat în sapă de lemn.

— Mie mi-a luat boii şi vaca, sărac de maica mea! pentru un iuzluc de şaptezeci de parale.

— Pe mine m-a împrumutat cu două baniţe de mălai şi sunt trei ani de cînd tot i le plătesc, păcătosul de mine, şi cînd gîndeam că am scăpat de dînsul, m-am pomenit că-mi dezjugă boii de la plug şi mi-i vinde, de m-a lăsat sărac lipit.

— Mie mi-a necinstit fata cu sila, bătînd-o pînă şi-a ieşit din minţi.

— Pe mine m-a înjugat la carul cu lemne, ca p-o vită, coconaşule.

— Pe mine m-a spînzurat cu capul în jos şi mi-a dat fum de ardei, şi nu m-a lăsat pînă nu i-am dat răvaş că-i sunt dator treizeci de lei.

— Mare năpastă a căzut pe capul nostru, coconaşule! strigară mai mulţi deodată, o să ne ducem în lume, căci Dumnezeu a luat dreptatea după pămînt; arendaşul ne jăfuieşte, zapciul ne jupoaie de piei, gazda de judeţ şi ispravnicii ne ung cu miere şi ne leagă de copaci, de ne mănîncă muştele şi ţînţarii!

— Dar bine, buni creştini! de ce n-aţi venit să-mi spuneţi mie toate acestea? răspunse Dinu cu aer de compătimire.

— N-am îndrăznit, coconaşule. O dată în viaţa noastră am băgat jalbă la măria-sa şi în loc să ne facă dreptate, ne-am pomenit cu o ceată de arnăuţi, care ne-au rupt oasele. Nu ştim ce o să ne facem; o să trecem în Ţara Turcească; încailea să ne omoare păgînii, decît creştinii, cari se închină tot la o cruce cu noi.

În această mulţime de jăluitori erau vreo patru ţărani cari se băteau cu pumnii în piept, îşi smulgeau părul din cap şi sărutau fruntea imineilor lui Păturică. Aceşti jăluitori exageraţi aveau nişte fizionomii

de adevăraţi hoţomani. Dinul îi observă şi tăcu ; iar după ce congedie gloata de săteni cu făgăduieli mincinoase, făcu un semn isprăvnicelului.

Isprăvnicelul se apropie de dînsul, ţinînd căciula în mîni.

— Să-mi aduci mai pe urmă p-acei patru jăluitori cari se văietau mai tare ; auzitu-m-ai ?

— Am auzit, cocoane.

— Du-te acum de cheamă pe arendaş.

— Să trăieşti, cocoane, este dus la tîrg.

— Şi cînd vine îndărăt ?

— Pe la chindii [1], cocoane.

— Bine.

Cîteva ore în urma scenelor de mai sus, Păturică şedea pe sofa, cu picioarele încrucişate ca un osmanlîu, şi fuma dintr-un ciubuc dulcea şi parfumata plantă arabică numită gebel [2], avînd dinaintea sa pe cei patru ţărani jăluitori.

După ce lăsă să iasă din pieptul său un nor gros de fum, ce se înălţa către tavanul camerii, formînd o mulţime de grupe bizare, el privi cu atenţiune pe ţărani şi le zise :

— Ei bine, băieţi, acum suntem singuri, Dumnezeu stă de faţă ; ia spuneţi-mi, de cînd a venit acest arendaş pe moşie, cum merg pădurile, hanul, morile, cîrciumile ? Sunt în stare bună sau nu ?

— S-a făcut mare firoseală [3], cocoane ; pădurea cea mare, cu copacii ca butea de groşi, a vîndut-o şi a ars-o la facere de rachiu, iar acum a rămas numai o opritură în care nu găseşti decît pari şi nuiele. Hanul s-a dărîmat de tot şi plouă într-însul ; cîrciumile ase-

---

[1] Prin chindii, ţăranii înţeleg apunerea soarelui (n.a.).

[2] Tutun de Arabia, obicinuit foarte mult pe timpii aceia pentru mirosul lui plăcut (n a.).

[3] Răsipă, pagubă (n.a.)

menea. Din heleşteu scoate pe fiecare săptămînă cîte un car de peşte şi-l trămite la tîrg, la Ploeşti.

— Sunt adevărate toate acestea?

— Uite, cocoane, cum te văz şi cum mă vezi.

Ciocoiul chemă un idicliu şi porunci să-i gătească calul; apoi, încălecînd, luă cu sine pe ţărani împreună cu isprăvnicelul şi doi slujitori şi plecă să facă cercetare. Se duse mai întîi la han şi-l găsi în proastă stare; vizită cîrciumile şi morile şi le găsi tot asemenea; apoi intră în pădure şi, găsind-o în adevăr cu totul stricată, se întoarse acasă şi făcu foaie de ispaşă iscălită de preoţi şi de fruntaşii satului.

Pe cînd se petreceau acestea în casa boierească, arendaşul se întorsese de la tîrg şi se informase despre aspra cercetare făcută în lipsă-i; el era coprins de frică, căci toate abuzurile despre care vorbirăm erau în adevăr săvîrşite de dînsul.

Aşteptă dar pînă ce rămase Păturică singur, apoi intră în odaie şi, printr-un compliment demn de un paşă cu trei tuiuri, felicită pe ciocoi de bunăvenire. Ciocoiul îl primi cu un aer foarte sever şi, fără să-l poftească să şează sau să-i răspunză la compliment, îi zise:

— Bune sunt astea, chir Cristodore? (Acesta era numele arendaşului.) Astfel îţi păzeşti domnia-ta legăturile zapisului de arenduire?

— Da ce am greşit, cocoane Dinule, de te-ai supărat pe mine?

— Mă mai întrebi încă ce ai greşit? Priveşte!

Arendaşul citi foile de ispaşă şi se spăimîntă de mărimea sumelor ce văzu într-însele.

Ciocoiul, observînd îngrozirea ce pricinuise arendaşului, îi zise mai liniştit:

— Eu n-am ce să-ţi fac; trebuie în douăzeci şi patru de ceasuri să-mi răspunzi suma coprinsă în ispaşă, căci am poruncă să-ţi pui bumbaşir două or-

tale de slujitori. Rămîne la domnia-ta să-ţi alegi din două una : ori să plăteşti de bunăvoie, sau prin silă.

— Dar bine, cocoane Dinule, mă laşi sărac pe drumuri !

— Nu voi să ştiu nimic despre aceasta. Plăteşti banii cu binele sau fac pitac la isprăvnicie şi-ţi pui în spinare o sută de slujitori ?... Înţelegi romîneşte ?

Grecul plecă capul în jos şi, după ce se gîndi cîtva timp, zise :

— Să facem cum e bine, cocoane, că e păcat de Dumnezeu să mă dai pe mîna zabetului.

Dinu, care voia să ajungă la această concluziune, privi pe grec cu un fel de mirare, apoi îi mai zise :

— Fie cum zici ! Ispaşa se rădică la o sută de pungi de bani. Cît dai dintr-această sumă ?

— Douăzeci de pungi, cocoane.

— Este puţin, foarte puţin. Nu priimesc.

— Fie treizeci, să nu mai fie vorbă.

— Mai jos de cincizeci, nu priimesc nici o lăscaie. Te mulţumeşti, ori fac pitacul ?

— Haide, fie ! răspunse grecul, scoţînd din sîn o pungă verde, lungă de doi coţi şi deznodînd-o cu acea întristare ce simt amanţii cînd se despart de iubitele lor. Numără cele cincizeci de pungi de bani în mahmudele, dodecari, funduci şi rubiele ; apoi, după ce salută pe ciocoi, ieşi din casă oftînd şi jurîndu-se pe toţi sînţii că va scoate acei bani îndoiţi din pielea bieţilor săteni.

A doua zi Păturică plecă din moşia Răsucita la celelalte moşii ale stăpînului său, şi după ce făcu pe la toate cîte o cercetare de felul celei descrise mai sus, se întoarse în Bucureşti cu două sute pungi de bani, pe care le puse deocamdată pe fundul sipetului, zicîndu-şi în sine cu o nespusă bucurie : „Doamne ajută !... Una la mînă !"

Capitolul XIII

CE DAI SĂ TE FAC ISPRAVNIC?

Vestea despre influința ce din zi în zi dobîndea postelnicul Andronache la curtea lui Caragea se răspîndise atît de mult, încît mai toți cei ce voiau să dobîndească vreo funcțiune publică nemeritată sau vreun alt favor de la domnie se îndreptau către casa atotputintelui fanariot și prin dare de bani își împlineau dorința.

Cată să spunem că în timpii aceia, ca în toți timpii, jafurile și mîncătoriile nu se făceau așa d-a dreptul. De la domn pînă la zapciu, toți pe atunci furau cu mijloace delicate și cu o iscusință atît de mare, încît hoțul își asigura inviolabilitatea și nu se expunea la umilire.

Ca să ajungă aci, toți slujbașii mari și mici își aveau prepelicarii lor, cari căutau vînatul și-l aduceau înaintea vînătorului ca să-l jumulească.

Postelnicul Andronache, care făcea totul pentru interes, nu crezu de cuviință a lăsa o asemenea frumoasă ocaziune fără a se folosi de dînsa; el, dar, inițe pe Păturică în acest nou fel de hoție și, din acea zi, nimeni nu mai dobîndi favorile curții decît prin mijlocirea postelnicului sau, mai bine, printr-a lui Păturică, carele cîștiga de la fiecare treabă împlinită de două ori mai mult decît stăpînu-său.

Într-o zi se prezintă dinaintea lui un funcționar scos de mult timp din slujbă. După ce acest din

urmă îi făcu o mulțime de complimente, ciocoiul îi zise să șează și porunci să-i dea dulceață și cafea.[1]

Cît ținu acest tratament oriental, Dinu se ocupa cu mustățile sale cele negre, pe care le răsucea și le netezea cu multă grație; iar după ce veni cafegiul și luă feligeanul din mîna funcționarului, Dinu zise cu o delicatețǎ prefăcută:

— Ce întîmplare fericită te aduce la mine, arhon medelnicer?

— Nevoia, cocoane Dinule, și nimic mai mult.

— Nevoia? Domnia-ta să ai nevoie de un om mic ca mine? Mi se pare curios!...

— Nicidecum, cocoane Dinule. Omul nu știe de azi pînă mîne și de multe ori vine vremea de ai trebuință chiar și de un țigan. Astfel vine vorba, dar, te rog, să nu fie cu supărare.

— Ferească Dumnezeu, *bei-mu*...[2] zise Dinu, silindu-se a ascunde reaua impresiune ce-i făcuse mușcătoarea sentință a funcționarului.

— Vrei dar să afli nevoia care m-a adus în casa domniei-tale?

— Da, și a te sluji cu ce-mi va sta prin putință.

— Ascultă-mă, dar.

— Gata la poruncă, *bei-mu*.

— Părinții mei au fost boieri mari din Craiova, ba încă moșul meu a fost caimacam în acel oraș mult timp; tatăl meu, fiind om cu frica lui Dumnezeu și cu milă de țară, văzînd nelegiuirile și despoierile ce făceau domnii greci, s-a tras la moșie și trăia acolo o viață liniștită; dar, ori că mișeii de greci l-au bănuit de răzvrătitor, sau că așa a fost scris, știu numai că ne-am pomenit într-o zi cu două sute de pasvantlîi[3] că-l înconjoară de toate părțile, iar

[1] Acest ceremonial se făcea tutulor persoanelor ce venea să ceară intervenirea sa în vreo treabă (n.a.).

[2] Domnul meu (*gr.*).

[3] Rebelii ostași ai lui Pasvantoglu din Vidin (n.a.).

cîţiva se suie la tată-meu, ca să-l omoare. Bietul bătrîn, Dumnezeu să-l ierte! simţind gîndul năvălitorilor, a înarmat toate slugile şi s-a gătit de împotrivire. Pasvantlîii, văzînd această pregătire, s-au înfuriat şi mai mult, şi au năvălit asupra tatălui meu. Lupta a ţinut pînă la prînz; mulţi din păgîni au căzut, dar în cele din urmă, prin numărul lor cel mare, au omorît pe toţi oamenii noştri împreună cu tatăl meu.

— Şi ce s-a mai întîmplat după aceasta? adăogă Păturică, căscînd de urît.

— Să vedeţi, cocoane Dinule. După moartea tatălui meu am fugit la Braşov, împreună cu mama şi surorile mele, ca să scăpăm de sabia oamenilor lui Pasvantoglu, şi ne-am întors înapoi tocmai după ce s-a liniştit ţara.

— Bine c-aţi putut să vă scăpaţi viaţa, adaose Păturică, dormitînd.

— Ne-am scăpat-o, ce e drept, dar ne-am ales numai cu atît; căci la întoarcerea noastră am găsit casele arse, ţiganii fugiţi peste Dunăre şi viile părăginite. O singură moşioară ne mai rămăsese şi am dat-o soră-mi de zestre, ca să nu îmbătrînească la uşa casei părinteşti.

— Bravo, *bei-mu*; mă bucur că eşti plin de *itichi* [1].

— O fi precum zici, dar dînd moşioara am rămas sărac lipit.

— Şi cu ce te chiverniseşti acum?

— Cu slujba.

— La ce calem slujeşti?

— Am slujit la hătmănie şi m-a scos, fiindcă am dat pe pîrlitură [2] o mulţime de hoţi ce se încuibaseră în acea dregătorie.

---

[1] Morală sau virtute (n.a.).

[2] A descoperi sau a demasca pe hoţi (n.a.).

— Dar bine, *bei-mu*, de ce nu-ţi căutai treaba? Ce, domnia-ta o să îndreptezi lumea?

— Aşa este, ai dreptate, şi eu zic ca domnia-ta; dar, cînd văz pe fanarioţi despoind pe văduve şi pe săraci, îmi vine furii de nebunie, strig ca un ieşit din minţi şi fac tot ce pot ca să dau pe faţă tîlhăriile lor.

— Rău, foarte rău. Domnia-ta nu înţelegi nici vremea, nici oamenii cu cari trăieşti.

— Ce voieşti să zici printr-aceasta? Tălmăceşte-mi!

— Voiesc să zic că într-o ţară ca a noastră tot ce putem face mai bine este să plecăm capul înaintea mai-marilor noştri, ca să dobîndim chiverniseală şi să strîngem stare cu orice preţ.

— Cu orice preţ?

— Da, *bei-mu*.

— Cu alte cuvinte: să furăm, să jăfuim?

— Şi de ce nu?

— Da bine, ce faci mustrării de cuget?

— Această slăbiciune o lăsăm pe seama femeilor cu istericale, iar noi, bărbaţii, să facem ce face toată lumea. He, he! arhon medelnicer, cunoşti bine cum stau lucrurile în ziua de astăzi; ai bani, eşti tare şi mare; eşti sărac, nu te bagă nimeni în seamă. Dar să lăsăm la o parte aceste nimicuri. Ia spune-mi, cu ce poci să te slujesc?

— Venisem să te rog ca să pui o vorbă pentru mine la postelnicul Andronache, ca să mă facă ispravnic la vreun judeţ. Să-i spui că neamul meu a slujit ţărei de la descălecătoare, că am şi eu ceva cunoştinţe de slujbă, că mă voi sili a nu nemulţumi lumea pe unde voi fi, ci dimpotrivă a aduce laudă şi binecuvîntări domniei-sale şi măriei-sale lui vodă... Aide-de, fă-mi această facere de bine şi nu te voi uita pînă la moarte.

Dinu ascultă aceste vorbe din urmă cu mare răceală şi, încredinţat că postulantul nu cunoaşte limbagiul diplomaţiei ciocoieşti, îi zise :

— Arhon medelnicere, toate cîte mi-ai spus sunt drepte şi frumoase, dar nu se caută în ziua de astăzi. Ia spune-mi mai bine, ce dai să te fac ispravnic?

— Ce ai zis?... Mai zi încă o dată, că n-am auzit?

— Am zis că isprăvniciile se dau cu ruşfet, ai înţeles ori ba?

— Dacă este aşa, ţine-ţi isprăvnicia pentru altul, căci eu nu mă voi înjosi niciodată să cumpăr slujbă cu bani de la o leşinătură de ciocoi ca tine!

Şi postulantul, indignat, ieşi din casă fără să salute măcar pe Păturică.

Acesta, în loc să se supere de o asemenea insultă, zîmbi şi zise în sine: „Iată un nebun precum n-am mai văzut încă".

Un moment după aceea intră o a doua persoană, care, după ce făcu ciocoiului un compliment demn de un seraschier, îi zise d-a dreptul :

— Cocoane Dinule, am auzit că s-a mazilit ispravnicul de Teleorman şi viu să cer ajutorul domnieitale ca să iau acest mansup.

— Aşa este, *bei-mu*, dar de! să mai vedem. Vremile sunt grele, isprăvniciile nu se dau la fiecine, răspunse Păturică cu voce îngînată.

Noul-venit, înţelegînd pricina care făcea pe ciocoi să răspunză prin cuvinte evazive, reluă vorba:

— Da, da, nene Dinule, te rog să-mi faci această trebşoară, căci om sunt şi eu: mînă pe mînă spală şi amîndouă obrazul. Înţelegi domnia-ta.

— Vezi, aşa-mi vine la socoteală!

— Dar de vreme ce ne-am înţeles, să vorbim ca nişte prieteni adevăraţi. Ia spune-mi, ce o să-mi ceri pentru acest mansup?

— Cît despre mine, *bei-mu*, nu ţi-aş cere nimic; dar ce facem postelnicului? El nu este în stare să

facă cel mai mic lucru fără interes, şi încă interes, nu glumă!

La aceste din urmă fraze trăsurile feţei candidatului de isprăvnicie luară un aspect posac. Se scărpină puţin în cap cu un aer meditativ, apoi zise:

— Să tăiem preţul.

— Bine! Să-mi dai 2.500 de rubiele.

— Nu e prea mult?

— Nicidecum, *bei-mu*; judeţul Teleorman este unul din cele mai bogate: are zece plăşi, peste cincisprezece mii de locuitori, tot unu şi unu, şi schelă la Dunăre. Domnia-ta poţi să scoţi acești bani în două săptămîni numai din plocoane. Ce spui domnia-ta! Acest judeţ este un capan[1] împărătesc nesecat.

— Aşa este, dar uite, nu sunt învăţat să fur, îmi e milă să despoi pe săraci!

— Astea sunt slăbiciuni care pier ca visele îndată ce te vei sui pe scaunul isprăvniciei.

— Așadar nu se poate mai jos?

— Nici o para, *bei-mu*. Vremile sunt grele, s-aude de domnie nouă şi noi trebuie să ne folosim acum, cînd ne îmblă moara.

— Fie dar precum zici! Porunceşte să-mi aducă hîrtie şi călimări.

Ciocoiul bătu de trei ori în palme şi toate se aduseră într-o clipă; postulantul scrise biletul următor:

„Arhon baron,

Vei da în ordinea mea două mii cinci sute rubiele aducătorului acestui răvaş şi le vei trece în socoteala mea.

Ciolănescu"

---

[1] Magazie de aprovizionare (n.a.).

După ce uscă scrierea prin puţin năsip pus peste dînsa, el strînse biletul în două şi-l dete în mîna lui Dinu ; acesta îl citi, făcu o temenea sau compliment otoman şi sculîndu-se în picioare se îndreptă către o masă. Deschise un mic sipet de lemn de chiparos şi scoase dintr-însul pitacul de orînduire, învestit cu subscrierea şi sigiliul domnesc ; apoi, după ce trecu într-însul numele noului ispravnic, i-l dete în mînă, zicîndu-i :

— Slujbă pentru slujbă ! Priimeşte, boierule, pitacul de orînduire ; du-te de sărută mîna măriei-sale lui vodă şi te aşează sănătos pe scaunul isprăvniciei de Teleorman.

Capitolul XIV

ȚIN'TE BINE, ARHON POSTELNICE!

Credem că lectorii noştri n-a uitat secreta întrevorbire dintre principele Gheorghe Caragea şi banul C..., pe care am povestit-o pe la începutul acestei scrieri. Principele fanariot, deşi iritat foarte mult prin refuzul banului de a da pe fie-sa de soţie favoritului său, nu putu, cu toate acestea să nu admire simţimîntul de onoare şi marele curagiu cu care bătrînul boier apăra onoarea fiicei sale şi pe a naţiunei romîne.

El încă sta nehotărît şi se gîndea ce sfîrşit să dea acestei pricini, cînd logofătul său de taină (secretariul), intrînd în camera lui şi salutîndu-l pînă jos, dupe obicei, îi dete în mînă o scrisoare şi se retrase.

Caragea aruncă o căutătură pătrunzătoare asupra adresei de pe scrisoare şi, prevăzînd din instinct că o să coprinză vreo veste întristătoare, o deschise cu mare grabă şi citi cele următoare:

„Padişahul şi regealurile au luat ştire că jăfuieşti ţara şi surghiuneşti pe cei mai de frunte boieri; sileşte-te cît vei putea a te drege cu împărăţia, căci într-alt chip va fi rău de măria-ta. Atît, nu zic mai mult.

A măriii-tale supusă slugă,
Ahmet Kelalaili tefterdar" [1]

[1] Acesta era un amic credincios al lui Caragea şi-i scria tot ce auzea vorbindu-se în Divan despre dînsul (n.a.).

„Atît, nu zic mai mult!... Şi ce va fi voind oare să înţeleagă Ahmet printr-aceste vorbe laconice şi neînţelese? Oare vizirul şi capugi-başa vor fi găsit pe vreunul care dă mai mult pentru domnia acestei ţări? Dar bine, eu le trămiţ pe tot anul peşcheşuri (daruri) de cîte cincizeci mii pungi de bani; capanul împărătesc geme de berbecii, untul, mierea şi grîul Valahiei; dorinţele sultanei valide şi ale lui cîzlar-agasi fost-au oare ele vreodată neîmplinite? Ţara întreagă geme sub biciul şi caznele oamenilor domneşti, cari despoaie norodul pînă la piele, numai ca să satur lăcomia saraiului... Şi cu toate acestea ei tot nu sunt mulţumiţi. O! de trei ori afurisiţi agareni! O! neam nelegiuit!... Cum faceţi voi din oamenii cei mai cinstiţi unelte neruşinate ale tiraniei voastre şi, cînd nu mai aveţi trebuinţă de dînşii, îi aruncaţi în gunoi ca pe nişte vase netrebnice. Voiţi să mă maziliţi, ca să puneţi în locul meu pe vreunul dintre Şuţi sau Calimahi? Voiţi poate să mă otrăviţi sau să mă sugrumaţi?... Dar voi nu mă cunoaşteţi bine! Eu nu sunt ambiţios ca Mavrogheni, nici fermecat ca Hangerliu. Capul lui Caragea nu va fi pus în ţeapă dinaintea Înaltei Porţi!..."

Iată starea morală în care pusese pe Caragea citirea fatalei scrisori a lui Ahmet Kelalaili. El se primbla prin sala cea spaţioasă a secretăriei frămîntat de gînduri negre; cîteodată se oprea în loc şi, încruntînd stufoasele lui sprîncene, strîngea pumnii cu convulsiune şi făcea gesturi amerinţătoare.

În aceste momente intră şi postelnicul Andronache Tuzluc ca să afle cele petrecute între Caragea şi banul C... Pe timpul acesta Caragea se întorcea către uşă. Postelnicul înaintă către dînsul, făcînd neîncetat complimente pînă la pămînt, dar cînd voi să sărute mîna principelui, el se trase înapoi cu groază, întocmai ca vînătorul cînd i se arată înainte, fără

veste, o fiară sălbatică şi, devenind palid de mînie, zise :

— Ce vrei cu mine? Spune în grabă.

— Venisem, măria-ta, să... să...

— Spune în grabă, auzi tu?

— Venisem, măria-ta, să aflu ce ai făcut în pricina despre care te-am rugat cu umilinţă în zilele trecute.

— Desluşeşte-te mai bine, că nu-mi aduc aminte.

— Te rugasem, preamilostive doamne, să ceri de la banul C... pe fie-sa Maria pentru mine.

— Ai! bine zici! am chemat pe bătrînul boier şi i-am provalisit[1].

— Şi ce ţi-a răspuns, măria-ta? întrebă postelnicul cu o bucurie văzută.

— Mi-a răspuns că mai bine îşi omoară copila cu mînile sale decît să o dea după unul ca tine.

— Dar bine, măria-ta, ce cusur am eu?

— Mi-a spus că eşti hoţ, răpitor, mîrşav, linguşitor şi în toate necinstit.

— Şi măria-ta ai crezut toate aceste catigorii[2]?

— O parte din mişeliile tale le cunosc prin mine însumi; cît pentru ceea ce mai rămîne, nu am nici o îndoială, căci te cunosc ce poamă eşti.

— Nu crede, milostive doamne. Aceste pîri vin de la vrăjmaşii mei, cari mă pizmuiesc pentru hatîrul şi trecerea ce am la măria-ta.

Apoi, terminînd aceste vorbe, se încercă să sărute pulpana anteriului domnitorului; dar Caragea se retrase cu indignaţiune şi luînd un aer amerinţător îi zise:

— Îndărăt, mişelule! Nu te atinge de mine, că-ţi zdrobesc capul.

— Iartă-mă, măria-ta, că nu sunt vinovat.

---

[1] Propus (n.a.).

[2] Defăimări (n.a.).

— Nu, nemernicule. Voi da poruncă lui vel-vistier să cerceteze prin oameni domnești toate mîncătoriile tale și, de vor fi adevărate, o să te țintuiesc în poarta curții domnești, ca să dau pildă și la alți mîncători ca tine.

— Să nu faci acest păcat, măria-ta! adaose fanariotul, căzînd în genunchi și atingînd parchetul cu fruntea.

— Un singur mijloc de scăpare îți mai rămîne, zise Caragea mai liniștit.

— Care este acel mijloc, măria-ta?

— Să te duci la banul și să-ți ceri iertăciune.

— Și pentru ce să-mi cer iertăciune, măria-ta?

— Pentru că ai avut nerușinarea de a cere pe fie-sa în căsătorie.

— Dar bine, suferi măria-ta ca un romeu din ecpaiaua[1] măriii-tale să se înjosească înaintea unui cap gros de vlah?

— Îmi am eu socotelile mele. Ieși afară și nu uita că, dacă pînă mîne nu-mi vei înfățișa scrisoarea banului de iertare, mă voi ține de cuvînt: te voi țintui în poartă.

Postelnicul ieși răpide și se duse acasă la dînsul foarte turburat de reaua priimire ce avusese la curte; aceea ce nu putea el să înțeleagă era schimbarea cea mare ce văzuse în Caragea. „Cum — zicea el în sine — acest mîndru și trufaș Caragea, care urăște atît de mult pe romîni și-și bate joc de dînșii de cîte ori voiește, cum se poate ca el să mă supuie la această nemaiauzită înjosire? Eu, postelnicul Andronache Tuzluc, să-mi cer iertăciune de la un vlah? Dar ce-o să zică capioldașii (amicii) mei cînd vor afla? Ei o să-și bată joc de mine, n-o să mă bage în seamă!... Așa este, în adevăr; dar iarăși, de nu

[1] Un grec din suita măriei-tale (n.a.).

voi împlini voința lui Caragea, voi fi depărtat din huzmet, și atunci o să fie și mai rău, căci, nefiind la putere, lumea o să rîză de mine cu mai multă îndrăzneală."

Această din urmă idee decise pe fanariot și, ca să iasă mai curînd din încurcătura în care îl băgase ambițiunea de a deveni ginere al banului C..., porunci să-i puie armăsarii la butcă și se duse d-a dreptul la banul.

Cînd trăsura postelnicului intră în curtea banului, era pe la șase ore după-amiazi. Slugile bătrînului boier ședeau pe treptele scării și își petreceau timpul vorbind și rîzînd; iar banul, îmbrăcat în antereu de sevai subțire, cu o libadea de pichet alb pe dasupra și cu cauc cu cearșaf alb, ședea în pridvorul (balconul) casei, pe un colț al unui pat lung, și citea pe tetravanghel. Văzînd butca fanariotului intrînd în curte, el lăsă cartea din mîni și se puse în stare de a priimi după cuviință pe favoritul lui Caragea.

După ce fanariotul făcu banului cîteva complimente lingușitoare, șezu pe marginea patului și, căutînd un mijloc mai natural de a începe conversația, el zise:

— Arhon bane, te vei mira poate cînd vei afla scopul venirei mele la domnia-ta.

— Spune-mi boierule, să vedem.

— Știi că în zilele trecute ți-am cerut pe coconița Marghioala de soție.

— Și eu ți-am zis că nu ți-o dau fără voia ei.

— Ei bine, arhon bane, ai întrebat-o? Ce zice? Mă priimește de soț sau nu?

— Să-ți spui curat, nici că vrea să auză de numele domniei-tale.

— Atît mai bine, căci măria-sa mi-a poruncit să iau pe o nepoată a lui Calimah-vodă din Iași.

— Să-ți ajute Dumnezeu, boierule!

— Așa este, arhon bane; dar este ceva care se împotrivește la această fericită căsătorie și numai domnia-ta poți să rădici această piedică.

— Spune-mi, și voi vedea.

— Măria-sa vodă știe că am cerut pe cucoana Marghiolița de soție și, fiindcă bănuiește că poate să mijlocească vreo încurcătură de dragoste între mine și domnia-ei, voiește să aibă din partea domniei-tale o scrisoare prin care să arăți că am venit în adevăr la domnia-ta și ne-am agriehisit[1] în treaba aceasta.

Banul, fiind om cu minte foarte ascuțită, pătrunse numai într-o clipă șiretlicul fanariotului; dar, voind să se încredințeze și mai bine, îi răspunse:

— Arhon postelnice, cu mare părere de rău și cu zdrobire de inimă îți fac cunoscut că nu poci să-ți dau hîrtia ce-mi ceri.

— De ce, boierule?

— Pentru că mă tem de vreo întîmplare neplăcută, și de! eu sunt om bătrîn.

— Dar această scrisoare îmi trebuiește; fără dînsa îmi pierz norocirea.

— Mă mir, arhon postelnice, cum domnia-ta, care ești mîna cea dreaptă a măriei-sale, să te plîngi de nenorociri.

Fanariotul, văzînd că vicleșugurile sale n-au trecere înaintea bătrînului, căzu în genuchi și mărturisi tot ce se întîmplase între dînsul și Caragea.

Bătrînul, neputînd să sufere lașitatea și poltronăria grecului, îi zise să se rădice în sus; dar simțind totdeodată mulțumire a înfrunta nerușinarea acelui venetic și a-l pedepsi chiar cu armele lui, el luă condei și hîrtie și scrise lui Caragea aceste cuvinte:

[1] Învoit (n.a.).

„Măria-ta,

Postelnicul Andronache Tuzluc a venit la mine şi mi-a făcut rugăminte în genuchi, ca să-l iert pentru necinstea ce mi-a făcut cerînd pe fie-mea de soţie; l-am iertat, măria-ta, şi Dumnezeu să-i dea bine.

A măriii-tale preaplecată slugă,
banul C...“

După ce banul strînse scrisoarea şi o pecetlui, o dete fanariotului zicîndu-i:

— Ţine, boierule; dă această scrisoare măriei-sale lui vodă, şi fii sănătos.

A doua zi, după cîntarea meterhanelelor, postelnicul sui scara caselor domneşti, plin de speranţă că a scăpat de primejdia ce-l amerinţa. Dete scrisoarea stăpînului său şi prin regealîcul lui beizadea Costache şi a domniţei Ralu dobîndi de aci înainte mult mai mare influinţă la Caragea.

Capitolul XV

SCENE DE VIAȚĂ SOCIALĂ

Zilele cele frumoase ale toamnei din anul 1817 își luaseră zborul, împreună cu plăcerile ce procură ele locuitorilor Romîniei. Iarna se arătase cam de timpuriu și vîntul de miazănoapte începuse din vreme a sufla cu tărie acea răceală care amorțește natura, despoaie arborii și acoperă țarinele și orașele cu vălul întristărei și al monotoniei. Orașul București, atît de zgomotos și de capricios în zilele noastre, nu era tot astfel în timpii lui Caragea.

Locuitorii săi din clasa de mijloc, deprinși de mult timp cu viața orientală cea plină de lene și poezie, vara se adunau la grădinele Breslea, Barbălată, Cișmegiu și Giafer. Acolo, fiecare isnaf sau cap de familie își întindea masa și, împreună cu casnicii și amicii, beau și mîncau; apoi începeau a învîrti hora strămoșească și danțurile cele vesele, care se deosibesc foarte puțin de tarantela napolitană și care plac atît de mult întregului popor latin.

Era, însă, cu deosebire curios a privi comica gravitate cu care oamenii din popor executau hora, danțul lor de predilecțiune. Provocarea la danț venea mai totdauna din partea tinerilor; bătrînii ședeau răsturnați pe iarbă verde, sub umbra cea deasă a copacilor, și fumau; dar cu încetul o atracțiune neînvinsă se transmitea în inima oamenilor de orice vîrstă; jocul tinerimei, ca un electrism, mișca pe bătrînii patroni; ei se sculau după iarbă, scoteau

binişele cele lungi, îşi sumeţeau pulpanele de la anterie şi se aruncau cu exaltaţie în arena danţului. Era comic a-i vedea cu ce gesturi şi cu ce mişcări se sileau a dovedi junilor cum că nici bătrînii nu sunt tocmai de lepădat.

Işlicul cu patru colţuri al marelui terzi-başa[1] părea că reclamă prioritatea nobleţei asupra căciulei de cazacliu a cojocarului subţire, care, la rîndul ei, părea că dispreţuieşte căciula cu roată a bogasierului şi calpacul de blană al armeanului ibrişimgiu.

Cînd trecea furia danţului, toată compania se punea iarăşi pe bere şi pe mîncare şi, spre a da veseliei un ton de galanterie mai mare, ei complectau orgia prin feluri de glume, turnînd vin în işlicele bărbaţilor şi în condurii femeilor şi dîndu-şi unii altora să bea, rîzînd şi gesticulînd ca nişte nebuni.

În tot timpul acesta lăutarii nu încetau a trage din viori şi a cînta din gură sau cîntece de amor pline de dulceaţă, destinate a produce în inima ascultătorilor dor şi înfocare, sau melodii de danţ, vesele şi săltăreţe.

Pe cînd însă tinerii şi bătrînii de amîndouă sexele se desfătau precum arătarăm, copiii, adunaţi în mici grupe, îndopîndu-se cu ciurechi[2], simiţi cu brînză, alune prăjite şi floricele de porumb şi adăpîndu-se mereu din doniţele cu şerbet roşu şi cu bragă, luau şi ei parte la veselia obştească. Băieţii azvîrleau cu mingea şi cu arşicele, iar fetiţele cele mici se jucau d-a ascunselea sau d-a baba oarba, alergînd ca nişte căprioare prin iarba cea verde şi moale, spre a prinde fluturi sau a culege flori.

Către seară, toate aceste grupe înveselite, bărbaţi şi femei, după ce îşi netezeau giubelele şi trămiteau

[1] Staroste de croitori (n.a.).
[2] Un fel de cozonaci (n.a.).

pe slugi înainte, cu ploscile şi blidele de mîncare, plecau pe la casele lor împărţiţi în cete, după isnafuri sau meserii.

Aşa trecea timpul în sărbătorile verei ; dar cînd venea epoca cea monotonă a iernei, toţi aceşti oameni stau închişi prin case şi serile cele lungi se petreceau în tăcere ; abia daca uneori se adunau mai mulţi la un loc spre a povesti cele ce se întîmplau în cercul restrîns al mahalalei sau spre a juca între ei conţina, mariaşul şi cureluşa.

Atunci, însă, ca şi acum, boierii şi oamenii cei cu averi mari se deosibeau foarte mult de popor în petrecerile lor.

Boierii se primblau în caleşti şi butci cu arcurile poleite, spre a se deosebi de neguţători. Podul Mogoşoaiei şi al Tîrgului de Afară erau cele de căpetenie preîmblări ale boierilor. Mesele şi petrecerile lor se făceau în familii mai multe adunate la un loc ; rar se întîmpla să mănînce pe la grădini ; dar şi atunci preferau grădina lui Scufa[1], via Brîncoveanului din Dealul Spirii şi grădina lui Belu de lîngă Văcăreşti, spre a nu da prilej norodului a surprinde vreo necuviinţă a lor şi a li se pierde printr-aceasta prestigiul.

Boierii cei tineri, din cauza strînselor relaţiuni ce aveau cu fanarioţii şi alţi venetici depravaţi, contractase încă dupe atunci o mulţime de viciuri, contrarie cu totul modului de vieţuire al boierilor bătrîni. Sania mitologică a lui beizadea C. Caragea, făcută în forma carului lui Apollon, şi cei şase cerbi ce o trăgeau, conteşul cel de postav alb blănit cu samur de Mosca, hangerul cel semănat cu briliantur și gugiumanul de samur cu fundul alb ale acestui frumos principe, precum şi rochiele cele ne-

---

[1] Această grădină a devenit mai în urmă proprietate a domnului Cîmpineanu (n.a.)

prețuite, șalurile și feregelele domniței Ralu întorsese atît de mult capul junilor boieri și cocoane, încît de multe ori vindeau moșii de mare preț, ca să imiteze luxul și strălucirea acestor principi răsipitori. Răul poate că ar fi fost mai mic daca s-ar fi oprit aci ; dar viața scandaloasă și depravațiunea, luînd proporțiuni mari, infestară și demoralizară pînă la un mare grad societatea întreagă.

Din toate relele acestea jocul de cărți fu acela care răspîndi mai mult demoralizarea ; el sărăcea pe boieri și funcționari și-i îndemna la hrăpiri de tot felul.

Unul din cei mai mari desfrînați și răsipitori din acei timpi era postelnicul Andronache Tuzluc ; el fura ca un tîlhar de codru și cheltuia ca un nebun. Mesele cele mai strălucite, seratele cele mai atrăgătoare, jocurile de cărți cele mai dărăpănătoare, care făceau să treacă dintr-o pungă într-alta averea săracilor, toate acestea în casă la dînsul se petreceau. Arghira, Rozolina și Calmuca, Frineele și Messalinele de pe atunci ale Bucureștilor, erau stăpîne în casa lui, ce devenise adevărat mormînt al oricărui amor curat și statornic, a oricării credințe conjugale.

În ziua de 30 noiembrie fanariotul făcea în toți anii masă mare și ziafet în onoarea sîntului Andrei, patronul său. Ajuns în culmea favoarei domnești, el voi, în anul în care am sosit cu povestirea noastră, ca serbarea să fie cît se va putea mai strălucită. Cu acest scop, el aduse din Constantinopole tot ce se găsea acolo mai scump în pești, poame și vinuri, pe care unindu-le cu delicatețele gastronomice ale țărei : păstrăvi, mihalți și felurite alte mîncări fragede și gustoase, pregătise de acea zi un ospăț care ar fi

putut să ațîțe dorințele chiar ale vestiților noștri străbuni în lăcomie: Lucullus[1] și Eliogabal[2].

Timpul însă părea că contrariază înadins mania de lux și opulență a fanariotului, căci la 30 noiembrie sufla cu tărie vîntul cel de miazănoapte, aducînd cu sine troiene de zăpadă deasă, care întunecau, ziua la miaza mare, lumina soarelui; dar invitații postelnicului erau oameni de aceia ce nu se sperie de fiece lucru. Era de ajuns pentru dînșii să știe că în casa amicului lor vor găsi prilej a comite trei sau patru din cele șapte păcate de moarte, și aceasta îi făcea să treacă prin ger și zăpadă.

Camera pregătită pentru priimirea și ospătarea invitaților era un fel de salon pătrat, spoit cu var și în mijlocul tavanului cu un cerc de flori arăbești, tot de var, lucrate în relief, dar fără gust, nici măiestrie. Mobilierul se compunea din două paturi de scînduri înfundate, acoperite cu saltele și perne, peste care erau întinse macaturi de lînă de Brussa, cu ciucuri de Veneția pe margini. Lîngă zidul despre grădină era un sipet mare, îmbrăcat cu piele de căprioară albastră și legat cu fier alb, iar dasupra lui era un alt sipetaș mai mic, de lemn de nuc cu flori de sidef. În mijlocul camerei era un scaun de brad cu trei picioare, pe care erau puse patru sfeșnice de tumbac, cu lumînări de seu într-însele, și o păreche mucări de alamă, cu care o țigancă frumușică lua din cînd în cînd mucul lumînărilor, ca să dea mai multă lumină.

În fine, pe la 12½ ore turcești[3], începură invitații a sosi. Cel dintîi care sui scara caselor lui Andronache fu hatmanul Costache Cărăbuș, june frumu-

---

[1] Lucius Licinus Lucullus (114—57 î.e.n.), general roman, iubitor de lux și mîncăruri alese.

[2] Eliogabal, împărat roman (218—222), vestit prin viața sa desfrînată și prin neînchipuita sa cruzime.

[3] Două ore după amiazi (n.a.).

șel, dar fără spirit, depravat pînă la măduva oaselor, amic intim și părtaș al tuturor desfrînărilor lui beizadea Costache. După dînsul veniră spătarul Dimache Pingelescu, om ce se silea cît putea să nu demință pronumele său, cămărașul Stamate Birlic, clucerul Ioniță Măturică, paharnicul Dimitrache Mînă-Lungă și baronul Nichita Calicevschi. Mai în urmă de toți veni și beizadeaua, întovărășit de treti logofăt Iordache Zlatonit, un om foarte cunoscut pe timpii aceia prin spiritul său satiric și plin de originalitate [1].

După ce mosafirii se așezară pe cele două paturi, o țigancă bine îmbrăcată și purtînd o scurteică îmblănită, cu gulerul rădicat în sus, se prezintă înaintea lor cu o tavă plină de dulcețe de tot felul; după dînsa venea altă țigancă, țiind o tavă cu o mulțime de păhăruțe cu vutcă de izmă și cîteva farfurii cu migdale curățite și cu năut prăjit. Îndată apoi intră cafegiul boierului, îmbrăcat cu un mintean de postav negru, cusut cu fir, dar fără mîneci, spre a lăsa să se vază brațele sale albe prin cămașa de borangic subțire și refecată cu bibiluri; mijlocul lui, zvelt și mlădios, era încins cu un șal de mătase vărgată, ale cărui extremități atîrnau cu grație pe șoldul cel stîng al piciorului; poturii săi de postav vișiniu, cu turiecii de fir; imineii cei stacojii și fesul cel roșu cu fundă de ibrișim negru, așezat pe cap cu cochetăria cea minunată a fanarioților, făceau din acel june servitor un Ganimed, care ar fi putut ațîța gelozia vechilor zei din Olimpul lui Omer. El venea cu o tavă de argint în mînă, pe care erau depuse, în zarfurile lor de filigran, mai multe feligene pline de o cafea de Arabia spumoasă și parfumată; după

[1] Acest om original, al cărui nume l-am preschimbat aici puțin, mai în urmă și-a pierdut mințile și a viețuit pînă în zilele noastre într-o stare deplorabilă (n.a.).

dînsul intră ciubucciul cu ciubucele de antep și de iasomie, din ale căror lulele împlute afînat cu tutun de cel mai ales ieșeau nori de un fum mirositor. Intrarea succesivă a acestor servitori forma o reprezintare pitorească; cunoscînd foarte bine regulele ierarhiei, ca slugi de casă mare, ei se duceau mai întîi la beizadea Costache, apoi gradat la toți ceilalți și-și implineau datoriile cu eleganță și exactitate. Terminîndu-se ceremonialul cafelei, mosafirii, ca oameni în treburi, începură a vorbi politică și a discuta despre pravilile ce se pregăteau pentru țară de către principele Caragea și consilierii săi; dar beizadeaua, voind să spargă acea conversațiune a căria seriozitate ascundea numai minciuni și lingușiri ce-l făceau să caște de urît, zise odată:

— Ia ascultați, boieri! la ce am venit noi oare aici? Să punem țara la orînduială, sau să ne veselim? Lăsați trebile țării pe seama tată-meu și a sfetnicilor lui și aideți să bem și să mîncăm!

Apoi, întorcîndu-se către stăpînul casei, zise:

— Andronache, zi băieților să puie masa!

— Numaidecît, măria-ta! răspunse fanariotul cu obicinuitul său aer de înjosire. Iar pînă atunci, măria-ta și domnia-lor cinstiții boieri, treceți în odaia cealaltă și vă englendisiți după plăcere.

Invitații trecură în acea odaie care era mobilată cu două sofale turcești; pe una era o masă rotundă cu picioarele scurte, pe care erau așezate două sfeșnice și mai multe părechi cărți de joc; iar pe cealaltă erau table pentru jocul de șatrange și pentru țintar.

Cei mai mulți dintre invitați se așezară împrejurul mesei cu cărțile. Beizadeaua însă și cu hatmanul Cărăbuș preferară jocul de șatrange.

— Ce jucăm, boieri? zise cămăraşul Stamate Birlic, manevrînd o păreche de cărţi. Facem un otuzbir de englingea pînă se va găti masa?

— Mai bine o panţarolă, arhon cămăraşe, răspunse Dimache Pingelescu, scoţînd o punguliţă cu mahmudele din buzunarul de jos al antereului.

— Ştiţi una, boieri? adăogă baronul Calicevschi, scoţînd cu lene vreo trei carboanţe şi cîteva rubiele din buzunarul jiletcii, cu otuzbir şi cu panţarolă ne pierdem timpul în zadar; aideţi mai bine să facem un stosişor.

— Dar ce dănănaie o mai fi aceasta, că noi n-am auzit pînă acum vorbindu-se despre dînsa?

— Stosul, boieri domnia-voastră, este un joc foarte frumos; el n-aduce somn jucătorilor şi ceea ce are şi mai bun este că, în puţin timp, unul sau doi din jucători mătură toţi banii din punga celorlalţi; cu puţină cheltuială, de vreme ştii cu ce te alegi.

— Bree! da zdravăn joc!

— Joc voinicesc! zise Pingelescu cu entuziasm. Auzi acolo, să moţăim de somn toată noaptea pentru cîteva mahmudele, dodecari sau rubiele cîştigate în otuzbir! Arhon baroane, fă bine de ne învaţă şi pe noi acest minunat joc.

— Bucuros, boierii mei, de ce nu? Sunt însă două feluri de stos: unul se numeşte curat stos şi este cam greu; iar cellalt se numeşte „ce cei“ şi este mai lesne de învăţat.

— „Ce cei“! Frumos nume! Arată-ne dar cum se joacă acest „ce cei“ al domniii-tale!

— Bucuros! Priviţi, boieri, zise Calicevschi luînd în mîni o păreche de cărţi. Unul dintre noi face cărţile, iar ceilalţi — ori cîte unul, sau mai mulţi deodată — zic celui care face cărţile: „Dă-mi un birlic, dă-mi un zece ochi, un popă, o preoteasă“, sau orice altă carte va voi. Cel care ţine cărţile în mînă

începe a da cărţi, puind pe cea dintîi dinaintea celui care a cerut, iar pe cea d-a doua dinaintea sa; şi daca cartea cerută va cădea dinaintea celui ce a cerut-o, cîştigă el, iar de va cădea dinaintea celui care face cărţile, cîştigă acesta.

— Să începem acest frumos joc! ziseră mai mulţi deodată.

Baron Calicevschi, văzînd marele entuziasm ce aveau boierii pentru acel joc propus de dînsul, simţi în sine o bucurie infernală, pe care o sugrumă în inima sa, căci el văzu succesul planurilor sale de jăfuire asigurat printr-acest mod de prădare, necunoscut încă acelor boieri romîni şi fanarioţi, ce altfel erau foarte dedaţi la jăfuiri. Luă dar îndată cărţile în mîni şi întrebă:

— Începem, boieri?

— Să începem!

— Luaţi aminte, că fac cărţile!

— Bine, bine!

— Tăieţi, boieri!

Pingelescu tăie cărţile, apoi zise cu semeţie:

— Cinci ochi pe zece rubiele.

Calicevschi începu să dea cărţi rîzînd pe sub mustaţă şi cu sînge rece.

— Opreşte-te — strigă Pingelescu — am cîştigat, dă-mi rubielele!

— Poftim, boierule! şi îi numără zece rubiele.

Ceilalţi boieri, văzînd cu cîtă înlesnire se cîştigau banii în acest nou joc, începură a juca şi ei, şi atît de bine le mergea jocul, încît unii din ei începură să simţă milă de bietul baron, care le plătea neîncetat, cu cel mai mare stoicism, pierderile sale. Dar aceasta era numai o manevră a şiretului muscal; căci, după cîteva minute, toţi începură a pierde. Agitaţiunea şi zgomotul acestui joc infernal făcu pe

beizadea Costache şi pe hatmanul Cărăbuş să părăsească liniştitul joc al tablelor.

— Popă, pe ce am în mînă! zise beizadeaua cu mîndria aceea plină de fanfaronadă ce este particulară beizadelelor din ţara noastră.

Baronul începu a da cărţi, fără să se preocupe cît de puţin de suma ce putea să aibă principele în mînă.

— Ai cîştigat, măria-ta! exclamară unanim, cu surpriză, toţi jucătorii.

Beizadeaua deschise mîna şi găsi într-însa cincizeci şi trei mahmudele, care fură plătite cu punctualitate de către baronul.

— Şase ochi pe toată suma! zise iarăşi beizadeaua.

Norocul fu şi de astă dată în partea beizadelei. Baronul îl lăsase într-adins să cîştige, ca să-l încurce, căci la a treia carte beizadeaua pierdu tot ce cîştigase, împreună şi cu banii săi.

Această schimbare de noroc ambiţionă şi mai mult pe Caragea. El scoase din buzunar o pungă plină cu mahmudele şi, după ce bău un pahar de mastică şi fumă de cîteva ori din ciubuc, zise cu ironie:

— Arhon baroane, cîte parale ai în buzunar?

— Am de ajuns, măria-ta, ca să plătesc tot ce voi pierde, răspunse rusul cu mîndrie.

— Bine!... ia să-mi dai un zece ochi pe punga aceasta!

— E prea mult, măria-ta!

— Fie dar pe jumătate.

Baronul cîştigă jumătate din ceea ce se afla în pungă şi la al doilea joc o luă cu totul.

— Eu mă prinz că jocul ăsta are pe dracul într-însul, zise postelnicul Andronache Tuzluc. Auzi acolo! să pierz eu zece mii de lei într-o clipeală de ochi? Şi unde pui bătaia de piept şi de inimă; unde pui iarăşi acel îndemn nebiruit de a tot cere

pe popa şi zece ochi şi a tot scoate la dodecari din pungă, uitîndu-te la dînşii cum se duc la dracu.

— Ba să mă ierţi, boierule; banii domniei-tale nu s-au dus la dracu, ci în pungă la mine, zise baronul.

— Tot atîta face, arhon baroane, zise beizadeaua cu ironie.

— Aşa, aşa! adăugă hatmanul Cărăbuş, cu un rîs înghesuit şi prostatic, ca să linguşească pe beizadeaua.

— Cît ai pierdut, cocoane Andronache? întrebă treti logofăt Iordache Zlatonitul, sculîndu-se după sofaua unde şezuse nemişcat tot timpul cît ţinuse jocul.

— Vreo zece mii de lei! răspunse fanariotul cu nepăsare.

— Puţin, foarte puţin. Să trăiască isnafurile şi sărăcimea! N-ai decît să scoţi o cercătură[1] în ţară sau să dai cîteva volnicii de furat pe la hoţi şi banii aceştia vor veni la loc înzeciţi!...

— Bravo, Zlatonitule, bravo! exclamă beizadeaua bătînd din palme şi rîzînd ca un nebun.

— Dar bine, măria-ta, suferi să fiu batjocorit de acest nemernic chiar înaintea măriii-tale? zise postelnicul rănit la biata cinste.

— De ce te superi, Andronache? Nu vezi că el glumeşte?

— Dar domnia-ta, boier Pingelescule, cît ai pierdut? întrebă iarăşi Zlatonitul.

— Vreo trei mii de lei.

— A zecea parte din preţul cu care îţi vinzi obicinuit iscăliturile ce pui pe anaforalele veliţilor

---

[1] Cercătura era controlul ce făcea guvernul, pe acei timpi, contracciilor cari luau prin sultan-mezat strîngerea veniturilor ţării. Din acea cercătură ieşea un rău foarte mare, căci se descoperea abuzuri mari. Contracciii, ca să scape de pedeapsă, cumpărau pe cercători, iar banii ce le dedeau îi aduna tot de la contribuabili (n.a.).

boieri ; nu te întrista de această pierdere, căci din mila lui Dumnezeu pricinile se înmulțesc din zi în zi.

Pingelescu plecă capul în jos și tăcu ; dar Zlatonitul se afla în vervă satirică și hotărîse să biciuiască pe toți fără milă, căci nu trecu mult și se adresă către căminarul Stamate Birlic :

— Ia spune-ne, arhon căminare, ai pierdut și domnia-ta ceva ?

— Vreo mie cinci sute de lei ; un bagatel.

— Nu e nimic. O să avem vreo cîteva podini lipsă la poduri și vreo sută de oameni cu picioarele scrîntite.[1] Dar domnia-voastră, clucer Măturică și paharnice Mînă-Lungă, cum stați ?

— Noi am cîștigat.[2]

— Se vede că Dumnezeu privighează asupra văduvelor și asupra săracilor, căci de pierdeați și voi, apoi negreșit erați să vă băgați măturile și mînile voastre cele lungi în lada săracilor și era să le luați hrana și îmbrăcămintea măcar pe vreo două-trei luni. Dar domnia-ta, arhon baron Calicevschi, de unde ai venit cu acest joc drăcesc, care o să ne aducă în stare să ne pierdem averea, sufletul și chiar mustrarea de cuget ? [...] De ce ai mai venit și domnia-ta

---

[1] Veniturile podurilor se vindeau prin mezat și Stamate Birlic se afla contracciu. Aceste venituri se compuneau din taxe puse asupra tuturor carelor ce intrau în capitală. Carul cu marfă de lipscănie plătea bani 240 ; cel încărcat cu blane leșești, bani 180 ; se lua 6 bani de vadra de rachiu ; 12 bani pentru vadra de vin ; 45 de bani carul cu postav romînesc ; 30 carul cu piei de miel ; 45 carul cu piei de vacă ; 60 carul cu bogasiu ; 60 carul cu piei de iepuri ; 45 carul cu coase ; 60 carul cu brașovenie ; 60 carul cu musuluri de Rumelii ; 60 carul de arnici ; 45 carul cu aba de Podolia ; 30 carul cu aba de tuzluci ; 60 carul cu sticle ce vin dinlăuntru ; 30 carul cu sticle leșești ; 60 carul cu postav leșesc ; 60 carul cu lînă de oaie ; 60 carul cu lînă de capră ; 60 carul cu aramă lucrată ; 30 carul cu fier ; 120 carul cu butii de vin, fie mănăstiresc, ori boieresc sau țărănesc (n.a.).

[2] Acești doi boieri se aflau casieri la cutia de milostenie (n.a.).

să ne cufunzi în prăpastia ticăloşiei prin jocul domniei-tale cel sărăcăcios ca şi numele ce porţi?

— Ei! ei! nebunule, te-ai trecut! zise beizadeaua atins de vorbele cele aspre ale Zlatonitului.

— Nu, măria-ta, nu m-am trecut şi nu pot să tac, căci sunt romîn şi văz de acum unde o să ne ducă jocul muscalului acestuia. Boierimea ţării, atît de iubită de norod pentru faptele ei cele frumoase, fiii acelor stîlpi ai ţării cari au jertfit avuţia şi şi-au dat chiar viaţa pentru ţară, o să ajungă să vînză mere pe pod ca precupeţii, iar cei mai slabi dintre dînşii o să-şi piarză cinstea şi sufletul, vînzîndu-se la cei ce le vor da bani de cheltuială la neavere! Da, boierilor, jocul acesta o să vă piarză!...

Muşcăturile Zlatonitului ar fi mers mult mai departe, dacă în momentul cînd voia să reînceapă n-ar fi intrat Păturică, invitînd pe mosafiri la masă.

Beizadeaua se îndreptă către camera de mîncare, urmat de toţi ceilalţi mosafiri, se puse la masă şi toţi începură a gusta din bucatele cele delicate ale grecului şi a bea din vinurile cele mai alese ale ţării. Dar cînd ajunseră pe la friptură şi poame, începură lăutarii a cînta cele mai frumoase şi mai patetice cîntice de masă. [1]

Toţi oaspeţii ascultau pe lăutari cu mai multă sau mai puţină băgare de seamă; numai Caragea şi hatmanul Cărăbuş păreau mai agitaţi decît toţi ceilalţi. Aceasta se vedea din mişcările capului, din alterarea feţei şi mai cu seamă din desele oftări ce ieşeau din piepturile lor. Vinul cel tămîios de Cernăteşti, turnat necontenit în gîtlejul boierilor, începu să-şi facă efectul său. Oaspeţii noştri, cari pînă aci mîncau şi beau liniştiţi ca cei şapte filosofi ai Eladei,

---

[1] Pe atunci muzica se compunea din arii de joc şi arii de dilectare, numite cîntice de masă (n.a.).

prinseră la limbă şi deveniră mai zgomotoşi decît nemţii cei beţi. Respectul ce aveau asupra beizadelii se mai slăbise; unii cîntau, alţii îndemnau pe baronul Calicevschi să înceapă iarăşi minunatul joc care cu puţin mai înainte le uşurase pungile; numai beizadeaua şedea liniştit şi din cînd în cînd arunca cîte o vorbă de spirit în socoteala bieţilor oaspeţi, cari, cu toată ameţeala vinului, erau siliţi să sufere, temîndu-se de a nu trage asupră-le urgia domnească.

În fine, cina se termină şi musafirii părăsiră casa. Postelnicul Andronache, după ce dete cîteva instrucţiuni lui Păturică, se puse şi el în sanie şi se duse la chera Duduca.

Capitolul XVI

FĂ-TE OM DE LUMEA NOUĂ, SĂ FURI CLOŞCA DUPĂ OUĂ !

Să părăsim partea de sus a caselor postelnicului, căci nu mai are nici un interes pentru lectorii noştri, şi să ne coborîm în partea de jos, sau mai bine în beciuri, ca să vedem ce face Dinu Păturică.

Acest ambiţios ciocoi, nevoind a se lăsa nicidecum mai jos decît stăpînul său, pregătise şi el o cină, la care invitase pe cîţiva din cei mai de aproape amici ai săi.

Camera în care dedea el ospăţul era împodobită cu două paturi turceşti înfundate, peste care erau puse saltele de lînă acoperite cu chilimuri vărgate de Idirné (Andrianopole), cusute pe margini cu ciucuri de bumbac alb ; pe lîngă păreţi erau puse perne îmbrăcate cu cit tocat[1] ; prin înghiurile acestor paturi erau aşezate perniţe mici împlute cu puf, pe ale cărora feţe albe de batistă se vedeau mai multe arabescuri cusute cu fir şi mătase ; iar pe una dintr-însele erau cusuţi doi amoraşi, ţinînd în mîni o ghirlantă de flori, în al căreia mijloc era o inimă pătrunsă de două săgeţi şi inscripţia aceasta :

Μὴ μὲ ξεχνᾶς![2]

Zidul de lîngă pat era acoperit cu un covor de Brussa, pe care stau spînzurate în cuie o puşcă arnău-

---

[1] Cel mai scump cit de pe atunci (n.a.).

[2] *„Me me xehnas !“* — „Nu mă uita !“ (gr.)

ţească ghintuită, legată la maşină cu o sangulie cusută cu fir, şi două părechi pistoale băgate în tocuri de piele, ornate tot cu fir. Mai în jos, tot pe acel părete, erau atîrnate două săbii turceşti cu mînerile de sidef, iar în mijlocul lor era aşezat un cauc oltenesc de hîrşie neagră de miel, al cărui fund era cusut cu fir de cel bun peste postav roşu şi lăsa să atîrne în jos o fundă de fir lucrată cu mare gust.

Cele două ferestre despre uliţă erau împodobite cu mai multe glastre de flori, printre care se deosibeau mai ales : maghirani, trandafiri şi cîţiva endrişaimi, ce împleau atmosfera camerii de un miros nu aşa plăcut, cît era de pătrunzător.

Pe lîngă păreţi erau puse în rînd cîteva scaune de Braşov văpsite şi un sipet mare, legat în bande de fier alb peste piele de căprioară albastră.

La o înălţime oarecare a unuia din păreţi era un dulap mic săpat în zid, în care se afla depusă mica bibliotecă a ciocoiului compusă din cîteva cărţi greceşti şi romîneşti, printre care figurau : *Proorocia lui Agatanghel*, *Filosoful Sintipa*, *Alixandria*, *Tilu Buhoglindă* şi alte capete d-opere ale literaturei naţionale de pe atunci, cărţi glumeţe care, prin anecdote de spirit şi poveţe filosofice, făceau petrecerea favorită a poporului.

Masa de mîncare era aşezată între două paturi şi împregiurată cu scaunele pe care erau să şează onorabilii oaspeţi ai lui Păturică.

Pe masă erau rînduite o mulţime de farfurii cu mezelicuri de tot felul : marinată de stacoji, farfurioare mai mici cu icre proaspete de morun, licurini jupuiţi, sardele muiate în untdelemn de Mitilene, amestecat cu piper şi zeamă de lămîi de Messina, măsline dulci de Tessalia, grămădite în formă piramidală, icre tari de chefal, smochine de Santorini, halva de Andrianopole ; nimic din delicateţile gastronomice

ale Orientului nu lipsea pe masa ciocoiului, mai împodobită chiar decît a stăpînului său. Toate aceste mezelicuri erau așezate după o regulă militară, avînd la fiecare distanță de două palme cîte o carafă cu vin galben de Drăgășani, cu pelin roșu din viile mănăstirei Bistrița și cu vinuri orientale de diferite colori și gusturi, fără a lipsi papornițele[1] cu anason de Chio și cu mastică de Corint. În fine, Păturică luase dispozițiuni ca oaspeții săi să nu cerce cea mai mică lipsă întru îndeplinirea gustului lor rafinat.

Dacă cineva ar fi văzut luxul ce domnea la masa postelnicului și la a vătafului său de curte, fără îndoială s-ar fi convins că ospățul slugei întrecea în toate pe al stăpînului și daca s-ar fi gîndit mai serios la mizeriile acelor timpi de tristă memorie, ar fi zis, împreună cu noi, că fanariotul n-avea de ce să se plîngă pentru pagubele ce-i făcea vătaful său de curte, căci banii ce se cheltuiau în aceste ospețe nu erau ai săi, ci ai săracilor și ai văduvelor căzuți victimă nesațiului său de averi.

Între oaspeții de căpetenie invitați de Păturică figurau : Tudor Ciolănescu, vătaful de curte al banului Grigorie B... ; Neagul Chioftea de la banul Constantin Băl... ; Zamfir Ploscă de la Isaac R... ; Vlad Boroboață de la F... și alți mai mulți, aleși dintre corifeii ciocoismului și ai hotomăniilor bucureștene dupe atunci.

După ce se duseră mosafirii postelnicului pe la casele lor și el la amanta sa, Păturică se coborî în odăile de jos și se puse la masă cu prietenii săi.

Patru țigănași, curat îmbrăcați, aduceau bucate la masă, și două țigance tinere și frumușele erau însărcinate a turna prin pahare nectarul care, de la căderea zeilor din Olimp încoace, a luat prozaicele nume de vin și rachiu.

---

[1] Butilii îmbrăcate în papură (n.a.).

Una dintr-aceste două copile luă după masă o paporniţă cu anason şi, împlînd mai multe feligene, dete fiecăruia din oaspeţi cîte unul. Oaspeţii, sorbind rachiul, căzură pe farfuriile cu mezelicuri precum cad lăcustele peste holdele plugarilor.

Dinul Păturică observă aceasta şi, cu oarecare nerăbdare în calitatea sa de ospătator, strigă cu un glas ascuţit şi obraznic :

— Aduceţi ciorba, bre !

— Numaidecît, coconaşule ! răspunseră ţigănaşii, plecînd toţi deodată ca să arate mai mult zel. După cîteva minute ei puseră pe masă un castron colosal, plin cu ciorbă de ştiucă fiartă în zeamă de varză cu hrean ; pe urmă aduseră două farfurii lunguieţe cu mihalţi şi păstrăvi rasol, muiaţi în oţet şi untdelemn ; aduseră mai multe vase de cositor pline cu iahnii, cu plachii, cu morun gătit în măsline şi foi de dafin, cu crapi împluţi cu stafide şi coconare şi alte felurite mîncări care se ziceau în vechime „bucate cu cheltuială".

Vinul asemenea curgea fără încetare din pahare şi aluneca pe gîtul ciocoilor cari, la fiecare deşertare de pahar, strigau :

— Să trăiască nenea Păturică !

Numai Vlad Boroboaţă sta trist şi tăcut.

— Da ce, mă Boroboaţă, de ce stai bosumflat ? Ori ţi s-au înecat niscaiva corăbii cu marfă ? zise Neagul Chioftea, cel mai zgomotos dintre toţi oaspeţii.

— Parcă eşti o mireasă, adăogă Tudor Ciolănescu.

— Închină cu noi, bre ! Fă-te om de lumea nouă, să furi cloşca după ouă ! ziseră toţi ciocoii deodată.

— Ei bine — răspunse Boroboaţă — împleţi-mi un pahar să închin şi eu cu voi !

Paharul se împlu şi se dete în mîna lui Boroboaţă, carele, ridicîndu-l în sus, zise :

— În sănătatea săracilor ţărani, cărora le dăm fum de ardei şi le punem fierul roşu pe piept, ca să le luăm bănişorii din pungă! Să trăiască văduvele şi copiii cei sărmani, cărora le luăm pînea din gură, ca să mîncăm noi, ăştia, peşte de Ţarigrad, halvale de Idirné şi să bem vin chipriotic!... În sănătatea ţărei întregi, pe care am lăsat-o în sapă de lemn!...

Zicînd aceste cuvinte, trînti paharul pe masă şi căzu iarăşi în cugetările sale de mai nainte.

Toastul lui Vlad Boroboaţă şi amărăciunea cu care el pronunţă vivatul său cel sinistru făcură în inima ciocoilor tot acea impresiune ce făcu odinioară literile de foc regelui Babiloniei, Baltazar, şi oaspeţilor săi cei desfrînaţi.

Vătafii de curte se uitau unul la altul cu nişte priviri sperioase, ce dovedeau îndestul cît de adevărate erau cele zise de Boroboaţă. Numai Dinul Păturică ascultă acest strigăt al mustrării de conştiinţă fără ca să se turbure cîtuşi de puţin; ba încă el aruncă asupra lui Boroboaţă o privire dispreţuitoare şi, dînd într-un rîs sardonic, curmă tăcerea cu aceste cuvinte:

— Cinstiţi boieri! Nu vă sinorisiţi lui Boroboaţă, căci este cam nebun, sărmanul. Cine ştie ce babă l-a obrocit[1]. Să bem, fraţilor, şi să lăsăm pe Boroboaţă să spuie la cazanii cît va voi.

Apoi, întorcîndu-se către slugi:

— Aduceţi, bre, vin tămîios de Cernăteşti.

— Şi de cel de Drăgăşani! adăogară ceilalţi.

Sticlele se umplură cu tămîioasă într-o clipă şi veselia renăscu în sînul oaspeţilor ameţiţi de băuturi şi îmbuibaţi de grasele mîncări orientale.

Această cină, compusă toată din plăceri de contrabandă, ţinuse cîteva ore şi, cu tot vinul ce se băuse, nici unul dintre ciocoi nu se îmbătase desăvîrşit; el

---

[1] A obroci, după limba poporului d-atunci şi chiar de astăzi, este a fermeca, a îndobitoci (n.a.).

ajunsese numai la gradul acela al beţiei cînd omul devine vesel şi spune adevărul fără rezervă. Astfel dar, unii vorbeau, alţii cîntau, lovindu-se unii pe alţii în glumă cu gloanţe de pîne ; numai Vlad Boroboată sta cufundat în nişte cugetări sinistre, pe care le întrerupea cîteodată cu un surîs amarnic. Dinu Păturică, ce-l privea cu o vădită nemulţumire, observînd că acea beţie tristă a oaspelui său putea să influinţeze mai tare asupra celorlalţi şi să stînjinească libera explozie a veseliei lor, se sculă în sfîrşit strigînd :

— Ei bine, boieri, vă văz cam pe gînduri ; eu v-am chemat aci ca să ne veselim, iar nu ca să punem cenuşe în cap şi să ne plîngem păcatele, ca proorocul Iona din Scriptură ! N-aveţi bucate ? N-aveţi vin ? De ce dar staţi ca nişte curci plouate ? Mai aduceţi, bre, marinată de barbuni şi vin de Tenedos, să ne veselim cît ne îmblă moara, că destul ne vom pocăi la bătrîneţe. Iar tu, cobe rea, du-te de fă cazanii la biserică, iar nu în casa mea !... Auzit-ai tu ?

— Bravo, nene Păturică, ai dreptate ! Să se ducă la dracu acest dăscăleci care ne-a stricat cheful cu iticaua lui.

— Da, la dracul ! exclamară toţi deodată.

— Iar noi să ne veselim ca nişte oameni de ispravă, adaose Păturică.

— Şi să vorbim de trebşoarele noastre, răspunse Neagul Chioftea, curmîndu-i vorba. Ştiţi, boieri, că am cam ajuns în vremea de apoi ! Pare-mi-se că stăpînii noştri au cam băgat de seamă că le mîncăm stările şi s-au pus pe economie. Alte dăţi, cînd le înfăţişam catastihul, nici că se uitau pe dînsul şi-ţi împleau mîna de rubiele ; iar acum te ţine cîte trei-patru ceasuri în picioare şi te descoase din toate încheieturile ca pe hoţii de cai.

— Bine vă face, ciocîrlanilor ! zise Păturică rîzînd.

— Ce ai zis ? întrebă Neagul Chioftea cu mirare.

— Am zis că vă face foarte bine, căci nu ştiţi să furaţi.

— Noi nu ştim să furăm? observă Chioftea cu un zîmbet de ironie.

— Da, da, voi! replică cu siguranţă. Sunteţi nişte bojogari[1].

— Daca este aşa, apoi învaţă-ne tu meseria.

— Bucuros. Ia spuneţi-mi, boieri dumneavoastră, aţi citit vreodată cartea numită *Floarea darurilor*?

— Nici n-am auzit vorbindu-se de dînsa.

— Aveţi dreptate, nu s-a tălmăcit încă în limba romînească şi voi abia ştiţi să citiţi romîneşte. Ascultaţi dar şi pricepeţi; în acea carte este o istorioară plină de noimă, care începe cam aşa: „A fost odată un împărat de la Hindiile răsăritului sau de prin Ţara Sacîzului[2]. Acel împărat avea şaptezeci şi cinci de copii, tot unu şi unu. Ajungînd însă la adînci bătrîneţe, el chemă pe fiul său cel mare şi-i zise să facă un snop de şaptezeci şi cinci de nuiele şi să-l aducă înaintea sa. Porunca se îndeplini într-o clipă; împăratul chemă atunci pe toţi fiii săi şi le zise: «Eu am îmbătrînit şi peste puţin o să mor; aş voi însă ca, înaintea morţii mele, să las întinsa mea împărăţie aceluia dintre voi care se va dovedi mai tare şi mai priceput. Hotărăsc dar ca acela care din voi va putea să rupă deodată această legătură de nuiele, acela să ia împărăţia după moartea mea!» Feciorii de împărat se priviră mai întîi unii pe alţii cu mirare şi apoi se cercară pe rînd şi fiecare în parte să rupă legătura de nuiele, dar nici unul nu putu. Împăratul îi privi rîzînd şi le zise: «Daca nu le puteţi rupe deodată pe toate, apoi rupeţi-le cîte una în parte». Copiii se supuseră la noua poruncă a tatălui lor şi în puţină vreme

---

[1] Hoţi proşti (n.a.).
[2] Insula Chio (n.a.).

toate nuielele fură rupte. «Ascultaţi, dragii mei copii — adaose atunci împăratul — acest snop de nuiele sunteţi voi ; daca veţi rămînea uniţi după moartea mea, nimeni nu vă va birui ; iar daca vă veţi despărţi, va veni vrăjmaşul şi va face din voi aceea ce făcurăţi dinaintea mea cu aceste nuiele.»"

Păturică se opri aci şi, privind cîteva momente pe tovarăşii săi cu ochi pătrunzători, îi întrebă :

— Ei bine, boieri domnia-voastră, cum vi se pare această istorioară ?

— Foarte frumoasă, ce e dreptul, dar n-are-a face nimic cu necazurile noastre, răspunse Chioftea.

— Vă înşelaţi, fraţii mei, adaose Păturică cu un aer de superioritate. Daca voi aţi fi urmat paradigma acestei istorioare, nu eraţi să vă plîngeţi acum că stăpînii voştri v-au prins cu ocaua mică.

— Ei bine, învaţă-ne tu ce să facem.

— Să vă învăţ, căci, uite, sunteţi proşti ca nişte băieţi luaţi pe procopseală. Voi vă adunaţi în toate zilele la cafeneaua de la Dorobănţie. Aşa este, ori ba ? Spuneţi !

— Ba aşa. Ne adunăm în toate zilele, precum zici.

— Ar fi de mare folos pentru voi ca, înainte de a părăsi cafeneaua, să puneţi nart [1] la toate lucrurile ce veţi tîrgui, ca să ştie fiecare din voi cît are să încarce la socoteală.

— Vorbeşte mai desluşit, că nu te înţelegem !

---

[1] Din vechime şi pînă la Regulament, carnea, pînea şi lumînările se vindeau la contraccii cu apalt şi se însemna la contract preţul fix, şi cîţi din măcelari sau brutari se dovedeau că vînd cu cîntare strîmbe sau articole proaste se dedeau prin tîrg şi se ţintuiau de urechi pe la răspîntii.

Să explicăm acum ce însemnează „darea prin tîrg". Această tortură se urma astfel : culpabilul era dezbrăcat pînă la brîu ; mînele îi erau legate cu o funie de care îl trăgea un arnăut al spătăriei, pe cînd altul îl lovea cu nuiaua peste spate, strigînd tare : „Cine va face ca dînsul ca dînsul să paţă", şi astfel îl plimba prin tot oraşul (n.a.).

— Iată ce voi să vă zic : să ne închipuim că pentru curtea unuia dintre stăpînii voştri se cumpără cîte douăzeci şi cinci oca de carne pe zi. Ei bine, preţul nu poţi să-l încarci, căci carnea este cu nart (preţ fix) ; dar poţi să încarci la suma ocalelor, cumpărînd mai puţine şi trecînd la socoteală mai multe. Cu pînea faci tot aşa. Vînatul şi păserile nu au nart ; curcanul se vinde un leu, pune-l [un leu şi] şaptezeci de parale ; gîsca ipac (idem) ; găina şi raţa se vînd cîte o leiţă, pune-le cîte un leu şi cinci. De la untdelemn, zahar, cafea, tutun, poame şi chiar de la zarzavat puteţi să vă folosiţi în două feluri, adică adăogînd la suma ocalelor şi la preţ...

— Fleacuri, nene Păturică, fleacuri ! Din aceste nimicuri cineva abia îşi scoate zilnicile cheltuieli. Nouă, mă rog dumitale bun, ne trebuie bani mulţi, stări mari, ca să scăpăm de slugărie.

— Şi cutezaţi voi să numiţi nimicuri cheltuiala cuiniei, acel izvor nesecat din care un om cu minte poate în scurt timp să facă stare mare ? Bree ! Da proşti mai sunteţi !... Să vă fac o socoteală cu tahmin (aproximativă), ca să vedeţi cît de mult vă amăgiţi.

— Fă-o, nene Dinule, să vedem ce bazaconii sunt acestea ce ne tot spui.

— Cioară, ado călimări şi hîrtie !

La aceste cuvinte un ţigan ce dormita lîngă sobă se sculă răpide şi aduse numaidecît hîrtie şi o păreche călimări de argint cu coadă. Păturică deschise coada călimărilor, scoase un condei de pană de curcă cu felurimi de flori făcute dintr-însul şi, după ce dete pe ţigan afară, urmă într-astfel :

— Ei bine, boieri, fiţi cu băgare de seamă, că am să vă fac o socoteală cu tahmin, ca să vedeţi că vorba mea e vorbă ; şi ca să nu ziceţi că măresc sumele, voi începe chiar de la casa stăpînului meu. Aşadar scriu aci :

FOAIE DE SOCOTEALĂ A CURŢII MARELUI POSTELNIC A. TUZLUC	*Socoteală dreaptă*		*Socoteală încărcată*	
Luni, ianuarie în 8, 1817 (bunioară)	*talere*	*bani*	*talere*	*bani*
Treizeci oca carne, cîte 10 parale ocaua fac	5		7	60[1]
Douăzeci pituşti pentru masă . . .	1		1	
Morcovi, pătrunjel, ceapă, făină, orez şi piper	2	30	3	90
Ciriviş	2		3	90
Enibahar şi alte mirodii		30	1	
Doi curcani	3		6	
Cinci claponi	5		7	60
Patru limbi afumate	4		6	
Şase ghiudeni	6		8	60
Zece licurini	5		7	60
Sardele	4		6	
Icre negre de Taigan	6		8	30
Arpagic şi usturoi pentru stufat . .	1		1	60
Apă de Filaret pentru boieri . .	1		1	30
Apă de gîrlă pentru slugi	2		3	
Stafide şi coconari	2		3	
Ouă pentru ochiuri şi jumări . . .	1		1	60
Sare		12		18
Oţet	1		1	30
Struguri şi mere creţeşti	2	30	3	30
Varză pentru calabalîc[2]	1		1	60
Imiclicul[3] oamenilor	3		4	
Fac peste tot cheltuiţi	58	02	88	38
Să scădem cheltuiala cea dreaptă din cea încărcată			58	02
Rămîne cîştig curat			30	36

[1] Aci încărcătura vine de la ocale (n.a.).
[2] Se înţelege slugile peste tot (n.a.).
[3] Imiclicul este porţia de pîne ce se dă fiecăria slugi pentru o zi (n.a.).

Să înmulţim acum acest cîştig cu zilele anului şi veţi vedea că dă o sumă de talere 11.081, bani 40. Această sumă vine numai de la cuinie ; dar unde puneţi domnia-voastră îmbrăcatul ţiganilor, cumpărătoarea orzului, a fînului, a cărbunilor, a lemnelor şi altele mai multe de felul acesta, care aduc pe an alţi opt sau zece mii de lei cel puţin ?

— Toate aceste gheliruri, le ştim, sunt bune, nu tăgăduim, dar vin cu ţîrîita. Noi voim să ne arăţi vreun mijloc prin care să cîştigăm sume mari în puţin timp, ca să ne cumpărăm moşii şi acareturi, să ne facem şi noi boieri ca stăpînii noştri.

— Eu v-am arătat mijloacele cele mai lesnicioase ; aflaţi voi altele mai bune.

— Şi ce am putea să născocim noi mai mult decît tine, care ştii cîte în lume şi în soare ?

— Mă linguşiţi, hoţomanilor ; dar fiindcă am început, cată să şi sfîrşesc. Ascultaţi ! Voi ştiţi, ca şi mine, că boierii noştri trăiesc în desfrînări şi se ţin numai de zavistii (intrigi), ca să dea pe domni jos după scaun, crezînd că cei noi, ce vor veni, îi vor pune în trebi mai mari sau le vor da ţara pe mînă, ca s-o mulgă şi mai tare, iar la averile lor, rămase de la părinţi, nici că se gîndesc. Ei au moşii şi nu le cunosc hotarele, nici venitul ce poate să dea pe tot anul. Au vii, fără să le ştie numărul pogoanelor ; au zalhanale, heleştaie, livezi de pomi şi cîte altele de felul acesta, pe care le arendează pe nimic ; iar arendaşii, nemulţumiţi cu un cîştig de sută la sută, scos din spinarea ţăranilor, dărapînă pădurile şi acaretele moşiilor, ba de multe ori înstrăinează chiar din pămîntul moşiei. Toate acestea, boieri domnia-voastră, sunt o comoară nesecată, din care un vătaf de curte işchiuzar poate, în scurtă vreme, să ajungă bogat ca Iov din Biblie.

— Şi ce trebuie să facă el, ca să se folosească din toate acestea ? întrebară toţi ciocoii deodată, complec-

tîndu-se în dezvoltările ce da Păturică cu atîta elocință.

— Nimic, de tot nimic! răspunse Dinul Păturică, răsucindu-și mustața și surîzînd cu mîndrie.

— Nu te înțelegem.

— Lăsați-mă să isprăvesc și veți înțelege. Cînd se apropie vremea arenduirei moșiilor, înțelegeți-vă mai întîi cu arendașul cel vechi. Spuneți-i că pe toată ziua vin cîte doi-trei mușterii ca să ia moșiile cu arendă îndoită și că numai din pricina prieteșugului îi goniți pe toți; scoateți chiar mușterii mincinoși și veți vedea cum o să-și deschiză grecul punga și o s-o verse într-a voastră. Osebit de aceasta sunt ispășaniile de păduri, facere de hanuri, mori și altele mai multe, din care ați putea să cîștigați sume însemnate, numai să știți să pipăiți lucrul cumsecade. Așa, dragii mei, trebuie ca fiecare dintre voi să se facă om de lumea nouă, ca să știe a fura cloșca dupe ouă!

Capitolul XVII

MUZICA ŞI COROGRAFIA ÎN TIMPUL LUI CARAGEA

Pe cînd Păturică se ocupa cu predarea acestei lecţii [...] deodată se auzi răsunînd în spaţioasa anticameră amestecul unor sunete ascuţite şi îngînate ; o păreche de lăutari începuse a cînta din gură şi din viori melodia adoptată pe versurile următoare :

Cine la amor nu crede
N-ar mai călca iarbă verde ;
Să calce tot fîn uscat,
. . . .

şi pe la timpi se auzea cîte un oftat.

— Pui prinsoare că este diavolul de Neculăiţă, ziseră unii din oaspeţi.

— El trebuie să fie ! Şi ciocoii alergară către uşă, ca să priimească pe confratele lor.

Ei nu se înşelau, căci abia ce deschiseră uşa, ei văzură pe Neculăiţă, vătaful de la armaş M..., sosind vesel în fruntea lăutarilor.

— Nenea Neculăiţă ! exclamară toţi.

— Eu, bre ! şi cu mine ! Ce gîndeaţi voi c-o să scăpaţi de mine ? Unde e procopsitul de Dinul să-i mulţămesc de cinste ?

— Îţi cer de o mie de ori ierţăciune că nu te-am proscalisit la masă ; sunt vinovat, ce e dreptul ; dar m-am gîndit că aveţi ziafet pentru coconul Andrei de la domnia-voastră şi credeam că n-o să poţi veni.

— Nu este nimic. Porunceşte tu numai să-mi aducă şi mie de mîncat şi de băut.

La un semnal al lui Păturică, masa se împlu din nou de bucate şi de vinuri proaspete.

Vătaful armaşului începu să bea şi să mănînce cu o mare poftă ; iar dupe ce se cam ameţi şi dînsul, începu să vorbească şi verzi, şi uscate.

— Ştiţi voi una, bre ? zise el. A dat norocul peste mine. Boierul a hotărît să-şi facă case noi şi m-a însărcinat pe mine cu strîngerea celor trebuincioase pentru zidire.

— Ei ! şi ce iese de acolo ? zise Păturică cu un aer de invidie.

— Tocmai tu mi-o zici aceasta ? Ai uitat oare parimia grecului :

„Τρίς ἑπτά εἴκοσή ἕνα, πὰρ' ἐσή δῶς με κ' ἐμένα?“[1]

He, he ! Unul e Neculăiţă, nu sunt doi. O să-mi fac o păreche de case să le întreacă pe ale armaşului ; saraiuri, bre ! nu glumă !

— Să-ţi ajute Dumnezeu ! ziseră ciocoii.

— Aşa să fie ! D-aceea am şi gust de veselie. Am venit aci ca să petrecem ; aideţi dar să tragem un danţ d-ale tătăreşti, adăogă Neculăiţă, sugînd un pahar cu vin.

— La horă ! repetă cu zgomot adunarea întreagă.

Păturică chemă pe un ţigan şi, după ce îi şopti cîteva cuvinte la ureche, intră şi el în hora ce se şi începuse.

Era foarte curios lucru a vedea pe ciocoii noştri cu pulpanele antereilor rădicate în brîu, ca să lase pi-

---

[1] *„Tris hepta eicose ena ; par' ese, dos me k'emena.“* (n. red.) — „De trei ori şapte fac douăzeci şi una ; mie douăzeci şi ţie să-ţi dau una.“ Astfel se traducea acest text grecesc în timpii lui Caragea. Corect : „De trei ori şapte — douăzeci şi una ; ia tu, dă-mi şi mie !“ (n.a.)

cioarelor libertatea de a lucra după cerinţele jocului ; cu ceacşiri roşii, cu meşi şi papuci galbeni ; încinşi cu taclite aşezate astfel încît le acoperea pîntecele şi o parte din piept ; cu fermenele de postav de diferite feţe, lăsate pe spate ; raşi la cap şi cu fesurile puse cam pe ceafă ; era curios lucru, zicem, a privi efectul grotesc al acestor costume dizgraţioase, mai ales că poza jucătorilor plecaţi cam pe spate şi aerul lor de gravitate în danţ îi făceau cu mult mai ridicoli de ceea ce erau în realitate.

Vinul, vorba şi în cele din urmă sunetele lăutarilor deşteptase în oaspeţii lui Păturică un gust de petreceri, care nu poate fi niciodată complect cînd în mijlocul bărbaţilor lipseşte femeia, cea mai plăcută dezmierdare în asemenea cazuri.

— Petrecerea fără femei este ca nunta fără lăutari! zise Chioftea, cu o aprindere ce se vedea răspîndită în trăsurile feţei sale.

— Da ! da !... Ne trebuie papuci roşii ! adaoseră ceilalţi.

— Las', c-am luat eu măsuri şi pentru aceasta, răspunse Păturică.

— Aşa este, dar noi vrem lucru bun, iar nu tălaniţe din Scaune [1].

— Tăceţi, c-au să ne vie tot puişori aleşi. Arghira, Rozolina, Calmuca [2]...

— Bravo, nene Păturică ! Să trăieşti cît turnul Colţii !

Nu trecu mult şi se auzi un zgomot de trăsură în

---

[1] Pe timpii aceia, şi chiar mai în urmă, se numeau tălaniţe femeile cele mai degradate şi mai ordinarie ; mahalaua Scaunelor era cartierul femeilor de felul acesta (n.a.).

[2] Acestea erau Aspaziile şi Ninon de Lenclos din timpii lui Caragea ; mai cu seamă Arghira, prin rara ei frumuseţe, devenise un ac magnetic, care trăgea la sine pe toţi junii ; unii susţin că chiar domnitorul Caragea îi da vizite secrete (n.a.).

curte. Păturică ascultă cu atenţiune şi, încredinţîndu-se bine, zise cu enfaz ciocoilor:

— Iată, boieri domnia-voastră, vin şi chiramele [1] şi ca să nu rămîi mai jos decît nenea Neculăiţă, v-am adus şi muzica nemţească.

— Aferim, nene Păturică! Tu nu faci lucrurile pe jumătate.

Uşa camerii se deschise şi intrară mai întîi trei femei îmbrobodite la cap cu tulpanuri albe şi înfăşurate cu nişte scurteici căptuşite cu blană, ca să poată învinge asprimea gerului. Aceste femei, după ce salutară pe ciocoi şi schimbară cu dînşii cîteva glume, îşi scoaseră blănile şi-şi descoperiră capetele. Scoţînd acele îmbrobodeli ce le dau înfăţişarea unor femei ieşite din haremurile turceşti, ele rămaseră cu feţele astfel precum le făcuse Dumnezeu, adică tinere şi plăcute ca ale unor zîne.

Arghira, cea mai frumoasă din toate, purta o rochie de mătăsărie ca arderea Moschii, cu trei rînduri de mangeturi pe poale, cu mînicile strimte şi cu pieptul închis. Era încinsă cu un colan [2] de canavăţ roşu, cu paftale mici de aur; la gît avea un şimizet cusut la ciur; capul îl avea acoperit cu un fes alb cu fundă de mătase neagră şi legat cu o sangulie albă cusută cu fir, ale cării căpătîie, înnodate la partea dreaptă a capului, formau o floare de o formă originală; picioarele îi erau încălţate cu ciorapi de Lipsca, foarte albi, şi pantofi de saftian negru cu funde roşii de mătase; la gît avea şi trei şiruri de mărgean ales, iar la urechi atîrnau o păreche de cercei lucraţi în aur şi diamante; pe deasupra tutulor veştmintelor purta o fermenă de catifea neagră, scurtă pînă la talie şi cusută cu fir în mangă.

---

[1] *Chiramo* pe romîneşte înseamnează: doamna mea, cocoana mea; la înmulţit: chiramele, adică cocoanele sau doamnele (n.a.).

[2] Colan se numeşte încingătoare (n.a.).

Calmuca era îmbrăcată mai tot asemenea, cu deosebire numai că avea capul gol şi două coade pe spate ca fetele mari ; iar Rozolina, credincioasă tradiţiunilor patriei sale, purta costumul german al epocei acelia.

Îndată după dînsele intrară şi cei optsprezece ţigani ce formau muzica nemţească a Niculescului[1], cari, după ce se puseră în regulă, începură a suna mai întîi marşul zis al lui Napoleon şi alte piese muzicale de recreaţiune foarte la modă pe atunci ; apoi începură a cînta menuetul[2].

Ciocoii, luînd pe rînd damele la joc, se deteră cu furie la toate exerciţiile corografice obicinuite în timpii aceia. Monotonul menuet, danţul clasic al saloanelor europene, săltătoarea cracoviană a leşilor, cotilionul franţuzesc, valţul nemţilor şi ecosezul adus din fundul Britaniei ; toate aceste danţuri etnografice deteră prilej pe rînd oaspeţilor noştri de a-şi arăta măiestria ; dar să vede că aceste inovaţii străine nu erau încă destul de popularizate în ţară la noi, sau că ciocoii noştri nu le prea ştiau juca bine, căci ei se

---

[1] După informările ce am, în timpul lui Caragea existau două muzici europene în ţară : una a lui Niculescu, în Bucureşti, şi alta a lui Crisoscoleu, la Buzău. Fiecare din membrii ce alcătuiau aceste corpuri armonice aveau cîte un nai *(fistula Panis)* aşezat dinaintea buzelor, cu care executau melodia sau terţiele şi sextele armonice ale piesei puse în executare. Osebit de acest instrument accesoriu, fiecare artist în parte era obligat a suna cîte un instrument de coardă, adică violină primă, violină secundă, violă, violoncel şi chiar contrabas, tobe mari şi tobe mici ; numai maestrul direjetor era apărat de această datorie ; el suna numai violina şi indica celorlalţi timpul muzicei şi diferitele nuanţe de efect.

Sunetul ce producea această adunătură de instrumente nu corespundea în mare parte la tot ce se cere de la o bună orchestră din zilele noastre : cu toate acestea servea de minune pentru muzica de danţ (n.a.).

[2] Pe timpul lui Caragea erau la modă multe danţuri străine ; balurile ce se dedeau prin casele boierilor celor mari începeau prin poloneză, după care veneau : tampeta, matradu, manimasca, valţ-mazurca, englezul, cracoviana etc. (n.a.).

obosiră numaidecît şi, ca să facă diversie, ziseră lăutarilor să cînte pristoleanca, chindia şi jocul numit „ca la uşa cortului", sau zoralia. Atunci să fi văzut zel şi înfocare! Casele postelnicului răsunau sub papucii invitaţilor vătafului său. Rîsetele femeilor, chiotele de veselie, vorba zgomotoasă a bărbaţilor, sunetele ascuţite ale muzicei, izbirile cadenţate din picioare ale dănţuitorilor — toate acestea formau un sabat infernal, al cărui eco se pierdea în apartamentele pustii ale postelnicului Andronache, ca un vuiet cobitor pentru stăpînul absent. Abia aproape de ziuă se sparse petrecerea de la Dinu Păturică şi invitaţii lui se duseră pe la casele lor.

Capitolul XVIII

CE N-ADUCE ANUL, ADUCE CEASUL

Ştim cît de rău fu răsplătit Gheorghe, vătaful de curte al lui Andronache Tuzluc, pentru că se rădicase cu devotamentul pînă a-şi compromite poziţiunea, spre a scăpa pe stăpînul său de prăpastia în care-l tîra Dinu Păturică şi chera Duduca. În urma gonirei sale, sta nenorocitul june şi se gîndea prin ce mijloace să-şi dobîndească hrana sa şi p-a bătrînei sale mume.

A mai intra vătaf la vreo casă mare îi era cu neputinţă, căci firea-l făcuse onest şi nu putea să sufere tîlhăriile slugilor. O singură speranţă îi mai rămăsese. El cunoştea bine limba elinească, scria foarte frumos romîneşte, mai ştia şi ceva din legile şi datinele ţărei ; hotărî dar a se da la brasla condeiului şi, fiindcă nu cunoştea pe nimeni, se făcu jălbar.

Această carieră, deşi nu-i aducea un venit cu care să-şi întîmpine toate necesităţile vieţii, el însă era mulţămit de dînsa, căci îl scutea de umilire şi îl făcea stăpîn pe voinţa sa.

Într-o zi, pe cînd se afla şezînd pe scaun la uşa vistieriei, aşteptînd să-i vie ceva de lucru, deodată se apropie de dînsul un boier bătrîn şi cu faţa foarte dulce, carele, privindu-l cu o bunătate ce era un dar firesc al interlocutorului său, îl întrebă cu un interes învederat :

— Tinere logofeţel, ia spune-mi, cum îţi merg trebşoarele ?

— Nici bine, nici rău, boierule, răspunse junele sculîndu-se cu grabă şi dînd scaunul bătrînului.

— Va să zică pînea de toate zilele şi nimic mai mult.

— Cam aşa, boierule.

— Dar bine, cum de nu te-ai alăturat pe lîngă vreo casă boierească, ca să te procopseşti?

La aceste vorbe junele lăsă să iasă din pieptul său un suspin, care făcu multă întipărire boierului.

— Oftezi, fătul meu ; spune-mi, ce ai ?

Gheorghe rădică ochii în sus şi, întîlnind pe ai bătrînului plini de blîndeţe, luă curagiu şi zise :

— Mi-ai zis, milostive boierule, că de ce nu intru în vreo curte de boier ca să mă procopsesc ; dar mai deunăzi am ieşit dintr-o curte boierească în care am slujit cinci ani de zile şi în loc de procopseală m-a dat pe poartă afară cu urgie !

— Şi cine este acel nemilostiv şi fără omenie boier?

— Este postelnicul Andronache Tuzluc, cel mai de aproape al lui vodă Caragea.

La numele acesta fruntea bătrînului boier luă o expresiune de nemulţumire ; dar cu toate acestea el mai în urmă adăogă :

— Se vede că nu-l ascultai că, de ! voi, tinerii, sunteţi cu minţile cam zburătoare.

— L-am iubit, boierule, ca pe un părinte şi m-am supus lui ca lui Dumnezeu !

— Ei bine, pentru ce dar te-a gonit cu atîta asprime ?

— Pentru că am voit să-l scap de la pierdere !

— Şi din ce primejdie voiai să-l scapi ?

— Voiam să-i scap averea din ghearele unor tîlhari cari îl înşală, îl sărăcesc şi îl necinstesc !

— Ia spune-mi, cum te cheamă ?

— Mă numesc Gheorghe, boierule !

— Ascultă-mă, Gheorghiţă — zise boierul privindu-l tot cu mai mult interes — voieşti să intri în slujba mea?

— Mai întîi să binevoiţi a-mi spune cine sînteţi şi voi vedea.

— Eu, fătul meu, sunt banul C..., şi fii pe pace că nu te voi răsplăti ca postelnicul!

— Priimesc cu toată inima, milostivul meu stăpîn!

— Eu nu te voi întrebuinţa în slujba de vătaf, ci te voi numi grămătic al meu, căci îmi trebuia un asemenea slujbaş şi nu ştiu de ce mi s-a părut mie că vei fi bun şi vrednic.

— Bunătatea ce arăţi către mine mă face să-mi pierz minţile. Pronia cerească v-a împins să-mi tindeţi mînă de ajutor, răspunse tînărul cu ochii plini de lacrimi de recunoştinţă şi luînd cu înfocare şi respect mîna bătrînului boier spre a o săruta.

— Să lăsăm acestea la o parte; ia arată-mi să-ţi văz condeiul[1]!

Gheorghe luă o coală de hîrtie şi se puse a scrie acea scrisoare complicată care, prin trăsuri fine şi rotunjite, superpunea în două şi trei caturi diferitele litere ale unui cuvînt, încît ochiul trebuie să fie deprins spre a descifra acel tainic şi măiestreţ dedal.

— Foarte bine, aferim! Acum pune-ţi călimările la brîu şi vino după mine!

Ei ieşiră împreună din palatul vistieriei şi se duseră la casa banului. Nu era aceasta întîia dată cînd bunul boier şi mai toţi boierii romîni luau în curţele lor tineri fără protecţie şi le înlesnea mijloacele de a-şi face, prin munca şi meritele lor, o carieră în lumea aceea unde favoarea şi banii făceau totul.

Două luni fură de ajuns lui Gheorghe ca să-şi arate capacitatea şi onestitatea sa, iar banului ca să preţuiască aceste rare şi nestimate calităţi.

---

[1] Arată-mi cum scrii! (n.a.).

Aceasta se dovedi mai ales într-o zi cînd banul chemă pe Gheorghe și-i zise :

— Arhon grămătice, ia acest pitac domnesc și te du de-l dă în mîna lui vel-vistier !

Gheorghe se duse la vistierie și dete pitacul în mîna vistierului ; dar cît de mare fu mirarea lui cînd auzi pe vistierul zicîndu-i că este orînduit sameș la casa lefilor și recomandîndu-l amploiaților de față cu cele mai lăudăroase cuvinte.

El făcu metanie pînă la pămînt și sărută mîna vistierului ; apoi, întorcîndu-se la banul, îi făcu și lui cuvenitele mulțumiri și se așeză în slujbă.

Ocupațiunea lui cea mai mare era de a îngriji ca serviciul ce i se încredințase să-l îndeplinească cu conștiință și să-l îmbunătățească pe cît iertau legile de pe atunci ; dar această ocupațiune nu-l împiedica de a-și împlini cu exactitate datoriile de serviciu și de recunoștință către banul C..., protectorul său.

Osebit de aceste calități, el era respectuos către cei mai mari decît dînsul, fără a-i linguși ; iară către cei mai mici, bun și amabil, fără a întrebuința acea popularitate trivială care în zilele noastre deprinde pe atîți oameni slabi de minte a fi impertinenți, sub cuvînt că sunt independinți.

Nu trecu mult și aceste daruri firești, acest zel la serviciu al tînărului sameș ajunseră pînă la auzul domnitorului, carele, voind a se arăta că protege meritul și virtutea — domnitorii au cîteodată asemenea slăbiciuni ! — onoră pe Gheorghe cu rangul de medelnicer, pe care mai în urmă îl schimbă treptat pînă la cel de serdar ; astfel dar junele foncționar realiză în scurt timp o fortună pe care o invidiau chiar feciorii de boieri.

Toți amicii binelui se bucurau de progresele ce el făcea ; banul C..., însă, împingea bucuria pînă la un fel de pasiune. Conversațiile ce ținea cu prietenii săi

mai totdauna aveau de subiect meritele ce din zi în zi dobîndea Gheorghe prin activitatea cu care își servea țara sa. Casa și masa banului erau puse la dispozițiunea protegiatului său, carele, spre a-și arăta marea sa recunoștință către bătrînul boier, îl iubea și se supunea lui pînă la sacrificiu.

Aceste onori, ce pe toată ziua se repetau în casa banului, nu rămaseră neobservate de juna Maria. Ea începu să se ocupe cu nevinovăție de omul acela despre care se zicea atîtea lucruri bune și frumoase; și atențiunea ce dete favoritului tătîne-său o făcu curînd să descopere într-însul tot ce poate să însufle simțiri dulci și atrăgătoare. Bunătatea inimei sale se vedea scrisă pe figura-i francă și plăcută; blîndețea ochilor săi făcură adeseaori pe juna fecioară să se turbure, iar junele nu putea rămîne nesimțitor la aceste semne ale unui amor născînd.

Dar atunci pacea își luă zborul din inima Mariei și din a lui Gheorghe; mica familiaritate ce se formase între dînșii din relațiunile casnice începu să dispară; ei evitau întîlnirile, dar cînd întîmplarea îi punea pe unul în fața celuilalt, o confuziune neînțeleasă îi domina pe amîndoi, încît nu știau ce să facă și cum să iasă din acea situațiune nedomirită. Multe nopți trecură fără ca somnul să poată închide ochii junei copile; cît despre Gheorghe, lucrul mergea mai bine, căci el, deși o iubea cu focul primului amor, dar ocupațiile lui cele multe și variate îl făceau să uite cîteva ore din zi suferințele pasiunei sale celei fără speranță; pe dată însă ce se apropia de locuința banului, inima lui începea să simță chinurile arzătoare ale unui amor care devenea cu atît mai puternic, cu cît el prezinta mai puține probabilități de un rezultat fericit.

Locul de predilecțiune al lui Gheorghe era chioșcul din grădină; într-însul își ținea el cărțile de citit și

hîrtiile sale. Pe dată ce se scula de la masă şi îşi termina datoriile sale către banul, se suia în chioşc şi rămînea acolo, meditînd asupra tristei sale poziţiuni. De multe ori focul amorului îl aducea pînă la nesocotitul proiect de a fura pe juna Maria şi a se ascunde cu dînsa în vreo parte mai puţin cunoscută a ţării. Dar aceste rătăciri copilăreşti dispăreau înaintea simţului de onoare şi datorie. „Ei bine — zicea el — să fac această faptă osîndită de bunele obiceiuri ; dar ce va zice lumea, cînd va afla că un om gonit de nenorocire a fost ajutat şi căpătuit de un boier cu inimă milostivă, iar el, drept mulţumire, i-a pătat perii cei albi şi l-a omorît fără vreme ? Nu ! Nu voi săvîrşi această nelegiuire ! Voi fugi cît se va putea mai mult de întîlnirile mele cu Maria şi, daca nu voi putea să sugrum în mine această patimă, voi părăsi casa făcătorului meu de bine şi mă voi duce unde mă va îndemna Dumnezeu..."

Maria, pătrunsă de nevinovata sa iubire, simţea o mare plăcere a urmări pe Gheorghe cu ochii şi cu imaginaţia ei ; după ce el pleca la vistierie, ea se suia în chioşc şi privea cu mare interes locul unde şedea el, cărţile pe care citea şi în fine orice obiect pe care îl atingea el.

Într-o zi, pe cînd se afla în chioşc cu femeile sale, o mică suflare de vînt răsipi vreo cîteva hîrtii de ale lui Gheorghe ; Maria se repezi să le adune, dar mîna ei se opri fără voie pe o hîrtie de Veneţia, cu marginile poleite, pe care erau scrise versurile acestea :

Sus, pe cer, sunt multe stele ;
Cîmpu-i plin de floricele ;
Dar nici una dintre ele
Nu-i ca chipul puicii mele !

Maria, citindu-le, se simţi transportată de bucurie şi, strîngînd hîrtia, o băgă în buzunarul fermenelii.

După cîteva ore, rămîind singură, ea reciti de mai multe ori acele versuri și își plăsmui o mulțime de închipuiri frumoase, a căror concluziune fu convingerea temeinică că versurile erau scrise pentru dînsa și că Gheorghe o iubește. Singura idee ce o turbura era că nu se credea așa de frumoasă precum o descrisese Gheorghe în versurile sale. Modestia ei nu-i permitea să crează că este mai frumoasă decît stelele cerului și florile pămîntului; cu toate acestea, amorul propriu și cochetăria, aceste viciuri ce le posedă pînă la un oarecare grad chiar femeile cele mai oneste, făcu pe noua noastră Ero să-și îndrepteze pașii către oglindă, unde, după ce schimbă de mai multe ori veștmintele și se privi într-însa zîmbind și gesticulînd, se retrase plină de speranță că poate fi iubită de frumosul ei Leandru.

Banul, preocupat de grijele casii și de neputința bătrîneților, rămase mult timp în neștiință despre nașterea și creșterea cea răpide a acestui amor. Dar stîngăcia înamoraților și mai cu seamă întristarea ce se vedea pe fața Mariei cînd lipsea Gheorghe de lîngă dînsa deșteptară oarecum bănuielile bătrînului. El, însă, ca om înțelept ce era, rămase în oarecare așteptare pînă ce timpul și împrejurările îi va dicta măsurile ce urma să ia și se îngriji numai de a chema pe o femeie bătrînă, credincioasă a casei, și a-i ordona ca să privegheze pe fată de aproape.

Pe cît timp amorul acestor juni rămase în periodul suspinelor, al privirilor melancolice, al nălucirilor fantastice și al viselor de aur nerealizabile, ei putură să-l ascunză de privirile oamenilor; dar toți știm că această pasiune este teribilă; este întocmai ca un vulcan, în a căruia inimă geme balaurul de foc și de văpaie, carele se luptă neîncetat cu stîncile ce-l acoper și care, spărgîndu-le în fine, se revarsă cu

flacări şi cu unde mistuitoare peste tot ce-l impresoară.

Era o zi frumoasă de toamnă. Banul, împreună cu Gheorghe, se dusese la biserică. Maria, după ce îşi făcu rugăciunile dimineţii, intră în grădină ca să se primble cu două din femeile sale. Faţa ei era pălită ca a unei flori bătută de vîntul iernei. Ochii ei cei negri şi plini de viaţă altă dată erau acum stinşi de veghere şi de lacrimi. Ea străbătea aleele cufundată în visurile inimei şi cîteodată se oprea în loc şi privea grupele de iasomii şi viţele ce se încolăceau pe arbori, formînd figuri fantastice şi graţioase.

Femeile, observînd starea în care se afla copila şi nevoind să-i turbure gîndurile, rămaseră mai în urmă şi schimbară între dînsele vorbele următoare:

— Ai, ce zici tu, Stanco? Mie mi se pare că cuconiţa are zmeu. Nu vezi tu că slăbeşte din zi în zi? A ajuns ca o scîndură.

— Ce spui tu, fă nebuno? Nu are nici zmeu, nici lipitură.

— Ce are dar?

— I-a căzut dragostea pe grămăticul cuconului. Asta e totul.

— Ce spui tu, fă? Pe cuconul Gheorghe? Da ştie să aleagă... Nu e proastă fetiţa.

— Aşa e, precum zici; dar să vedem, boierul o s-o dea după dînsul?

— Da de ce să n-o dea? Ce are cuconul Gheorghe? Nu e frumos? Nu e pricopsit? Auzi acolo!

Conversaţia lor se întrerupse prin venirea banului de la biserică.

Maria, cum văzu pe tată-său intrînd în grădină, îşi compuse oarecum fizionomia şi îi sărută mîna cu respect; după aceea ea dete ordin să aducă cafeaua şi dulceaţa în chioşc.

În timpul acesta bătrînul suia cu gravitate scările chioşcului, urmat de Gheorghe şi de serdarul D..., amicul său de casă.

Femeile aduseră tăvile cu dulceaţă şi cafea şi deteră tuturor, începînd de la banul; apoi se duseră ca să dea loc ciubucciilor să-şi facă şi ei marafetul lor.

Cît ţinu această ceremonie, Gheorghe şi Maria îşi aruncau din timp în timp cîte o căutătură de amor cu aşa de puţină îngrijire, încît banul băgă de seamă şi se convinse de fatalul adevăr pe care mult timp îl crezuse mai mult o himeră a sa şi, ca să nu surprinză cineva turburarea ce-i pricinuise acea descoperire, el părăsi chioşcul, urmat de serdarul D... şi de fie-sa.

Gheorghe înţelese totul şi îngălbeni ca ceara. Pus acum în luptă cu amorul şi datoria, el căuta termenul de mijloc, ca să iasă din această teribilă poziţiune; a mai rămînea în casa făcătorului său de bine îi era cu neputinţă, căci peste puţin ar fi devenit ingrat; a o părăsi era pentru dînsul o lovire fatală, căci nu ar mai fi putut să vază pe Maria, soarele vieţii sale, şi ar fi zdrobit toate speranţele unui viitor splendid, ce abia se deschisese dinainte-i.

Nefericitul june se luptă mult timp cu ideile acestea; dar, în sfîrşit, se hotărî a face sacrificiul cerut de onoare şi de recunoştinţă. Luă hîrtie şi condei şi scrise banului această scrisoare:

„Blagorodnice şi de bun neam al meu stăpîn şi binefăcător!

Cînd vei citi această umilită scrisoare, vei şti că preaplecata domniei-tale slugă a părăsit curtea domniei-tale, ca să nu plătească cu rău facerile de bine ce ai revărsat asupră-i. Milostive stăpîne, sunt în această lume deşartă nenorociri care doboară pe omul cel mai tare. Într-o nenorocire ca aceasta am

căzut şi eu, nemernicul; şi ca să nu ajung a mînca cu nevrednicie pînea domniei-tale, iată, mă depărtez curat şi nepătat de nici o nelegiuire. Singura rugăciune ce cutez a-ţi face este să nu blestemi pomenirea mea, căci sunt nevinovat.

Preaplecată şi umilită slugă a domniei-tale
Gheorghe sărdarul"

După ce strînse şi pecetlui scrisoarea, chemă pe un fecior de-i aduse o căruţă, pe care o opri la portiţa din dos a grădinii, ca să nu afle nimeni ceea ce voia să facă; îşi cără apoi bagajul şi, pînă a nu părăsi casa banului, dete scrisoarea în mîna slugei, zicîndu-i:

— Cînd mă va chema boierul, să-i dai această scrisoare.

Gheorghe ieşi din curtea banului coprins de întristare, iar, cînd ajunse la o mică distanţă, privi înapoi şi, zărind chioşcul acela unde petrecuse cele mai frumoase zile ale vieţii sale, ochii lui se împlură de lacrimi...

Să venim iarăşi la banul.

Nefericitul bătrîn, trăsnit ca de fulger de neaşteptata şi fatala încredinţare ce dobîndise, se închise în camera sa, unde petrecu toată ziua, fără să ia nimic spre restabilirea sănătăţii sale, ruinată de suferinţe. Către seară el intră în grădină cu scop de a chema pe Gheorghe şi a-l dojeni pentru marea lui cutezare. Nerăbdător de a afla pînă la ce grad se rădica nenorocirea sa, porunci să-i cheme numaidecît pe ingratul. Cît de mare fu însă mirarea lui, cînd îi spuse sluga că Gheorghe a părăsit curtea, lăsîndu-i o scrisoare. Luă scrisoarea, o citi de mai multe ori şi apoi, rădicînd ochii către cer, zise cu entuziasm:

— Ce suflet îngeresc, ce suflet mare, Dumnezeule! Dar, cu toate acestea, ce pot face la o asemenea în-

tîmplare? Fata îl iubeşte; el o iubeşte pe dînsa; nu-mi rămîne alta de făcut decît să chem preotul să-i cunune... Dar bine! Ce o să zică boierimea cea mare a țării?... Băiatul e înțelept, e procopsit, are inimă bună, dar este ieşit din prostime; lumea o să afle aceasta şi o să mă fac de rîsul grecilor lui Caragea; pare că auz de acum pe acei clevetitori zicînd: „Ama cap şi la banul! Mai deunăzi nu voi să dea pe fie-sa după postelnicul Andronache, boier simandicos şi om al lui Caragea, şi acum o dă slugii acelui boier!" Cum voi astupa eu gura lumii, pe care numai negrul pămînt o astupă? Dar nu! Ce-mi pasă! Voi da pe fie-mea lui Gheorghe şi, cînd mă va întreba cineva, îi voi răspunde: Gheorghe e om cinstit şi drept şi boieria lui nu i-a dat-o nici averile cîştigate din asuprirea săracilor, nici linguşirea!... Noi n-avem boieri de moştenire, ca alte neamuri străine de prin Europa. Letopisiţele noastre şi arhondologia ne arată curat că Ştefan-vodă, Mihai-vodă şi alţi domni moldoveni şi romîni au boierit pe cîmpul de bătaie pe mai mulţi opincari cu inima de boier; de ce dar să nu dau pe fie-mea lui Gheorghe, care şi-a cîştigat mica lui boierie prin muncă şi isteţiunea minţii sale?...

Banul, luat de vîrtejul acestor idei liberale şi umanitare, trămise să cheme pe Gheorghe; dar el plecase cu două ore mai nainte la Moldova, unde credea că va găsi, de nu o alinare a durerilor ce-l consumau, cel puţin un refugiu în contra relei ispite.

Capitolul XIX

AVERTISMENTELE

Unul dintre regii Ispaniei, ridicîndu-se la demnitatea de împărat al Sacrului Imperiu[1], nu mai putea sărmanul om nici să mănînce, nici să doarmă în pace din pricina poeţilor, cari îl zdrobiseră sub povara odelor şi a sonetelor ce neîncetat îi prezintau ; căci, să nu fie cu supărare, această tagmă de literaţi — pe care Platon a dat-o afară din republica sa — de la începutul lumii şi pînă în ziua de astăzi a fost cam linguşitoare şi vanitoasă.

Într-o zi nefericitul împărat se plimba prin frumoasele grădini ale Escurialului[2], preocupat de grijile imperiului ; dar tocmai cînd se pregătea, bietul creştin, să mulţumească lui Dumnezeu că l-a scăpat cel puţin de poeţi, deodată se înfăţişă înainte-i un individ uscat ca un schelet şi cu mustăţile şi sabia mai mari decît ale vestitului Cid[3].

Nu trebui multă pricepere împăratului spre a cunoaşte cu cine are-a face, căci schimonositul individ purta vestmîntul de licenţiat în litere, fericire ce sărmanii regi din zilele noastre nu o mai au. Complimentele cele ridicole şi retorica cea afectată cu care poetul nostru citi compoziţiunea sa aduseră ilaritatea pe faţa împăratului şi-i dede curagiu să asculte

[1] Imperiul German, numit şi al romanilor (n.a.).
[2] Palatul regilor Ispaniei (n.a.).
[3] Un erou ispaniol (n.a.).

peste cinci sute de exametri latini, furaţi negreşit din poeţii cezarilor.

După ce poetul se ridică de la pămînt plin de praf, căci îşi citise oda în genuche, numai ca să arate că poeţii nu sunt de loc linguşitori, strînse pergamentul şi îl dede împăratului zicîndu-i :

„Sire ! priimeşte această poemă, care cutez a vă încredinţa că este ieşită din propria mea inteligință."

Regele aţintă ochii asupra poetului şi, văzînd vestmîntele lui cele sfîşiate şi unsuroase, scoase o pungă plină cu pistoli de aur [1] şi, puind-o în mîna literatului, zise cu zîmbet comic :

„Priimeşte, domnule licenţiat, această pungă şi află de la mine că tot este vechi în lumea aceasta."

Ne servirăm de această mică istorioară, ca să arătăm lectorilor noştri că avertismentele nu sunt o invenţiune a guvernelor constituţionale, ci, din contra, ele sunt venite pe pămînt mai deodată cu omul.

Să deschidem cărţile religiunelor antice şi vom vedea pe stăpînitorul cerului trămiţînd la avertismente şi espeduindu-le la adresa lor cu mai multă iuţeală decît registratorii de la Ministerul Dinlăuntru. Printr-unul vesteşte pe primul om să iasă din Paradis, căci mîncase din pomul inteligenţei în contra avertismentului ce i se dedese. Prin altul vesteşte pe patriarhul Orfeu sau Lot să iasă din Sodoma, căci voia s-o arză, pentru că locuitorii ei nu numai că nu voiseră să ia în consideraţiune avertismentele ce le trămitea, dar cercaseră a dezonora pe îngerii ce le aduceau acele avertismente. Printr-un al treilea avertisment, stăpînul universului vesteşte pe Deucalion sau Noe că o să înece pămîntul şi îi ordonă să facă o corabie de trei sute de coţi în lungime şi de cincizeci în lăţime, în care să intre el, împreună cu familia sa cea foarte numeroasă, luînd cu dînsul

[1] Monedă ispanică (n.a.).

cîte şapte părechi din vieţuitoarele cele curate şi cîte două din cele necurate, spre a servi la crearea unei lumi nouă, fără să le pese cît de puţin autorilor cosmogoniei de Buffon, Linneu şi Cuvier, cari ne arată peste o sută treizeci de mii de patrupede, pasări, insecte şi reptile, pentru a cărora conservare, în număr îndoit şi înşeptit, s-ar cere negreşit o flotilă compusă din cîteva corăbii de linie şi fregate.

Pogorîndu-ne din cer pe pămînt, găsim că avertismentele au jucat şi joacă un mare rol în trebile omenirei. Astfel dar, sultan Mahmud, marele stăpînitor al celor credincioşi şi necredincioşi, aflase din oarecare avertismente secrete că principele Caragea se apucase la bătrîneţe să înveţe muzica vocală şi că-i plăcea foarte mult să cînte:

„φίλοι μου συμπατριῶται"[1]

şi

„δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων"[2]

vestitele peane ale Eteriei greceşti, şi fiindcă aceste cîntece începuse a supăra înaltele urechi ale marelui senior, escită dorinţa lui de a avea cu orice preţ capul muzicantului domnitor; cît despre corp, nu făcea nici o dificultate; putea să rămîie în Bucureşti sau oriunde ar fi dorit principele.

Spre acest sfîrşit, dar, se începu mai întîi o corespondinţă între sultanul şi principele, şi alta între acest din urmă cu amicii săi din Constantinopole. Văzînd însă turcul că nu iese la socoteală cu avertismentele, începu, dupe obiceiul turcesc din acei timpi, a trămite la capugii, peşchegii şi imbrohori împărăteşti ca să-i ceară capul.

---

[1] *„Filoi mu sympatriotai"* — „Iubiţii mei compatrioţi" (gr.).

[2] *„Deute paides ton Ellenon"* — „Haideţi, copii ai elinilor" (gr.).

Prinţul, însă, avea un cap foarte frumos şi o barbă atît de poetică şi delicioasă, încît cel mai sînt dintre toţi sînţii patriarhi şi-ar fi dat fericirea raiului numai ca să o poată purta cîteva zile lipită de fălcile sale cele preasînţite. Nu-i venea dar neted bietului Caragea să trămiţă capul sultanului şi, ca să scape de supărări, făcea nevăzuţi pe toţi trămişii împărăteşti, strîngînd tot într-un timp avuţii însemnate, ca să o ia la sănătoasa cînd îi va veni bine.

Aceste simptome ce prevesteau o mare criză politică nu rămaseră mult timp ascunse minţii cei agere a postelnicului Andronache şi a lui Păturică. De aceea amîndoi se sileau a strînge bani cu orice preţ, ca să se poată lupta în contra nenorocirilor ce puteau să-i ajungă prin căderea protectorului lor.

În timp dar de cîteva luni, iscusitul Păturică făcu o mulţime de ispravnici şi judecători, schimbă cîţiva igumeni, stărui să nu se depărteze din funcţiune un episcop ce abuzase foarte mult de datoriele sale, fără a mai numi zapcilîcurile, polcovniciile de poteră şi căpităniile de judeţ, care îi dederă şi ele un cîştig bunicel.

Să nu pierdem din vedere că două părţi din aceste hrăpiri le lua Păturică, şi numai a treia parte o da fanariotului, din care mai lua şi un bun bacşiş, însoţit de cîţiva aferim şi bravo.

Trecuse un an de zile de cînd Păturică devenise confident al stăpînului său, şi prin isteţimea şi insînuirile sale realizase o stare bunicică, pe care o avea trecută într-un catastif de care nu se despărţea niciodată.

Într-o seară el se afla singur în odaia sa şi se plimba cu paşi rari, învîrtind pe degete nişte mătanii de chihlibar, ca să gonească mulţimea gîndurilor ce-l preocupau. Faţa lui palidă şi amerinţătoare lăsa

să se vază suferința morală de care sunt chinuiți toți aceia ce se îmbogățesc prin fapte rușinoase.

În fine, el se opri în loc și, după ce se mai gîndi puțin, zise: „Este cu neputință! Costea Chiorul, deși este cel mai mîrșav și mai calpuzan dintre toți grecii din Țara Romînească, dar ce-mi pasă!... el nu va putea să-mi mănînce moșia, căci am înscrisul lui, care dă pe față că moșia postelnicului pe care au cumpărat-o de la sultan-mezat este a mea, și el nu este decît un vechil pus din parte-mi, ca să nu zică lumea că cumpăr moșiile stăpînului meu cu bani furați de la dînsul. Să vedem acum la ce sumă se ridică micul meu căpitălaș. Să punem mai întîi moșia Răsucita, care pînă astăzi a fost a preaiubitului meu stăpîn, iar de mîne-ncolo va fi a preasupusei sale slugi; al doilea, am o sută pungi de bani la baron Sachelarie și alți atîția la căminarul Polizache, cu dobîndă cinci la pungă; al treilea, am două vii la Valea-Călugărească. Toate acestea aduc pe an un venit de lei șaizeci de mii. Bravo, Dinule! Bravo, băiete! Așa este, în adevăr, dar sunt o slugă, o slugă boierească, meseria cea mai umilitoare din toate meseriile țării. Tot omul este stăpîn pe voința și pe gusturile sale: plugarul, după ce asudă toată ziua lucrînd pămîntul, seara se-ntoarce la umilita lui colibă cîntînd și găsește lîngă femeia și copiii săi răsplătirea ostenelelor sale; negutătorul, mulțumit de micul său cîștig, cum apune soarele își închide prăvălia și, dîndu-se cu încredere în brațele desfătării, este fericit; numai noi, ciocoii de prin curțile boierești, suntem ursiți la cea mai aspră robie. Noi nu trăim decît ca să ducem înainte (să perpetuăm) blestemul lui Cain, ucigătorul de frate, tremurînd la glasul stăpînilor noștri, precum tremura el cînd auzea glasul lui Dumnezeu strigîndu-i: «Caine, ce ai făcut pe fratele tău?» De ce folos ne sunt nouă mîn-

cările cele bune, cînd nu le putem gusta în linişte? Ce preţuieşte o casă bine încălzită şi un pat moale şi frumos, cînd noi dormim pe picioare, ca pelicanii, sau cu ochii deschişi, ca iepurii, spre a fi gata la poruncile stăpînilor noştri în orice ceas al nopţii?!... Dar astă viaţă plină de chinuri va înceta odată! Moşia cea mare a grecului am înghiţit-o şi nu m-am înecat. Viile din Valea-Călugărească i le-am hrăpit fără cea mai mică greutate; a rămas acum cele două moşii din Buzău şi casele; bun e Dumnezeu şi pentru dînsele, şi atunci voi lăsa pe fanariot cu punga mai uşurică decît a unui nefer de spătărie şi cu sufletul încărcat cu blestemele săracilor, din ale cărora sudori şi-a strîns acele bogăţii."

După ce Păturică termină această filosofie ciocoiască, scrise un răvaş şi îl trămise lui Costea Chiorul.

Capitolul XX

TEATRUL ÎN ŢARA ROMÎNEASCĂ

De va fi esistat teatru în ţara noastră înainte de Caragea, nu ştim, istoria nu ne spune nimic; chiar tradiţiunile populare nu ne arată decît venirea unor escamatori arabi şi turci, cari scoteau panglice din guri, înfigeau ace prin muşchii mînilor, vărsau mei pe nas şi scoteau din cap o mulţime de căciuli [1].

În timpul lui Caragea veni pentru prima oară un întreprinzător de dioramă şi clădi un teatru de scînduri în curtea banului Manolache Brîncoveanul. [2] Acest teatru optic ţinu cîtva timp, iar mai în urmă domniţa Ralu clădi la Cişmeaua-Roşie o sală de bal, în care se adunau boierii şi cocoanele de petreceau nopţile cele lungi ale iernei.

Puţin însă după aceea, veni în Bucureşti un antreprenor de teatru melodramatic, cu o trupă formată astfel încît să poată reprezinta tragedii, drame, comedii şi chiar opere.

Artiştii cei mai principali ai acestei companii erau: Gerger (directorul) pentru rolele comice, madam Dili pentru rolele forti de femeie, demoazela Dili pentru rolele de jună amantă, iar domnul Steinfels era prim-amant forte.

Repertoriul lor se compunea din cele mai frumoase producţiuni dramatice şi opere muzicale ale şcoalelor

---

[1] De la acei scamatori a rămas vorba populară „altă căciulă" (n.a.).
[2] După unii, acest teatru a fost clădit pe locul Slătineanului (n.a.).

italiană şi germană; dar piesele care întîmpinau o priimire mai favorabilă în publicul teatrului nostru erau: *Saul, Ida, Pia de Tolomei, Briganţii* şi *Faust*, precum şi operele: *Gazza ladra, Moisi în Egipet, Cenerentola, Flautul magic, Idomeneu* şi cîteva altele[1].

În timpul acesta naţiunea elenă se pregătea să rupă lanţurile ce de patru secoli o ţinea în sclavie. Bărbaţii cei mai luminaţi şi mai patrioţi ai acestei naţiuni se adunaseră din toate părţile în Romînia şi în ţările vecine cu dînsa şi formaseră din Bucureşti un centru de operaţiune al mai multor comitete, ce lucrau în unire pentru binele patriei lor.

Între bărbaţii înscrişi în registrele comitetului revoluţionar elenic din Bucureşti figurau: Atanasie Cristopolu — noul Anacreon al grecilor moderni, Iacovache Rizu — poet cu mare reputaţiune, Scufu — care mai în urmă reprezintă pe Grecia liberă la mai multe curţi ale Europei, doctorul Cristali, Costandie Buzăul şi logofătul Gheorghie Serurie.

Aceşti oameni, în adevăr mari şi înzestraţi cu inimi generoase, cunoscînd cît de mult contribuieşte teatrul la formarea inimei unui popol primitiv şi la pregătirea lui pentru fapte eroice, se gîndiră a înfiinţa un teatru în limba elinească.

Ca să poată dar realiza această idee, ce ţintea la pregătirea junilor elini din Principate pentru sînta luptă a independinţei clasicului pămînt al Eladei, formară repertoriul lor tot din piese pline de patriotism, virtute, abnegaţiune şi ură în contra tiraniei.

Prima producţiune ce se reprezentă pe scena acestui teatru fu *Moartea lui Iuliu Cezar* de Voltaire, tradusă în elineşte de logofătul Gheorghie Serurie. Succesul ei fu splendid, iar întipărirea ce lăsă în inima spectatorilor fu atît de mare, încît, după ieşirea din

[1] Cele trei opere dăntîi sunt de Rossini, iar celelalte de Mozart (n.a.).

teatru, mulţi dintre elini întonau pe uliţe peanul răzbunării şi al morţii.

După această piesă urmară: *Mînia lui Achil*, compusă de Atanasie Cristopolu; *Timoleon* de Zampelius; *Meropa, Zaïra* şi *Mahomet* de Voltaire; *Orest* şi *Filip II* de Alfieri; *Polixeni* de Iacovache Rizu şi *Aristodem* de Monti.

Cel ce voieşte să afle dacă aceste piese au produs sau nu efectul lor să întrebe cîmpiele Drăgăşanilor din Romînia şi pe ale Greciei sclave pe atunci, şi ele vor răspunde, arătîndu-i un popol liber şi un regat nou-înscris pe harta Europei.

Actorii cari au luat parte la reprezentarea acestor producţiuni teatrale erau mai toţi studenţi din şcoala elinească; iar cei ce s-au deosebit mai mult prin geniu şi talent au fost: C. Aristia, Teodor Gazi, Constantin Şomache, doctorul Formion şi Gheorghe Maşu.

La început toate rolele femeieşti se jucau de bărbaţi şi mai cu seamă de tînărul C. Aristia, al căruia fizic şi dexteritate se conformau mai mult cu caracterul femeiesc; dar mai în urmă s-a găsit o femeie, anume Marghioala [1], care a priimit cu mare plăcere să joace aceste role în toate piesele repertoriului.

Junii romîni ce-şi făceau studiele în Şcoala elinească, văzînd pe străini realizînd într-un timp atît de scurt o instituţiune de cea mai mare necesitate pentru o naţiune, luară hotărîrea a-i imita.

Spre acest sfîrşit se aleseră cîţiva din cei mai cu talent, şi în puţin timp ridicară pe scenă faimoasa tragedie a lui Euripide, numită *Ecuba* [2].

---

[1] Această femeie, romînă de origină, era soţia serdarului Dumitrache Bogdănescul (n.a.).

[2] Tradusă din elineşte de A. Nănescu, unul dintre junii actori romîni. Rolul Ecubei dintr-această operă s-a jucat (aşa spun contimporanii) de d. I. E. Rădulescu, carele, dorind ca reprezentaţiunea să iasă întru toate bine, împlinea şi rolul de sufler (n.a.).

Această piesă, ce pentru prima oară da ocaziune limbei romîne a intra în templul muzelor, avu un succes nu tocmai satisfăcător, din cauza geloziei şi a rivalităţilor. După dînsa se reprezintă *Zgîrcitul* de Molière [1] şi alte cîteva producţiuni, apoi încetă.

Revoluţia lui Tudor Vladimirescu, care dete naţiunei romîne drepturile ei cele strămoşeşti, o datorăm în mare parte ideilor de libertate şi eroism culese de junii romîni din piesele: *Moartea lui Cezar, Achil, Timoleon* şi *Ecuba*.

Cît dură aceste turburări politice, în care romînii, cu armele în mîni, smulseră de la tiranii lor dreptul de a fi guvernaţi de principi romîni, teatrul stătu închis. Melpomene şi Talia [2] părăsiră marginele Danubiului şi se aşezară în patria lui Leonidas, ca să aprinză în pieptul descendinţilor lui focul cel sacru al libertăţii, care purifică pe naţiuni de lepra sclaviei.

După revoluţiune veni la domnie principele Grigorie D. Ghica.

Acest domnitor romîn, deşi avea mare dorinţă ca să aducă ţara la cel mai înalt grad de fericire, dar ranele ei erau multe, şi vindecarea lor reclama timp îndelungat şi sacrificie colosale.

El, dar, ca un adevărat părinte al naţiunei, studie cu seriozitate poziţiunea ţărei şi începu opera regenerării prin îmbunătăţiri de prima necesitate: regulă finanţele ţărei sleite de domnii fanarioţi şi invaziunele precedente, combătu abuzurile amploiaţilor, înzestră capitala cu pavagiu de piatră, înfiinţă şcoale în limba romînă [3], şi poate că ar fi făcut mai multe

[1] Tradusă de Herdelius, amic al lui Georgie Lazăr (n.a.).

[2] Muza tragediei şi a comediei (n.a.).

[3] În aceşti timpi se formă o societate secretă, ai căreia capi şi zeloşi sprijinitori erau Constantin Golescu şi I. Eliade.

Iată şi programa acestei societăţi :

îmbunătăţiri, dacă rezbelul turco-rusesc nu-l da jos după scaunul domniei.

[. . . . .]

La 1834, numindu-se Alesandru Dimitrie Ghica domn ţărei, romînii din toate părţile începură a se deştepta din letargia în care se aflau pîn-aci. *Curierul romînesc,* singura foaie pe atunci, prin articolii săi plini de patriotism, începu a chema pe romînii cei inteliginţi să depuie pe altarul patriei renăscute rodul ostenelelor şi al vegherii lor.

O societate filarmonică se înfiinţă. Fondatorii ei fuseră : I. E. Rădulescu, I. Cîmpineanu şi C. Aristia. Cel dăntîi contribuia cu doi galbeni pe lună, lucrări literarie şi sacrificie tipografice pentru imprimarea de piese teatrale, programe, înştiinţări etc. ; cel de al doilea, cu patru galbeni pe lună ; iar Aristia, cu un galben pe lună şi îndatorirea de a da lecţiuni dramatice cîte şase ore pe fiecare zi.

După şase luni de lupte gigantice în contra dificultăţilor de tot felul, societatea izbuti a pune în scenă pe *Mahomet,* de Voltaire, cu luxul şi îngrijirea putincioasă în acei timpi.

Piesa, în fine, reuşi de minune. Publicul, acuzat astăzi că nu este în stare să înţeleagă producţiunile clasice, se entuziase atît de mult, încît cerea, prin manifestări zgomotoase, reproducerea piesei.

I. Şcoala din „St. Sava" să se implinească şi să se înalţe la gradul de colegiu. După modelul acesteia să se creeze alta în Craiova.

II. Crearea şcoalelor normale în capitala fiecăruia judeţ prin elevi ieşiţi din colegiu.

III. Crearea şcoalelor primare în fiecare sat.

IV. Fondare de jurnale sau gazete în limba romînă.

V Aboliția monopolului tipografic.

VI. Încuragiarea spre traducţiuni în limba patriei şi tipărirea acestora.

VII. Formarea unui teatru naţional.

VIII. Stăruirea spre a ieşi din regimul fanariot prin reforme înţelepte sau reînnoirea primelor instituţiuni ale ţărei — vezi Issahar, pagina 77—78 (n.a.).

Junii elevi ce se distinseră în această piesă au fost: Nicu Andronescu în rolul lui Mahomet, Ioan Curie, într-al lui Zopir, Diamandi Nicolae a jucat bine pe Zeid, şi Raliţa Mihăileanu pe regina Palmira; dar inemicii romînilor, prevăzînd moralitatea şi patriotismul ce putea să inspire asemenea piese în inima poporului, întrebuinţară toate mijloacele şi suiră pe scenă comedii şi farse imorali, care corump spiritul şi inima. [1]

Efectul moral ce produse reprezentarea lui *Mahomet* fu necalculabil; venitul „Societăţii Filarmonice" se înzeci; numărul membrilor ei se ridică pînă la şaptezeci individe, între cari figurau cei mai nobili şi mai inteligenţi bărbaţi ai societăţii noastre. Entuziasmul merse aşa departe, încît unii dintre asociaţi, şi chiar dintre particolari, în sacra şi patriotica lor

---

[1] Iată ce zicea, în această materie, răposatul B. Catargiu într-un articol făcut în urma reprezintării dramei *Misantropia şi pocăinţa* de Kotzebue:

„Lăsaţi dar, voi, fii ai acelor mari domnitori ai lumii, lăsaţi bufonăria şi satira pe seama acelor suflete înghesuite, pe seama acelor duhuri sărace. Părinţii voştri au fost mari, şi voi nu puteţi fi mici.

Vei ca actorul romîn să arate ceea ce este? Fă-l să trăiască în elementele strămoşilor săi. Slava, amorul, generozitatea, patriotismul, răzbunarea, trufia, dreptatea: iată ce-i trebuie lui ca să fie mare. Dă-i tragedii sîngeroase şi drame scrise cu lacrăme şi le va juca bine. Nu-i da farsă, că el nu ştie să fie bufon; el n-a ştiut a se slugări şi a se maimuţa. Nu-l vei vedea niciodată să-şi ştie rolul, pentru că nu-i place nici în glumă a fi măscărici.

Priviţi teatrul ca o şcoală de moral şi veţi afla pe actori mîndri de a fi profesorii norodului, şi veţi vedea şi actori buni. Faceţi pe actorul romîn să meargă singur, îmbulzit de sine, înecat în lacrăme pe amvonul său; să înveţe, să înduplece, să mişte inimile, să se simţă fericit şi mîndru de profesia sa. Nu-l tîrîţi în silă a-i pune peruca bufonului în cap, a-l face o caricatură şi a-l umili spre a se scălîmba înaintea unui public, care şi el e tot romîn şi singur nu ştie pentru ce nu-i plac scălîmbăturile.

Acesta este misterul teatrului socotit în adevărata lui însemnare şi astfel a fost socotit şi între cei vechi.

B. Catargiu" (n.a.).

esaltare, începură a dota societatea cu donaţiuni testamentare.[1] Dar inemicul cel neîmpăcat al fericirei noastre, văzînd toate aceste mărinimoase aspiraţiuni ale romînilor către civilizare, aţîţă mai întîi gelozia între capii societăţii, apoi între I. Cîmpineanu şi principele domnitor; iar după aceea, prin corupţiune şi intrigă, reuşi a distruge acea societate, care, de ar fi esistat pîn-acum, negreşit că arta dramatică şi literatura noastră ar fi ajuns la mare grad de cultură.

Mărul discordiei, care aduse această nenorocire, fu o medalie de aur proiectată de societate a se da prin vot membrilor societăţii cari ar fi meritat mai mult. Se zice că Cîmpineanu ar fi dorit să i se dea numai lui acea medalie şi de aceea începuse a lua ton de dictator; pe de altă parte iarăşi, principele Ghica, văzînd cu ochi rău crescînda popularitate a Cîmpineanului şi temîndu-se a nu ajunge printr-însa la tron, aduse lucrurile astfel, încît I. Eliade şi C. Aristia îşi dederă demisiunea şi printr-aceasta totul se spulberă în vînt.

Puţin ceva mai în urmă, se făcură noi încercări pentru reînfiinţarea „Societăţii Filarmonice". C. Aristia fu însărcinat cu această lucrare. El conduse lucrurile cu mare silinţă şi amor propriu; văzînd însă că teatrul şi literatura erau numai un pretext, iar adevăratul scop era intriga politică, se retrase.

După trecere de cîtva timp, iarăşi începură a se ivi simptome pentru redeschiderea Teatrului Naţional. De astă dată însă domnitorul însuşi se pusese în capul întreprinderii, cu scop — după mărturisirea contimporanilor — de a paraliza influinţa Cîmpineanului şi a surpa totdeodată şi teatrul.

---

[1] C. Manu dede primul semnal, înzestrînd societatea cu două mii galbeni, cari, înmulţindu-se prin dobînzi, credem că se vor fi întrebuinţat la clădirea teatrului (n.a.).

Spre împlinirea acestui scop, chemă iarăşi pe C. Aristia şi-i propuse direcţiunea teatrului, cu salariul de galbeni cincizeci pe lună şi tot venitul reprezentaţiunelor. Este însă un proverb care zice: Cine s-a fript cu ciorbă se teme şi de iaurt.

Bietul Aristia se fripsese de două ori cu ciorbă, şi ceea ce i se oferea acum nu era nici iaurt, nici apă rece. Spre a scăpa, dar, de această nouă amăgire, ceru de la domnitor să i se dea în scris ofertele ce-i făcuse.

Această dorinţă nu i se împlini de domnitorul sub diferite pretexte, între cari intra şi acela că nu voieşte să se declare pe faţă protector al teatrului, ca să nu atingă susceptibilitatea Cîmpineanului.

Aristia priimi şi se fripse pentru a treia oară, căci după suirea pe scenă a lui *Saul* de Alfieri cu un succes gigantic, în care se distinse foarte mult junele Curie, începură persecuţii indirecte, cari aduseră căderea definitivă a teatrului. [1]

La anul 1844—1845, Constantin Carageali, elev al lui Aristia, părăsi capitala Moldaviei, unde întreprindea arta dramatică cu mare succes, şi, însoţindu-se cu C. Mihăileanu şi prin concursul d-lor Anesti Cronibace, Lăscărescu, Raliţa Stoenescu şi Caliope Carageali, deschiseră iarăşi teatrul. [2]

---

[1] Cea mai mare lovire dată teatrului fu oprirea lui Momolo de a mai închiria sala pentru reprezentaţiuni romîne (n.a.)

[2] Nu vom zice nimic despre progresul sau regresul ce a făcut teatrul sub direcţiunea lui Carageali, ca să putem vorbi mai pe larg în romanţul *Ciocoii noi* despre tot ce s-a petrecut în teatru pînă în ziua de astăzi (n.a.).

Capitolul XXI

FEMEIA A SCOS PE OM DIN RAI

Lectorii noştri cunosc planul lui Păturică şi al Duduchii de a ruina pe fanariotul; n-au însă nici o idee despre ingenioasele lor mijloace prin care-şi puneau în lucrare întunecoasa lor intenţiune. Este dar de datoria noastră a da aci cîteva probe despre vicleniile acestor doi şireţi.

Cunoaştem cu toţii că luxul este cel mai teribil agent al corupţiunei; pentru dînsul, femeia cea mîndră şi uşure de minte calcă în picioare credinţa jurată soţului ei, vestejaşte onoarea sa şi a familiei, îşi face copiii nefericiţi, cade în ura şi dispreţul societăţei, în fine face totul şi se pierde în prăpastia celor mai mari crime.

Acest flagel, inventat de satan ca să piarză pe om prin femeie, deşi se introdusese în ţară la noi de către fanarioţi, cu scop de a ne face să pierdem simplitatea şi viaţa cea aspră ce ne da tăria de caracter, dar el, fiind foarte costisitor, se întinsese numai în clasele cele avute, iar poporul de jos rămăsese neatins. Dar invaziunele ce neîncetat călcară ţara introduseră cu încetul manufactura europeană, care se compunea în mare parte din diamante şi aurării false, precum şi din postavuri şi mătăsării arse, cu care neguţătorii cei fără conştiinţă înşelau şi sărăceau norodul. [1]

---

[1] Că luxul a corupt în mare parte societatea noastră nu mai este îndoială. Dovadă la aceasta dăm ordinul principelui Alesandru Moruz, dat către marele cămăraş, prin care opreşte pe neguţători de a mai

Răul acesta merse crescînd neîncetat, iar în timpii lui Caragea ajunse la culme. Luxul, acum, își avea prozeliţii săi în toate clasele sociităţii; femeile nu mai visau decît diamanticale, stofe de mătase și alte secături de acestea, pentru care erau în stare a sacrifica tot.

Deschiderea clubului de la Cişmeaua-Roşie şi prefacerea lui mai în urmă în sală de teatru dede o întindere şi mai mare luxului. Toată societatea dorea să vază tragediile şi operile germane reprezentate de Gerger. Nu era familie în care să nu se vorbească despre teatru şi mai cu seamă despre găteala cocoanelor. Femeile îşi martirizau bărbaţii, iar junele şi junii, pe părinţii lor, ca să le cumpere vestminte noi, diamante şi parfumării. În darn se opunea bietul calemgiu la pretenţiunile femeii sale, în darn îi repeta de o mie de

---

aduce în ţară flude, lino, mătăsării şi alte obiecte de lux, căci aduc vătămare şi sărăcie norodului. Iată acel ordin domnesc :

„Io Alesandru Constantin Moruz, voievod şi domn Ţărei Romîneşti.

Dum[neata] vel-cămăraş, priimind domnescul nostru pitac, să chemi pe toţi lipscanii la cămară şi să le dai porunca domniei-mele pentru flude şi linaş, sadetica i în cusături şi în basmale, ce sunt lucruri care pricinuiesc o cheltuială zadarnică şi o atingere de obşte, ca cîte dintr-acestea se află acum la prăvăliile lor, acelea numai să şi le vînză nepopriţi ; iar de aci înainte să ştie că, fără de a avea voie să le deschiză şi să le vînză, se va pecetlui şi, făcîndu-se zapt la cămara domnească, se va scoate din ţara domniei-mele afară, şi mai mult nu vor fi îngăduiţi a le deschide şi a le vinde aici. Drept aceea, ca să n-aibă pricină de îndreptare că n-au ştiut, să le arăţi porunca domniei-mele hotărîtoare, ca să o ştie ; aşijderea să arăţi dumneata porunca aceasta la vel-vameş al carvasaralii, ca de acum înaine, oricîte de acest fel numite mai sus lucruri zadarnice va găsi între mărfurile ce aduc lipscanii, pecetluindu-le de faţă cu stăpînul acelei mărfi, să le trimiţă la cămara domniei-mele.

Şi însumi eu, domnul, am poruncit.

1794, martie 11"

(După *Condica arhivei* cu nr. 112, roşu, foaia 219 verso) (n.a.).

ori că dintr-o leafă de cincizeci lei pe lună [1] nu poate să ţie greutăţile familiei şi să facă şi lux, căci femeia punea mînele în şolduri şi îi răspundea prin aceste cuvinte:

„Calicule! dacă n-ai stare, de ce te-ai însurat? Să-mi faci rochie de maltef şi să-mi cumperi şal şi cercei de Lipsca, auzi tu? C-apoi îmi fac eu... Înţelesu-m-ai?“

Nenorocitul soţ tăcea şi privea cu sufletul plin de întristare pe soţia sa, îmbrăcată întocmai ca cele mai dăntîi cocoane, fără să-şi aducă aminte că a contribuit cît de puţin la strălucitul lux al soţiei sale.

Într-o seară, postelnicul Andronache, în contra obiceiului său, se afla acasă la dînsul. El şedea pe o sofa, fumîndu-şi ciubucul cu o flegmă demnă de un osmanlîu şi vorbea din cînd în cînd cu Păturică.

— Aşa, Dinule dragă — zicea el — să ne mai măsurăm cheltuielile, că nu mergem bine. Ce D-zeu! Eu cîştig pe tot anul aproape la patru sute pungi de bani, şi cu toate acestea vii neîncetat de-mi spui că n-avem bani şi mă sileşti să fac împrumutări.

— Foarte bine te-ai gîndit, milostive cocoane; numai este cam tîrziu. Datoriile s-au mărit foarte mult prin neplata dobînzilor; Costea Chioru vine în toate zilele de-mi cere dobînda şi capetele, grămăticul lui baron Meitani asemenea, fără a mai adăoga că de multe ori întîmpin cheltuielele curţii din mica mea lefşoară de calemgiu, pe care mi-aţi dat-o blagorodnicia-voastră.

— Dar bine, Dinule, îmi aduc aminte că chiar în luna trecută am cîştigat peste o sută pungi de bani de la slujbele ce am dat la unii-alţii prin mijlocirea mea; ce s-au făcut aceşti bani?

---

[1] Şeful de masă pe atunci se plătea lei 50 pe lună şi-şi scutea via din vinărici şi individul său de podvezi şi angarii; plătea însă la priimirea ordinului de orînduire lei 5, sub numire de havaiet (*Condica arhivei*, nr. 121, foaia 20 — 26 roşu) (n.a.).

— S-au cheltuit toţi, milostive cocoane.

— Ei bine, pe ce ? Fă-mă să înţeleg.

— Asta e foarte cu putinţă ; să aduc catastiful, să vezi.

Ciocoiul se pogorî jos în camera lui şi se întoarse într-o clipă ţiind în mîni o carte mai mult lungă decît lată, pe care, deschizînd-o, citi cu o manieră cancelarică :

CATASTIH DE DOSOLIPSIE [1] AL CASEI DUMNEALUI MARELUI POSTELNIC ANDRONACHE TUZLUC

Leatul 1818, septembre 1

PRIIMIŢI

Talere	Bani	
20.000	—	De la şapte ispravnici ce au luat pitacele din mîna mea.
6.585	—	Ipac de la alte huzmeturi date prin mine.
3.567	—	Ipac de la noii căpitani de poteră ce şi-au luat pitacele tot prin mine.
8.600	—	Arenda moşiei Plînsurile pe leatul 1818.
1.250	90	Ipac din vînzarea a două mii cinci sute vedre vin, vadra pe bani şasezeci.
2.500	—	Din vînzarea pădurii de pe moşia Chinuielele.
3.500	—	De la igumeni pentru volnicii şi alte madele.
2.000	—	De la episcopul Rîmnicului pentru prefacerea unui zapis de datorie.
1.700	—	Ipac de la episcopul Buzău.
297	30	De la doi nemţi, ca să aibă voie a juca pe la bîlciuri : „la o para cinci" [2].
50.000	20	Fac peste tot priimirile.

CHELTUIŢI

pe leat 1818

Talere	Bani	
3.680	—	Cheltuiala cuinii, care se vede trecută, condei cu condei, în catastihul stolnicului.

[1] De dare şi luare (n.a.).

[2] Jocul rolinei, pe care poporul nostru îl numea „la o para cinci" şi „baba rusu te îmbracă, baba rusu te dezbracă" (n.a.).

1.560	—	Lemne pentru iarna trecută.
800	—	Cărbuni.
600	—	Fîn şi orz.
380	—	Îmbrăcămintea ţiganilor.
1.800	—	Facerea unui han la moşia Chinuielele.
400	—	Dregerea butcei şi a rădvanelor.
15.000	—	La două ziafete: unul la Sf. Andrei şi altul la Sf. Vasile.
12.500	—	Daţi giuvaergiului pentru diadema de diamant şi alte giuvaericale date cocoanii Duduchii la Sfîntul Andrei.
1.000	—	Chiria caselor cocoanii Duduchii.
250	—	Ipac simbria slugilor dumneaei.
3.000	—	Ipac simbria arnăuţilor.
8.000	—	Giuvaeruri, blane de samur, cacom şi de belchiţă i cumaşuri de rochii cocoanii Duduchii de Sf. Vasile.
250	—	Daţi iamacilor şi calemgiilor ce au venit cu Crăciunul domnesc [1].
250	—	Daţi meterhanelii, idicliilor, fustaşilor şi altor tagme de slujitori bacşiş de Sf. Vasile.
19.380	—	Daţi blagorodniciei-voastre pentru buzunar în mai multe rînduri.
1.200	—	Simbriile slugilor casei.
200	—	Bacşişul lor de Sf. Vasile.
70.250	—	Fac cheltuiţi.
50.000	20	Se scad priimiţi.
20.249	80	Cheltuiţi mai mult şi cari s-au luat cu dobîndă de la Costea Chiorul.

Fanariotul ascultă cu luare-aminte socotelile ce-i înfăţişă Păturică, dar cînd ajunse la închiere şi văzu

[1] După obiceiul de pe atunci, condicarii şi logofeţii de Divan se duceau cu Crăciumul la domnitor şi pe la toţi boierii cei mari (n.a.).

luate de vînt cele una sută pungi de bani şi o datorie nouă de lei 20.249,80, oftă din adîncul inimei; dar în momentul cînd se gătea să facă oarecari băgări de seamă şi mustrări vătafului său de curte, ajunse la urechea sa zgomotul unei trăsuri ce se oprise la scara caselor sale.

Păturică ieşi să vază pe vizitătorul şi, revenind, anunţă pe chera Duduca.

— Duduca! esclamă fanariotul cu surpriză.

— Da, milostive stăpîne, dumneaei.

— Lasă-mă dar singur şi te voi chema la trebuinţă.

Păturică plecă capul în jos şi, ieşind din cameră, se întîlni faţă în faţă cu Duduca, căreia îi şopti încet:

— Să te văz, acum este timpul!

— Lasă pe mine, răspunse ea cu un accent ce se stinse pe frumoasele ei buze, precum se stinge o armonie de tonuri muzicale purtată pe aripile vîntului din locuri depărtate; apoi intră în iatacul grecului şi şezu lîngă dînsul pe sofa. Vestmintele ei simple, dar bine tăiete, coafiura cea împănată cu roze şi micşunele, parfumurile cu care era stropită, şi mai presus de toate graţiosul aer ce avea în acea seară arătau pînă la evidenţă necesitatea ce avea ea de a încînta şi a ameţi pe fanariot mai mult decît totdauna.

Scopul ei era deja pe jumătate împlinit, căci fanariotul, cum o văzu, deveni palid şi începu să-i tremure fibrele de emoţiune.

— Dumnezeule! cît eşti de frumoasă, Duduco! esclamă el, cu ochii rătăciţi şi cercînd, cu mîna tremurătoare, să apuce pe a frumoasei cochete.

— Rîzi de mine, cocoane Andronache; eu nu sunt atît de frumoasă precum zici.

— Nu, Duduco, îţi spui adevărul!

Greaca se plecă şi-l sărută pe obraz cu un transport de amor prefăcut, luă mîna lui într-ale sale şi o aco-

peri de sărutări, apoi căzu în nişte meditaţiuni pe cari fanariotul le tălmăcea în multe chipuri, dar toate în favoarea amorului său.

Mai multe scene de un amor delicios se petrecu între dînşii, dar cînd greaca crezu că a sosit timpul să dea lovitura decisivă, se prefăcu că cade într-o adîncă întristare, oftă cu o prefăcătorie ce nu s-a văzut pîn-acum chiar la cei mai lăudaţi actori dramatici ai teatrului nostru şi vărsă cîteva lacrămi mincinoase. Fanariotul o privi cu estaz şi durere de inimă, căci din nenorocire o iubea pînă la nebunie. În momentele acestea vicleana femeie scoase o gevrea albă din buzunarul unei scurteici blănite cu cacom alb şi îşi şterse ochii, apoi îmbrăţişă pe fanariot şi începu a-l săruta cu buzele ei cele rumene şi arzătoare ca focul. Aceste fine prefăcătorii puse pe fanariot într-o poziţiune foarte critică; el nu ştia la ce să atribuie lacrămile şi furiile de amor ale amantei sale.

Greaca începu iarăşi a ofta şi a lăcrăma.

— Ce ai, Duduco, de plîngi şi oftezi? o întrebă fanariotul cu un aer în care se vedea disperarea şi curiozitatea. Spune-mi, cine te-a supărat?

— N-am nimic, nu m-a supărat nimeni.

— De ce plîngi, dar? De ce oftezi?

— Plîng nenorocirile mele.

— Şi cari sunt acele nenorociri? Nu te îmbrac? Nu-ţi dau de mîncare şi casă? În sfîrşit, nu te iubesc mai mult decît pe mine? Nu vezi că amorul tău m-a zalisit, am ajuns ca Manea nebunul?...

— Prefăcătorii bărbăteşti şi nimic mai mult.

— Nu, Duduco, pe viul Dumnezeu, te iubesc din toată inima.

— Dacă m-ai iubi, m-ai lăsa şi pe mine să mă duc la plimbare, la teatru nemţesc şi la comedie; nu m-ai

ţine închisă ca p-un papagal şi îmbrăcată cu trenţele astea ca o preoteasă de mahala.

— Dar bine, giuvaericalele ce ţi-am trămis la ziua mea, cumaşurile de rochii, şalurile ; toate acestea le numeşti trenţe ? zise fanariotul ofensat şi atins de nemulţumirea amantei sale.

— Nu sunt trenţe, dar nu sunt la modă.

— Să le schimbăm şi să luăm altele de modă.

La aceste cuvinte Duduca începu să rîză cu hohot.

— De ce rîzi ? întrebă fanariotul.

— Auzi acolo, să le schimb ! Da, slavă domnului ! nu sunt nici condicăreasă, nici teleloaică.

— Dar bine, Duduco dragă, e păcat să şează degeaba în sipet.

— M-am gîndit eu la aceasta şi le-am vîndut pe toate la Tolba ovreica[1].

— Şi acum ?

— N-am alte haine decît aceste ce le vezi şi cerceii aceştia de tumbac (bronz).

— Şi ce ai prins pe dînsele ?

— Mai nimic, o mie cinci sute de lei.

— O mie cinci sute !... dar ştii tu, Duduco, că acele lucruri costiseau peste o sută pungi de bani ?

— Teleloaica mi-a zis că pietrele sunt proaste.

Grecul rămase pe gînduri, apoi zise :

— Ei bine, Duduco, cu ce o să ieşi acum în lume ?

— Cu veştmintele ce vezi pe mine.

— Să te ferească Dumnezeu de una ca aceasta. Amoreaza postelnicului Andronache nu va purta niciodată rochii de maniţă şi de bogasiu.

Greaca, mulţumită foarte mult de ambiţiunea în care adusese pe amantul ei, schimbă vorba.

— Am auzit — zise ea — că teatrul nemţesc este foarte frumos şi nemţoaica cea tînără a înnebunit

[1] O neguţătoreasă de haine vechi din timpul lui Caragea (n.a.).

lumea; se mai zice iarăşi că hatmanul Cărăbuş moare după dînsa. Cînd o să mă duci să o văz şi eu? Ai? Spune-mi!

— O să vie vremea, scumpa mea!

— Am auzit că zilele astea o să parastisească *Italiana în Algir*, bucată cu cîntece. O să mă duci să o văz şi eu?

— Da, da, o să te duc, îngînă fanariotul aprins de gelozie.

— Să văz şi eu cocoanele şi boierii cei mari.

La zicerea boieri, gelozia fanariotului se irită şi mai mult; el se temea să o espuie vederii lui beizadea C... şi a capioldaşilor lui, căci îi ştia cît erau de stricaţi. Duduca se prefăcu că voieşte să plece, dar în momentul cînd îşi luă rămas bun de la amantul ei, uşa camerei se deschise puţin şi lăsă să se vază capul cel pleşuv şi faţa cea plină de viclenie a lui Costea Chiorul bogasierul.

— Chir Costea! zise Duduca cu o surpriză prefăcută.

— Da, plecata slugă a măriii-sale marelui postelnic şi a dumitale, preastrălucită coconiţă, răspunse şiretul, lăsînd să se vază cît se putea mai bine o cutie cu giuvaericale şi cîteva şaluri şi cumaşe de mătăsării.

— Ce ne aduci nou, Chir Costeo? esclamă fanariotul cu gravitate.

— Să trăieşti, arhon postelnice! Am desfăcut astăzi taxidul de marfă ce am priimit de la Ţarigrad şi, după datorie, am venit mai întîi la înălţimea-ta, ca să-ţi alegi ce-ţi va plăcea.

— Aferim, chir Costeo, să trăieşti; dar ia spune-mi, ce ne-ai adus? Deschide-ţi cutiile să vedem şi noi. Ai, dă-te mai încoace!

Costea Chiorul deschise cutia pe care o adusese cu dînsul şi începu a desface mărfile, pronunţînd cu îngîmfare numele fiecăreia mătăsării sau giuvaerica:

— Asta este hataia de Veneția sadea, hataia florantin, camohas de Veneția cu fir, camohas sadea, catifea cu aur și sadea de Veneția, sandal cianfes, canavăț, tafta, atlas vărgat și cu flori, hares pungiuc, fesuri tuneslii, basmale de Triesti, de Franța și de Englitera, tulpan mosc, alagea de Triesti, șal de India ciceacliu, șal boza-fer mai cu flori pîn colțuri, gear de India, sangulie, brîuri caragialar cusute, cutnii, alagea, citarii și gazii de Brussa, suvaiele de Hale. [1]

Greaca privea cu ochi schinteietori mătăsăriele de Veneția, de Franța și de Brussa și, cînd îi plăcea vreuna, făcea lui Costea cîte un semn de înțelegere, iar el punea la o parte materia aleasă.

— Ceva giuvaericale frumoase și ieftine! esclamă Duduca cu voce tare și făcînd un nou semn de înțelegere negutătorului.

— Avem, strălucită coniță, de cele mai frumoase, dar sunt cam scumpulețe.

— Nu te teme despre preț, adaose postelnicul, cam atins la mîndrie. Scoate tot ce ai mai bun și voi plăti cu bani peșin (gata).

Aceste cuvinte umplu de bucurie pe amîndoi amăgitorii. Costea Chiorul începu să scoață dintr-o cutie: coliere (ghiordane) de diamant și de rubine, cercei de berliant, inele de smarand, rubin, berliant și matostat, făcînd fiecăruia obiect cîte o laudă nemeritată.

Duduca alese un colier de diamant, o păreche cercei de briliant, cîteva inele de rubin și smarand, vreo cîteva carfițe (ace) de aur cu pietre scumpe și zece bucăți de mătăsării din cele mai scumpe.

— Ia să vedem, Duduco dragă, ce ți-ai ales.

Vicleana femeie arătă fanariotului toate obiectele

---

[1] Vezi catalogul vămilor din timpii lui Caragea, ce se află trecut în *Condica arhivei*, nr. 121, foaia 210 (n.a.).

şi, ca să aţîţe şi mai mult ambiţiunea lui, zise cu un zîmbet înrăutăţit :

— Iată lucrurile ce mi-am ales, dar...

— Dar ce ? răspunse fanariotul ofensat.

— Costisesc prea mult, nu sunt pentru mine.

— Aceste vorbe mă supără, Duduco. Ia orice-ţi place ; ia chiar toată marfa lui Costea, ca să vezi că pentru amorul tău sînt în stare să jărtfesc chiar viaţa mea.

Apoi, întorcîndu-se către Costea, îi zise :

— Fă socoteala, Costeo, şi spune-mi ce-ţi sînt dator.

— Numaidecît, măria-ta.

Şi scoţînd un petic de hîrtie din sîn şi un condei de pană din călimările de alamă ce purta la brîu, se prefăcu că scrie şi sumariseşte ; iar după ce cletină capul de cîteva ori, ca să arate de cîtă importanţă era suma ce avea să pronunţe, zise :

— Giuvaericalele şi cumaşele de rochii costisesc una... sută... douăzeci pungi de bani.

— A ! A ! e foarte scump ; nu iau nimic ! esclamă greaca, luînd un aer de o sublimă prefăcătorie.

— Ţine-le pe toate, adaose fanariotul şi întorcîndu-se către neguţător îi zise cu mîndrie : Vrei să-ţi plătesc acum îndată în bani naht, sau să-ţi fac zapis cu diorie[1] ?

— Bine ar fi să-mi plăteşti în naht, dar, ca să nu te supăr, priimesc şi pe datorie ; să-mi dai însă o poliţă cu nume deschis către baron Sachelarie sau către căminarul Polizache şi totul se va isprăvi.

— Bine, fie după cum zici !

Poliţa se scrise şi se dede în mîna lui Costea, care o priimi făcînd închinăciuni pînă la pămînt.

În momentul cînd se termina această infernală tîlhărie, un gemăt răguşit se auzi în cameră. Nimeni

[1] Cu termen (n.a.).

nu băgă de seamă, afară de Duduca, care deveni palidă ca un cadavru.

Acel gemăt, ce semăna cu urletul de bucurie al demonilor cînd fac să cază un sînt în laţurile lor, era espresiunea infernalei bucurii a lui Păturică, carele prin stratagema de acum a Duduchii devenea stăpîn pe tot ce-i mai rămăsese bietului fanariot.

Duduca şi Costea ieşiră amîndoi din casă fanariotului, mulţumiţi de treburile ce făcuseră.

Capitolul XXII

„ITALIANA ÎN ALGIR"[1]

În mahalaua numită în vechime Popa Dîrvaş, iar acum Biserica Albă după Podul Mogoşoaii, faţă-n faţă cu casele cele mari ale Deşliului[2], se afla pe timpii lui Caragea o piaţă, în mijlocul căreia clădise doamna Ralu o sală de club, care mai în urmă se prefăcu în teatru. Acest edificiu avea lungimea de opt-

---

[1] Subiectul acestei opere se compune din fabula următoare : Corsarii Algirului, într-una din espediţiunele lor, prinseră o corabie florentină, în care găsiră o mulţime de obiecte de mare preţ şi cîteva sute de călători pe cari îi făcură prizonieri. Între aceşti nenorociţi era şi o damă frumoasă, împreună cu un gentilom bătrîn, numit Don Tadeo, carele îi făcea curte de mai mult timp, dar în loc de amor nu dobîndea decît ura frumoasei dame. Ajungînd, în fine, corsarii la Algir, împărţiră prăzile între ei, dînd o parte deiului, una armatorului corăbiii şi pe cea de a treia echipagiului. Frumoasa damă şi Don Tadeo, ce trecea de frate al ei, fură înfăţişaţi înaintea lui Mustafa, deiul Algirului, carele, înamorîndu-se de dînsa ca un smintit, dede ordin să o transporte în harem, iar pe presupusul ei frate îl onoră cu rangul de mare caimacam şi se servea de dînsul ca să comunice frumoasei femei înfocatul său amor. Într-o zi deiul hotărî să termine acest amor de capriciu. Chemă dar pe un sclav favorit şi îi dede ordin să introducă la dînsul pe străina ce-i însuflase atîta pasiune ; iar lui Tadeo îi zise că pe dată ce-i va face semn printr-un strănutat repetat de trei ori, să iasă afară. Dama veni, deiul se simţi aprins de un foc neobicinuit, strănută de trei ori, dar don Tadeo, aprins şi mai mult de gelozie, nu voi să iasă afară cu toate amerinţările deiului. În fine, comedia se termină, că deiul şi Tadeo sunt amăgiţi de frumoasa damă, iar ea părăseşte Algirul împreună cu Lindoro, vechiul ei amant, pe care-l regăseşte între sclavii din Algir (n.a.).

[2] Astăzi ale Slătineanului (n.a.).

sprezece stînjeni, iar lăţimea de nouă şi cîteva palme ; privit însă din puntul de vedere al stilului şi altor amărunte arhitectonice, nu prezinta nimic însemnător. Interiorul lui se compunea dintr-o sală de spectacol şi cîteva camere situate la dreapta şi la stînga sălii. Într-una dintr-însele se ţinea dulceţi, rachiuri şi băuturi răcoritoare pentru trebuinţa publicului ; iar în cea de a doua şedeau slugile boierilor pe timpul reprezentaţiunei.

Sala teatrului propriu-zisă avea trei rînduri de loji tapeţate cu postav roşu şi împodobite cu perdele de chembrică cu ciucuri albi. La dreapta era o sofa îmbrăcată cu catifea roşie, pe care şedea domnitorul, iar mijlocul sălii era acoperit cu laviţe căptuşite tot cu postav roşu. Scena se deosibea de restul sălii printr-o cortină de pînză pe care era desemnat Apollon ţinînd lira pe genuchi. Într-un spaţiu mic ce despărţea scena de public erau o mulţime de scaune şi pupitre [1] destinate pentru muzicanţii ce compuneau orchestra de pe atunci. Iluminaţia era în adevăr curioasă, căci, în loc de lampadariu şi lampe, teatrul era peste tot iluminat cu lumînări de seu puse în sfeşnice de tinichea, spînzurate împrejurul sălii. [2]

---

[1] Băngi mici pe care pun artiştii notele în timpul esecutării. Această numire mai servă şi spre a demonstra gradul de perfecţiune al artistului de orice instrument (n.a.).

[2] În timpul domniei lui Grigore-vodă Ghica, trecînd pe la noi marchizul de Ribeaupierre, elciul Rusiei la Constantinopole, domnitorul luă măsuri spre a-i face o priimire mai distinctă. Astfel dar, între alte tratamente ce-i făcu, îl invită şi la un bal public, dat în onoarea lui. Marchizul se duse la bal mai mult ca să observe gradul de civilizaţiune al societăţii noastre, dar mătăsăriile, şalurile şi mai cu seamă diamantele ce văzu la damele romîne îl surprinse, căci numai diadema, cerceii şi ghiordanul cocoanei Z... M... costa peste un milion. Din întîmplare marchizul îşi aruncă privirea şi asupra iluminaţiei sălii şi văzu cu destulă surprindere că era iluminată cu lumînări de seu. A doua zi venind la curte şi fiind întrebat de către domnitorul de a petrecut bine sau nu, marchizul răspunse că luxul cocoanelor noastre este egal cu al noble-

Prețul intrării era regulat în modul acesta: lojile de mijloc se plăteau cîte un galben și erau lăsate pe seama boierilor celor mari, a consulilor și altor persoane de distincțiune; lojile de jos și cele de la al treilea rînd se plăteau cu lei zece, și erau comune pentru toți cei ce voiau a le închiria, iar parterul se plătea cîte lei trei de fiecare persoană.

La 8 septembrie 1818 pe fațada teatrului despre care vorbirăm era lipit un afiș scris în limba grecească și tipărit în tipografia boierilor Clinceni. Acest afiș vestea înaltei nobilimi și respectabilului public de pe atunci că în seara acelei zile era să vază și să auză opera *Italiana în Algir* de compozitorul Ioachim Rossini.

Această operă, fiind anunțată de mai multe ori și încă nereprezentată, ațîțase foarte mult dorința publicului de a o vedea. Amatorii dar de teatru veniseră cu două ore înaintea deschiderii teatrului, spre a-și cumpăra bilete de intrare; și ca să fugă de urîtul ce pricinuiește așteptarea, unii se plimbau formînd mici grupe și discutînd despre diferite cestiuni de care se interesau, iar alții formaseră un mare cerc împrejurul afișului și comentau muzica și intriga piesei cum se pricepeau. „E tragedie", ziceau unii. „Ba este comedie", răspundeau alții, afară de cîțiva învățați, cari, luînd cuvintele *drama giocoso* în simț material, afirmau cu aroganță că nu este nici tragedie, nici comedie, ci jalnică priveliște cu jocuri și cîntece!...

În timpul cînd se petreceau toate acestea pe piața și înaintea teatrului, se deschise o ușă și se văzu capul

---

ței din Petersburg, „numai un lucru nu mi-a plăcut", zise el domnitorului.

— Ce lucru? întrebă vodă Ghica cu nerăbdare.

— Lumînările cele de seu, al cărora fum strica aerul sălii.

— Cît despre aceasta, ai dreptate, arhon marchiz; dar la noi numai domnul are voie să arză lumînări de ceară, ceilalți cată să arză de seu (n.a.).

cel pleşuv şi faţa cea galbenă şi rece a neamţului casier. Privitorii, ce pînă aci aşteptau liniştiţi, cum văzură pe casier năvăliră toţi deodată şi începură a cere bilete cu un zgomot foarte mare.

Neamţul, însă, își vindea marfa sa cu sînge rece și după regulă, fără a se turbura cît de puţin de cererile ce i se adresau în numele celor mai mari boieri ai ţărei ; dar cînd auzi strigînd : „Loja marelui postelnic Andronache Tuzluc", tăie numaidecît biletul și-l dede cu atîta grăbire, încît era aproape să uite a cere costul ei.

În fine, pe la șapte ore şi jumătate după-amiazi, porţile teatrului se deschiseră ; publicul începu a intra înlăuntru salutat cu temenele de arnăuţii ce formau garda de onoare şi, în puţin timp, lojele şi parterul se împlură de privitori.

Directorul teatrului, fiind înștiințat la timp că în acea seară era să vie şi domnitorul, împreună cu toată ecpaiaua sa (suita sa), osebit de alte înfrumuseţări de ocazie ce făcu, dede ordin a se ilumina teatrul cu lumînări de ceară care, deși produceau o lumină foarte slabă, erau însă de ajuns ca să facă a schinteia în mii de culori diamantele şi alte pietre nestimate grămădite pe cerceii, fuliile şi ghiordanele[1] cocoanelor.

Într-una din lojile curţii sta beizadea Costache Caragea, împreună cu doi fanarioţi şi cu hatmanul Cărăbuş, favoritul şi neseparabilul său amic. Acest frumos şi libertin principe privea prin toate lojile, ca să găsească vreo frumuseţe necunoscută încă de dînsul, spre a o face victimă plăcerilor sale. După ce făcu un gir de privire peste tot teatrul, ochii lui rămaseră înfipţi asupra unei june femei, care, pe lîngă o rară frumuseţe şi eleganţă, avea şi un costum din cele mai la modă şi mai bogate. Ea era îmbrăcată cu o rochie de

---

[1] Flori de diamante sau briliante (n.a.).

catifea pătlăginie, cu pieptii ridicaţi şi cu mînecele strimte, după moda de atunci. Mijlocul îl avea încins cu un colan ţesut în fir sîrmă [1], iar în mijlocul pieptului avea o mare floare de diamant, care, fiind pusă pe rochia cea de coloare închisă, strălucea cu mai multă tărie. Gîtul ei era acoperit cu simizet de blonduri de Olanda şi cu un giordan (colier) de smaragde şi safire ; în urechile sale cele delicate erau atîrnaţi nişte cercei de diamant, mari şi strălucitori ; pe cap avea un fes alb de Tripoli, legat împrejur cu o sangulie albă, cusută cu mătase şi fir, ale căreia estremităţi formau un frumos nod, în care erau înfipte două flori de diamant.

După ce beizadeaua o privi cu multă luare-aminte, se întoarse către hatmanul Cărăbuş şi îi zise :

— Costache !

— Auz, măria-ta !

— Cunoşti tu pe cocoana aceea ?

— Care, măria-ta ?

— Aceea care şeade în loja de lîngă a consului prusienesc.

Cărăbuş privi cu luare-aminte locul indicat, apoi răspunse cu mare linişte :

— O cunosc, măria-ta.

— Cine este ? Spune-mi !

— Este fata lui Mihale ciohodarul.

— Să vedem, pare că-mi aduc aminte ; cum ai zis ?... Fata lui ?...

— Fata lui Mihale ciohodarul din Izvor şi acum ţiitoare a postelnicului Andronache Tuzluc.

— Da, da ! îmi aduc aminte, o cunosc.

— Vei fi voind poate să o vizitezi, adaose Cărăbuş cu acel interes ce mişcă pe toţi junii cei demoralizaţi, cînd li se prezintă noi ocaziuni de dezmierdări simţuale.

---

[1] Fir de cel mai bun (n.a.).

— Ţi-am zis că o cunosc şi credeam că înţelegi noima acestui cuvînt laconicesc.

Pe cînd se petrecea acest discurs între beizadeaua şi favoritul său, seleam-ceauşul curţii domneşti intră în teatru şi anunţă venirea domnitorului.

Vestea aceasta făcu să se nască un freamăt în tot publicul, carele aştepta venirea principelui cu acea nerăbdare şi curiozitate proprie mulţimei şi gloatelor societăţii.

În fine, principele intră în teatru cu aerul său de mărire pe care fanarioţii ştiu foarte bine a-l imita. Publicul strigă de trei ori : „Să trăiască măria-sa !" apoi se linişti.

Reprezintarea începu prin frumoasa uvertură scrisă de celebrul Rossini în momente de o fericită inspiraţiune şi merse înainte pînă la faimosul terţet din care se formează finalul primului act, după a căruia terminare cortina se lăsă, iar publicul din parter şi chiar din loji ieşi afară ca să se răcorească.

După o mică pauză clopoţelul dede semnalul începerii actului al doilea. Spectatorii se aşezară pe la locurile lor şi se puseră a asculta cu mare atenţiune frumoasele melodii ce se coprind şi în acest act ; dar pe cînd reprezintaţia ajunsese la scena în care Mustafa, deiul Algirului, trămite pe sclavul Lindoro să cheme pe Isabela, iar lui Tadeo, caimacamul său, îi zice că, pe dată ce se va prezinta frumoasa străină şi îl va auzi strănutînd de trei ori, să iasă afară, pe acest timp doi condicari de Divan, ce şedeau pe o laviţă şi ascultau opera, începură a vorbi între dînşii şi a rîde ca nişte nebuni.

— Este curios, dar foarte adevărat, zise leşinînd de rîs unul dintre cei doi condicari, adresîndu-se către cellalt.

— Despre ce este vorba ? răspunse cel întrebat, zîmbind fără să ştie pentru ce.

— Privește, te rog, mai cu băgare de seamă la ceea ce se petrece pe scenă și vei vedea că seamănă ca două picături de apă cu ceea ce se petrece în casa postelnicului Andronache Tuzluc.

— Și ce se petrece în casa acelui boier?

— Lucruri mari, nenișorule, gugumănii nemaiauzite! Vezi pe cocoana aceea care șeade în loja de lîngă elciul Prusiei?... Uită-te bine la dînsa; vezi cît e de gătită: diamantele și rubinele sunt aruncate pe dînsa cu lopata, parcă e brezaie sau teleloaică.

— Ei bine, o văz.

— Acea femeie este țiitoarea postelnicului Andronache Tuzluc.

— Bravo! e frumoasă de minune.

— Așa este precum zici, dar eu, unul, m-aș lipsi de asemenea frumusețe și fericire.

— Da de ce, *bei-mu*?

— Pentru că l-a lăsat în sapă de lemn; l-a făcut să-și vînză două moșii pîn-acum și mult-puținul ce i-a mai rămas o să se strige mîne-poimîne la mezat de către datornici.

— Sărmanul om! poate că l-o fi iubind și dragostea amețește pe om.

— Aș! nu mai crede, nu-l iubește de loc; și pentru mai mare ocară a bietului om, s-a îndrăgit cu vătaful lui de curte și-i toacă starea fără mustrare de cuget.

— Ciudat lucru! Dar ia spune-mi, cine este acel vătaf de curte?

— Este un oarecare Dinu Păturică, un opincar de la Săcuieni și un șiret de n-are păreche.

— Dar bine, măi frate, cum s-a alăturat el pe lîngă postelnicul?

— A venit în curtea lui cu picioarele goale și trențăros; bietului om i s-a făcut milă de dînsul, l-a îmbrăcat, l-a dat la școală să învețe carte grecească, l-a

boierit şi l-a pus în huzmet ; iar el, drept mulţumire pentru toate aceste părinteşti faceri de bine, îi mănîncă starea şi-şi bate joc de cinstea lui.

— Curios lucru ! Dar bine, nu s-a găsit cineva să-i deschiză ochii şi să-l scape de această prăpastie spăimîntătoare ?

— Nu ştiu, zău ; ştiu însă că eu, unul, de-aş fi dintre cei mai de aproape prietini ai lui, tot n-aş cuteza să-i dau sfat în madeaua aceasta.

— Şi de ce să nu-i faci acest bine ?

— Pentru că m-aş învrăjbi cu dînsul.

— Nu înţeleg nimic.

— Ascultă, măi frate ; omul dacă apucă să cază la o patimă oarecare, poate să-l sfătuiască toată lumea, chiar Dumnezeu de-ar veni şi i-ar zice să-şi vie în simţiri, el nu l-ar asculta, ci va merge înainte, pînă ce va da în prăpastie.

Un mic zgomot ce venea despre uşa teatrului dede ocaziune unuia din spectatori a se rădica după laviţă şi a privi în partea în care se afla cei doi condicari. Acel om era postelnicul Andronache Tuzluc ; el auzise tot ce se vorbise de dînsul şi, voind să cunoască mai bine pe acele două persoane ce se ocupau de trebile sale, se servi de acea ocaziune ca să-i poată privi în faţă.

Capitolul XXIII

SLUGILE BOIEREŞTI

Pe cînd floarea societăţii din Bucureşti petrecea în sala teatrului, ascultînd muzica lui Rossini şi privind magnificul fast al lui Caragea şi al copiilor săi, într-o cameră, alături cu sala teatrului, erau adunate toate slugile boiereşti şi aşteptau acolo ieşirea boierilor din teatru, ca să le ajute a se sui în butci şi a-i duce pe la casele lor.

Camera aceasta era foarte spaţioasă şi mobilată cu paturi de lemn învălite cu rogojini. Un mangal de aramă, plin cu cărbuni aprinşi, slujea de încălzit, şi un felinar cu patru lumînări, spînzurat în mijlocul casei, procura lumina trebuincioasă.

Între slugi (feciori) esistă de mult timp un fel de ierarhie, întocmai ca cea din clasele boierilor: boier este marele ban, tot boier este şi pitarul, şi setrarul; dar banul şi cei de seama lui şed la masă cu vodă, pe cînd boierinaşii cei mici tremură de frig prin săli sau aprind ciubuce boierilor celor mari.

Feciorii de pe la boierii cei mari, plecînd de la această regulă de distincţiune, ocupau în paturi locurile cele mai bune, iar ceilalţi şedeau unul lîngă altul, înghesuiţi ca sardelele în butoaie.

Feciorul banului X..., după ce împlu ciubucul stăpînului său şi se înfăşură în giubeaua îmblănită cu samur, tot a stăpînului său, se trînti în pat cu nepăsare şi se puse a fuma ca un cadiu. Feciorul vornicesei G... întoarse maloteaua stăpîne-sei pe dos şi

se îmbrăcă cu dînsa, apoi, după ce făcu un fel de pernă din şalul şi sanguliile ei cele de mare preţ, puse capul pe dînsele şi se lăsă în braţele somnului. Cîţiva din feciori, ca să gonească urîtul, începură a juca cărţi pe fundul işlicului marelui clucer T..., iar ceilalţi rămaseră cîtva timp într-un fel de nemişcare amestecată cu o uşoară somnolenţă.

Ioniţă — astfel se numea feciorul banului X... — terminînd fumarea ciubucului, tuşi de două-trei ori cu ifos boieresc, apoi zise celorlalţi :

— Ştiţi una, băieţi ? Mie mi-e sete ; cine face cinste ?

— Eu, răspunse unul dintre feciori.

— Bravo, Dumitrache, bravo ! Ai semne de procopseală, adaose Ioniţă vesel pentru aprobarea propunerei sale.

— Are dreptate să facă cinste, zise un alt fecior cu aer de gelozie învederată.

— Da de ce ?

— E ! e ! Să trăiască stăpînă-sa şi coconul Costache !...

— Şi de ce să trăiască ? spune-ne şi nouă !

— Pentru că Dumitrache al dumneavoastră, Dumitrache ăl cu cinstea, este mijlocitorul lor ; dar o să spargă dracu opincile şi parcă văz pe Dumitrăchiţă al dumneavoastră bătut la falangă sau zdrobit cu topuzul.

— Şi de unde ştii tu toate acestea ? întrebă Ioniţă.

— Mă întrebi de unde ştiu ? E ! e ! băieţi. Eu ştiu tot ce se vorbeşte pîn toate casele boiereşti ; cunosc chiar cele mai ascunse sfaturi ale boierilor.

— Dar bine, cum le afli toate acestea ?

— Asta este iuşchiuzarlîcul meu.

— Spune-ne şi nouă, cum faci tu de afli toate tainele boiereşti ?

— Cît despre casa stăpînu-meu, ştiu tot ce se petrece într-însa, căci cum vine cîte un boier străin sau altcineva, eu întru după dînsul şi, ca să nu se bage de seamă şiretlicul meu, uneori mă prefac că mut un scaun de la un loc la altul, alteori netezesc macaturile pe pat, împlu ciubuce sau pun apă proaspătă în caramfile. În timpul acesta boierii vorbesc şi verzi, şi uscate, fără să le treacă prin minte că-i ascult ; eu însă le bag toate la cap şi mă folosesc de dînsele la timp.

— Ei bine, cu stăpînu-tău faci precum zici, dar cu cocoana lui ?

— Mult mai bine : m-am împrietenit cu fata din casă şi-mi spune toate tainele stăpîne-si.

— Bună şi aceasta ; dar ia spune, cum afli tainele celorlalte case boiereşti ? Aci să te vedem !

— Mă duc în toate zilele la pivniţa de la Zlătari, unde găsesc pe toţi feciorii de la casele boiereşti ; aduc numaidecît o arămeasă[1] de vin chihlibariu şi dau cîte un ichilic[2] la toţi fraţii, apoi încep havadişurile ; şi ştim cu toţii că în adunările noastre nu se vorbeşte decît de trebile altora. Eu fac ca filosoful ; vorbesc puţin şi ascult mult, adecă îmi fac capul ceaslov de havadişuri, fără ca alţii să poată afla ceva de la mine.

— Ia spune acum, de unde ştii tu că o s-o paţă Dumitrache ?

— Ascultaţi : astăzi m-am dus cu coconul la Mitropolie şi, după obiceiul meu, am intrat în canţalarie şi am auzit cu urechile mele pe logofătul mitropolitului luînd tacrir vizitiului ; ca mîne o să vedeţi şi pe nenea Dumitrache închis la spătărie şi bătut la tălpi.

---

[1] Arămeasa este măsura ocalei sau a jumătăţii de oca, făcută din tinichea sau din alt metal (n.a.).

[2] Ichilic se numeşte măsura de 50 dramuri (n.a.).

— Pune-ţi pofta-n cui, nene Tudorică, răspunse Dumitrache cu nepăsare. Mi-am luat eu măsurele mele, adaose el. Cum oi duce pe ciocoaica[1] acasă, îmi strîng catrafusele (bagajele) şi o apuc la sănătoasa.

— Iar pînă atunci să bem vinişorul care ni l-ai făgăduit! esclamară mai mulţi dintre feciori, lingîndu-şi buzele de pofta băuturei.

— Da! da! să bem, de ce nu? zise Dumitrache trîntind pe pat un dodecar. Iată, băieţi, din partea mea, adăogă el. Mai puneţi şi voi ceva şi să-i tragem o mîncare de cîrnaţi şi o băutură de vin, să ne ţiuie urechile.

— Aferim, Dumitrache, aferim! esclamară toţi ciocoii deodată.

Apoi doi dintre dînşii, luînd banii, se duseră să cumpere vin şi cîrnaţi.

În fine, aceste demoralizate[2] slugi mîncară şi băură cîtva timp, iar după ce se cam ameţiră de vin începură a petrece pe socoteala stăpînilor lor.

— Ce am auzit, mă Gheorghe, că stăpînu-tău să ţine cu soră-sa? Adevărat este, mă, ori minciuni?

— Foarte adevărat; ba încă îi toacă starea mai rău decît o tălaniţă de cîrciumă.

— Dar stăpînu-tău cum merge cu cărţile? zise Ioniţă, îndreptîndu-se către feciorul vornicului I... F...

— Rău, nenişorule, rău de tot. A rămas sărac lipit; n-are nici cu ce să plătească imiclicul[3] slugilor.

— Dar bine, mă, ce a făcut atîta bănet ce i-a rămas de la tată-său?

— A dat tot în cărţi.

---

[1] Boierii numesc pe slugi ciocoi, iar slugile dau acest epitet boierilor (n.a.).

[2] Aici cu înţelesul de imorale.

[3] Porţia de pîne şi mîncare ce se dă slugilor pe fiecare zi (n.a.).

— Da stăpînă-ta, măi Tomo, cum merge?

— Foarte bine; în lume se arată că este cea mai evlavioasă muiere, parc-ar fi o călugăriță; dar într-ascuns joacă pe bietul cocon tontoroiul.

— Ai, fugi d-aci, nu te crez!

— Crede ce-ți spui eu; a prins-o alaltăieri cu hatmanul Cărăbuș.

— Ce spui, mă Tomo!... Ei, și cum a prins-o?

— Coconul aflase de mult vicleșugurile ei și se prefăcea că nu știe nimic; ba încă a chemat pe hatmanul Cărăbuș și i-a zis să-i lase femeia în pace, căci, la din împotrivă, îi va face una, de-l va pomeni cît va trăi.

Hatmanul, luînd toate acestea drept glume, își urma dragostea cu cocoana, ca și mai nainte, dar o păți cît se poate de bună.

Coconul scoase vorbă afară că pleacă la o moșie, tocmai peste Olt și, ca să dea mai mult crezămînt acestei născociri, chemă pe vizitiu și, față cu cocoana, îi porunci să dea careta la neamț s-o dreagă, să potcovească caii și să ungă hamurile. Cînd toate acestea fură gata, porunci să-i frigă un curcan, să-i cumpere icre, licurini și ghiudenuri; împlu și cîteva clondire cu vin și rachiu și le puse la scatolcă; în sfîrșit, făcu atîtea pregătiri, încît nimeni nu se mai îndoia despre călătoria sa; iar după aceea se sui în caretă și plecă. Cocoana, cum îl văzu ieșit pe poartă, scrise un răvaș hatmanului Cărăbuș, ca să vie îndată. Hatmanul veni și petrecu toată ziua în oftări și îmbrățișări; iar colea, pe la douăsprezece ceasuri [1], se dezbrăcă de hainele sale și se îmbrăcă cu anteriul de noapte al coconului; apoi, după ce-și aprinse un ciubuc cu caimac și trase dintr-însul de cîteva ori, se sui în pat lîngă cocoana. Dumnezeu însă nu-i

[1] Opt și jumătate europenești (n.a.).

ajută, căci tocmai cînd era dragostea mai mare se pomeniră cu coconul în mijlocul iatacului cu un iatagan în mînă, parcă ieşise din pămînt. Bietul Cărăbuş înmărmuri de frică; iar cocoanii îi veni isterico. Coconul stete puţin pe gînduri, apoi zise:

— Bine, măi Cărăbuş, astfel răsplăteşti tu prieteşugul şi încrederea mea? Nu ţi-am zis eu şi mai deunăzi să-ţi bagi minţile-n cap şi să-mi laşi nevasta-n pace?... Nu răspunzi nimic? Aşteaptă dar, hoţ de cinste căsnicească, că te-oi învăţa eu minte.

Zicînd aceste vorbe, deschise uşa puţin şi începu să strige:

— Gheorghe, Ioane, Iordache!...

N-apucă să sfîrşească şi numaidecît veni vătaful, vizitiul şi doi ţigani.

— Ce porunceşti, cocoane? ziseră ei, intrînd în casă, somnuroşi şi zăpăciţi.

— Luaţi pe coconaşul ăsta şi duceţi-l în sacnasiu.

— Numaidecît, cocoane.

Ei luară pe bietul Cărăbuş de subţiori şi-l duseră tîrîş-grăpiş în sacnasiu.

Coconul, rîmîind singur cu cocoana, încrucişă mînele la piept şi cletinînd din cap îi zise:

— Bune sunt astea, Elencuţo dragă? Asta este răsplătirea care-mi dai pentru strădaniile mele, pentru dragostea mea? Să pieri din casă, tălaniţo, căci, pe viul Dumnezeu, te omor...

După aceea trecu în sacnasiu înfuriat şi trase o bătaie ţeapănă lui Cărăbuş, apoi îl despuie în pielea goală, îl unse cu păcură peste tot trupul şi după ce-i puse o păreche de coarne închise cu lacăt, ca să nu le poată scoate, îi dete brînci în curte afară.

Era pe la un ceas din noapte. Lumea furnica pe drum. Cum văzu dar pe hatmanul negru ca un bivol şi cu coarnele-n cap, începu a-i da cu huideo, încît bietul om, nemaiştiind ce să facă, o luă la fugă

și se ascunse sub podișca de la Sfîntu Ilie după Podu Calicilor; dar nici acolo nu-l lăsară în pace cînii mahalalii prin lătratul și urletele lor cele grozave. În sfîrșit, ieși de sub podișcă și porni către streajă la o vie a sa, ca de acolo să trămiță să-i aducă haine de primeneală și celelalte.

Ajungînd la vie, începu a bate cu tărie în ușa vierului, carele, aflîndu-se tocmai la somnul dăntîi și nevoind să se scoale, trămise un argat să vază cine bate la ușă. Argatul, după ce se scărpină în cap de mai multe ori, se duse să deschiză ușa; dar cum văzu pe hatmanul în starea în care se afla, începu să zbiere ca un năbădăios și închise ușa cu răpeziciune.

— Dar ce ai, mă, neghiobule? strigă vierul, supărat că-și stricase somnul.

— Ce să am: iacă, a venit dracul să ne ia.

— Ba te-o lua pe tine, nevoiașule. Deschide ușa, auzi tu, și vezi cine este.

— Da nu ți-am spus, măi omule, că este dracu?

Vierul sări necăjit din pat și, îmbrîncind pe argat, zise:

— Cine bate la ușă?

— Eu, Ioane!

— Cine ești tu? Răspunde!

— Sunt stăpînu-tău, nu mă cunoști?

Vierul deschise ușa, dar o închise iarăși cu răpeziciune, crezînd că a văzut pe dracul în adevăr.

— Ci deschide odată, mă Ioane, nu mă ține în frig.

— Nu deschiz eu dracului.

— Dar eu sunt stăpînul tău, nu sunt dracul. Deschide, că mor de frig.

— Nu deschiz, că ești dracul cu glasul boierului.

În sfîrșit, după mai multe zbuciumări, vierul îi deschise ușa și îl priimi în casă; iar după aceea puse

cazanul pe foc şi-l îmbăie ca p-un copil mic, apoi trămise la curte să-i aducă haine şi un fierar, ca să-i scoaţă coarnele.

— Ce spui tu, mă Tomo!? esclamară ciocoii cu mirare. Sunt astea adevărate?

— Adevărul curat, fraţilor.

— Bre! dar asta seamănă a basnu.

Abia se terminase povestirea aceasta şi deodată intră un seimean spătăresc şi zise cu glas răsunător:

— S-a spart teatru, copii; aide, ieşiţi de strigaţi caleşcile stăpînilor voştri!

Un om onest s-ar fi scandalizat privind pe acele slugi neruşinate cu ce grabă se dezbrăcau de hainele boierilor şi cum se sileau a le scutura de praf şi a le netezi, ca să nu se cunoască reaua întrebuinţare ce suferiseră ele în timpul reprezintării.

În fine, privitorii se duseră toţi pe la casele lor; teatrul se închise şi totul intră într-o perfectă linişte.

Capitolul XXIV

COCHII VECHI

Costea Chiorul, priimind biletul lui Păturică despre care am vorbit într-unul din capitolele precedente, se îmbrăcă în grabă cu giubeaua și, luînd după masă un catastih de dare și luare, se duse cu mare iuțeală ca să se întîlnească cu complicele său. Ajungînd la poarta caselor postelnicului, își rădică gulerul giubelei în sus și lăsă caucul pe ochi, ca să nu fie cunoscut de slugile curții; apoi, după ce aruncă o privire răpede peste toată curtea și se asigură că nu l-a văzut nimeni, intră în galeria beciurilor de sub case și de acolo în odaia lui Păturică. Ciocoiul se afla în momentele acelea răsturnat pe pat și absorbit în meditațiuni; dar cum auzi zgomotul ușii și văzu pe Costea intrînd, se sculă după pat ca să-l priimească.

— Bine-ai venit, chir Costeo, îi zise el cu un surîs silit.

— Bine te-am găsit, cocoane Dinule, răspunse șiretul neguțător, compuindu-și trăsurile feței după împrejurare.

— Ia spune-mi, cum mergi cu alișverișurile?

— După vremi, cocoane Dinule.

— Știi la ce te-am chemat?

— Nu știu, dar îmi închipuiesc că pentru răfuirea socotelelor dintre noi.

— Bravo, chir Costeo!... Ai ghicit. Să începem dar!

— Să începem!

Ciocoiul închise uşa pe dinlăuntru şi, scoţînd un catastih dintr-un sipet, zise lui Costea:

— Să paravalisim mai întîi condeiele, ca să vedem dacă se potriveşte catastihul meu cu al dumitale.

Costea deschise catastihul său şi citi toate tîrguielile făcute de chera Duduca şi de postelnicul. Păturică, văzînd că se potriveşte cu însemnarea sa, zise cu aer de încredere:

— Destul, chir Costeo, nu mai citi, că te crez; apoi, scoţînd de sub brîu două hîrtii îndoite, zise: Iată foaia de socoteală iscălită de dumneata; iată şi teşchereaua prin care faci cunoscut că toată marfa vîndută ai priimit-o înapoi prin mine.

— E foarte adevărat.

— Ei, chir Costeo, ia spune-mi acum, cît o să-mi ceri la sută pentru că ai luat parte la acest alişveriş (daraveră) prefăcut?

Costea începu să-şi răsucească mustaţa cam pus pe gînduri, apoi, după ce privi pe ciocoi cu un zîmbet perfid, zise:

— Să împărţim pe din două.

— Ce ai zis?... Pe din două?...

— Da! pe din două.

— Dar bine, asta-i furtişag, nu mai e neguţătorie.

— Ba furtişag, nu glumă; cu deosebire numai că hoţul cel mai mare nu sunt eu, ci domnia-ta şi chira Duduca.

Păturică, neaşteptîndu-se la atîta obrăznicie din partea lui Costea, se cam uimi, dar viindu-şi în sine, zise:

— Ia lasă glumele la o parte, chir Costeo, şi spune-mi: cu ce te mulţumeşti pentru trebşoara aceasta?

— Am zis-o o dată.

— Dar bine, măi omule, nu e prea mult? Să-ţi dau douăzeci şi cinci la sută.

— E prea puţin, cocoane Dinule. Asta-i treabă de puşcărie, şi dumneata scapi cu una, cu alta, dar pe mine mă dă pîn tîrg cu capul ras şi mă duce la ocnă părăsită.

— Ei bine, fie treizeci; fie treizeci şi cinci!?

— Ştii ce, cocoane Dinule, adu mîna-ncoa; patruzeci la sută şi să nu mai fie vorbă.

— Fie precum zici, adăugă Dinu, gîndindu-se la ocna părăsită.

Fanariotul scoase banii ca să răfuiască socoteala, dar Păturică îl întrerupse zicînd:

— Dar bine, despre moşie nu-mi vorbeşti nimic?

— Asta-i altă treabă. Dă-mi lei zece mii ce am cheltuit în ruşfeturi şi iată zapisul adeverit de măria-sa şi de hătmănie.

— Dar ia spune-mi, cui ai dat acele ruşfeturi?

— Am dat, mă rog dumitale bun, lei cinci mii starostii de neguţători[1], ca să nu amîne vînzarea. Am dat lui telal-başa lei 1.500, ca să nu strige pîn toate răspîntiile, căci mă temeam să nu iasă muşterii mulţi, să ne strice chilipirul. E!... am dat zarafului (casierului) de la cochii vechi lei una mie, ca să nu-mi facă zădufuri (greutăţi) la numărătoarea banilor; două mii de lei am dat havaietul mezatului, iară ceilalţi cinci sute i-am dat bacşiş iamacilor şi calemgiilor. Fă acum socoteală şi vezi.

— Bine, fie precum zici. Ado şaptezeci pungi de bani şi zapisul moşiei.

— Bucuros, *bei-mu*. Şi pe dată îi numără banii, dîndu-i şi zapisul în mînă.

---

[1] Starostea de neguţători era ales dintre boierinaşi; el prezida adunarea neguţătorilor ce formau pe atunci cochii vechi sau Trib. de Comerţ şi avea dreptul să poarte barbă (n.a.).

— Acum să vorbim despre celelalte două moşii ale postelnicului, ce se vînd mîne la cochii vechi.

Costea scoase orologiul şi, văzînd că arată 4 ore turceşti, zise :

— Pe mîne, cocoane Dinule, căci e cam tîrziu şi mă ia streaja.

— Dar unde ne vom găsi mîne ?

— La cochii vechi.

— Bine.

A doua zi era să se facă mari vînzări prin mezat. Starostea de neguţători venise foarte de dimineaţă la stărostie şi, ca un bun amploiat ce era, îşi pusese în regulă hîrtiile tuturor objectelor ce erau să se vînză în acea zi. Neguţătorii ce compuneau consiliul stărostiei erau aleşi dintre lipscani, giuvaergii, argintari şi cojocari subţiri, oameni cu cunoştinţe speciale despre preţul objectelor ce se vindeau la mezat.

În ziua aceea erau puse spre vînzare mai multe moşii, între care figurau şi cele două ale postelnicului Andronache Tuzluc ; patru vii lucrătoare, două vii părăginite, şase părechi de case, diamanticale şi blănării.

Vînzarea începu de la haine şi giuvaericale. Aerul răsuna de glasul cel tare şi ţipător al telalilor, cari făceau din caraghioslîc şi datoria funcţiunei lor un ce identic. Aceşti oameni fără pudoare, cei mai mulţi armeni şi greci de origină, voind să dea un aer comic meseriei lor, străbăteau piaţa, făcînd gesturi comice şi strigînd din toată puterea plămînilor :

„Două sute de lei binişul boierului X... ; o sută de lei maloteaua cocoanei E... Areci !... Areci !... o dată ; de două ori... ; cine dă mai mult ?“

Era foarte trist pentru un om cugetător a privi cum aceste objecte de mare preţ treceau din stăpînirea boierilor într-a ciocoilor procopsiţi de dînşii,

cari le cumpărau cu prețuri foarte scăzute și le plăteau cu banii furați de la stăpînii lor.

Printre mulțimea de curioși adunată acolo mai mult ca să-și petreacă timpul decît spre a cumpăra ceva de la licitație, figura și Costea Chiorul împreună cu Păturică. Ei șezură cîtva timp liniștiți; dar cînd veni rîndul moșiilor a se striga la mezat, Costea zise lui Păturică:

— Cocoane Dinule, facem vreo trebșoară astăzi?

— Mă mai întrebi? doar n-oi fi venit aci de florile mărului.

— Așa crez și eu; dar voiam să știu, căci mai am și alte trebi de făcut.

— Ei, bine, ia spune-mi, ce o să-mi ceri ca să-mi cumperi moșiile stăpînului meu?

— Cinci la pungă, după învoiala cea veche.

— Te-ai dedulcit de la moșia Răsucita, dar nu este în toate zilele Paști.

— Ei bine, fie patru.

— Așa îmi mai vine la socoteală.

— Să facem înscrisurile?

— Să le facem!

Costea intră într-o prăvălie și făcu înscrisul acesta:

„Două moșii și anume: Plînsurile și Chinuielele din sud Buzău, ale postelnicului Andronache Tuzluc, le-am cumpărat pentru dumnealui marele pitar Dinu Păturică și cu banii dumisale, iar eu sunt numai vechil din parte-i.
1818, sept., 23

Costea bogasierul"

— Poftim, boierule — zise Costea, dînd înscrisul în mîna lui Păturică — dă-mi acum banii, și lucrul e isprăvit.

— Ce bani îmi ceri, nu ştii că sunt sameş la hătmănie? Vino mîne să-ţi dau teşcherea, că s-au priimit preţul acestor moşii.

— Voi face precum porunceşti.

După ce aceşti tîlhari puseră la cale neruşinoasa lor speculaţie, se despărţiră. Păturică se duse la hătmănie, iar Costea rămase la cochii vechi, ca să cumpere moşiile.

Capitolul XXV

MAREA HĂTMĂNIE

Hatmanul cel mare era esecutorul tuturor decretelor domneşti şi al hotărîrilor Divanului relative la împliniri de datorii, clironomii, vînzări de moşii, case şi altele de felul acesta. Hatmanul mai era dator a înfăţişa pricinile de judecăţi înaintea Divanului. În cazul acesta, el sta pe picioare ţinînd în mîni un baston de argint, semn al dregătoriei sale; iar cînd părerile boierilor divaniţi erau împărţite, lua şi el parte la dezbatere deopotrivă cu judecătorii.

Personalul cancelariei acestei autorităţi era compus de un sameş, însărcinat cu păstrarea banilor ce se depuneau acolo şi cu ţinerea corespondinţei, un condicar şi cîţiva scriitori, şase zapcii pentru împliniri de bani şi înfăţişări de pricini în Bucureşti şi cîte unul de fiecare judeţ, tot cu asemenea îndatoriri. Osebit de aceştia, hătmănia avea un steag de slujitori şi mumbaşiri [1], cu cari se slujea la împliniri de bani şi esecuţiuni.

Localul se compunea din opt camere, ce formau o casă cu două rînduri; în rîndul de jos şedeau slujitorii şi mumbaşirii, iar în cel de sus era cancelaria hătmăniei, aşezată în felul acesta: una din cele mai luminoase camere era destinată pentru marele hat-

[1] Mumbaşirii erau pe atunci ceea ce este astăzi esecuţiunea poliţienească (n.a.).

man, alta pentru sameşul împreună cu ceilalţi amploiaţi ai săi, iar în celelalte două se păstrau banii împliniţi şi objectele de preţ lăsate în depozitul hătmăniei.

Odaia hatmanului avea un pat lung înfundat şi împodobit cu aşternuturi de cele obicinuite pe timpii de atunci ; mai avea şi cîteva scaune pentru trebuinţa persoanelor ce veneau să reclame ajutorul acestei dregătorii în diferitele lor interese.

Mobilierul sămeşiei se compunea dintr-un pat foarte mic, pe care şedea sameşul, şi o masă rotundă, pe care scria el.

Lîngă unul din păreţii camerii se afla o laviţă lungă pe care şedea logofeţii şi iamacii trebuincioşi pentru scrierea poruncilor şi trecerea în condici a banilor hătmăniei ; iar în fundul acestei camere erau două lăzi vechi, pe care şedeau cîţiva copii luaţi pe pricopseală şi se esersau la scris după modelul acesta :

„Cel ce nu se sileşte la învăţătură şi e cu gîndurile zburatice, aceluia poţi să-i zici carne cu ochi, iar nu om. Iproci [1]."

Pe la două ore turceşti [2] un zgomot ce se făcea prin curtea hătmăniei anunţă venirea sameşului la cancelarie. Condicarul, logofeţii şi iamacii, înştiinţîndu-se despre aceasta, îşi strînseră giubelele la piept şi, puind mîna dreaptă dasupra inimei, priimiră pe boierul sameş cu capetele plecate pînă la pămînt.

Cum intră sameşul înlăuntru, îşi scoase giubeaua şi o dede unui slujitor, carele o scutură şi o puse pe un scaun ; alt slujitor îi trase din picioare cizmele cele roşii de piele de ţap ; iar după aceea sameşul se sui în pat şi scoase dintr-o mică lădiţă cîteva plicuri pe care le puse pe mica sa mescioară

---

[1] Şi aşa mai departe.

[2] Două ore turceşti fac nouă şi jumătate europeneşti (n.a.).

şi începu a le desface pe rînd şi a căuta printr-însele cu o nerăbdare văzută.

Hîrtia ce căuta el era o jalbă dată de banul R... G... către principele Caragea în pricina unei pietre mari de smarand care, fiind pusă în păstrarea unui bancher şi mai în urmă la hătmănie, se schimbase prin vicleşug şi se pusese alta proastă în locul ei.

Dinu Păturică, în calitatea sa de sameş al hătmăniei, cunoştea foarte bine istoria schimbării acei pietre, căci era el însuşi autorul acei hoţii; voind însă a rădica de asupra sa responsabilitatea acestei fapte, scoase călimările de la brîu şi scrise mitropolitului pitacul acesta:

„Cu fiiască evlavie sărut blagoslovitoarea dreaptă a preasfinţiei-tale, părinte mitropolite.

Din coprinderea acestei jălbi ce a dat către măria-sa, dum. biv-vel-ban R... G... pentru o piatră verde, care fiind în depoziton la mai multe mîni, se zice că s-ar fi schimbat, puindu-se în locu-i alta mincinoasă.

Ci dar din porunca gospod[1]*, iată trămit preasfinţiei-tale acea piatră, ca să o aibi în păstrare şi să am sinetul sfinţiei-tale de priimirea ei.*

Şi sunt al sfinţiei-tale plecat fiu sufletesc şi slugă,

Vel-hatman"

Acest pitac fu înfăţişat marelui hatman, care îl subscrise fără cea mai mică observaţiune şi ordonă să-l trămiţă la Mitropolie, împreună cu piatra cea mincinoasă.

În momentul cînd Păturică ieşea din camera hatmanului, plin de bucurie, căci se pusese în siguranţă despre relele urmări ce ar fi putut să aibă

[1] Domnească (n.a.).

hoţia sa, i se prezintă înainte un individ care, după îmbrăcăminte şi alte amărunte, semăna a fi boier de ţară.

Noul-venit se apropie de Păturică, făcînd neîncetat complimente silite, iar cînd ajunse în apropierea cuvenită, scoase din buzunar o jalbă şi o dede în mîna lui.

— Ce ceri, boierule, printr-această jalbă? zise Păturică cu aer de autoritate.

— Cer de la cinstita hătmănie să-mi sloboază lei şase mii, preţul viei mele, ce s-a vîndut la cochii vechi de bunăvoia mea.

— Aşa este, boierule, precum zici — răspunse Păturică, dînd fesul pe ceafă şi scărpinîndu-se în cap cu nepăsare — dar poate să se ivească ceva datornici şi noi trebuie să cercetăm cu băgare de seamă această madea, ca să nu cădem în răspundere.

— Şi în cît timp s-ar putea săvîrşi aceste marafeturi ale cinstitei hătmănii?

— Se cere timp îndelungat, *bei-mu.* Trebuie să strige pristavul în Bucureşti, să facem un tacîm de pitace către zapciii hătmăneşti de prin judeţe şi, dacă, după o lună de la darea acestui nezam [1], nu se va arăta nici un datornic, vino să-ţi priimeşti banii.

— Dar banii aceştia îmi trebuiesc acum, căci sunt fără huzmet de atîta timp şi n-am cu ce să-mi hrănesc nevasta şi copiii.

— Asta nu este treaba mea. Un slujbaş credincios trebuie să se supuie nezamului.

— Aşa este, boierule — răspunse jăluitorul, puind cu mare iuţeală douăzeci rubiele sub hîrtiile sămeşiei — dar cînd vei vrea dumneata, treaba se face, căci, slavă domnului, nu sunt om pierdut.

---

[1] Regulă, ordin sau lege (n.a.).

Păturică, care întrecea la vedere chiar pe Argus, nu numai că văzu rubielele, dar putu chiar să le numere din vedere, cu toată iuţeala ce întrebuinţase jăluitorul în punerea lor sub hîrtii; se prefăcu însă că nu vede nimic, apoi luînd un aer mai blînd zise:

— Aidea; fie după voinţa dumitale; o să-ţi fac acest hatîr şi de voi păţi ceva, vei da seama la Dumnezeu. Logofete Radule — adăogă el, întorcîndu-se către subalternii săi — ia condica de amaneturi şi trece banii boierului la partida plăţilor.

Iar el se sculă din pat şi se duse în cămară, de unde se întoarse peste puţin cu o pungă pecetluită; puse pe jăluitor să subscrie de priimirea banilor, iar după aceea îi dede punga zicînd:

— Iată, boierule, banii dumitale, astfel precum i-am priimit de la stărostie. Priveşte bine pecetea; vezi de are vreun cusur, ca să nu avem vorbe la urmă.

Jăluitorul luă punga şi ieşi plin de încredere că a scăpat numai cu cele douăzeci rubiele ce dedese sameşului; dar se amăgea, căci abia ce ieşi din cancelaria hătmăniei, fu încongiurat de condicari, logofeţei, iamaci şi slujitori. Condicarul cerea să-i plătească pentru trecerea în condică; logofeţeii, pentru tacîmul de pitace ce erau să scrie, dacă s-ar fi ivit vreo pretenţie asupra banilor ce priimise, iar iamacii şi slujitorii, negăsind alt pretext ca să scoaţă şi ei ceva din punga nenorocitului împricinat, cereau în numele protectorilor lor. Unul zicea: „Dă-mi şi mie ceva, căci sunt al marelui hatman". Altul: „Dă-mi, căci sunt luat pe pricopseală de dumnealui sameşul" etc...

În fine, după ce astupă gurile tuturor acestor obraznici şi demoralizaţi amploiaţi, părăsi localul hătmăniei, blasfemînd şi dînd tuturor răilor pe toţi amploiaţii ţărei cari, în loc să protege societatea de

la care se nutresc şi se înavuţesc, o speculează ei înşile şi o pun în disperare prin neterminatele lor şicane.

Dar nenorocirea bietului om nu era încă complectă, căci Păturică, ca hoţ perfect ce era, nu făcea niciodată hoţia pe jumătate; el lua acasă la dînsul toţi banii ce se depuneau în păstrarea hătmăniei şi-i schimba la Costea Chiorul pe bani tăiaţi sau calpi, iar după aceea cosea pungile într-un chip cum să nu rămîie nici o urmă de violare.

Jăluitorul, dar, ajungînd acasă, deschise punga şi găsi banii pe deplin, dar cînd îi trase la cumpănă îi găsi pe unii lipsă, iar pe alţii calpi şi fără nici o valoare. Sărmanul om, văzîndu-se furat în toate modurile, oftă din adîncul inimei, dar nu luă nici o măsură contra despoiătorilor săi, căci atunci, ca şi în timpii de astăzi, amploiaţii furau sub protecţiunea legilor.

Dar în hătmănie nu se depuneau numai bani, ci de multe ori se lăsa în păstrarea ei diamanticale şi alte objecte de mare preţ, pe care Păturică le falsifica în folosul său şi în paguba acelora ce căutau asigurarea averii lor la un guvern corupt pînă la măduva oaselor.

În ziua aceea mai veniră şi alţi nenorociţi împricinaţi, pe cari Păturică îi jăfui binişor şi fără cea mai mică mustrare de conştiinţă; iar după aceea îşi puse işlicul în cap şi giubeaua pe umeri şi plecă foarte vesel de cîştigul său din acea zi.

Ajungînd acasă, la dînsul, o altă bucurie neaşteptată era aproape să zdrobească mica sa inimă. Costea Chiorul izbutise a cumpăra cele două moşii de la mezat şi-i trămisese un răvaş prin care îl înştiinţa despre aceasta. Un alt răvaş de la Duduca îl vestea despre fuga lui Caragea.

Aceste două ştiri importante făcu pe ciocoi să se esalteze de bucurie, şi iată cauza: de la scena întîmplată în teatru, cînd acei doi condicari descoperiseră postelnicului Andronache toate hoţiile lui, postelnicul, deşi nu crezuse că un copil sărman, crescut şi înaintat de dînsul, ar fi putut să ajungă cu nerecunoştinţa pînă la gradul de a-l sărăci şi a-l necinsti, cu toate acestea o mică bănuială tot rămăsese în sufletul lui.

Păturică, însă, simţise furtuna ce se rădica asupra capului său şi îşi luase măsuri de asigurare atît de bune, încît pe cale legală ar fi putut să se împotrivească la toate prigonirile ce i-ar fi venit din partea stăpînului său; dar postelnicul era favorit al lui Caragea şi acest din urmă ştia pe dinafară celebrul „*L'état c'est moi*“ [1] al lui Ludovic al XIV-lea; n-avea dar decît să priimească o reclamaţie în contra lui Păturică şi l-ar fi aruncat în ocna părăsită pe toată viaţa.

De aceea, faimosul nostru ciocoi, cum citi răvaşul Duduchii, zise în sine cu un fel de aprindere:

„Caragea fuge! adevărat să fie, oare? O! de s-ar adeveri aceasta, aş crede că Dumnezeu îl îndeamnă să fugă numai că să scap de ocnă şi să mă fac boier mare. Cu starea fanariotului am sfîrşit; mîne îi voi lua şi amoreaza şi atunci solia mea în casa acestui venetic va fi împlinită cu desăvîrşire.“

---

[1] „Statul sînt eu“ (fr.).

Capitolul XXVI

O SCENĂ DRAMATICĂ

Principele Caragea, văzînd că peţitorii de domnie aţîţaseră asupră-i ura regealurilor, înştiinţat iarăşi din corespondinţele ce ţinea cu Ţarigradul că Alesandru-vodă Şuţu era aproape să ia domnia ţărei, hotărî a fugi în Europa, împreună cu familia şi comorile ce adunase din sudorile de sînge ale nefericiţilor romîni.

Temerea însă ce avea de a nu descoperi sultanul fuga sa şi a trămite oştiri să-l prinză îl făcea să ascunză acest secret de toată lumea ; şi, ca să amăgească şi mai bine pe inemicii săi din ţară, aduna Divanul în toate zilele şi dezbătea proiecte de reforme, întocmai ca un domn suit pe tron de cîteva zile.

Cu toate acestea, conferinţele secrete ce ţinea cu consulul rusesc şi austriacesc, neobicinuita activitate ce se urma în serviciul său particolar, iar mai cu seamă desele intrări şi ieşiri din palat ale celor mai însemnaţi capitalişti ai oraşului deşteptă bănuielile poporului care, deşi vedea în toate acestea apropierea unui eveniment, dar neputînd să-l ghicească, se mulţumea a-l comenta fiecare după capacitatea şi interesele sale.

Astfel se afla starea lucrurilor cu cîteva zile înaintea fugii lui Caragea.

La 29 septembre 1818, Caragea pofti la curte pe toţi boierii şi le vorbi cu multă graţie, iar după să-

vîrşirea ceremoniei sărutării de mînă[1] se puse în butca sa de călătorie şi plecă, fără să spuie cuiva unde se duce şi cînd o să se întoarcă.

Patru ore în urma acestui eveniment, pe toate zidurile Bucureştilor era lipit pitacul acesta:

„Cu mila lui Dumnezeu, io Ioan George Caragea voievod i gospodar zemli vlahscoe[2],

Dumneavoastră, veliţilor boieri ai Divanului domniei-mele,

Cum veţi priimi acest pitac al domniei-mele, să vă adunaţi la Mitropolie şi să faceţi cunoscut tuturor boierilor hale şi mazîli[3] că eu am lăsat scaunul domniei pentru scoposuri ce numai mie mi se cade a le şti; iar după aceea să alcătuiţi căimăcămie şi să căutaţi trebile ţărei cu osîrdie şi dreptate; şi pentru o mai bună pază a liniştei locuitorilor, să faceţi mehtup[4] către muhafizii[5] serhaturilor după margi-

---

[1] Acest vechi, dar umilitor obicei, s-a desfiinţat de principele Alecsandru Ghica prin ofisul de mai jos:

„Noi, Alecsandru Dimitrie Ghica-voievod, cu mila lui Dumnezeu domn a toate Ţărei Romîneşti,

Vechiul obicei a fost consfinţit sărutarea de mînă ca un deosebit semn de cinste şi de supunere către domnul ţării.

Socotind domnia-mea drept destoinică dovadă de acel cuvenit respect îndeplinirea datoriilor din partea fieştecăruia, supunerea la pravili şi la poruncile stăpînirii şi adevărata dragoste către persoana noastră, care nu suntem la îndoială că se vor păzi cu scumpătate către toţi.

Noi desfiinţăm pe viitorime acel obicei al sărutării de mînă.

Sfatul Administrativ este poftit a da această a noastră domnească punere la cale în cunoştinţa obştii.

(Subscris) Alesandru Ghica vv.
Anul 1834, iulie 21, nr. 5, oraşul Giurgiu" (n.a.).

[2] Şi domn Ţării Valahiei.

[3] Hale şi mazîli se înţelege boieri în funcţii şi fără funcţii (n.a.).

[4] Raport, arătare sau petiţie (n.a.).

[5] Guvernatori militari ai fortăreţelor după malul Dunării (n.a.).

nea Dunării ca să vă dea ajutorul trebuincios. Tolico, pisah, gospod s vami ! [1]
Leat 1818, luna septembre, 29

L. P.
George Caragea"

Această înştiinţare, ce da pe faţă un secret politic care turmentase cîtva timp pe toţi locuitorii Bucureştilor, fu citită cu mare lăcomie ; dar impresiunea ce produse ea fu deosebită : boierii care nu luaseră slujbe în timpul acestui domn se bucurau, crezînd că succesorul lui se va purta mai bine cu dînșii ; favoriţii îşi smulgeau perii din cap de disperare, căci prin căderea protectorului lor pierdeau pentru totdauna acele huzmeturi grase ce le înlesnea o viaţă de satrapi. Numai neguţătorii şi clasele muncitoare priimiră noutatea fugii lui Caragea cu indiferenţă ; şi aveau dreptate, căci ei, ca victime seculare ale lăcomiei domnilor fanarioţi, se interesau foarte puţin a şti dacă asupritorul lor se numeşte Caragea sau Suţul.

Din toţi locuitorii oraşului Bucureşti numai două individe împingeau simţimîntul întristării şi al bucuriei pînă la estremitate. Aceştia erau postelnicul Andronache Tuzluc şi Dinu Păturică. Cel dăntîi, după o viaţă de sultan ce trăise atît timp, se deştepta acum într-o mizerie complectă. Sărmanul om !... în viaţa lui semănată cu atîtea plăceri, nu cutezase niciodată a se gîndi că fericirea o să-l părăsească vreodată.

Amici adevăraţi nu avea, căci în timpul trecutei sale fericiri întinsese mîna şi îşi deschisese punga numai desfrînaţilor şi linguşitorilor, iar pe oamenii cei oneşti îi tratase cu asprime şi dispreţ ; încotro dar întorcea privirile, nu vedea decît visele sale cele

---

[1] Deci, am scris, Dumnezeu cu voi !

de aur, ce îndulcise atît de mult trecutul vieţii sale, prefăcute acum într-o aspră mizerie, care-l strîngea cu tărie în braţele ei cele topite de suferinţe.

O singură speranţă îi mai rămăsese, dar şi aceea nu era decît o nălucire amăgitoare. El îşi aduse aminte de Duduca şi de Păturică şi zise în sine cu un zîmbet plin de melancolie: „Dumnezeu m-a pedepsit în adevăr pentru păcatele mele, dar nu m-a părăsit cu totul. Pe Păturică l-am crescut în casa mea, l-am învăţat carte şi l-am procopsit. Pe Duduca am acoperit-o de dăruiri şi alte faceri de bine; ei dar se vor sili a mă face să uit pierderea trecutei mele fericiri."

În momentul însă, cînd bietul fanariot cerca să se console de marea sa pierdere prin aceste amăgitoare iluziuni, uşa camerei se deschise şi intră un aprod al hătmăniei, carele îi dede pitacul următor:

„MAREA HATMANIE

Dumnealui postelnicului Andronache

Starostea de neguţători, prin anafora de la 27 ale curgătoarei luni sept., face cunoscut acestei hătmănii că suma ce a prins din vînzarea moşiilor dumitale, şi anume Plînsurile şi Chinuielele, nu ajunge ca să se plătească întreaga sumă ce eşti dator lui Costea bogasierul şi altor ipochimeni, cerere făcînd ca să se vînză şi casa în care te afli locuind, ca prin tirtipul acesta să se despăgubească toţi datornicii. Ci dar hătmănia te pofteşte ca să vii a sta faţă la cochii vechi, unde este a se face vînzarea, spre a nu-ţi rămînea cuvînt de tagă.

1818 sept., 30

Vel-hatman,
procit[1] *vel-pitar"*

[1] De asemenea.

Deşi prin acest pitac se dedea cea mai din urmă lovitură stării fanariotului, el însă îl citi cu sînge rece, apoi bătu în palme ca să vie sluga să-l îmbrace, dar nimeni nu se arătă; bătu de al doilea cu mai multă violinţă şi abia după trecere de cîtva timp se înfăţişă înainte-i un rîndaş de la bucătărie. La vederea acestui individ murdar, fanariotul se împlu de mînie, apoi zise slugii cu un accent brusc:

— Cine te-a trămis aici, mojicule, şi ce voieşti?

— Apoi de, cocoane, auzii bătînd din palme şi de, venii eu, că...

— Dar unde este arnăutul, jupîneasa, logofătul Dinu, ai? Unde sunt ei? De ce ai venit tu de la bucătărie să-mi îneci pieptul cu mirosul tău de ceapă?

— Aşa e, cocoane, ai dreptate, dar de, ştii, ca omul, n-am venit eu de florile mărului, o fi ceva la mijloc.

— Spune-mi curînd, ce este?

— Apoi de, cocoane, ce să fie?... iacă a fugit toate slugile din curte şi am rămas numai eu singur-singurel...

— Cum se poate una ca aceasta?

— Ştiu şi eu, cocoane?...

— Dar bine, cum au fugit ei fără să-şi priimească simbriile?

— E, e! cocoane, dumneata să trăieşti, şi le-au priimit, ba încă mai cu asupra.

Fanariotul, auzind acęste cuvinte, tresări ca un leu rănit fără veste; el îşi aduse aminte de cele ce-i spusese Gheorghe, vătaful său de curte, despre Păturică şi de vorbele celor doi condicari din teatru şi oftă cu amar, dar era foarte tîrziu; voind însă ca să afle pînă unde ajunsese laşitatea lui Păturică, se adresă iarăşi către slugă:

— Eu nu pricep nimic din cîte îmi spui; eşti beat?

— O fi ş-asta, cocoane, dar eu spui adevărul.

— Dar bine, cine le-a plătit simbria?

— Logofătu Dinu.

— Dar el n-are nici bani, nici poruncă din partea-mi să plătească.

— Să vezi, cocoane, cum merge şiretenia; logofătu Dinu s-a sculat pe la cîntatul cocoşilor şi ne-a spus că dumneata ai mofluzit; apoi ne-au întrebat ce simbrie avem să priimim şi ne-a plătit la toţi, unora în bani gata, iar altora le-au dat lucruri de ale casei.

— Urmează pînă la sfîrşit, zise fanariotul tremurînd de mînie şi disperare.

— După ce a plătit la toţi, au scos armăsarii şi telegarii din grajd şi, puindu-i la butca dumitale, ce era încărcată cu calabalîcurile sale, s-a pus într-însa şi a ieşit pe poartă; iar eu am rămas să-mi strîng mult-puţin ce am şi o să mă duc şi eu p-aci-ncolo.

— Destul, destul, ieşi afară!

Sluga ieşi, iar postelnicul se îmbrăcă singur numaidecît şi se duse la curtea domnească să întîlnească pe spătarul, ca să se plîngă în contra hoţiilor lui Păturică, dar şi acolo-l aştepta o altă dezamăgire.

Obicinuit din timpul său de mărire ca toţi să-l salute şi să-l linguşească, credea, în vanitatea sa, că va fi tratat tot cu asemeni onori şi după căderea lui Caragea, dar se amăgea. Guarzii de la poarta domnească, care altă dată îi făcea temenea pînă la pămînt, acum nici că voiră a-l privi. Ajungînd în anticamera căimăcămiei, întîlni mai multe grupe de boieri şi amploiaţi, dar ei, în loc să-l salute ca în trecut şi să-i facă acele linguşiri umilitoare, puseră capetele în jos şi se prefăcură că nu-l văd. În fine, intră în odaia spătarului, făcu o mulţime de temenele de tot felul şi pline de cea mai mare înjosire; dar spătarul, voind să-şi răzbune asupră-i pentru

insolenţele ce săvîrşea cînd se afla la putere, se prefăcu că nu-l vede şi începu a vorbi cu o altă persoană venită de mai nainte.

Acest rece dispreţ al spătarului încurcă în adevăr pe fanariot, dar nu-l descuragie; el făcu puţin zgomot, ca să atragă atenţiunea marelui funcţionar, carele, voind să se desfacă de dînsul mai curînd, îi zise cu nepăsare:

— Ce te aduce la mine, arhon postelnice?

— O mare nenorocire, *efendi-mu.*

— Nenorocire!... Şi chiar la dumneata, care eşti cel mai mare prieten al norocului!... Asta nu e de crezut.

Fanariotul simţi toată greutatea acestor sarcasme, dar continuă povestirea nenorocirilor sale.

— Da, arhon spătare — adăogă el — o mare nenorocire, o tîlhărie nemaiauzită.

— Şi au cutezat tîlharii să calce casa unui... om ca dumneata? Curios lucru!

La aceste cuvinte fanariotul îngălbeni, căci înţelese tot veninul satiric ce conţinea într-însele, dar tăcu. Spătarul, însă, văzînd cît de mult lovise amorul propriu al bietului fanariot, şi voind a-i face poziţiunea mai suferită, îi zise:

— Ia spune-mi, boierule, cunoşti pe hoţi?

— Da, arhon spătare; este vătaful meu de curte, pe care l-am scos din trenţe şi l-am procopsit.

— Şi cum se numeşte el?

— Dinu Păturică.

— Cunosc un om cu numele acesta, dar el este sameş la hătmănie.

— Acela este, nu te înşeli.

— Ei bine, ce voieşti să fac cu dînsul?

— Să-l bagi în puşcărie; să-i tai urechile nelegiuitului; să-l pui în ţeapă! zise fanariotul cu o agitaţiune ce-l făcuse să-şi piarză minţile.

— Asta este foarte lesne de făcut pentru un om ca dumneata, dar nu şi pentru mine.

— Dar de ce, arhonda?

— Pentru că Dinu Păturică este boier cu caftan şi se află în huzmetul ţărei.

— Va să zică să rămîi păgubaş?

— Ba nu, boierule, dar trebuie să luăm lucrurile cu uzul subţire şi, cînd voi dovedi că este adevărat ceea ce-mi spui, atunci îl voi pedepsi după vină. Atît deocamdată, şi lasă-mă, căci am treabă.

Fanariotul ieşi din odaie disperat de cruda ironie cu care fusese tratat de spătarul şi se duse să prînzească la unul din amicii săi; iar după ce se înnoptă, luă drumul ce ducea la chira Duduca, cu scop de a se consola prin graţioasele ei mîngăieri de însemnatele pierderi ce suferise în aşa scurt timp. Ajungînd la poartă, bătu de trei ori, dar nimeni nu veni să-i deschiză. Supărat de această contrarietate, împinse cu tărie în poartă; ea însă se deschise foarte lesne. Intră înlăuntru turburat de o mulţime de cugetări triste; privi ferestrele casei, dar în locul luminei ce altă dată îi încînta vederile, de astă dată nu văzu decît un întuneric foarte gros. „Trebuie să fie şi aici o taină", zise el în sine, îndreptîndu-se către locuinţa Duduchii; dar în loc să fie priimit de dînsa după obicei, îi ieşi înainte o ţigancă bătrînă, ţinînd un sfeşnic în mînă.

— Unde este cocoana Duduca, bre? întrebă fanariotul cu mînie şi impacienţă.

— S-a mutat d-aicea, coconaşule.

— Cînd şi unde s-a mutat? Spune, cioară, degrab, că te omor!

— Spui, coconaşule, mînca-te-aş.

— Spune curînd!

— Astăzi a venit boieru Dinu şi a vorbit ca vreun ceas cu dumneaei, apoi s-a dus, şi după cîtva timp

ne-am pomenit cu vătaful de arabagii că vine cu şase care şi, încărcînd tot din casă, a luat drumul spre Sfîntul Nicolae din Ţigănie.

— Adevărat este ceea ce-mi spui?

— Foarte adevărat, coconaşule.

— Dar Duduca ce s-a făcut după plecarea carelor?

— A mai şezut pînă a venit coconu Dinu cu butca dumitale şi a plecat cu dumnealui.

— Ei bine, n-ai putut şi tu s-o întrebi unde se duce?

— Am întrebat-o, cocoane!

— Şi ce ţi-a răspuns?

— Mi-a spus că se duce să se cunune cu coconul Dinu.

— Cînd?

— Astăzi!

— Unde?

— Nu ştiu!

— Spune, cioară, nu tăgădui, că-ţi răsucesc gîtul!

— Nu mă lua iute, coconaşule, că mă zăpăcesc.

— Spune-mi curînd.

— La biserica Lucaci.

— La ce ceas?

— La douăsprezece din noapte, dar să nu-i spui, cocoane, că-mi pune coarnele.

Fanariotul privi orologiul şi, văzînd că se apropia ora cununiei, ieşi pe poartă şi alergă cît putu ca să întîmpine răul.

Cînd ajunse la biserica Lucaci, ceremonia cununiilor era pe la temeiul ei, sau pe la „Isaia dănţuieşte", după cum zice proverbul. El intră în biserică numai în anteriu şi în fermenea, căci giubeaua şi-o scosese din cauza marei călduri. Faţa sa, de fel brună, devenise întocmai ca a unui faur de fier din cauza prafului ce se pusese pe dînsa în grozava alergare; ochii săi, altă dată negri şi încadraţi cu

un alb perfect, acum erau roşii ca sîngele şi esprimau ferocia tigrului iritat pînă la cel mai înalt grad.

Cum intră în biserică, se răpezi cu furie asupra lui Păturică şi a Duduchii, cari, văzîndu-l atît de mult iritat şi gata a-i sugruma cu mînele sale cele robuste, intrară în altar şi se puseră sub apărarea inviolabilă a religiunei.

— A! a! tîlharilor, zise el. V-aţi ascuns în altar, ca să scăpaţi de furia mea; dar ştiţi voi, netrebnicilor, că sunt în stare să vă hrăpesc chiar din braţele lui Hristos, sau din ghearele Satanii, ca să-mi sting focul răzbunării în sîngele vostru cel mîrşav?! Şi, deodată cu vorba, se răpezi spre altar ca să sfîşie victimele sale.

— Opreşte-te, boierule! strigară cu uimire preoţii, oprindu-i intrarea în altar.

— Daţi-mi pe nelegiuiţii care mi-au mîncat starea şi şi-au bătut joc de cinstea mea; daţi-mi-i, vă zic, căci în starea de apelpisie în care mă aflu, dau foc bisericii de se duce pomina. Şi voi veţi da seamă înaintea lui Dumnezeu.

— Dar bine, boierule, ce rău ţi-a făcut aceşti oameni? Spune să ştim şi noi!

— Ce rău mi-au făcut, ziceţi voi? Ei bine, ascultaţi şi veţi afla: el se numeşte Dinu Păturică şi e fecior de opincar. Eu l-am luat de mic copil în casa mea; l-am crescut şi l-am procopsit, iar el, drept mulţumire şi răsplătire, mi-a mîncat starea şi m-a lăsat în sapă de lemn. Pe dînsa am luat-o asemenea în casa mea, am acoperit-o cu diamanticale, şaluri şi mătăsării ca pe o domniţă; dar ea, nemernica, s-a unit cu acel tîlhar şi, tocmai acum cînd îmi pusesem toată nădejdea într-înşii, ei mi-au luat tot din casă şi m-au părăsit. Acum dar, cînd cunoaşteţi nele-

giuirea lor, daţi-mi-i, sau intru cu sila, trecînd peste trupurile voastre.

O luptă grozavă se aţîţă între disperatul fanariot şi între preoţi. Această luptă dură numai cîteva minute, căci fanariotul, slăbit moraliceşte şi fiziceşte din cauza moliciunii şi a băuturilor ce-i dedea să bea vicleana Duduca, nu putu să reziste mult timp unei teribile crize morale ; el dar rădică ochii către cer şi zise :

— Dumnezeule ! m-ai pedepsit de ajuns pentru păcatele mele ; nu mă lăsa nerăzbunat !

Apoi căzu jos, fără simţire, de unde nu se rădică decît ca să ducă înainte o viaţă mizerabilă. El era lovit de dambla şi-şi pierduse minţile.

Puţin în urma acestei scene, Păturică şi Duduca traversau uliţa Băltăreţului ca să se ducă acasă la dînşii, unde-i aştepta cina şi celelalte veselii nupţiale.

Capitolul XXVII

BLĂSTEMUL PĂRINTESC

Scena întîmplată în biserica Lucaci produse un mare zgomot în societate. Cîtva timp nu se vorbi decît de înnebunirea postelnicului Andronache și mai cu seamă de mărturisirea lui, prin care declara pe Păturică de autor al tuturor nenorocirilor sale. Este însă un proverb romînesc vechi care zice: Timpul face și desface. Societățile umane, acest amalgam compus din ființe bune și rele, înțelepte și nebune, pline de curiozitate și impasibile, bizare și nătînge, de multe ori se alarmează de fuga unui principe, de căderea unui popol în sclavie sau de falimentul unui bancher.

În asemenea cazuri, mulțimea se adună în grupe pe ulițe și în locurile publice, raționează asupra evenimentului, vorbește cu zgomot, declamă și se înfuriază. Jurnaliștii fac articoli fulgerători și plini de semnul mirării și al întrebării, prin care se silesc a da faptului o importanță de o mie de ori mai mare decît este el în realitate; dar pe dată ce trece timpul cerut pentru satisfacerea curiozității publice, o tăcere mormîntală se răspîndește asupra faptului; principele căzut rămîne cu oasele zdrobite de cădere, popolul sclav geme cu lanțul de brațe, iar creditorii falitului fraudulos se mulțumesc cu zece la sută din capete, fără ca societatea să se turbure cît de puțin. Iată ce este societatea în vanitatea ei; de

aceea Păturică, ca om înțelept ce era, lăsă lumea să vorbească ce-i va plăcea și cît îi va plăcea, iar el își regulă casa și interesele sale cît putu mai bine.

Starea lui se compunea din trei moșii, două vii și o casă pe una din cele mai frumoase ulițe ale Bucureștilor. Dacă el s-ar fi gîndit mai bine la nestatornicia și ticăloșia lucrurilor omenești, negreșit că s-ar fi oprit aci și ar fi petrecut o viață dulce și liniștită; dar el era ambițios și ambițiunea nu are margini. De ce folos ar fi fost avuția pentru dînsul, daca i-ar fi lipsit acea pozițiune socială care ar fi putut să-i deschiză ușile boierilor celor mari și să-l facă egal cu dînșii? Iată ideile ce preocupau pe Păturică în primele zile ale emancipării sale din clasa vătafilor de curte.

În timpul acela sosi și cartea vizirului Derviș Mehemet, prin care făcea cunoscut boierilor și poporului romîn că Alesandru Șuțu s-a numit domn al Țărei Romînești.

Păturică, voind să profite de acest eveniment, mai întîi se informă despre starea lucrurilor și, după ce află numele tuturor persoanelor ce încongiurau pe noul domnitor, începu a se duce des pe la curte și, prin lingușiri pline de baseță, dobîndi cu încetul favoarea tuturor. Casa lui devenise un loc public unde se adunau toți paraziții Bucureștilor, căci, din nenorocire, această lepră a societății esista și pe atunci, cu deosebire că paraziții din zilele noastre sunt favorizați și puși în slujbe.

Fanarioții veniți din Țarigrad cu Alecu-vodă Șuțu găseau în această casă un tezaur de toate cele mai încîntătoare plăceri. Vutcile și cafelele cele mai bune, ciubucele și narghelelile cele împlute cu parfumatul tutun al Siriei, jocurile de noroc cele mai despuietoare și femeile cele cu ochii mai ferme-

cători decît ai vasiliscului, toate aceste puternice baterii de corupţiune erau adunate în casa lui Păturică. În fine, oricine intra în acest palat fermecătoresc ieşea încîntat de plăcerile ce gusta într-însul, iar mai cu seamă de buna priimire şi de îngrijirea cu care erau trataţi de gentila şi multiscusita fanariotă.

Păturică ştia tot ce se petrecea în casa sa, dar în loc să se deştepte într-însul simţimîntul de onoare, din contra, el se bucura cînd vedea pe fanarioţi oftînd şi făcînd ochi dulci femeii sale.

Aceste infamii îl făcură să fie foarte bine priimit la curte, iar mai în urmă îi procurară rangul de mare stolnic şi funcţiunea isprăvniciei de străini, care-l puse în relaţiune cu consulul rusesc şi austriacesc, două mine noi de esploatat.

Intr-o zi el dedea masă mare protectorilor şi noilor săi prietini. Toate dispoziţiunile se luaseră ca să mulţumească cu desăvîrşire pe oaspeţi. Cornul abondinţei coprindea mai puţine bunătăţi în comparaţiune cu cele ce se vedeau pe masa parvenitului. Aş dori să descriu numărul oaspeţilor, împreună cu calităţile morale şi fizice ale fiecăruia în parte, dar asta se atinge de epopee şi mi-e frică să nu mă trîntească Pegas. Mă mărginesc dar numai în povestirea unui incident care turbură acest ospăţ măreţ şi umili foarte mult mîndria lui Păturică.

Pe cînd mulţimea fanarioţilor mînca şi bea în onoarea lui Păturică, un zgomot de trăsură se auzi în uliţă. Acest zgomot venea de la o cărucioară de ţară, fără coveltir (neacoperită). Ea era trasă de doi cai slabi ca nişte iezme şi conduşi de un băiat îmbrăcat ţărăneşte. Înlăuntru era aşternut fîn, peste care era pusă o scoarţă (covor) roşie cu vărgi, pe care şedea un boierinaş de provincie, îmbrăcat cu anteriu de dimie verde, cu caravani (nădragi) de

pînză albă de casă, cu tîrlici şi iminei roşii în picioare, cu libadea de aba albă împodobită cu găitan negru şi cu un cauc ascuţit îndesat pe cap.

Dacă cineva ar fi calculat vîrsta acestui boier de ţară după perii săi cei albi ca zăpada, negreşit că i-ar fi dat de la şaptezeci pînă la şaptezeci şi cinci de ani, şi nu ar fi greşit; judecat însă după falnica ţinere a corpului şi după frăgezimea feţei sale şi ochii cei plini de inteligință şi mîndrie, l-ar fi luat drept om matur, dar nu bătrîn.

Cum ajunse căruţa în dreptul caselor lui Păturică, boierinaşul zise vizitiului:

— Opreşte, Stane!

Căruţa încetă de a se mai mişca, iar boierul se dede jos, intră în curte şi de aci în sala de jos a caselor.

Privirea lui se opri mai întîi asupra mulţimei de arnăuţi şi de feciori ce intrau şi ieşeau, ţinînd în mîni farfurii pline de cele mai gustoase bucate; după aceea observă celelalte amănunte ale casei şi rămase uimit de luxul şi bogăţia ce coprindea într-însele. „Oare nu mă voi fi amăgit?! cugeta el în sine. Asta este casă de boier de protipendadă, e saltanat domnesc."

Şi ca să se încredinţeze dacă nu era un vis ceea ce vedea, opri pe un arnăut şi-i zise:

— Ia spune-mi, dragul meu, ce boier şade în casa aceasta?

Arnăutul, luînd pe bietul bătrîn drept cerşetor, îi zise cu ironie:

— Să vii sîmbătă, moşicule, că astăzi nu face boieru milostenii.

— Ia lasă milosteniile la o parte şi răspunde-mi la ce te-am întrebat, zise boierinaşul cu un glas aspru, ce indica supărarea ce-i pricinuise umilitoarele espresiuni ale arnăutului.

— De ce nu, dacă voieşti. Aici locuieşte marele stolnic Dinu Păturică, hale ispravnic de străini.

— Dar saraiurile acestea şi cele ce se coprind într-însele sunt toate ale lui?

— Da, ale dumnealui.

— Apoi dacă este aşa, spune-i c-am venit să-l văz, că sunt mulţi ani de cînd nu l-am văzut.

— Şi cine să-i zic că eşti?

— Spune-i că sunt tatăl dumisale şi mă numesc treti logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud Saac; ţine minte, băiete, ot Bucov sud Saac.

Arnăutul privi pe bătrîn cu mai multă băgare de seamă, dar sărăcia ce se vedea întipărită pe veştmintele cu care era îmbrăcat îl opri de a anunţa mîndrului său stăpîn un tată atît de umilit şi trenţăros. Bătrînul simţi aceasta şi, înfuriindu-se de nebăgarea în seamă cu care îl privea arnăutul, zise:

— Ascultă, mojicule, du-te numaidecît de spune stăpînului tău că am venit să-l văz sau arată-mi odaia în care se află, să intru eu d-a dreptul. Oşti d-aci! (Fugi d-aci!)

Aceste cuvinte ale bătrînului, fiind pronunţate cu voce tare, pătrunseră pînă la auzul lui Păturică, carele, înţelegînd după accent că persoana ce întreba de dînsul era tatăl său, ieşi în sală şi ordonă arnăutului să-l gonească.

— Dar bine, cocoane Dinule, cum pot cuteza eu să dau afară pe un om care se numeşte părinte al dumitale? răspunse arnăutul confusiat.

— Da, fiule, sunt bătrînul tău tată. Nu mă cunoşti?

— Auzi acolo obrăznicie! un cerşetor de uliţă să se numească tată al meu! Daţi-l afară pe brînci, auzit-aţi voi? Eu nu am tată.

Apoi se retrase în cameră, ca să nu turbure petrecerea amicilor săi.

Bătrînul, auzind pe fiul său pronunțînd aceste omorîtoare cuvinte, își pierdu mințile; fața lui deveni teribilă și amenințătoare ca a unei fiare sălbatice, care voiește a sfîșia pe cel ce a rănit-o.

În paroxismul dar al furiei sale, se repezi în camera ospățului și, puindu-se față-n față cu ingratul său fiu, zise:

— Ce, nu mă mai cunoști, fiule? Acest trup uscat de bătrînețe și de sărăcie nu este el care ți-a dat viața? Aceste mîni zbîrcite de muncă nu sunt oare ele care te-a mîngîiat în copilăria ta și ți-a pus în mînă condeiul cu care te-ai procopsit și ai cîștigat aceste bogății? Nu te gîndești, nenorocitule, că săvîrșești un păcat osîndit de legile firei și de obiceiurile politicești? Iuda a vîndut pe învățătorul său, dar nu s-a lepădat de tatăl său! Rîul cel măreț și încongiurat de verdeață tăgăduiește el oare umilitul izvor din care își are începutul? Încă o dată, te rog, fiule, vino în brațele mele să te sărut și să-ți dau binecuvîntarea mea cea mai după urmă, căci sunt bătrîn și poate să mor fără să te mai văz!

Păturică, care nu vedea în acele momente decît umilirea sa în fața celor mai de frunte boieri ai domniei, porunci de al doilea și cu mai multă asprime ca să-l scoață afară din casă.

Bătrînul, văzînd atîta împietrire de inimă, zise cu un aer profetic:

— Dumnezeu, care cunoaște și vede toate, să nu-ți ajute, fiu blestemat ce ești! El, care te-a înălțat atît de mult, te va pogorî mult mai jos decît unde te aflai. Aceste bogății, cîștigate prin nelegiuiri, ți le va risipi cum risipește vîntul praful după arie. Cum mă gonești tu pe mine, să te gonească îngerul domnului în toată viața; să nu aibi prieteni în nenorocire, să îmbli din casă în casă cerșind pîne, ca să-ți astîmperi foamea și o treanță, ca să-ți acoperi goli-

ciunea; să linguşeşti toate tarafurile şi toţi să-şi bată joc de tine. În chinurile boalei tale să nu aibi pe nimeni care să te mîngîie şi în vedeniile tale să-ţi stea înainte toate fărădelegile tale. Amin! Fie, fie!...

După ce bătrînul rosti acest teribil blăstem, puse mînile la ochi şi ieşi din casa fiului său cu repeziciune; iar Păturică îşi continuă ospăţul, fără să se turbure cît de puţin de amarele imprecaţiuni ale părintelui său.

El se ocupă acum de noile sale cunoştinţe şi de folosul ce putea să tragă dintr-însele; dar tocmai pe cînd se rădica cu ambiţiunea pînă la cele mai înalte demnităţi ale ţărei, un nour politic veni să întunece puţin soarele speranţelor sale.

Încă de la anul 1814, Nicolae Scufu, grec din oraşul Arta (în Peloponez) şi Riga Palamide formaseră o societate cu scop de a pregăti pe greci pentru liberarea patriei lor. Această societate numită „Ἑταιρία τῶν φιλικῶν“ [1], împreună cu cea numită „Φιλόμουσως ἑταιρία“ [2], ce staţiona în Atena, îşi aveau corespondinţii şi comitetele lor în Odesa, Chişnev, Galaţi şi Bucureşti [3].

Membrii comitetului din Bucureşti, cunoscînd însemnatele servicie ce ar fi putut să aducă Alecu-vodă Şuţu revoluţiunei greceşti, îi propuseră să intre şi el în societate, dar Şuţul refuză. Prin această conduită neaşteptată a principelui secretul societăţii putea să fie descoperit şi s-ar fi pus în pericol viaţa celor mai însemnaţi bărbaţi ai mişcării. Mijlocul dar cel mai propriu spre a evita această neno-

---

[1] *„Ehtairia ton filicon“* — „Societatea amicalilor“ (gr.).

[2] *„Filomusos ehtairia“* — „Societatea iubitoare de muze“ (gr.).

[3] Vezi *Istoria Principatelor dunărene* de Palauzof şi *Istoria revoluţiunei greceşti* de Ioan Filimon (n.a.).

rocire fu înveninarea lui vodă Şuţu la 19 ianuariu 1821, prin doctorul Cristali, medicul său particolar.

Acest eveniment, deşi contrarie oarecum planurile ambiţioase ale lui Păturică, dar el, în loc să dispere, aşteptă cu sînge rece prefacerea ce putea să ia lucrurile ; şi fiindcă nu putea să prevază cele ce erau să se întîmple, linguşea pe toţi, fără escepţie, ca să-şi facă popularitate.

Revoluţia lui Tudor Vladimirescu, ce izbucni a doua zi după moartea lui Şuţu, părea venită într-adins ca să dea ocaziune lui Păturică a arăta lumii duplicitatea şi laşitatea caracterului său. El se gîndi foarte mult asupra acestei mişcări, iar mai cu seamă asupra foloaselor ce ar fi putut trage dintr-însa. Astfel dar, pe cît timp revoluţiunea se compunea din Tudor Vladimirescu, Macedonski şi cîţiva panduri, el ţinea de partitul boierilor şi calomnia împreună cu dînşii pe acei bravi care îşi pericolau viaţa spre a da ţărei drepturile ei cele vechi ; iar după ce revoluţiunea triumfă şi sili pe boieri a o recunoaşte şi a-i jura credinţă, atunci Păturică deveni cel mai fierbinte apărător al ei şi o esploată cît putu mai bine ; dar intrarea lui Ipsilant în ţară şi proclamaţiunea lui cea măreaţă făcu pe ciocoi să-şi schimbe politica.

„Ipsilant în ţară ! zise ciocoiul în sine. Un fecior de domn cu o mulţime de viteji după dînsul şi ajutat de muscali ! Asta este o minunată întîmplare şi caută să mă folosesc de dînsa. O să mă scriu între mavrofori !... Dar bine, ce va zice Tudor cînd va afla ? Ce vor zice atîţi prieteni ai mei ce se află intraţi în oştirea lui ? E ! şi ce-mi pasă mie de dînşii ? Ei sunt nişte calici care s-au sculat cu răzmiriţă împotriva împărăţiei ; ca mîne vin turcii şi-i risipeşte ca pe puii de potirniche, în vreme ce Ipsilant, deşi este şi el apostat, dar este sprijinit de preaputernica

împărăţie a Rusiei. O izbîndă să facă numai, şi pare că-l văz domn în ţară şi răsplătind cu galantomie pe toţi care l-au ajutat. Mă voi duce dar la dînsul şi voi părăsi pe aceşti calici ce cîntă toată ziua : «Ah ! sabia lui Traian, într-o mînă de romîn» şi le chiorăie maţele de foame !"

După ce ciocoiul se împăcă cu conştiinţa sa în privinţa laşităţii ce voia să comiţă şi, după ce îşi făcu toate dresurile cu unul dintre consuli, porunci să înhame armăsarii la butcă şi se duse la Colintina, ca să se prezinte înaintea lui Ipsilant.

Trecuseră două ore de cînd el aştepta rîndul de a intra la prinţul, dar acest timp nu-l pierdu în darn, căci legă relaţiuni de prieteşug cu căpitan Iordache, Constantin Duca şi Vasile Caravia.

În momentul însă cînd el oferea acelor tîlhari de drumuri ziafeturile cele mai delicioase ca să dobîndească favoarea lor şi printr-însa pe a lui Ipsilant, uşa camerei de audienţă se deschise şi ieşi secretariul principelui, carele făcu semn lui Păturică să intre înlăuntru.

Ciocoiul îşi scoase cizmele cele de saftian roşu şi rămîind numai cu meşii, îşi puse o păreche de papuci galbeni de Ţarigrad, îşi strînse giubeaua la piept şi intră în camera lui Ipsilant, unde, după ce făcu cîteva complimente pline de linguşire, voi să sărute haina principelui ; dar fiindcă principele refuză cu delicateţă acest act înjositor, ciocoiul sărută ciucurii patului pe care şedea fanariotul.

Săvîrşindu-se această ceremonie, Păturică se trase puţin d-a-ndaratele şi, luînd o poziţiune umilitoare, zise :

— Să trăieşti, măria-ta, întru mulţi şi fericiţi ani ! Eu sunt stolnicul Dinu Păturică, hale ispravnic de străini, şi am venit să mă închin măriei-tale ca o

slugă plecată ce sunt și să priimesc strălucitele porunci ce te vei milostivi a-mi da...

Fanariotul, fiind informat foarte bine despre Păturică, se uită drept în ochii lui și, după ce-și termină observațiunile sale fizionomice, zise cu un zîmbet rece și ironic:

— Am auzit, arhon stolnice, că ești om deștept și cu pricepere în treburile țărei.

— Laude, măria-ta; fac și eu ce pot ca un om mic ce sunt.

— Am mai auzit că... dar asta nu e treaba mea... Se zice iarăși prin lume că, fiind sameș la hătmănie, s-ar fi pierdut o piatră verde de mare preț... Dar nici asta nu mă privește.

— Nu crede, măria-ta! Astea sunt defăimări ce vin din pizmă, căci am prea mulți vrăjmași.

— Ai dreptate, arhon stolnice, tot ce e mare e pizmuit. Dar să lăsăm la o parte toate acestea și să vorbim ceva despre interesele noastre. Te rog citește acest răvaș — și deodată îi dede o bucată de hîrtie strînsă în formă de răvaș.

Păturică privi răvașul și recunoscu forma de scriere a unuia dintre consulii puterilor străine.

— Citește-l, arhon stolnice, nu te sfii! zise Ipsilant, văzînd pe ciocoi încurcat.

Păturică deschise de al doilea răvașul și citi frazele acestea:

„Ilustre principe,

Cunoscînd greutatea misiunei ce aveți a împlini, cred că vă aduc un mare serviciu recomandîndu-vă pe stolnicul Dinu Păturică, carele, prin iscusința și cunoștințele ce are despre trebile țărei, vă poate ajuta în multe împrejurări. El trebuie să vie astăzi sau mîne pe la înălțimea-voastră, căci l-am vestit prin osebit bilet din parte-mi. Informațiunile ce

ți-am dat în trecutele zile despre acest boier sunt destul de precise; rămîne la înălțimea-voastră să profitați de marile lui talente.

Sunt al în...
N...“

Acest răvaș răspîndi multă lumină asupra neînțelesei pozițiuni în care pusese Ipsilant pe Păturică prin mușcătoarele lui cuvinte. Ciocoiul înțelese imensele foloase ce putea să tragă servind interesele capului Eteriei grecești. Strînse dar răvașul și-l dede cu mult respect în mîna prințului, carele, după ce îl rupse în mici bucăți, zise:

— Ei bine, arhon stolnice, eu am să-ți împărtășesc o taină care poate să te rădice la mărire și bogăție, dacă mă vei sluji cu credință, dar care negreșit te va pierde, dacă mă vei înșela sau mă vei vinde; ai auzit?

— Spune-mi, măria-ta, ce am de făcut și răspunz cu capul că nu vei fi înșelat, nici vîndut.

— Ascultă, arhon stolnice. Cunoști pe Domnul Tudor?

— Îl cunosc, măria-ta!

— Îl cunoști bine?

— Foarte bine, măria-ta.

— Spune-mi, dar, ce fel de om este?

— Este viteaz și drept, măria-ta!

— Astea sunt darurile ce poate avea; eu voi să aflu cusururile lui.

— Are și cusururi.

— Care sunt acele cusururi, spune-mi?

— Este mîndru și furios la mînie.

— Astea-mi place; dar ia spune-mi, iubește banii?

— Nicidecum, măria-ta!

— Dar muierile?

— Nici pe dînsele.

La aceste cuvinte, prin care Păturică fără voia sa făcea panegiricul omului pe care voia să-l vînză, Ipsilant rămase uimit.

„Viteaz ! — zise fanariotul în sine — drept, neiubitor de bani şi de femei ! Iată calităţi care poate să facă dintr-însul un Caton, un Brutus. Prin vitejie, el îşi va face un nume mare în toată ţara ! Prin dreptate, va dobîndi iubirea norodului ; el dar va fi mare şi puternic, iar eu voi fi mic ! Eu, Alesandru Ipsilant, fiu de principe şi general de brigadă ; eu, care am stat cu capul rădicat înaintea lui Napoleon ; eu, care nu am tremurat în faţa morţii ce venea asupră-mi din milioane de guri vărsătoare de foc — să mă văz silit a pleca capul înaintea lui Tudor ? Asta-i cu neputinţă ! Ce voi face dar ? Voi porni numaidecît la Cotroceni, ca să smulg din pieptul şi inima protivnicului meu acele virtuţi care astăzi chiar îl fac mai iubit şi mai respectat decît mine !... Dar bine, eu am jurat ca să mă lupt împotriva necredincioşilor, iar nu să vărs sîngele creştinilor !..."

După ce trecură aceste gînduri sinistre ce sfîşiau fără milă pe fanariot, o linişte se răspîndi pe faţa lui şi un zîmbet uşure se arătă pe buzele sale.

Păturică, care esaminase cu multă luare-aminte faţa fanariotului, ştia acum, ca şi dînsul, care erau pasiunile ce-i sfîşiau inima ; cu toate acestea el sta în picioare, nemişcat, ţinînd într-o mînă işlicul şi cu cealaltă giubeaua strînsă la piept, fără să lase a se vedea pe faţa sa decît nepăsarea şi nevinovăţia, reproduse cu cea mai mare fineţă.

— Ei bine, arhon stolnice — esclamă fanariotul — îmi spuneai că Domnul Tudor este cam furios.

— Ba furios cumsecade ; el socoteşte pe om ca pe un pui de vrabie.

— Ce spui, arhon stolnice, să fie oare adevărat ceea ce zici?

— Chiar ieri a spînzurat pe unul din cei mai de frunte viteji, numai şi numai pentru că s-a dus cu vreo cîţiva neferi şi a spart o cîrciumă din Dealul Spirii.

— Şi l-a omorît, ai?

— Ca p-un pui de găină, măria-ta.

— Ei bine, ce zice oştirea lui despre aceasta?

— Nemulţumirea se vede zugrăvită pe toate feţele, dar nu cutează nimeni să-i facă băgări de seamă.

— De ce?

— Fiindcă se pomenesc cu gîzii lui ieşiţi ca din pămînt şi totul se isprăveşte într-o clipă.

Ipsilant se puse iarăşi pe gînduri. De astă dată, însă, faţa lui era acoperită de o veselie sinistră; el se sculă după pat şi netezindu-şi cîtva mustăţile zise lui Păturică:

— Ascultă, arhon stolnice; dar bagă de seamă la ceea ce am să-ţi spui, căci d-aci atîrnă fericirea şi nenorocirea ta.

— Ascult, măria-ta.

— Două săbii pot să intre într-o teacă?

— Nu, măria-ta!

— Dar o ţară poate fi stăpînită de doi domni deodată?

— Nici asta nu se poate, măria-ta!

— Ei bine! Ţara Romînească are astăzi doi domni sau cel puţin doi peţitori la domnie: unul este Tudor şi celălalt sunt eu. Mă înţelegi?

— Te înţeleg, măria-ta.

— Unul dar dintre noi trebuie să piară.

— Şi cel care trebuie să piară este Tudor, măria-ta?!

— El însuşi, şi aceasta o cer de la tine. Răvaşul consulului zice curat că eşti cel mai întreprinzător şi mai îndemînatic dintre boieri; fă-mi dar această slujbă, şi te voi face cel mai bogat dintre toţi.

— Gata la poruncă, măria-ta, dar n-ar fi rău să-mi arăţi şi mijloacele prin care să pot săvîrşi această faptă.

— Mijloacele, zici?... Dar tu însuţi mi-ai spus că el este mîndru şi nesocotit la mînie. Strămoşul nostru Adam a pierdut raiul numai pentru nerăbdare; de ce dar Tudor să nu-şi piarză capul, cînd are două din cusururile cele mai de căpetenie?

— Te înţeleg, măria-ta!

— Du-te dar în lagărul lui şi îndeamnă pe unii din ostaşi la nesupunere, iar pe alţii la jafuri şi silnicii; apoi fă ca să le afle Tudor pe toate acestea; şi fii sigur că cu cît spînzurătorile se vor înmulţi în lagărul lui, cu atît noi vom izbuti mai bine. Cunoşti puterea mea, ştii că sunt ocrotit de marea împărăţie; lucrează pentru mine şi norocirea ta e făcută.

— Să trăieşti, măria-ta — esclamă Păturică făcînd o temenea pînă la pămînt — dar aş vrea să ştiu şi eu, plecatul măriii-tale rob, cu ce o să mă aleg din toate acestea? Măria-ta eşti luminat şi cu praxis şi ştii mai bine decît mine prin cîte primejdii am să trec eu, nemernicul, ca să săvîrşesc poruncele măriei-tale.

Ipsilant se gîndi puţin, apoi luă pana în mînă şi scrise pe o coală de hîrtie cuvintele acestea:

„Eu, Alesandru Ipsilant, principe de naştere şi general de brigadă al nebiruitei oştiri ruseşti, mă îndatorez a răsplăti pe boierul romîn stolnicul Dinu Păturică, pentru slujbele săvîrşite de dînsul Eteriei

elineşti, numindu-l deocamdată ispravnic peste două judeţe din cele ce se află acum în stăpînirea mea; iar dacă milostivul Dumnezeu îmi va ajuta să stăpînesc ţara întreagă, îl voi face caimacam al Craiovei.

A. Ipsilant"

— Ţine hîrtia aceasta şi sileşte-te cît vei putea să împlineşti poruncile mele; iar cînd lucrul va fi săvîrşit, vino cu dînsa să-ţi iei răsplătirea.

Păturică sărută mîna fanariotului şi se retrase.

Capitolul XXVIII

UN SUFLET NOBIL

La estremitatea despre miazănoapte a mahalalei Oţetarilor era pe timpii lui Caragea o uliţă înfundată, strimtă şi neîncetat plină de noroi. În acea uliţă se aflau mai multe căsuţe învelite cu trestie, în care locuiau numai sacagii şi căruţaşi. În mijlocul acestor bordeie mizerabile era o casă care, prin arhitectura ei de ordin otoman şi prin mica grădină compusă din arbori roditori şi flori, atrăgea foarte mult băgarea de seamă a trecătorilor.

Curtea acestei case era îngrădită cu uluci de stejar ascuţite la vîrf şi foarte înalte; iar în partea despre faţada uliţei avea parmalîcuri cioplite şi aşezate cu mare gust. În mijlocul îngrădirei era o poartă cu două canaturi, învelită cu streaşină de uluci mărunţele, ca să o apere de stricăciunea ploilor. În vîrful acelui înveliş erau doi căpriori în formă de sceptru, avînd fiecare la estremitatea de sus cîte un cocoş lucrat în lemn foarte gros, iar pe faţada stîlpilor erau sculptaţi doi şerpi ţinînd cîte un măr în gură.

Casa era de zid, cu un singur etaj şi împărţită în două camere şi un pridvor. Învelitoarea ei era de olane, iar la cele două puncturi unde se unesc doliile, avea cîte o băşică de pămînt smănţuită, cu vîrful în formă de pasere.

Uşa principală, ce conducea înlăuntrul casei, era compusă din mai multe bucăţi de lemn lustruite cu

rîndeaua şi legate de căptuşeala principală prin cuie de fier alb cu capetele rotunde şi lustruite.

Lîngă pridvor era o grădiniţă compusă din cîteva viţe legate în formă de boltă, un corcoduş, doi zarzări şi cîţiva piersici, printre cari erau cîteva brazde despărţite între dînsele cu bucăţi mici de cărămizi foarte frumos aşezate. Aceste brazde erau pline de garoafe sălbatice, ochiul-boului, lemnul-domnului şi limba-mieluşelului[1]; iar pe lîngă îngrădirea de trestie a micei grădini şi pe prispa caselor erau aşezate o mulţime de oale cu maghirani, indruşaimi şi alte flori scumpe după atunci. În unul din colţurile curţii era un puţ cu roată, lîngă care se formase un lac de apă, ce servea de scăldătoare cîtorva raţe romîneşti şi leşeşti.

Interiorul caselor era astfel aranjat: una din cele două camere servea drept cămară pentru conservarea proviziunilor; iar cea de a doua, destinată pentru locuinţă, era pardosită (pavată) cu cărămizi spoite cu văpsea roşie şi avea două paturi turceşti acoperite cu saltele, perne şi macaturi de cit. Aproape de ferestre era o masă de brad, acoperită cu o pînză albă cu marginile de borangic galben, pe care erau puse cîteva cărţi una peste alta, hîrtie de scris şi o păreche de călimări de alamă; iar sub această masă se vedea un işlic învelit în hîrtie groasă, o păreche cizme turceşti de saftian roşu şi o strachină cu ouă.

Pe păretele despre răsărit erau două icoane aşezate pe o bucată de stofă. Lîngă dînsele se afla o sticluţă cu agheasmă, un mănuchi (buchet) de busioc uscat şi cîteva spice de grîu; iar în faţa acestor obiecte de devoţiune era spînzurată o candelă ce ardea neîncetat, dînd o lumină slabă şi melancolică.

[1] Nume de flori ce se cultivau pe atunci şi chiar acum prin grădinile meseriaşilor (n.a.).

Tavanul acestei camere era de grinzi şi uluci de stejar, frumos lucrate. Lîngă un alt părete şi cam aproape de tavan era o culme, pe care steteau atîrnate: un anteriu, o giubea blănită, nişte ceacşiri de şal roşu şi cîteva rochii. Osebit de aceste mobile ce indicarăm, mai era în această cameră o ladă de Braşov, cîteva urcioare cu apă de băut şi o sobă oarbă, dasupra căreia era pusă o tavă cu tacîmul dulceţii şi al cafelei; iar în firidele de jos se vedeau cîteva gheme de lînă şi o donicioară cu fuse.

În unul din cele două paturi zăcea un om cam de patruzeci şi cinci de ani, dar care, după zbîrciturile feţei şi perii capului cei cărunţi, semăna să fie de o etate mult mai înaintată. Acest nenorocit avea capul rezimat pe o pernă şi părea adîncit într-un somn foarte greu.

Lîngă pat şedea o femeie bătrînă, care se îndeletnicea făcînd colţişori şi bibiluri de mătase la pieptii şi mînecile unei cămăşi, aţintînd din cînd în cînd ochii asupra suferindului.

Era pe la nouă ore din noapte. Tristul cadru ce puserăm înaintea lectorilor noştri, fiind luminat numai de palida lumină a candelei, devenea mult mai atingător şi mai interesant. În momentul însă cînd bătrîna se silea să alimenteze slaba lumină a candelei, ca să poată lucra mai cu spor, se auzi cîte a loviri în poarta curţii. Bătrîna se duse să deschiză şi după cîteva momente se întoarse împreună cu un june frumos, bine îmbrăcat şi cu ochii plini de o bunătate îngerească.

— Doarme? zise străinul adresîndu-se către bătrînă.

— Abia dete Dumnezeu de adormi, că n-a închis ochii de trei nopţi.

— Din ce pricină?

— Apoi de, mamă, ştiu şi eu?

— Şi ce a făcut în acel timp de nedormire?

— Ce face totdauna: se posomorăşte, strigă, îşi rupe hainele după dînsul, apoi pare că se linişteşte, dar deodată sare tremurînd şi îmi zice: „Ascunde-mă, scapă-mă de aceşti ticăloşi ce voiesc să mă omoare!"

— Şi de cine se teme el? Ce i se năluceşte?

— O mie de bazaconii, mamă; dar aceea ce-l face să se înfurieze şi mai mult este aducerea-aminte despre un vătaf de curte şi o ţiitoare a sa, care i-a mîncat averea şi l-a lăsat pe drumuri.

— Aş dori să ştiu, buna mea bătrînă, daca vine cineva să-l vază sau să-l ajute cu ceva.

— Nimeni, boierule.

— Dar bine, cine-i plăteşte chiria casei, mîncarea, căutarea şi celelalte?

— Toate acestea le-am întîmpinat singură pînă la un timp, dar tocmai cînd sfîrşisem de cheltuială şi mă duceam în tîrg ca să-mi vînz maloteaua, un boier tînăr ca dumneata, fie-i umbrele, mă luă la căutare, apoi apropiindu-se de mine îmi zise: „Nu cumva eşti dumneata baba Iana spitalagioaica?" „Eu sunt, boierule", îi răspunsei. „În ce mahala locuieşti?" „În Oţetari." „În uliţa înfundată, nu este aşa?" „Este întocmai precum zici, boierule." „Vino dar după mine", zise el. Eu îl urmai pînă la o boltă de lipscănie, unde, intrînd împreună cu mine, zise stăpînului bolţii: „Dă acestei femei lei una sută şi să urmezi tot astfel pe fiecare lună pînă la o altă poruncă a mea; apoi, apropiindu-se de mine, îmi zise încet: Să cauţi bine pe bolnavul ce-l ai în casă, căci o să viu cîteodată să-l văz". Fîrşind aceste cuvinte, ieşi răpede din boltă şi se făcu nevăzut.

— Cunoşti pe acel june boier?

— Nu-l cunosc, căci n-am avut timp ca să-l privesc bine în faţă; dar, oricum va fi, Dumnezeu să-i

dea bine și să-l norocească, căci de nu venea el în ajutorul sărmanului bolnav, numai Dumnezeu știe ce s-ar fi întîmplat.

— Dar bine, bolnavul era odată bogat, ce s-a făcut starea lui?

— Am cercetat, mamă, și am aflat că i-a vîndut-o datornicii la cochii vechi și l-a lăsat numai cu hainele după dînsul.

— Dar casa lui, acea casă atît de îmbelșugată?...

— Tot s-a vîndut.

— Și cine au fost acei nelegiuiți care au cutezat să lase pe drumuri pe un om cu mințile rătăcite și străin în astă țară?

— Apoi de, mamă, mai știu și eu?... Lumea vorbește multe.

— Și ce zice lumea?

— Zice că el a avut o țiitoare și că ea s-a unit cu vătaful lui de curte și i-a mîncat toată averea.

— Ticăloșii și nemernicii!... Dar am auzit vorbindu-se și despre un bogasier... lipscan... ceva cam așa.

— Îl cunosc și pe acel ticălos... e bun de pus în țeapă.

— Da de ce?

— Fiindcă m-a lăsat pe drumuri.

— Și cum s-a întîmplat aceasta?

— Ia, strînsesem și eu, în tinerețe, cîteva părăluțe, ca să le am la bătrînețe, știi povestea vorbii: Bani albi de zile negre — și el mi i-a mîncat, mînca-l-ar coțofenele!

— Și cum ți i-a mîncat? Ia spune-mi.

— A făcut mofluzluc mincinos și m-a lăsat pe drumuri, nu l-ar mai lăsa de la inimă.

— Dar bine, n-ai dat jalbă la stăpînire?

— Ba am dat, da-l-ar pîn tîrg cu nasu tăiat.

— Și ce ai ales?

— Mai nimic, mamă! din două miişoare de lei m-am ales numai cu două sute, din care mi-a oprit şi havaietul judecăţii.

— Ia spune-mi, cum îl cheamă pe acel hoţ de ştreang?

— Costea.

— O fi Costea Chiorul bogasierul?

— El este, mamă!

Tînărul căzu într-o adîncă întristare, apoi, după ce aruncă o privire asupra bolnavului, zise în sine: „Unul zace în pat lipsit de minte şi sărac, cellalt mofluz mincinos şi gata a merge la ocnă pe toată viaţa, numai cel d-al treilea şi cel mai rău din toţi se bucură încă de roadele nelegiuirilor sale; puţin însă şi voi auzi şi de numele lui".

Pe cînd străinul se afla absorbit în aceste triste gîndiri, bolnavul începu a ţipa şi a gesticula din mîni, strigînd cu glas răguşit şi tremurător:

— Lăsaţi-mă, nelegiuiţilor! Nu vă e de ajuns că m-aţi sărăcit? Voiţi acum să-mi luaţi şi viaţa?

Apoi deschizînd ochii săi înflăcăraţi de mînie, începu a lovi cu pumnii păreţii casei, crezînd că loveşte acele umbre imaginare; iar dupe aceea începu iarăşi a striga:

— Luaţi de lîngă mine pe această muiere desfrînată, căci privirile ei mă îngheaţă! Nu vedeţi voi că ea voieşte să mă sugrume cu prefăcutele ei îmbrăţişări?

— Linişteşte-te, boierule! zise străinul, sărind după scaun şi alergînd către bolnav, ca să-i dea ajutorul necesar în acele teribile momente.

— Daţi-mi un pahar de apă să-mi răcoresc pieptul, zise nenorocitul bolnav cu vocea mai de tot stinsă şi zdrobită de oboseala agoniei.

Apa cea rece cu care fu adăpat şi stropit bolnavul produse un mare efect. El deschise ochii şi-i

ațintă asupra făcătorului său de bine, apoi, lăsînd să curgă dintr-înșii două șiroaie de lacrămi, zise cu glas liniștit, dar întrerupt de suspine:

— Tu aici!? Tu la capul meu!? Dar acesta este locul lui Dinu, pe care l-am procopsit, iar nu al tău, pe care te-am izgonit fără milă din curtea mea!

Tînărul luă cu transport mîna suferindului și udînd-o cu lacrămi și sărutări zise:

— Am voit, stăpîne, să te scap din mîna acelor tîlhari, dar Dumnezeu nu mi-a ajutat.

— Iar eu, ticălosul, drept mulțumire pentru binele ce voiai să-mi faci, te-am scos cu urgie din curtea mea.

Cît ținu această scenă atingătoare, bătrîna stete în picioare, privind cu băgare de seamă trăsurile feței și glasul străinului, apoi se apropie de patul bolnavului și îi zise cu o privire plină de uimire:

— Stăpîne! Acest june atît de milostiv și cu inima bună este boierul cel necunoscut care de atîta timp ne dă mijloace de viețuire; bănuielile mele nu mă amăgeau, acum îl cunosc cu desăvîrșire; este grămăticul marelui ban C..., este sărdarul Gheorghe, zaraful vistieriei. Să îngenuchem înaintea acestui înger și să-i mulțumim pentru mila ce a arătat către noi.

Necunoscutul, văzîndu-se descoperit și nevoind să stea față la o scenă ce-i atingea modestia, ieși din casă cu răpeziciune și se duse la ale sale.

Buna bătrînă nu se amăgea de loc în aprecierile sale. Persoana cea misterioasă era în adevăr Gheorghe serdarul, acel june plin de virtute, care părăsi casa banului C... și-și sacrifică arzătorul amor ce avea pentru fiica acelui boier, numai ca să nu răsplătească cu rău binefacerile ce priimise de la dînsul.

El se refugise în Moldova, crezînd că schimbarea aerului, privirea frumoşilor munţi din acea ţară şi deosebirea obiceiurilor vor stinge cu încetul flăcările amorului ce-i ardeau pieptul şi inima.

Ajungînd dar în capitala Moldaviei, se înfăţişă înaintea lui Mihai-vodă Şuţul, care, din puţinele cuvinte ce schimbă cu dînsul, descoperind rarele lui calităţi şi profunda cunoştinţă ce avea despre limba elinească, îi oferi postul de secretar particolar al său.

Junele priimi această cinste domnească, sperînd că prin ocupaţiune îşi va micşora suferinţele, dar se amăgea, căci marea încredere ce din zi în zi îi arăta principele, onorile ce priimea de la boierimea moldoveană, caftanul de mare comis şi darurile domneşti cele bogate, în loc să-i micşoreze suferinţele, din contra i le mărea mai mult.

În fine părăsi Moldova şi se întoarse iarăşi în Bucureşti, dar aci avea să întîmpine noi loviri; Maria, fata banului C..., zdrobită şi dînsa de patima amorului, căzuse la o boală care îi amerinţa viaţa. Bătrînul ei părinte, văzînd acest rău care voia să-i răpească comoara fericirei sale, se sfătui cu cei mai învăţaţi doctori după acei timpi şi, după povaţa lor, se strămută cu locuinţa la una din moşiile sale de munte.

Gheorghe, aflînd despre toate amănuntele acestei împrejurări şi, necutezînd să se înfăţişeze înaintea banului, nici să vestească pe Maria despre sosirea sa, căzu într-o adîncă melancolie, care negreşit l-ar fi tîrît în mormînt, dacă schimbarea epocei nu aducea cu sine o mare schimbare în poziţiunea sa.

Singura mîngîiere ce-i mai rămăsese după atîtea

nenorociri era de a contempla din depărtare chioşcul din grădina banului, acel local în care văzuse pentru prima oară răsărind soarele trecutei sale fericiri, şi a face bine celor nenorociţi. El, dar, aflase jalnica stare în care adusese Păturică pe postelnicul [1] Andronache Tuzluc, vechiul său stăpîn, şi îl ajuta în secret.

[1] In original : comisul.

Capitolul XXIX

LAGARUL DE LA COTROCENI ŞI TRADAREA

Tudor Vladimirescu, luînd ştire că Ipsilant a intrat în ţară, îşi împărţi oştirea în două părţi ; dintr-una formă mici garnizoane pentru apărarea mănăstirilor din Valahia Mică, în care îşi avea depuse proviziunile necesare pentru hrana oştirei ; iar cu o parte compusă din şase mii de panduri aleşi şi două mii cinci sute de arnăuţi, comandaţi de Macedonski şi Prodan, luă calea către Bucureşti şi se aşeză în mănăstirea Cotroceni şi pe cîmpia dinprejurul ei, formînd din această localitate un lagăr fortificat, din care observa mişcările lui Ipsilant, pe boieri şi politica turcească.

După regulele stabilite de acest căpitan, intrarea în lagăr a oamenilor particolari nu era poprită nici ziua, nici noaptea, daca ei cunoşteau cuvîntul de ordin.

Dinu Păturică, profitînd de această neîngrijire, încă de la sosirea lui Tudor vizita neîncetat lagărul, şi prin manierele lui insînuitoare dobîndi amicia şi încrederea tuturor căpitanilor armatei şi chiar pe a lui Tudor.

Astfel sta lucrurile cu cîteva zile înaintea întrevederii lui Păturică cu Ipsilant, în care se stabili vînzarea liberatorului Romîniei.

A treia zi după încheierea acestui pact infam, pe la două ore turceşti din noapte, Păturică încinse ia-

taganul, puse două pistoale la brîu şi alte două la ciochina şelei, apoi încălecă pe un armăsar şi luă drumul către Cotroceni, urmat de un arnăut armat cu o şişinea boşnegească.

Era pe la 20 martie, timpul cel mai nestatornic al climei noastre; un întunerec des acoperea faţa cerului, vîntul austral sufla cu răpeziciune, glasul paserilor de noapte unit cu freamătul sinistru al copacilor făceau o armonie infernală, iar ploaia ce cădea în torente complecta acest cadru fioros.

Cei doi călători, înfăşuraţi în ipingelele lor, îşi urmau călătoria în linişte, privind acest dezordin al naturei cu nepăsarea şi bucuria ce simţiră demonii cînd cel-atotputinte deschise zgheaburile adîncului, ca să piarză o lume nedemnă de amoarea şi intenţiunea sa. Dar cînd ajunseră în dreptul caselor lui buluc-başa Giafer, Păturică zise tovarăşului său de călătorie:

— Să fie oare adevărat tot ce mi-ai spus? Răspunde!...

— Precum mă vezi şi te văz, cocoane Dinule.

— Nu mă minţi tu, oare?

— Îţi jur pe Dumnezeu şi pe sfîntul Gheorghe, ajutătorul meu.

Ciocoiul, mulţămit pe acest jurămînt, ce totdauna e sacru pentru hoţi şi bigoţi, înaintă conversaţiunea.

— Ia mai spune-mi încă o dată, cîte spargeri de case s-au făcut?

— Şapte, stăpîne!

— În ce mahalale?

— La Biserica Albă şi Postăvari şi la Spirea din Deal.

— Jaful a fost mare?

— S-a luat peste tot ca la două sute mii lei, afară de argintării şi borfe.

— Cîte femei s-au siluit?

— Zece, dintre care două au murit, neputînd suferi pînă în sfîrşit caznele arnăuţilor şi ale pandurilor.

— Dar uciderile cum au mers?

— Trei cîrciumari, doi băcani şi un boierinaş.

— Le ştie astea Domnul Tudor?

— Nu numai că le ştie, dar a şi spînzurat azi-dimineaţă cinci dintre cei ce au săvîrşit aceste fapte.

— Spui adevărul?

— Adevărul, stăpîne; şi dacă nu mă crezi, poţi să-i vezi cu ochii, căci sunt spînzuraţi în grădina Brîncoveanului şi acea grădină este în drumul nostru.

— Să mergem, dar, să vedem!

Păturică îşi îndreptă calul către grădina Brîncoveanului, urmat de complicele său; intră într-însa şi merse cu curagiu pînă dinaintea unei fîntîni ocolită de sălcii, apoi se opri în loc şi privi cu sîngele cel mai rece nefericitele victime ale ambiţiunei sale.

— Acum crezi, cocoane Dinule? zise arnăutul.

— Da, răspunse Dinu; aş dori însă să ştiu prin ce mijloace ai săvîrşit această mare faptă?

— Foarte lesne, cocoane!

— Cum?

— M-am strecurat în ordia (lagărul) pandurilor cu meşteşug; le-am spus că sunt dintre mavroforii lui Ipsilant; ei au început să mă întrebe despre multe, după obiceiul ostaşilor. Atunci am început şi eu să laud pe Ipsilant şi să-l rădic pînă la cer; le-am spus că avem cîte treizeci de lei pe lună şi tain îmbelşugat de carne, pîne şi vin. Bieţii olteni, auzind aceste laude, rămaseră cu gurele căscate. Le-am mai spus că ostaşii lui Ipsilant sparg biserici, necinstesc

femei, şi Ipsilant se preface că nu ştie nimic şi astfel, precum vă spui, le ziceam eu, nu e nefer în oştirea noastră care să nu aibă cîte un pungoi plin cu mahmudele şi dodecari! După ce le înşirai verzi şi uscate, luai vreo doisprezece dintre ei şi mă pusei pe băutură, apoi către seară mai veniră alţi douăzeci şi plecarăm împreună după jafuri; iar după ce s-a săvîrşit toate nelegiuirile, silniciile şi omorurile ce ţi le-am povestit, m-am dus la căpitanul Oarcă şi i-am spus tot ce se petrecuse; el a spus lui Domnul Tudor, şi celelalte le văzurăm amîndoi.

— Bravo, Năstase, eşti un mare om.

Întrevorbirea acestor doi tîlhari putea să urmeze mai departe, dar fu întreruptă de vocea santinelelor ce păzeau prima rază a lagărului.

— Stareţi, măre, strigară pandurii olteni, văzînd pe Păturică şi pe sluga lui. Cuvîntul, bre! sau vă chitul la pămînt ca pe brabeţi.

— Suntem oameni buni, voinicilor, zise Păturică, voind să se încredinţeze despre starea morală a santinelelor.

— Cuvîntul, înţelegeţi voi, sau dăm foc flintelor! Şi deodată cu vorba îndreptară puştele spre dînşii.

— Gorju! răspunse Păturică mulţumit şi nemulţumit de curagiul şi statornicia oltenilor.

— Pe cine căutaţi în ordie?

— Pe căpitan Urdăreanul.

— Aide, intraţi!

Păturică dede scări calului şi înaintă în lagăr.

Pînă ce Păturică va găsi pe căpitan Urdăreanul, noi vom atrage băgarea de seamă a lectorilor noştri asupra stării morale a trupelor lui Tudor Vladimirescu, căci de la moralitatea şi disciplina oştirei depinde succesul bătăliilor şi cele mai strălucite fapte de arme.

Oştirea lui Tudor, ca toate oştirile de aventurieri[1], nu avea şi nici că putea să aibă acea disciplină riguroasă ce o întîmpinăm în armatele regulate. Disciplina şi moralitatea nu se pot stabili în cinci-şase luni, şi armata lui Tudor nu avea o vechime mai mare decît aceasta.

Trebuia dar ca Tudor să fie mai puţin aspru cu nişte juni ce părăsiseră dulceţile vieţii liniştite, ca să se lupte pentru liberarea patriei lor, lipsiţi de multe ori chiar de hrană şi alte necesităţi ale vieţii; el însă servise în armata rusă şi moştenise de la dînsa acea asprime fără esemplu care fu principala cauză a pierderii sale; spargerea unei prăvălii, siluirea unei femei şi alte dezordine de felul acesta şi chiar de mai puţină importanţă, asprul căpitan le pedepsea cu decapitarea sau spînzurătoarea; dar aceste cruzimi, în loc să producă efectul dorit, ele aduseră ura între căpetenie şi ostaşi, iar rezultatul acestei pasiuni deveni funest pentru amîndouă părţile.[2]

Suntem în lagăr; să mergem înainte.

Într-o căsuţă de scînduri, învălită cu trestie, erau patru juni căpitani, legaţi de mult timp printr-un amor de acela ce nu se găseşte decît în cadrele militare. Doi dintr-înşii fumau, unul citea o carte, iar cellalt mîngîia un cîne de vînat ce şedea încolăcit la picioarele sale. Feţele lor erau coprinse de acea întristare profundă ce vine din meditaţiuni dureroase. Tăcerea ce domina în acel locaş trist, întocmai ca inimile celor ce locuiau într-însul, se rupse în fine; unul din junii ostaşi zise celorlalţi:

---

[1] Autorul, aşa cum arată de altfel mai departe, se referă la faptul că oştirea lui Tudor Vladimirescu se alcătuise în grabă, neavînd un caracter prea organizat.

[2] Vezi Cioranu, pag. 50 şi *Istoria revoluţiunei elineşti* de Tricupi şi Ioan Filimon (n.a.).

— Ei bine, tovarăşi, ce hotărîre luaţi voi?

— Dar tu, ce hotărîre ai luat?

— Eu, unul, nu iscălesc înscrisul şi întîmple-se orice s-ar întîmpla.

— Dar bine, nu te temi de mînia Domnului Tudor?

— Nu mă tem de loc, pentru că, d-oi iscăli sau n-oi iscăli, totuna face.

— De ce?

— Fiindcă, iscălind, plătesc cu capul orice neorînduieli vor face pandurii de sub căpetenia mea; de nu voi iscăli, mai rău, căci Tudor mă va spînzura ca pe un nesupus!...

— Bine zici tu, mă Enescule!

— Auzi acolo! reluă Urdăreanu, ce tăcuse pîn-aci. Auzi vorbă, să răspundem noi de faptele neferilor noştri; dar am văzut oştirea lui Kutusof, oştire împărătească, cu hazna mare de bani, cu zaherele după dînsa, cu doftori, cu spiţerii; şi cu toate acestea ostaşii spărgeau prăvălii, furau fete şi nu li se tăia capul, nici îi punea în spînzurătoare, precum pune Tudor pe neferii noştri, ce nu sînt decît nişte copii adunaţi după cum s-a putut şi fără cea mai mică cunoştinţă despre datoria ostăşească.

— Urdăreanul are dreptate, zise Enescul, reluînd vorba. Noi n-am descărcat pînă acum nici o puşcă în vrăjmaşii ţărei şi vreo cîteva sute dintr-ai noştri au căzut jertfă mîniei lui Tudor. Asta este o zaveră tainică împotriva vieţii noastre şi nimic mai mult. Pentru aceasta ne-am părăsit noi părinţii şi pacinicele îndeletniciri, ca să ne omoare ca pe nişte vite?

— Ce trebuie dar să facem? rostiră toţi căpitanii deodată, aţintînd ochii asupra Enescului şi strîngînd mînerele iataganelor cu convulsiune.

— Să nu iscălim neomenosul înscris ce ni se cere.

— Să nu-l iscălim! repetară tinerii ostaşi.

— Juraţi?

— Jurăm!

În momentul cînd cei patru căpitani întorceau feţele către răsărit şi îngenucheau să jure, o lovitură se auzi în uşa casei.

— Cine este? întrebă Enescul, puind mîna pe iatagan.

— Oameni buni, răspunse o voce de afară.

— Numele voastre?

— Căpitan Macedonski, buluc-başa Prodan şi stolnicul Dinu Păturică.

— Voi sunteţi? întrebă Enescul deschizînd uşa.

— Da bine, ce faceţi voi aci singuri? întrebară noii-veniţi.

— Mă tem că vă sfătuiţi ceva împotriva stăpînirei, adaose Macedonski cu un zîmbet întunecat.

— Eu nu crez una ca aceasta, zise Păturică, silindu-se a da feţei sale un aer de încredere.

— Nici eu, adaose buluc-başa Prodan.

— Ia să lăsăm la o parte aceste secături şi să venim la lucrul cel de căpetenie, zise Macedonski. Ia spuneţi, băieţi, cum vi s-a părut omorurile de alaltăieri?

— Care omoruri? întrebă Păturică, prefăcîndu-se că nu ştie nimic despre dînsele.

— Cei doi căpitani şi trei panduri spînzuraţi de Domnul Tudor în sălciile din grădina Brîncoveanului.

— Sărmanii băieţi!... Şi pentru ce i-a spînzurat?

— Pentru lucru de nimic, pentru că vrea şi poate.

— Şi fiindcă suntem proşti de ne supunem unui gîde, răspunseră cei patru juni căpitani.

— Aveţi dreptate, copii — zise Macedonski — dar ce o să facem? El este stăpîn şi noi slugi; trebuie dar să ne supunem.

— Nu este adevărat, căpitane, zise Enescul înfuriat. Noi ne-am sculat ca să ne luptăm pentru drepturile țărei; să ne trămiță dar în potriva turcilor care au intrat în țară, ca să murim ca niște viteji, iar nu să ne omoare cu moartea cea mai rușinoasă.

— Căpitan Enescul are dreptate, zise Păturică, văzînd intrigile sale reieșind pe deplin. Astă tiranie nu mai e de suferit și, dacă nu veți lua măsuri, să știți cu hotărîre că toți cîți sunteți aici veți muri în spînzurătoare.

— Așa este! Stolnicul Păturică are mare dreptate! rosti adunarea întreagă.

— Oștirea lui Ipsilant, pe oriunde trece, arde și jăfuiește, și cu toate acestea Ipsilant n-a spînzurat nici un căpitan, nici măcar un nefer pînă acum, adaose Păturică.

— Așa este, precum zici; dar ia învață-ne, arhon stolnice, ce trebuie să facem ca să scăpăm de această fiară sălbatică?

— Nimic mai mult, decît să vă alegeți altă căpetenie.

— Dar bine, noi am jurat să-i fim supuși și credincioși, zise adunarea întreagă a căpitanilor.

— Ați jurat — replică Păturică cu un zîmbet plin de amărăciune și dispreț — dar nu știți voi că jurămintele nu sunt decît niște marafeturi născocite de domnii și căpeteniile noroadelor, ca să despoaie și să omoare pe supușii lor mai cu înlesnire și fără temere?

— Ce voiești, dar, să facem?

— Faceți ce veți voi; lăsați pe Tudor să vă taie ca pe vite.

Aceste din urmă cuvinte, fiind pronunțate de Păturică cu un mare dispreț ascuns sub masca nevinovăției, produse un efect straniu în inimele căpitanilor; cei mai maturi dintr-înșii erau pentru călca-

rea jurămîntului şi alegerea altor căpetenii; junii, din contra, ţineau mult la jurămînt, dar erau de părere să facă o revoluţiune, prin care să silească pe Domnul Tudor a le da garanţii solide pentru încetarea vărsării de sînge pe viitor.

Aceste idei fură discutate cu zgomot mare; partidele începură a se incrimina şi a se ameninţa una pe alta şi poate că ar fi vărsat chiar sînge nevinovat, dacă nu intervenea Păturică, care vedea în această atitudine zădărnicirea viselor sale celor ambiţioase.

— Opriţi-vă, fraţilor! zise el intrînd în mijlocul înfuriaţilor căpitani. Şi unii, şi alţii aveţi dreptate; dar înţelepciunea cere să alegem un mijloc prin care să putem ajunge la luarea măsurilor de asigurare pentru viitor. Mijlocul acesta îl cunosc numai eu.

— Arată-ne-l şi nouă!

— Bucuros, dacă făgăduiţi că veţi urma poveţile mele.

— Făgăduim! ziseră toţi deodată.

— Să aşteptaţi şapte zile şi dacă pîn-atunci Tudor nu va mai omorî pe nimeni, să ne adunăm iarăşi aici şi să chibzuim despre cele ce trebuie să facem; iar dacă în cursul acestor şapte zile omorurile vor urma ca în trecut, atunci să părăsiţi pe Tudor şi să vă alegeţi de căpetenii pe Macedonski şi hagi Prodan. Vă mulţumiţi, flăcăi, ori ba?

— Ne mulţumim!

— Din toată inima?

— Din toată inima!

— Atunci dar, faceţi amîndouă tarafurile cîte un înscris şi după ce le veţi iscăli, să mi le daţi mie în păstrare ca, după trecerea celor şapte zile, să ne adunăm iarăşi aici, ca să pedepsim pe cel ce-şi va călca cinstea şi iscălitura.

— Să se facă înscrisurile! zise Macedonski, silindu-se să ascunză bucuria ce simţea în inimă.

Înscrisurile se făcură şi se dederă în mîna lui Păturică, iar după aceea chemară doi panduri şi-i trămiseră să aducă de mîncare şi băutură.

Cina dură mai mult de două ore şi pot încredinţa pe lectorii noştri că nu avea nici cea mai mică asemănare cu cina celor şapte înţelepţi ai Eladei; iar pe la miezul nopţii, oaspeţii îşi luară rămas bun unii de la alţii şi se duseră fiecare la locuinţa sa.

Păturică încălecă pe armăsar şi se îndreptă spre Bucureşti, urmat de complicele său. Bucuria lui era nemărginită din cauza marelui rezultat ce dobîndise cu atîta înlesnire.

— Ei, Năstase — zise el arnăutului aruncînd cîteva priviri în lături, ca să se asigure despre vreo cursă ce i s-ar fi putut întinde de inemicii săi — ia spune-mi, cum ţi-ai petrecut timpul cît ai lipsit de lîngă mine?

— Bînd şi mîncînd, cocoane, să fie cu iertăciune.

— Şi cu cine ai făcut toate acestea?

— Cu arnăuţii lui buluc-başa Prodan.

— Ia spune-mi, ce mai zic ei despre mersul trebilor?

— Omorurile de alaltăieri i-a turburat foarte mult, cocoane; unii vor să fugă la Ipsilant, alţii la buluc-başa Sava şi sunt foarte puţini cei care voiesc să mai rămîie în ordia lui Tudor; apoi unde mai pui şi blăstematele de înscrisuri ce...

— Ce înscrisuri sunt acelea?

— Domnul Tudor cere înscrisă chezăşie de la toţi căpitanii pentru purtarea neferilor de sub ascultarea lor.

— Şi ei o să dea?

— Vai de ei de vor da.

— Da de ce?

— Pentru că mîne seară o să se calce patru case boierești.

— De unde știi tu aceasta?

— O știu, fiindcă i-am îndemnat eu.

— Aferim, Năstase! Dar, ia spune-mi, o să se ție ei de cuvînt?

— Negreșit, fiindcă o să fiu cu dînșii și o să-i țiu de scurt.

— Silește-te, Năstase, cît vei putea s-o scoți la cale cu bine și vei avea de la mine o sută de mahmudele bacșiș.

— Știi ce, cocoane Dinule? Fă-mă mai bine polcovnic de județ și nu-mi mai da acele mahmudele.

— Prea iute mergi, dragul meu Năstase.

— Ba nicidecum, cocoane Dinule. Muruz-vodă a făcut pe arnăutul său ispravnic; de ce oare domnia-ta să nu mă faci pe mine polcovnic?

— Fii cuminte și te voi face.

Conversațiunea călătorilor noștri trecu de la o cestiune la alta și numai atunci se întrerupse cînd caii se opriră, ca din instinct, la porțile caselor lui Păturică.

Arnăutul descălică după cal și deschise poarta stăpînului său, carele, sărind cu iuțeală după frumosul armăsar, se duse drept în iatacul său de dormit, ca să-și aline printr-un dulce somn agitațiunea ce-i pricinuise marele său succes.

Acum vino tu, Morfeu, care închizi cu dulceață ochii plugarului ostenit de munca zilei și pe ai tinerei mume ce veghează lîngă capul micului ei copilaș; veniți și voi, vise amăgitoare, care deschideți avarilor minele de aur ale Americei și prin închipuiri măgulitoare ușurați suferințele sclavilor și faceți pe devoți să guste din fericirea Paradisului! Părăsiți întunecoasele voastre locașuri și veniți în camera acestui infam ca să-i închideți ochii prin narcotica

voastră suflare ; dați-i vise frumoase, faceți să dispară după fruntea lui acele încrețituri săpate de infamie și crimă ! Dar mă tem că voi nu veți putea să-l adormiți, căci pasiunea care mușcă fără milă din rărunchii lui este mult mai tare decît magica voastră putere. Este setea de mărire care îndemnă pe Cezar a trece Rubiconul înarmat, ca să înfigă pumnalul în inima republicei romane ; este mîndria și răzbunarea care sili pe tiranul Hipias a veni în patria sa cu perșii lui Dariu, spre a o face să treacă prin foc și prin sabie !... El va fi mîne stăpîn absolut peste o parte din țară și, dacă fatalitatea va voi, poate să devie biciul țărei întregi.

Ciocoiul avea în adevăr mare necesitate de repaos, ca să-și restabileze puterile fizice slăbite de atîtea zguduiri morale ; dar somnul nu putea să închiză pleoapele ochilor săi, cu toată silința ce întrebuința ca să poată aromi un moment măcar.

Orele nopții sunt foarte lungi pentru cei ce nu au somn și mai cu seamă pentru aceia a cărora conștiință este pătată de crimă.

Păturică, văzînd neputința de a dormi, cercă a se distra prin lectură ; luă dar o carte după masă și deschizînd-o citi din întîmplare aceste cuvinte :

„Văzut-am pe cel fără de lege înălțîndu-se ca chedrii Libanului ; puțin, însă, și el nu mai era ; puterea și mîndria lui pierise cu sunet !“ Acest verset din psalmii regelui-poet, ce făcea aluzie la dînsul, îl făcu să închiză cartea și să puie mîna pe alta ; dar deschizînd-o și pe aceea, dede peste maxima aceasta :

„Și ce va folosi omului de va cîștiga toate avuțiile lumei acesteia și își va pierde sufletul ?“ Trînti cu mînie și această carte și sculîndu-se după pat începu a se preumbla prin cameră cu fața descompusă de nedormire.

Noaptea, în fine, se pregătea a părăsi emisferul nostru. Un zgomot de căruţe şi voci omeneşti anunţa deşteptarea poporului şi punerea lui în mişcarea obicinuită de toate zilele.

Ciocoiul se plimba neîncetat, căutînd în osteneala corpului somnul ce-l părăsise; dar deodată urechea lui fu lovită de vocea nazală şi ascuţită a unui precupeţ care cînta într-un fel comic cîntecul acesta:

Ipsilanti feldmarşal,
Deca pende vinărar;
Ofiţerii cei mai mari,
Bragagii şi covrigari.

Nu ştim care va fi fost adevărata impresiune ce produse în spiritul ciocoiului aceste versuri, care cu multă conciziune descria atît de bine pe capii Eteriei greceşti; ştim numai că un zîmbet de fiară sălbatică apăru pe buzele sale şi se pierdu cu iuţeala fulgerului.

Sunt crime care spăimîntă pe cel mai mîrşav şi mai degradat tîlhar; dar Păturică avea o natură de fier; el se afla în preziua vînzării celui mai mare bărbat al Romîniei şi, cu toată grozăvia acestei crime, conştiinţa lui nu era încă turburată; şi dacă îl văzurăm neliniştit, acesta este efectul acelui neastîmpăr ce simte tot omul ambiţios cînd reuşeşte în planurile sale, iar nu al remuşcării.

În fine, după cîteva momente de cugetări adînci, el se puse pe pat şi adormi.

Capitolul XXX

ALESANDRU IPSILANT ŞI ETERIA GRECEASCA

Revoluţiunea grecilor din Elada şi din celelalte provincii ale Imperiului Otoman, privită din adevăratul ei punct de vedere, este plină de severitate şi de o lugubră maiestate. Cînd grecii, bătrîni şi tineri, femei şi copii, luară armele în mîni, nu o făcură aceasta pentru desfiinţarea unei legi apăsătoare oarecum, nici pentru gonirea unui tiran ordinar, care întîrzie, dar nu distruge cu totul progresul unui popul. Ei se rădicaseră ca să se libereze de sălbaticele orde otomane, ce de mai mulţi secoli le violau consoartele şi fecioarele, le pîngăreau religiunea şi îi omora după capriciu prin cele mai nesuferite torture.[1]

---

[1] Ca să convingem mai bine pe lectorii noştri despre suferinţele acestui popol în adevăr martir, dăm aci un fragment dintr-o baladă grecească, trasă din colecţiunea de cîntece populare şi tipărită în Atena de N. Anghelidi :

„'Ως πότε παλληκαρια, να ζῶμεν' ς τὰ στενά:
Μονάχοι' σαν λιοντάρια, 'ς ταῖς ράχαις' ς, τὰ βουνὰ,
Σπηλιαῖς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλὲπωμεν κλαδιὰ;
Νὰ φεύγωμεν τὸν κόσμον γιὰ τήν πικρήν σκλαβιὰ;
Νὰ χάνωμεν πατρίδα, ἀδέλφια και γονεῖς,
Τοὺς φίλους τοὺς δικούς μας κι' ὅλους τούς συγγενείς,
Καλήτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
Παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιὰ καί φυλακὴ,
Τὶ σ' ὠφελεῖ νὰ ζήσης καί νὰ' σαι' ς τή σκλαβιά;
Στοχάσου πῶς σὲ ψίνουν καθ' ὥρα' ς τή φωτιὰ,
Αὐθέντης, δραγουμάνος, βεζύρης ἄν σταθῆς.
'Ο τύραννος ἀδίκως σέ κάμει νά χαθῆς,
Δουλεύεις ὅλ' ἡμέρα, είς ὅ, τι κι' ἄν σοῦ πιή,
Κι' αὐτὸς πασχίζει πάλεν τὸ αἷμα σου νά πιη..." (n.a.)

Planul acestei revoluţiuni era să răscoale toate popoarele din Orient şi, la o zi hotărîtă, să se arunce asupra turcilor şi să-i zdrobească deodată.

Între comandirii aleşi de comitetul revoluţionar ca să puie în lucrare această mişcare, de la care atîrna liberarea sau desăvîrşita pieire a Greciei, era şi Alesandru Ipsilant.

Consiliul revoluţionar, bazat pe sentimentele patriotice ale acestui june şi pe esperienţa lui în arta rezbelului, îi încredinţase una din cele mai grele părţi ale întinsului plan de revoltă.

Os pote pallecaria, na zomen s ta stena ;
Monahoi san liontaria, s tais rahais s ta buna ;
Speliais na catoicumen, na blepomen cladia.
Na feygomen ton cosmon ghia ten picren sclabia ;
Na hanomen patrida adelfia kai goneis
Tus filus tus dicus mas ki ohlus tus syngheneis.
Caletera mias ohras eleythere zoe.
Para saranta hronus sclabia kai fylake
Ti s'ofelei na zeses kai na sai s te sclabia ;
Stohasu pos se psinun catlh' ora s te fotia
Aythentes dragumanos, bezyres an stathes.
O tyrannos adicos se camei na hathes.
Duleyeis ol emera, eis o, ti ki an su pie
Ki aytos pashizei palen to aima su na pie."

In traducere .

„Pînă cînd, voinici, să trăim în văgăuni
Singurateci ca leii, pe creste, în munţi.
Să locuim în peşteri, să privim la crăngi,
Să fugim de lume, din pricina robiei amare,
Să ne pierdem patria, fraţi şi părinţi,
Pe prietenii noştri şi toate rudeniile ?
Mai bine un ceas de viaţă slobodă
Decît patruzeci de ani de robie şi temniţă.
Ce-ţi foloseşte să trăieşti şi să fii în robie ?
Gîndeşte cum, în fiece ceas, te frig pe foc.
Domn, dragoman, vizir de-ai fi,
Tiranul te face să mori pe nedrept,
Slugăreşti, ziua întreagă, la orice ţi-ar spune,
Şi el se străduie, iarăşi, să-ţi bea sîngele..." (gr.).

El dar căta să treacă Dunărea prin Romînia, ca să revolteze populaţiunile slave din Turcia şi, pus în capul lor, să străbată Bulgaria, Tracia şi Macedonia spre a se uni cu grecii din Elada, Ipir şi Tesalia şi a combate împreună şi cu succes armatele otomane, puse în confuziune prin această generală insurecţiune.

Planul era bine combinat şi poate că ar fi reuşit în toată întinderea sa, dacă armata lui Ipsilant ar fi avut disciplina şi moralitatea ce s-ar fi pretins de la nişte oameni cari luaseră armele în mîni pentru o cauză atît de sacră. Dar aceste virtuţi lipseau sau cel puţin erau foarte rari în armata lui Ipsilant.[1] Să mai adăogăm şi dispreţul ce aveau grecii asupra romînilor şi slavilor, plus ideile de panelinism ce Ipsilant şi căpitanii lui le manifestau cu atîta uşurinţă în faţa acestor populi pe cari trebuia să-i linguşească, şi ne

---

[1] Ca să nu trecem de calomniator, punem în faţa lectorilor noştri proclamaţia lui Ipsilant, dată către armata sa cînd s-a văzut silit a o părăsi şi a trece în Austria. Dintr-acest document necontestabil se poate convinge fiecare că armata lui Ipsilant era în mare parte compusă din tîlhari de drumuri, laşi şi trădători.

Proclamaţia principelui Alesandru Ipsilant dată la fuga sa din Romînia

Rezbelnici ! Nu, nu mai voiesc a profana acest sacru şi onest nume chemîndu-vă pe voi astfel. Turmă fricoasă de oameni ! Trădările şi actele voastre sediţioase mă silesc a vă părăsi. De aci înainte orice legătură între voi şi mine este ruptă. Atît numai că îmi va rămînea în fundul sufletului ruşinea că v-am comandat. Voi aţi călcat jurămintele, aţi vîndut pe Dumnezeu şi patria, m-aţi vîndut şi pe mine chiar în minutul în care speram a învinge sau a muri cu voi Astfel dar vă părăsesc. Adresaţi-vă turcilor, cari singuri sunt demni de ideile şi tendinţele voastre Părăsiţi pădurile, coborîţi-vă din munţi, aceste aziluri ale fricei voastre, şi mergeţi la turci să le sărutaţi mînele încă fumegînd de sacrul sînge al supremilor preoţi, patriarhi, episcopi şi o mie de alţi fraţi de ai voştri inocenţi, masacraţi fără milă. Dar grăbiţi-vă a vă cumpăra sclavagiul cu viaţa voastră, cu preţul onoarei femeilor şi copiilor voştri.

Iar voi, umbre ale adevăraţilor eleni din sacrul batalion, cari cu trădare aţi căzut victimă fericirei patriei voastre, vouă, recunoştinţa compatrioţilor voştri. Puţin va trece şi se va înălţa coloana ce va face nemuritoare numele voastre.

vom convinge despre tristul rezultat ce avu mişcarea grecilor în Principate.

La 22 februariu din anul 1821, Ipsilant trecu în Moldova şi se declară liberator al naţiunei grece, iar după aceea dede mai multe proclamaţiuni prin care asigura pe moldoveni că, pe cît timp va sta armata sa acolo, nu vor suferi nici un rău de la dînsa; dar faptele dederă o aspră demințire acelor frumoase proclamaţiuni, căci pe dată urmă asasinarea neguţătorilor turci din Iaşi şi Galaţi şi jafurile cele nemaiauzite.

În fine, armata Eteriei, mărită prin corpul lui Vasile Caravia şi Iordache Olimpie, intră în Ţara Romînească; iar la 25 mai ajunse la satul Colintina şi formă acolo cuartirul ei general.[1]

In litere aprinse sunt însemnate în fundul inimei mele numele amicilor mei cari mi-au arătat pînă în sfîrşit încrederea şi sinceritatea lor. Aducerea lor aminte va răcori totdauna sufletul meu.

Dau dispreţului general, dreptăţii legilor şi blăstemului compatrioţilor pe călcătorul de jurămînt şi vînzătorul căminar Sava, pe spionii şi pe cei dăntîi ce înlesniră dezertările, pe Constantin Duca, Vasilie Barla, Gheorghe Manu fanariotul, Grigore Şuţu fanariotul şi pe depravatul Τον φαυλοβιον Ton faylobion] Nicolae Scufu.

Asemenea aridic şi lui Vasilie Caravia titlul de camarad de arme pentru nesupunerea şi necuviincioasa lui purtare.

Alesandru Ipsilant
Rîmnic, 8 iuniu 1821"

(Vezi *Istoria Romîniei* de Palauzof) (n.a.)

[1] Miliţia eteriştilor era compusă din corpurile şi despărţirile acestea:

Intîiul corp, sub comanda lui Nicolae Ipsilant, se alcătuia din:

Tagmatarhia lui Duca	1.930
Hiliarhia lui Orfano	300
Despărţirea lui Ghica din escorta lui Al. Ipsilant alcătuită din slavi	60
Despărţirea lui Manu	150
„ lui Costa Balticos	60
„ lui Caloiani	100
Cazacii	200
	2.800

Ipsilant priimi închinăciunile boierilor, ale clerului și pe ale tuturor tagmelor ostășești și negutătorești. Lingușirile însă ce i se făcea în toate zilele de către fanarioți și cîțiva romîni corupți, ce voiau să esploateze Eteria în interesul lor, amețise foarte mult capul acestui căpitan ; dar tocmai cînd bietul om se obicinuise cu viața și pompa domnească, la care începuse să aspire, priimi trista știre că turcii au intrat în țară prin mai multe părți și că ei se îndreptează asupră-i cu forțe considerabile, ca să-l zdrobească deodată.

Aceste știri nefavorabile îndemnă pe Ipsilant să-și rădice lagărul de la Colintina și să-l așeze la Tîrgoviște, loc foarte priincios pentru apărare și mînuirea intrigelor sale în contra lui Tudor Vladimirescu.

După ce el își așeză oștirea în lagăr fortificat cu șanțuri și trămise despărțiri mici de arnăuți ca să coprinză strimtorile munților, spre a se putea refugia la caz cînd oștirile turcești ar fi învins pe ale sale,

---

Al doilea corp, sub comanda lui George Ipsilant :

Tagmatarhia lui Caravia	350
Hiliarhia lui Colocotroni	275
„ lui Vasile Tudorov	350
Despărțirea lui Mihail	180
Ulanii lui Tarcovski	70
Escorta principelui Cantacuzin	50
	1.275

Al treilea corp, al Olimpianului Iordache :

Arnăuții	1.500

Al patrulea corp, al lui căminaru Sava :

Arnăuții de sub comanda lui Sava	800
„ „ „ „ lui deli-baș Mihale	120
„ „ „ „ lui Ghencea	100
	1.020

Ιερος λοχος [Ieros lohos] sau batalionul sacru	450
Despărțirea moldovenilor	300

se dede apoi cu totul la realizarea planurilor sale celor ambiţioase.

Într-o zi el se afla singur în camera sa, absorbit în meditaţiuni ; dar cînd se deşteptă din acea momentanee uimire, văzu pe Păturică stînd cu mînile la piept şi smerit ca un călugăr :

Fanariotul îl fixă puţin, apoi îi zise fără preambule :

— Ia spune-mi, arhon stolnice, cum merg trebile noastre ?

— Foarte bine, măria-ta !

— Tălmăceşte-mi ce înţelegi dumneata prin acest foarte bine.

— Hîrtiile acestea te vor pliroforisi mai bine decît mine, măria-ta, răspunse ciocoiul cu aer triumfător şi prezintînd lui Ipsilant cu mîndrie înscrisurile căpitanilor.

Fanariotul le citi cu multă nerăbdare, apoi, după ce privi pe Păturică cu un fel de admirare amestecată cu dispreţ, zise :

— Încep a crede, arhon stolnice, că elciul care te-a sistisit la mine n-a cunoscut bine darurile ce ai ; dumneata eşti un om mare ; întreci în isteţime chiar pe Nesselrode [1] al Rusiei ; dar eşti cam... adaose fanariotul cu aer batjocoritor.

Ciocoiul suferi această umilire cu sînge rece prefăcut, ba încă făcu şi cîteva complimente, ca să ascunză şi mai bine turburarea sa.

— Dar dacă omorurile vor înceta — adaose Ipsilant — atunci aceste înscrisuri vor rămînea hîrtie albă ?... Ai, ce zici ?

— Zic, măria-ta, că omorurile s-au săvîrşit : doi arnăuţi de ai lui Prodan s-a spînzurat la puţul de piatră după Podul Calicilor, doi în Dealul Spirii şi unul dinaintea lagărului de la Cotroceni.

---

[1] Carol Nesselrode (1780—1862) — diplomat rus, ministru al afacerilor externe.

— Dar căpitanii cu înscrisurile, ce zic ei despre aceasta?

— Nimic pe faţă, dar într-ascuns au şi ales de căpetenii ale lor pe Macedonski şi Prodan, şi acum nu aşteaptă decît vreme cu prilej ca să omoare pe Tudor.

— Foarte bine, dar ei poate să-şi schimbe gîndul.

— Nu, măria-ta, sunt atît de bine încredinţat despre aceasta, încît aş putea chezăşui cu capul meu că de astă dată ei se vor ţinea de cuvînt.

— Astea sunt vorbe, arhon stolnice; eu cunosc foarte bine pe romîni. Ei îţi făgăduiesc astăzi totul şi mîne nu-ţi dă nimic.

— Ai dreptate, măria-ta, să te îndoieşti, fiindcă nu cunoşti întîmplările din urmă.

— Care întîmplări? Vorbeşte!

— Omorurile din urmă.

— Altele proaspete?... Spune-mi degrab!

— De la rădicarea lagărului din Cotroceni şi pînă la Goleşti a spînzurat peste treizeci de panduri, tot băieţi tineri, unul şi unul.

— Ce spui, arhon stolnice?... S-a întîmplat toate acestea?

— Ai răbdare, măria-ta, că n-am sfîrşit! esclamă ciocoiul mîndru de triumful său.

— Vorbeşte, căci mor de nerăbdare!

— După ce ajunse Tudor la Goleşti, află prin iscoadele (spionii) sale, că patru din cei mai voinici căpitani[1] nu voiesc să dea înscrisurile cerute şi numaidecît spînzură pe doi dintre dînşii în nişte sălcii; în sfîrşit, daca măria-ta voieşti să te încredinţezi şi mai bine că m-am ţinut de cuvînt, dă-mi pe căpitan Ior-

---

[1] Aceşti patru căpitani se numeau: Ioan Oarcă, Ghiţă Cuţui, Ene Enescu şi Ioan Urdăreanul. Doi dintre ei, cunoscînd gîndul lui Tudor, scăpară prin fugă; iar pe ceilalţi i-au spînzurat (vezi *Cioranul*, pag. 83—84) (n.a.).

dache cu două sute de arnăuţi şi îţi jur că-ţi voi aduce pe Tudor legat cot la cot.

— Bravo, arhon stolnice ! acum te înţeleg. Şi, deschizînd uşa, chemă pe grămăticul său şi îi zise : Spune lui Iordache să ia două ortale de arnăuţi aleşi şi să se ducă la Goleşti cu dumnealui, şi să împlinească cu străşnicie orice-i va porunci.

Grămăticul plecă capul pînă la pămînt şi ieşi împreună cu Păturică.

Capitolul XXXI

CU ROGOJINA APRINSĂ-N CAP ŞI CU JALBA-N PROŢAP

Romînia, această ţară mănoasă şi împodobită de natură cu toate darurile, a fost ursită de soartă să sufere toate relele fizice şi morale : cutremurile de pămînt, inundările rîurilor, epidemiile omorîtoare, incursiunile ordelor barbare, jafurile domnilor fanarioţi [...] ; toate aceste flagele pustiitoare păreau create de fatalitate numai ca să nimicească această nenorocită ţară. Dar ea a rezistat cu bărbăţie la toate lovirile şi a mers pe calea însemnată ei de provedinţă, purtînd pe umeri crucea martirului ca mîntuitorul lumii.

Au fost în adevăr timpi cînd suferinţele zdrobise curagiul romînilor. Inemicii noştri, crezînd că luxul şi moliciunea introduse de dînşii au stins în inima poporului romîn simţimîntul de naţionalitate şi libertate, săltau de bucurie ; dar se amăgeau, căci romînul se deştepta tocmai la timp şi cu armele în mînă le proba că este încă viu şi gata a se lupta pentru drepturile sale.

Revoluţiunea de la 1821, ce este ea oare dacă nu vocea disperării rădicată în contra apăsării ? Oare nu arată ea de ajuns pe un popol viu şi hotărît a muri sau a trăi pentru libertate ?

Dar să ne oprim aci şi să arătăm lectorilor noştri poziţiunea ţărei înainte şi după izbucnirea acestei revoluţiuni sociale.

Desele năvăliri ale oştirilor lui Pasvantoglu şi ale altor paşi răzvrătiţi în contra împărăţiei turceşti spăimîntase atît de mult pe locuitorii ţărei, încît îi făcuse să devie un popol aproape nomad, gata în tot momentul a-şi părăsi locuinţa şi rodul ostenelelor sale, ca să-şi scape viaţa în crăpăturile munţilor sau peste hotarele ţărei, unde nu putea să-i ajungă iataganul manafului şi lăcomia de bani a fanariotului.

[. . . . .]

Domnia lui Caragea, deşi pe la început promitea ceva pentru uşurarea ţărei, dar mai în urmă căzu şi dînsa în greşealele domniilor trecute ; funcţiunile cele mai însemnate se dedeau grecilor veniţi cu domnul din Stambul ; iar boierii romîni erau dispreţuiţi şi esilaţi, dacă cutezau a-şi apăra onoarea.

Veniturile ţărei se vindeau în total la favoriţii greci, cari despoiau fără milă pe nenorociţii locuitori. Dreptatea se vindea pe bani şi, cînd se întîmpla vreo judecată între un fanariot şi un romîn, oricît de lămurit ar fi fost dreptul romînului, procesul se cîştiga de fanariot.

Aceste mari şi nemaiauzite nedreptăţi siliră pe Jianul, Gruia şi alţii a se face tîlhari de drumuri şi a-şi răzbuna omorînd pe fanarioţi şi pe ciocoii parveniţi şi ajutînd pe săraci.

Iată jalnica stare în care se afla ţara înaintea revoluţiunei ; dar ea deveni mai rea sub revoluţiune, căci dacă sub un guvern legal se comiteau atîtea abuzuri, oare cîte nu s-ar fi putut comite cînd o parte din ţară se guverna de o căimăcămie slabă şi fără prestigiu, alta de Ipsilant, iar restul de Tudor Vladimirescu ?

Dinu Păturică, om dibaci în jafuri şi mîncătorii, prevăzuse cît de mari treburi putea să facă într-o asemenea stare de lucruri ; prevăzuse, în fine, că a sosit împărăţia ciocoilor şi se pregătea a se folosi de dînsa.

Astfel dar, după ce acest monstru comise fără cea mai mică sfială toate crimele, după ce făcu să se verse atîta sînge nevinovat, pentru realizarea ambiţioaselor sale planuri, el vîndu chiar pe Tudor Vladimirescu, omul cel mai mare al Romîniei, precum arătarăm în capitolul precedent.

În ziua, dar, cînd el făgădui lui Ipsilant că-i va aduce pe Tudor legat, se puse în fruntea cohortei de asasini şi se îndreptă către satul Goleşti. Ajungînd acolo, se sfătui mai întîi cu Iordache, Ghencea şi Farmache, căpeteniile arnăuţilor ce-i dedese Ipsilant pentru esecutarea trădării, apoi după aceea intră în lagăr şi aţîţă revolta. În fine, Tudor fu prins şi dus între arnăuţi la Cîmpulung, iar de acolo la Tîrgovişte, unde mai în urmă fu asasinat.

A doua zi după împlinirea acestei grozave trădări, Păturică se înfăţişă înaintea lui Ipsilant cu acel aer de impertinenţă propriu asasinilor plătiţi şi, după ce făcu închinăciunile obicinuite fanariotului, îi zise :

— Să trăieşti, măria-ta ! Tudor Vladimirescu nu-ţi va mai turbura liniştea de acum înainte.

— Da de ce ?

— Fiindcă el nu mai trăieşte.

— Tălmăceşte-mi, arhon stolnice.

— Astă-noapte eu, împreună cu căpitan Caravia şi cîţiva arnăuţi, l-am luat din temniţă şi l-am dus pe malul iazului, apoi, după ce l-am tăiat în mici bucăţi, l-am aruncat în puţul de lîngă grădina lui Geartolu.

Ipsilant luă după masă o hîrtie îndoită şi dîndu-o lui Păturică îi zise :

— Slujbă pentru slujbă, arhon stolnice. Ţine acest pitac : printr-însul te orînduiesc ispravnic la Prahova şi Săcuieni şi dacă Dumnezeu îmi va ajuta, precum nădăjduiesc, te voi face caimacam al Craiovei.

Ciocoiul făcu trei temenele pînă la pămînt și sărută mîna lui Ipsilant cu o recunoștință prefăcută, apoi rădicîndu-se în sus esclamă cu voce declamată :

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta ! Să-ți ajute Dumnezeu a te pune pe scaunul strămoșilor măriei-tale, pentru fericirea noastră a nemernicelor măriei-tale slugi !

— Destul, arhon stolnice, destul ; du-mi-te acum cu Dumnezeu și te silește să faci fericirea locuitorilor acestor două județe ce ți-am încredințat ; dar bagă bine de seamă, să nu-i faci prea fericiți, mă înțelegi?... căci poate să ți se întîmple vreun rău.

Oricît era de prefăcut, Păturică tot nu putu să reziste acestor cuvinte pline de ironie și cu două înțelesuri ; plecă dar capul în jos, ca să ascunză întipărirea ce-i făcuse și, după ce mai făcu o metanie pînă la pămînt, se duse.

După cîteva zile de ospețe și veselii date amicilor săi pentru rădicarea sa la această mare și bănoasă funcțiune, el plecă să ia în posesiune județele pe care devenise stăpîn. Pe atunci, ca și în ziua de astăzi, erau la modă proclamațiile și profesiunile de credință. Ipsilante da pe toată ziua cîte una. Tudor Vladimirescu asemenea, fără a mai vorbi de pitacele căimăcămiei lui Calimah-vodă, ce se lipeau pe ziduri în toate zilele.

Ciocoiul, ajungînd la Bucov, locul nașterei sale, porunci să adune pe toți boierii din amîndouă județele, toate isnafurile și pe opincari ; iar cînd mulțimea celor chemați umplusese curtea isprăvniciei, el se arătă în pridvor (balconul) și le citi această proclamațiune :

„Frați boieri, neguțători și opincari,

Dumnezeiasca pronie, milostivindu-se asupra acestei nenorocite patrii, m-a rădicat la vrednicia de is-

pravnic al acestor două județe. Dumnezeu cel atotputernic știe mai bine decît voi toți libovul[1] cel fierbinte ce arde în inima mea pentru fericirea voastră. Să știți dar cu hotărîre, fraților, că, pe cît timp voi fi cu voi, nimeni nu va fi asuprit cu o para mai mult peste ceea ce hotărăște nezamul. Ludele și celelalte iraturi ale stăpînirei de acum înainte se vor împlini de către oameni cinstiți și cu frica lui Dumnezeu ; mituielile și mîncătoriile vor lipsi cu totul. Cei năpăstuiți să vie la mine și-și vor afla dreptatea ; căci doresc ca razele fericirei să străbată pînă în bordeiul cel ticălos al opincarului.

Amin, fie, fie !"

Coprinderea acestei proclamațiuni și mai cu seamă accentul dramatic și gesturile ritoricești cu care o pronunțase Păturică făcu o mare întipărire între auditori, căci ei nu cunoșteau încă adevăratul înțeles al proclamațiünilor.

Primele zile ale administrării lui Păturică fură consacrate în scoaterea amploiaților celor vechi și orînduirea altora cari să corespunză cu intențiunile sale. Între acești noi ciocoi, aleși de Păturică după chipul și asemănarea sa, era și unul numit Neagu Rupe-Piele, om născut să fie călău și care se silea prin cruzimi nemaiauzite a nu-și strica reputațiunea pronumelui său. Pe acesta îl alese Păturică de împlinitor al tuturor jafurilor ce făcea.

A descrie cu de-amănuntul despoierile și caznele ce suferea locuitorii de toate clasele de la acest monstru ar fi o lucrare de care pana noastră s-ar indigna. E de ajuns a spune numai că birul se împlinea de la sărmanii săteni de cîte trei și patru ori pe un trimestru ; taxidarii luau întreită zeciuială pentru oierit, tutunărit și vinărit și cînd sătenii nu mai aveau

[1] Dragostea sau amorul (n.a.).

cu ce să plătească, îi ungea cu păcură și îi lega de copaci, ca să-i înțepe viespele și țînțarii, apoi le vindea dobitoacele și, după ce-i sărăcea cu desăvîrșire, îi închidea în coșare, ca să nu poată reclama la stăpînire.

Într-o zi Dinu Păturică sta închis într-o odaie împreună cu Neagul Rupe-Piele și încheia socotelele trimestriale. Suma adunată se rădica la o cifră de patru ori mai mare de ce s-ar fi cuvenit după lege.

— Puțini bani, Neagule, foarte puțini, zise ciocoiul : eu credeam să-mi aduci trei mii pungi de bani.

— E ! e ! cocoane Dinule, mulțumește-te și pe atît.

— Și de ce așa, cînd am fi putut să strîngem mai mult ?

— Dar bine, cocoane Dinule, de unde eram să adun atîți bani ?

— De la țărani, nerodule ! Să-i legi cot la cot și să le prăjești piepturile pe lîngă foc și vei vedea cum o să scoață la bani.

— Toate acestea le-am făcut, ba încă și mai multe ; i-am spînzurat cu capul în jos, le-am bătut țepuși de trestie pe sub unghii, le-am luat chiar vitele și lucrurile din case și le-am vîndut ; ce voiești să mai fac ?

— Ia spune-mi, ce ai făcut cu cele două sute de vaci care le cere Ipsilant ?

— Am urmat poruncei ce mi-ai dat. Am luat optzeci de slujitori cu mine și, în puterea gîrbaciului și a trîntelelor, am strîns opt sute de vaci în loc de două sute.

— Bravo, Neagule ; și cu ce preț le-ai cumpărat ? Ia spune-mi !

— Cîte trei lei de vită.

— Iar după aceea ce ai făcut ?

— Am trămis două sute lui Ipsilant ; iar pe celelalte le-am vîndut iarăși țăranilor cu cîte lei cincisprezece una.

— Ado banii-ncoace! zise Păturică cu o lăcomie nedescriptibilă.

Neagu Rupe-Piele începu să numere banii, şi Păturică să-i strîngă cu lăcomie ; dar tocmai pe cînd se aflau amîndoi ocupaţi cu lichidarea acestei îngrozitoare hoţii, oarecine bătu în uşa camerei cu multă violinţă.

Păturică strînse banii în grabă, apoi zise :

— Cine bate la uşă ?

— Eu, cocoane !

— Şi ce vrei ? spune.

— Îţi aduc o ştafetă de la Ipsilant.

— Ad-o-ncoace !

— Poftim, cocoane, adaose Năstase arnăutul.

Ciocoiul deschise uşa şi luă ştafeta din mîna lui Năstase arnăutul, care devenise acum polcovnic de judeţ, apoi citi ştafeta şi o trînti pe masă.

— Se vede că nu sunt bune mujdelele din această ştafetă, zise Neagu Rupe-Piele.

— Nicidecum, răspunse Păturică distrat. Îmi cere două sute mii de lei.

— Dar bine, abia sunt trei zile de cînd i-am trămis bani.

— Îmi mai scrie iarăşi că turcii au intrat în ţară şi asta nu-mi place de loc.

— Şi mie asemenea !

— Ia spune, Neagule, cum am face noi să scăpăm aceste două sute mii de lei din mîna lui Ipsilant ? !

— Să nu-i trămitem !

— Ba să-i trămitem, dar să găsim vreun tirtip ca să-i luăm înapoi ; ia caută tu un marafet, de, să te văz !

La aceste cuvinte Neagu deveni palid ; el înţelesese întunecoasa cugetare a lui Păturică şi, cu toată fieritatea caracterului său, se înspăimîntă.

— Ai găsit mijlocul, Neagule ?

— Da, cocoane Dinule.

— Ia să vedem!

— Pe de o parte numărăm banii în mîna trămisului și luăm teșcherea de priimire, iar pe de alta doi flăcăi îl așteaptă în pădure, îi dă... și...

— Și ne aduce banii înapoi. Aferim, Neagule!

Cît ținu acest regim de terorism ciocoiesc, nenorociții locuitori din aceste două județe dederă jălbi neîncetat în contra tîlhăriilor lui Păturică; dar aurul ciocoiului paraliza toate măsurele stăpînirei. În fine, revoluțiunea căzu. Grigore Ghica-vodă se orîndui domn, iar turcii se retraseră peste Dunăre.

Aceste schimbări politice îndemnară pe țărani a se scula cu mic, cu mare și a se înfățișa cu jalbă la domnie.

Era o priveliște jalnică pentru un om cu inimă a vedea pe nenorociții țărani în număr de patru-cinci sute, îmbrăcați în trențe, desculți, veștezi la față și cu ochii stinși de sărăcie și alte suferințe; ba încă unii dintr-înșii purtau pe corpul lor chiar semnele torturelor abia cicatrizate, iar cei de tot schiloditi erau transportați în care cu boi.

Ei intrară în București pe la opt ore de dimineața, tocmai pe cînd domnitorul se afla în Divan, și, ca să atragă mai mult atențiunea publică, unul dintr-înșii făcu un sul de rogojină și, dîndu-i foc la partea de sus, îl puse în cap; apoi, scoțînd jalba din sîn, o puse în vîrful unui proțap lung și intră în curtea domnească.

Zgomotul ce produse această procesiune, mărită foarte mult prin mulțimea norodului atras de curiozitatea lucrului, ajunse pînă la auzul domnului, carele ieși în pridvorul palatului și priimi jalba din proțap chiar cu mîna sa.

Domnul dede jalba marelui logofăt să o citească; și pe cînd acesta arăta cu voce tare toate nelegiuirile

lui Păturică, el le constata pe figurile şi în starea de mizerie în care erau ajunşi nenorociţii jăluitori. În fine, mînia lui ajungînd pînă la indignare, strigă ca un leu :

— Să vie-ncoa spătarul !

Spătarul se prezintă înaintea domnitorului.

— Arhon spătare — zise Ghica — să trămiţi patruzeci de arnăuţi la Bucov ca să rădice pe acel nelegiuit ispravnic, să-l pecetluiască şi să-l bage la ocna părăsită. Iar dumneata, arhon logofăt, să vinzi toată starea acelui tîlhar şi să despăgubeşti pe aceşti săraci.

Ţăranii, auzind cele poruncite de domn, rădicară mînile spre cer şi începură a striga :

— Să trăiești întru mulţi ani, măria-ta ! Dumnezeu să-ţi răsplătească cu bine mila ce ai arătat către noi, nemernicii robi ai măriei-tale.

Domnitorul aruncă asupra lor o privire plină de amor părintesc şi, după ce îi încredinţă încă o dată că le va face dreptate, intră iarăşi în Divan.

Capitolul XXXII

OCNA PĂRĂSITĂ

Într-o dimineaţă din luna lui mai, doi slugitori de judeţ străbăteau plaiul ce duce la ocna Telega, călări pe cai mici de munte. Aceşti cai, deşi erau mai slabi decît caii iesme ai lui Alesandru Dumas, aveau însă şi ei calităţile lor, căci suiau fără osteneală cele mai repezi dealuri şi conduceau pe călăreţi pe marginea celor mai adînci prăpăstii, fără a-i espune la cel mai mic pericol.

Unul dintre cei doi slujitori era june şi purta la spate o flintă haiducească, iar la brîu avea două pistoale mari turceşti ; cel d-al doilea era mai înaintat în vîrstă ; trăsurile feţei sale pline de asprime, ochii săi sîngeroşi şi sprîncenele cele dese şi zbîrcite arătau pe omul crud şi gata a săvîrşi orice nelegiuire. El avea o geantă cu scrisori atîrnată de gît şi un cuţit mare arnăuţesc pus la brîu.

Era pe la opt ore ale dimineţei ; soarele sta înfipt cu mîndrie pe bolta cea albastră a cerului şi arunca de acolo dulcea sa lumină asupra munţilor plini de zăpadă şi a cîmpielor înverzite, iar razele lui, străbătînd prin norii de aburi compuşi din roua nopţii, formau o mulţime de curcubee tricolore ce încîntau privirea.

Cintiza şi pietruşelul făceau să răsune colnicele prin vocea lor ascuţită, dar plină de dulceaţă ; ciocîrliile se înălţau în aer întocmai ca nişte mici bombe,

apoi se opreau în loc şi, bătînd din aripi, umpleau aerul de melodioasele lor cîntări. Prepeliţele, aceste inocente şi fricoase pasări, ce se nasc şi mor în iarba livezilor şi în frunzele cele dese ale dumbrăvilor, prin vocea lor monotonă, dar ritmică, păreau că servă de regulator al cadenţelor acestui concert divin.

În aceste momente, cînd natura întreagă părea că înalţă rugi de mulţumire către creatorul ei, cei doi slujitori, deşi dedaţi cu asemenea sublime spectacole, nu rămaseră nesimţitori la priveliştea ce-i înconjura. Ei se opriră pe loc şi priviră în tăcere magnifica panoramă ce le absorbise simţirile, iar mai în urmă unul din ei rupse tăcerea :

— De multe ori am trecut prin plaiul acesta, măi badeo, dar niciodată nu mi s-a părut atît de mîndru ca astăzi. Munţii pare că-noată în pară de foc, pasările ciripesc cu mai multă dulceaţă decît alte dăţi ; chiar apele Doftanei parcă dorm. Ce mîndreţe !...

— Aşa este, măi Vlade, toate sunt precum zici, dar eu nu simţ nimic ; mi-e inima închisă.

— Şi de ce, mă badeo ?

— De multe, măre !

— Ţi-o fi mîncat lupul vreo vită sau te-o fi prădat zapciu ?

— Nu mi s-a întîmplat nici una din cîte zici.

— Ce ai, dar, de şezi aşa bosumflat ?

— Ia, mă gîndesc la bietul coconu Dinu, fostul nostru ispravnic, că sunt trei luni de cînd şade închis la ocna părăsită.

— Lasă să şază, că prea era nemilostiv şi hrăpitor ; ţipa judeţul în mîna lui ca broasca în gura şearpelui.

— Aşa este, mă ; da de, e păcat şi de dînsul !

— Păcat ? Dar bine, ai uitat cum ardea şi căznea pe săraci ? Nu ştii zicătoarea romînească : După faptă şi răsplată ?

— Ai dreptate, măi Vlade, a făcut în adevăr multe nelegiuiri ; dar l-a pedepsit Dumnezeu de ajuns. Ţi-aduci aminte cînd pleca cu cercetarea prin judeţ ? Ce mîndru era, măre ! Şi cît de bine îi şedea călare pe bidiviul[1] său cel roib şi pintenog. Parcă era Făt-Frumos din poveste. Ei bine, mă Vlade, m-aş prinde cu tine p-o vadră de vin că, să-l vezi acum, nu l-ai mai cunoaşte.

— Şi de ce, măi badeo ?

— L-a mîncat necazul şi ocna părăsită.

— Ce spui tu, mă ?... Se vede dar că este rău în ocna părăsită.

— Nevoie mare, măi Vlade ! Eu de aş fi ca vodă, în loc de a osîndi pe tîlhari la ocna părăsită, le-aş tăia mai bine capetele.

— Da de ce, măi badeo ?

— Pentru că este de o mie de ori mai bine să omori pe om dintr-o lovitură, decît să-l ucizi cu încetul. Am văzut pe Radu haiducul, pe care l-a băgat Caragea în ocna părăsită ; era ştii, colea, voinic din patruzeci, rupea piatra-n mînă ; dar după ce a şezut numai şase luni în ocna părăsită, nu l-am mai cunoscut : îi crescuse barba de trei coţi, ochii-i luceau ca de strigoi, surzise şi ologise.

— Şi a mai trăit mult, mă badeo ?

— Să vezi. Într-o zi m-am coborît în ocnă să-i duc de mîncare şi l-am găsit cu dinţii rînjiţi şi zgîrcit ca un ghem în culcuşul său de paie ; îl strigai o dată, de două, de trei ori şi nu-mi răspunse ; îl mişcai cu mîna, dar ce să vezi ? El murise !

— Murise !

— Ba încă negrijit şi nespovedit, ca un cîne.

— Sărmanul, ce păcat !

---

[1] Ţăranii numesc bidiviu orice cal frumos şi iute la fugă. Simţul însă cel adevărat al cuvîntului însemnează cal pitic de Arabia (n.a.).

Cei doi slujitori își urmară mai mult timp călătoria absorbiți în povestirea lor, dar caii deodată se opriseră. Atunci ei văzură cu oarecare surpriză că se aflau dinaintea cămărășiei ocnelor.

Cămărașul se plimba în acel timp pe prispa caselor, absorbit cu totul în fumarea ciubucului său. Slujitorii descălecară după cai și, după ce îl salutară, îi dede poruncile și se retraseră. Unul însă dintre dînșii făcu un semn de înțelegere cămărașului, apoi intră împreună cu dînsul în cămărășie și, după ce se așezară unul pe pat iar cellalt pe o laviță, începură această întrevorbire :

— Ei bine, Neagule — zise cămărașul, așezîndu-se pe pat — ce mujdele mi-aduci despre bietul coconu Dinu ?

— Foarte bune, arhon cămăraș ; am două scrisori, una de la Conțu, iar cea de a doua de la un boier pe care nu-l cunosc. Eu crez că Conțul a izbutit să scoață poruncă domnească de iertare ; ai, ce zici ?

— Poate, dar eu unul nu crez.

— Și de ce așa ?

— Fiindcă cunosc prea bine pe oamenii cei mari ; ei ne lingușesc pe noi ăștia micii numai cînd au trebuință de noi, iar cînd ne văd căzuți în nevoi, ne dă cu piciorul ca la niște vase netrebnice.

— Oricum va fi, însă, te rog să-i dai aceste două scrisori mai în grabă și eu voi veni mîne de dimineață să iau răspunsul.

Acest slujitor, ce se interesa atît de mult pentru scăparea lui Păturică, era Neagu Rupe-Piele, vestitul mumbașir prin care ciocoiul își săvîrșea toate despoierile și cruzimile sale, pe cînd se afla ispravnic ; el scăpase de urgia domnească numai prin fugă și deghizare, iar acum se făcuse purtător al corespondinței dintre Păturică și cîteva persoane mari din București, ce se încercau a-l scăpa din ocnă.

Să zicem acum cîteva cuvinte şi despre ocna părăsită de la Telega.

Ocnele de la Telega sunt situate pe o cîmpie înconjurată de dealuri acoperite cu păduri şi udată de rîul Doftana, ce o traversează.

Puţurile din care se scoate sarea se împart în ocne lucrătoare şi ocne părăsite. Acestea din urmă se numesc astfel, căci sunt lăsate în nelucrare, uneori pentru că minerii le cred esploatate de ajuns şi se tem să nu se surpe peste dînşii, iar cîteodată din cauză că se ivesc izvoare de apă ce împiedică lucrarea.

În timpul domnilor fanarioţi esistau la Telega mai multe guri de ocne părăsite, dintre cari una servea de închisoare pentru tîlharii cei mai vestiţi prin omoruri şi cruzimi.

Această temniţă subterană avea o intrare pătrată, susţinută de toate părţile cu ghizduri de lemn, întocmai ca ale puţurilor din care se scoate apă. Această formă pătrată ţinea pînă la o profunditate de 10—12 stînjeni ; iar de acolea în jos se lărgea gradat în circonferinţă şi, cînd ajungea la profunditatea cerută de ştiinţa mineralogiei, devenea un haos înspăimîntător.[1] Păreţii ei erau umezi şi de multe ori pica apă dintr-înşii ; aerul era iute, infectat de miasme şi omorîtor ; o lumină palidă abia străbătea cîteodată spaţiul nemăsuratei adîncimi, ca să mărească şi mai mult grozăvia acestui mormînt teribil.

Tîlharii condamnaţi a locui în acest iad pămîntesc erau tot din cei osîndiţi de Divan la moarte şi ale cărora sentinţe le preschimbau domnitorii în munca perpetuă ; dar nici unul din cîţi se închideau acolo nu puteau să trăiască mai mult de doi pînă la trei ani, căci umezeala şi aerul cel înecător le curma zilele.

---

[1] Oameni speciali în mineralogie m-au încredinţat că adîncimea ocnelor de sistema veche nu se întindea mai mult de 150—155 şi maximum 160 metre (n.a.).

În fine, dacă faimosul vers al lui Dante:

„Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate" [1]

s-ar fi putut scri undeva, negreșit că acel loc nu ar fi putut să fie decît pe porțile ocnei părăsite, căci oricine intra acolo își pierdea speranța de a mai ieși viu vreodată.

Iată locașul în care se afla de trei luni Dinu Păturică, acel om mîndru și ambițios, carele comisese toate lașitățile și crimele cele mai îngrozitoare, numai ca să ajungă la mărire. Ar fi crezut el vreodată că o să părăsească atît de curînd palatele sale cele luminoase, mîncările cele alese și acea mulțime de lingușitori cari se supuneau orbește la toate capriciele lui și se credeau fericiți cînd puteau să fure cîte un zîmbet de mulțumire după fața lui cea severă? Dar averile lui cele nenumărate? Dar soția și fiii săi, speranța bătrînețelor sale, pentru a cărora fericire poate că săvîrșise cea mai mare parte din nelegiurile sale, ce vor fi devenit toate acestea? Vom vedea!

Primele zile ce petrecu în ocna părăsită fură prea dureroase pentru dînsul. Întunericul cel mare, singurătatea, patul său de paie și mîncarea cea puțin hrănitoare îl adusese într-o stare grozavă de paroxism și de furie, încît urla ocna de vaietele și tînguirile lui.

În darn chema somnul ca să-i aline durerile fizice și morale, căci el fugea de la dînsul, sau deși venea cîteodată să închiză ochii lui cei slăbiți de lacrămi, dar la zgomotul unei pietricele sau a unei picături de apă ce cădea din păreții ocnei, fugea și-l lăsa iarăși în prada turburării și a disperării sale. Dar, după ce trecu cîtva timp, el începu a se mai obicinui cu

---

[1] „Părăsiți orice speranță, voi care intrați", Dante, *Infernul*, cîntul III, versul IV.

noua sa locuință și deveni mai liniștit, ba încă, după scrisorile ce scria pe la protectorii săi și răspunsurile încuragiatoare ce priimea, începuse a spera că peste puțin va părăsi ocna, ca să se mute iarăși în palaturile sale. Cu toate acestea răul ocnei începuse să roază cu încetul acea organizațiune robustă; reumatismul îi coprinsese tot corpul, ochii i se îmflase, facultatea auzului i se paralizase și o tuse violinte amerința din ce în ce mai mult esistența lui.

Aceasta era starea fizică și morală în care se afla Păturică în ziua cînd priimi cele două scrisori ce i le adusese Neagul.

El ședea lungit pe patul său de paie și aștepta cu nerăbdare ora prînzului, ca să-și astîmpere foamea ce începuse a-l turmenta. De astă dată, însă, cămărașul îi trămise porțiunea înaintea orei fisate. Păturică, văzînd dintr-această schimbare ceva estraordinar și poate chiar în favoarea sa, se repezi cu furie asupra coșului cu merinde ce se cobora încet, legat de o sfoară. Căută într-însul și găsi două scrisori, pe care le luă cu o nerăbdare nervoasă și, apropiindu-se de felinarul ce sta atîrnat deasupra patului său, deschise mai întîi pe una dintr-însele și citi cuvintele acestea :

„Cocoane Dinule,

Cu destulă mîhnire te vestesc că cocoana Duduca, soția dumitale, a luat tot din casă și a fugit cu un turc peste Dunăre, lăsînd pe bieții copilași pe drumuri. Moșiile, viile și casele dumitale s-au vîndut la sultan-mezat, iar banii s-au trămis cu om domnesc, ca să se împarță la țăranii ce se zice că i-ai sărăcit, cînd erai ispravnic. Vei ști iarăși că bătrînul dumitale tată a murit de inimă rea, pentru afrontul ce i-ai făcut, cînd ai pus arnăuții de l-au dat afară din casă.

Al dumitale de aproape prieten și frate

S...“

Iată şi coprinderea celei de a doua scrisoare:

„Dinule,

M-am dus de mai multe ori la vodă să-l rog pentru tine şi l-am găsit totdauna neînduplecat; iar în cele după urmă mi-a spus-o ritos, că o să te lase să putrezeşti în ocna părăsită, ca să slujeşti de pildă şi altor hoţomani ca tine. Vodă a zis aceasta.

N...“

Aceste două scrisori fu pentru Păturică o lovitură de trăsnet. Averile sale, cîştigate prin nenumărate crime şi laşităţi, acum erau risipite ca praful în vînt; soţia fugită, copiii lăsaţi în voia întîmplării, el chiar condamnat a muri cu încetul în fundul ocnei părăsite, chinuit de durere şi disperare.

Ar fi fost o mare fericire pentru dînsul dacă aceste ştiri teribile l-ar fi omorît deodată sau i-ar fi paralizat inteliginţa, căci ar fi scăpat de toate suferinţele morale şi fizice; dar provedinţa, în decretele sale cele nepătrunse de mintea omenească, voise a-i lăsa neatinse toate facultăţile, ca să guste şi el acel venin amar cu care adăpase societatea atîta timp.

După ce se mai alinară dureroasele impresiuni ce lăsase în inima lui acele fatale scrisori, el căzu pe patul său cel de paie şi începu a plînge cu amar şi a se lovi cu pumnii în cap de disperare.

Se zice că hoţii şi tîlharii sunt superstiţioşi şi fără curaj la lovirile soartei. Nu ştim pînă la ce grad poate fi adevărată această maximă; ştim numai că Păturică, acel om de fier, care în furia ambiţiunei sale dispreţuise mustrarea de conştiinţă şi chiar pe Dumnezeu, acum devenise atît de fricos, încît cel mai mic zgomot îl făcea să tremure.

Uneori i se părea că vede umbra tatălui său ieşind dintre stîncile titanice ale ocnei şi zicîndu-i cu voce mormîntală :

„Fiu nelegiuit ! priveşte starea în care m-a adus răutatea şi mîndria ta ! Dumnezeu, pe care l-ai dispreţuit atîta timp, te vesteşte prin mine ca să-ţi mîntuieşti sufletul prin căinţă, căci trupul tău nu va mai ieşi cu viaţă de aici."

Alte dăţi iarăşi i se părea că vede oameni spînzuraţi, cu limbile ieşite afară din gură, pline de sînge, şi femei slabe şi urîte la faţă mîncîndu-şi copiii şi dîndu-i şi lui să guste din cărnurile lor reci şi putrede, ca unui pricinuitor al morţii lor.

În momentele unor asemenea oribile alucinaţiuni mintea îl părăsea cu totul, capul i se înflăcăra, îşi rodea mînele de disperare şi striga cu o voce răguşită şi tremurătoare :

— Stafiile ! stafiile ! săriţi, creştini buni ! Nu mă lăsaţi, că mă strînge de gît aceste umbre ale lui Satana.

Apoi, deschizînd ochii săi înflăcăraţi şi rătăciţi de teroare, se repezea dintr-un loc într-altul şi începea iarăşi a striga :

— Luaţi de lîngă mine pe aceste femei schiloade, căci mînele lor cele uscate şi sîngele ce varsă din guri mă îngheaţă de frică !

Dar toate rugăciunile lui erau în darn ; nimeni nu-l auzea, nimeni nu venea să-i răcorească fruntea sa cea plină de sudori sau să-i stingă acea sete infernală ce-i usca gura şi pieptul.

În fine, după o esistinţă mizerabilă de şapte luni, îşi dede sufletul în spasmuri şi părăsit de toată lumea.

A doua zi după moartea acestui monstru, populaţiunea Bucureştilor se afla într-o mare agitaţiune. Cauza ce pusese în mişcare pe aceşti adevăraţi stră-

nepoţi ai Grahilor[1] venea de la vestea ce se răspîndise că în acea zi era să se dea prin tîrg un falit fraudulos, iară după aceea era să-l ţintuiască dinaintea prăvăliei lui, ca să serve de pildă poporului.

O mulţime de curioşi de toate etăţile şi clasele societăţii inundau piaţa Sf. George cel Nou ; iar o altă grupă, destul de numeroasă, intrase în curtea spătăriei şi, cu toate că timpul era ploios în acea zi şi vîntul nordului sufla cu tărie, ei însă înfruntau cu bărbăţie şi ploaia, şi frigul, numai ca să poată vedea acel spectacol barbar, ce-i dilecta atît de mult.

În fine, logofătul spătăriei, văzînd nerăbdarea şi curiozitatea gloatelor, se arătă înaintea mulţimei şi citi cu voce tare hotărîrea Departamentului de Criminalion, prin care condamna pe mofluzul mincinos a fi bătut la spete prin toate pieţele neguţătoreşti şi a se ţîntui de urechi în faţa prăvăliei sale.

După ce se termină citirea hotărîrei, patru arnăuţi spătăreşti intrară în temniţă şi scoaseră pe nefericitul falit cu capul ras, dezbrăcat pînă la mijloc şi cu mînele legate una lîngă alta cu o funie lungă ; iar după aceea unul dintre arnăuţi apucă funia de căpătîi şi începu a trage pe paţient după sine, pe cînd alţi doi, puşi unul d-a dreapta şi cellalt d-a stînga paţientului, îl lovea pe spinare cu nuiele de salcie.

Sîngele ce sărea din pielea nefericitului om, ruptă neîncetat de lovituri, şi ţipetele lui de durere produceau diferite impresiuni în inima poporului : femeile şi oamenii cei miloşi cereau iertarea lui, iar

---

[1] Tiberiu şi Caiu Grahus erau fii ai lui Sempronius Grahus şi ai Corneliei, fiica lui Scipion. Aceşti adevăraţi patrioţi romani, văzînd deplorabila stare în care ajunsese Roma, patria lor, din cauza rezbelului social, se încercară a o ajuta ca să scape din pieire, dar amîndoi căzură victime ale furiei poporului. Mai mulţi scriitori de romanţe s-au servit de numele acestor doi celebri romani numai ca să arate populaţiunea cea fluctuoasă a Romei cei vechi (n.a.).

gloata cea mare, în care intrau şi cei săraciţi prin falimentul cel fraudulos, simţeau o nedescriptibilă bucurie pentru tot ce suferea paţientul şi la orice gemet de durere ei îl apostrofau cu cuvinte ca acestea: „Bine-ţi face, tîlharule, c-ai sărăcit lumea!" ; „Să-i dea la nuiele pînă-i va cădea toată carnea după spinări", fără a mai numi şi pe unii cari strigau : „Să-l spînzure! sau să-l puie în ţeapă!"

Vederea torentelor de sînge şi pofta de răzbunare iritase atît de mult pe popor, încît, dacă s-ar fi aflat la această privelişte barbară vreunul din acei filosofi umanitari, negreşit ar fi crezut că se află în Roma gladiatorilor, în Roma martirilor, şi pe romîni i-ar fi luat drept acel mizerabil şi degradat popol al Romei imperiale, care suferea sclavia şi umilirea fără să murmure şi se revolta numai atunci cînd îi lipsea pînea şi circul. [1]

Această procesiune îngrozitoare trecu mai întîi prin piaţa Sf. George cel Nou, de acolo intră în uliţa Şelarilor şi, ieşind pe la Curtea cea Veche, merse spre Sf. George cel Vechi ; iar de aci intră în uliţa cea strîmtă din dosul Bărăţiei, unde era să se petreacă partea cea mai îngrozitoare a acestei oribile drame.

Poporul, ce părea sătul oarecum de ceea ce văzuse pînă aci, pe dată ce se înştiinţă că a sosit timpul ţintuirei, năvăli cu furie asupra locului unde era să se săvîrşească această barbară faptă. Curiozitatea era atît de mare, încît unii din mulţime intrau prin silă în casele şi prăvăliile neguţătorilor, ca să poată privi mai bine esecuţiunea ; iar alţii se suiau chiar pe acoperişul caselor, cu riscul de a cădea şi a se zdrobi.

---

[1] Poporul roman din timpul Imperiului era aşa de demoralizat, încît se revolta numai cînd îi lipsea pînea şi spectacolele, şi strigau : *„Panem et circenses"* (n.a.).

În momentul, însă, cînd esecutorul rădicase pe pațient în vîrful picioarelor și se pregătea să-i țintuiască urechile la stîlp, clopotele de la cîteva biserici începură a suna și o psalmodie tristă ajunse pînă la auzul mulțimei.

Aceste cîntări ieșeau din gurile cîtorva preoți și cîntăreți, ce petreceau la mormînt un cadaver așezat într-un cosciug modest și purtat de patru postelnicei pe un pat mortuar, compus din lemn simplu și căptușit cu chembrică verde.

Poporul, ale căruia sentimente se schimb foarte lesne, cum auzi cîntările preoților și văzu cortegiul funeral apropiindu-se, începu să se tragă înapoi cu respect ca să-i înlesnească trecerea; dar această bunăvoință fu nefolositoare, căci din partea opusă a uliței venea o căruță de țară cu doi cai, în care era asemenea un cosciug închis și un preot care citea cadavrului dintr-însul rugăciunile de odihnă.

Aceste două procesiuni mortuare, neputîndu-se vedea una pe alta din cauza poporului ce era adunat în centrul uliței, înaintară una în contra alteia pînă la locul esecuțiunei și se opriră, căci ulița era atît de strîmtă, încît era cu neputință a trece una pe lîngă alta sau a se întoarce una din ele înapoi, spre a putea trece cealaltă.

În fine, baș-buluc-bașa al spătăriei, însărcinat cu esecutarea hotărîrei, văzînd această încurcătură, făcu semn esecutorului să-și termine lucrarea. Un țipăt ascuțit și nervos, repetat de mai multe ori, anunță poporului că țintuirea s-a terminat. Gloatele dispărură într-o clipă ; totul intră în tăcere, numai cele două procesiuni steteau una în fața celeilalte dinaintea falitului țintuit.

Ar fi zis cineva că între morții din cele două cosciuge și negutătorul cel țintuit esistă o legătură fatală sau o ură neîmpăcată. Ei bine, această legătură

esista în adevăr, căci cadavrul cel purtat pe pat mortuar şi însoţit de preoţi şi cîntăreţi era al postelnicului Andronache Tuzluc; cel d-al doilea cadavru, tras de doi cai de sat în acea căruţă mizerabilă, era al lui Dinu Păturică; iar mofluzul cel ţintuit era Costea Chiorul, carele, deşi cam tîrziu, luă însă o aspră răsplătire pentru toate crimele ce săvîrşise.

Iată cum îşi terminară cariera vieţii aceşti trei scelerați. Întîmplarea voise ca ei să se mai întîlnească încă o dată, înainte de a se prezinta lui Dumnezeu spre a-şi da seama de relele ce săvîrşiseră pe acest pămînt.

Cît despre chera Duduca, am aflat mai în urmă că ea, voind să facă pe cocheta şi în casa noului ei bărbat, fu descoperită de dînsul şi trămisă înaintea cadiului, carele ordonă să o coasă într-un sac şi apoi să o arunce în valurile Dunării, după coprinderea legilor musulmane.

EPILOG

DIN OPINCAR, MARE-SPĂTAR

La 23 apriliu, anul 1825, locuitorii Bucureştilor erau coprinşi de frigurile veseliei şi ale plăcerei; ei serbau ziua sîntului Gheorghe, vechiul patron al Romîniei. Ulițele mari şi mici erau măturate şi stropite cu apă; prăvăliele neguțătorilor şi casele boierilor erau împodobite cu ramuri de salcie şi iarbă verde. Un cer senin şi un soare dulce de primăvară veneau să complecteze acest cadru magnific ce prefăcuse oraşul într-o grădină improvizată.

Podul Mogoşoaiei era plin de privitori de amîndouă sexele şi din toate clasele societății, bine înveşmîntați şi cu fețele zîmbitoare. Ei se îndreptau către mănăstirea Mihai-vodă, unde era să se săvîrşească într-acea zi o nuntă domnească.

Pe amîndouă laturile uliței de pe podul Dîmboviții ce duce la Mihai-vodă erau brazi înfipți în pămînt şi împodobiți cu panglice şi beteală de fir. Inaintea acestor brazi erau două rînduri de catane spătăreşti, îmbrăcate cu mintene, poturi (nădragi) şi ghebe scurte, împodobite cu găitane tricolore; iar pe cap purtau căciuli cu floace albastre şi drept toată armătura aveau cîte o puşcă pusă pe umeri şi cîte un pistol la brîu.

La spatele acestor ostaşi se formase pe amîndouă părţile piramide de curioşi, cari aşteptau cu nerăbdare trecerea alaiului domnesc. Dar aşteptarea nu fu lungă, căci peste puţin se arătă înaintea lor spectacolul ce le aţîţase atît de mult curiozitatea. Alaiul sosea.

Acest cortegiu princiar era orînduit astfel :

Avangarda se compunea din brasla agiei, alcătuită din călăreţi polcovniceşti călări şi armaţi ; vel-căpitan de cazaci cu steagul şi toboşarul său ; talpaşii dorobănţeşti pedestri cu tobele, chiverele şi cimpoaiele lor ; vel-căpitan de dorobanţi cu zapciii săi şi cu cîţiva din brasla armenească, cu steag şi tobe după dînşii ; podari pedestri cu topoarele pe umeri ; cazacii agieşti pedestri, cu cimpoaie şi tobe ; vînătorii, asemenea ; căpitanii de agie înarmaţi ; ceauşul agiesc cu logofătul agiesc ; polcovnicul de poduri cu polcovnicul de ciocli ; polcovnicul de vînători cu polcovnicul de Tîrgovişte ; apoi marele agă cu podoabele lui după obicei.

După aceştia venea brasla spătărească alcătuită din lefegii, cu steagul, călări ; marele căpitan de lefegii cu zapciii, buciucul, toboşarii şi sărmaciul[1] său; seimenii călări, înarmaţi şi îmbrăcaţi în haine roşii şi moţuri galbene ; baş-buluc-başa cu steagul cel mare, cu tobe şi sărmaci ; scutelnicii spătăreşti înarmaţi, apoi marele spătar.

După dînşii venea brasla marelui portar cu toată ecpaiaua (suita) sa ; marele armaş cu steagurile ţării, cu trîmbiţele şi cu armăşeii săi ; apoi venea careta domnească, trasă de şase armăsari vineţi, cu doi ciohodari pe capră, doi în coadă şi alţi şase împreju-

[1] Sărmaci se numea un fel de gîrbaci sau bici de sîrmă (n.a.). Explicaţie greşită : *sărmaciu, sîrmaciu* — surlar, trompetist.

rul caretei, toţi îmbrăcaţi în haine roşii cu fir şi cu işlice rotunde de samur.

În această caretă şedeau un june şi o tînără fată. El era înveşmîntat cu anteriu de suvai alb cu vărguliţe de fir bun, avea fermenă de buhur ca paiul grîului şi giubea de zuf albastru-deschis. Peste mijloc era încins cu un brîu de tulpan alb, iar pe cap avea fes roşu de Ţarigrad. Juna fată era îmbrăcată cu rochie albă de tulpan şi încinsă peste mijloc cu un cordon de panglică roşie încheiată cu o cataramă ferecată cu diamante ; pe cap purta o diademă de berliante şi beteală ; la gît avea un ghiordan de rubine, iar în urechi cercei de smarand înconjuraţi de diamante. Amîndoi aceşti juni erau de o frumuseţe rară şi, după privirile furişe ce-şi aruncau unul altuia, semănau a fi cuprinşi de un amor înflăcărat.

Careta mergea în pasul cailor, ocolită de ciohodari, iar după dînsa venea restul alaiului, compus din tagmele acestea : calemul armăşiei cu ftore şi treti armaş cu ecpaiaua lor, în mijlocul cărora era marele armaş cu haine muiate în fir, steagul cel mare al ţării, lăutarii şi trîmbiţaşii domneşti, urucbairam, tuiurile, sacagiii domneşti şi salahorii cu beţile în mîini, apoi cei doisprezece cai domneşti, împodobiţi cu cioltare (valtrape) de fir şi cu calcane de argint suflate cu aur şi cu pene de struţ în frunte. Aceşti cai erau conduşi de comişii domneşti şi înconjuraţi de ciohodari.

După aceştia veneau comişii, rahtivanii şi postelnicеii călări, îmbrăcaţi cu capoturi roşii şi purtînd în mîni semne domneşti. Apoi veneau treti logofăt cu treti vistier, ftori logofăt cu ftori vistier, iar în mijlocul lor era marele comis cu ceauşii şi capugiii împărăteşti, însoţiţi de călăreţi turci şi romîni.

După dînşii venea ecpaiaua domnească şi se încheia cortegiul prin ortaua ciohodarilor şi a satîraşilor, căpitanii agieşti şi spătăreşti, tufecciii, matagi-iamac, sarai-iamac, icioglanii cu agaua lor, peicii şi has-ahîrlii[1]; iar în urmă de tot venea tagma Divanului purtînd topuzul, sangeacul şi semnul domniei, înconjurat de copiii din casă purtînd prapurile ţării.

Pe cînd acest alai defila pe uliţa Mihai-vodă cu acea pompă şi mărire cunoscută numai la curţile orientale, Grigore-vodă Ghica, împreună cu mitropolitul ţării, doamna cu boierii cei mari şi binişliii săi aşteptau în uşa bisericei sosirea mirilor. În fine ei sosiră şi intrară în biserică, unde se săvîrşi ceremonia religioasă a cununiei cu mare magnificenţă; iar după săvîrşirea cununiei, domnitorul zise ginerelui cu glas tare şi majestos:

— Iată, te cinstesc cu caftanul de mare spătar şi te fac caimacam al Craiovei, ca să răsplătesc bunătatea sufletului tău şi slujbele ce ai făcut ţării; fii fericit!

Junele făcu metanie şi sărută mîna domnitorului, apoi se retrase plin de bucurie că-şi ajunsese ţinta aspiraţiunilor sale; iară juna lui soţie căzu pe braţele părintelui ei, obosită de neaşteptata fericire şi-i sărută mîna cu fierbinţeală.

Acest soţ fericit era Gheorghe, fostul vătaf de curte al postelnicului[2] Andronache Tuzluc; era acel june mărinimos ce l-am văzut sacrificîndu-se ca să scape pe stăpînul său de sărăcie şi de ruşine. El venea să arate romînilor că este de ajuns ca omul să fie bun şi înzestrat de natură cu virtuţi şi inteligenţă şi, fie condiţiunea sa oricît de obscură la început,

---

[1] Garda de corp a domnitorului sau a curţii domneşti (n.a.).
[2] În original: comisului.

el va ajunge la mărire. Cît despre juna sa soţie, ea este frumoasa Maria, fata banului C..., care, deşi iubise pe Gheorghe cu multă pasiune, dar preferase mai bine moartea decît o fericire trecătoare şi dobîndită prin călcarea datoriilor sale de bună fiică; suferinţele şi disperarea ei erau acum răsplătite de ajuns.

Finele ciocoilor vechi

GLOSAR

A

abagiu = negustor de aba.
aferim = foarte bine.
agarean = păgîn ; mahomedan.
agie = poliţie.
agriehisi (a ~) = a învoi.
alagea = stofă vărgată de mătase.
alişveriş = comerţ, afaceri.
anafora = raport.
antep = varietate de vişin cu lemnul mirositor.
apalt = luare în arendă.
apelpisie = supărare, deznădejde.
aporie = încurcătură, nesiguranţă.
apostat = răzvrătit.
arabagiu, harabagiu = căruţaş care transportă cu plată oameni sau mărfuri.

arhon, arhonda = titlu de politeţe introdus în epoca domniilor fanariote.

arhondologie = istorie a familiilor boiereşti.
armaş = rang boieresc ; cel care era însărcinat cu supravegherea închisorilor şi cu executările capitale.

arnăut = soldat albanez mercenar ; servitor înarmat.
aromi (a ~) = a aţipi ; a fi cuprins de un somn uşor şi plăcut.

asopism = preocupare adîncă.

B

ban = titlu purtat de primul boier în rang în Țara Romînească (numit ban al Craiovei).

baseță = josnicie.

basilisc, vasilisc = șarpe fabulos care, în credința celor vechi, cauza moartea numai cu privirea.

baș = element de compunere intrat în limbă prin cuvintele turcești care denumesc funcții sau ranguri.

belchiță = jder cu gușa albă.

beizadea = fiu de domn, principe.

bibiluri = dantelă.

biniș = haină lungă și îmblănită, purtată mai ales la solemnități.

binișliu = curtean.

biv = fost. (În expresia *biv-vel-ban* = fost mare ban.)

blagorodnic = nobil, de neam.

blagorodnicie = noblețe.

blondură = dantelă.

bogasier = negustor de manufactură.

bogasiu = stofă colorată și cu lustru, care se importa din Orient și se întrebuința la căptușitul hainelor.

bojogar = hoț de lucruri mărunte, borfaș.

brașovenie = marfă de Brașov (fierărie, postavuri ș.a.).

buciuc = steag tătăresc.

buhur = cașmir.

buluc-bașă = șeful gărzii domnești; comandantul unui corp de 100 de călăreți.

C

cacom = hermină.
cadiu = judecător turc.
cafaz = oblon, zăbrele.
caftan = manta albă, largă şi lungă, împodobită cu fir de aur sau mătase.
caifet = înfăţişare ; asemănare.
caimacam = locţiitor al domnului ; locţiitor al diferiţilor demnitari.
calcan = pavăză (ca podoabă la cai).
calem = administraţie.
calemgiu = copist, funcţionar.
calp = falsificat.
calpac = căciulă mare, sferică, tivită cu blană fină, purtată odinioară de boieri, iar mai tîrziu şi de negustorii străini.
calpuzan = ticălos ; falsificator de bani.
camohas = stofă de mătase.
canavăţ = pînză rară din mătase.
capan = magazie de alimente pentru trupele turceşti.
capioldaş = amic, prieten.
capot = manta soldăţească.
capugiu = trimis al sultanului însărcinat cu aducerea la îndeplinire a hotărîrilor acestuia în Ţările Romîne, privind în special schimbarea domnilor.
caramfilă = sticlă, carafă.
caravani = pantaloni largi la talie şi strîmţi de la genunchi în jos, strînşi la glezne cu nasturi sau copci.
carvasara = local în care se aflau instalate birourile unei vămi.
catigorie = defăimare, calomnie.

cauc = căciulă înaltă, rotundă, purtată în trecut de boieri şi de cei care îi slujeau.

cazacliu = negustor cazac, care făcea negoţ între Ucraina şi Moldova.

căftăni (a ~) = a boieri.
căimăcămie = locotenenţă domnească.
călifar = raţă sălbatică.
cămăraş = rang boieresc ; cel care era însărcinat cu administrarea veniturilor vistieriei domneşti.

cămărăşie = administrarea ocnelor de sare.
ceacşiri = pantaloni turceşti largi, cusuţi cu găitan roşu.
cealma = turban.
chembrică = pînză vopsită şi lustruită.
chiabap, chebap = friptură la frigare.
chilim = covor turcesc cu două feţe.
chisea = pungă de tutun.
cilibi = stimat, distins.
ciochină = partea dindărăt a şeii de care se poate lega traista, desagii etc.

cioltar = pătură împodobită cu diferite cusături, care se pune sub şa.

ciohodar = slujbaş care se îngrijea de încălţămintea domnului.
ciriviş = seu de vacă topit.
cit = stambă.
citarea = stofă vărgată orientală.
ciubucciu = slujitor care avea în grijă ciubucele stăpînului.
ciur = gherghef mic pentru brodat.
ciurechi = plăcintă cu brînză.
cîzlar-agasi = comandantul eunucilor haremului.
clironomie = moştenire.
clucer = rang boieresc ; mai mare peste toate cămările domneşti.

cochinț = poreclă dată arendașilor greci.
coconar = sămînță cu gust de alune, a unui soi de pin.
comis = rang boieresc ; cel care se îngrijea de locuințele și grajdurile domnești.
conac = popas.
conchistă = cucerire.
conteș = haină lungă, îmblănită, purtată odinioară de boieri.
croazea = stofă de mătase.
cuinie = cuhnie, bucătărie.
cumaș = stofă de mătase.
cutnie = mătase cu urzeală de bumbac.

D

dedal = labirint.
deli-bașă = căpitan de delii (călăreți) ; șeful gărzii domnești.
devot = evlavios, credincios.
dioramă = tablou supus unor jocuri de lumină, spre a produce iluzia unui peisaj real.
dîrvar, dărvar = scutelnic (scutit de bir) folosit de stăpîn la tot felul de lucrări.
dosolipsie (*de* ~) = de luare și de dare.
dulamă = haină de ceremonie purtată de domni și boieri, făcută din stofă scumpă, împodobită cu blană și cu paftale.

E

eclogarion = antologie, crestomație.
ecpaia = suită.
elciu = ambasador, consul.
empericlisi (*a* ~) = a alătura.

englendisi (*a* ~) = a se distra, a petrece.
englingea = petrecere.

F

feligenă, felegean = ceaşcă (turcească) de cafea.
feregea = mantilă de vară.
fermenă, fermena = scurteică cu sau fără blană.
fieros = sălbatic.
firoseală, afiroseală = risipă.
fludă = ţesătură fină şi transparentă întrebuinţată ca văl.
foburg = cartier, mahala.
ftore, ftori, vtore, vtori = (de rangul) al doilea.
fulie = narcisă ; podoabă de pietre preţioase în forma acestei flori.
fustaş = lăncier înarmat din garda domnească.

G

gaz = ţesătură foarte subţire ; voal.
găitănar = fabricant de găitan (fir de metal sau şiret, de lînă, de mătase, întrebuinţat ca ornament la îmbrăcăminte).
gear = caşmir, şal de India.
gevrea = batistă de mătase ţesută cu fir.
ghelir = cîştig, venit neaşteptat.
ghiordan, gherdan = colan, şirag de mărgăritare sau pietre preţioase.
giubea = haină de postav, lungă şi largă, adesea căptuşită cu blană, ce se purta pe deasupra anteriului.
grămăticie = cancelarie.
gugiuman = căciulă de samur purtată de domnitor şi de boieri ca semn al demnităţii lor.

H

hale, halea = (despre boieri) în funcţie, în serviciu.
hanîmă = cadînă de neam nobil.
hataia = stofă de mătase.
hatman = comandant suprem al unei forţe armate.
hautbois = oboi.
havadiş = ştire, noutate.
havaiet = taxă, plată.
hazna = vistierie, tezaurul statului.
hătmănie = organ suprem de conducere şi organizare a întregii oştiri.
hiliarhie = comandament.
hîrşie = piele fină de miel sau de alte animale.
huzmet = slujbă, funcţie ; venitul unor dări ca vinăritul, oieritul etc.

I

iamac = logofeţel al Divanului domnesc ; ajutor.
iasîc şi tura = joc de-a rişca.
ibrişim, ibrişin = mătase răsucită, întrebuinţată la cusut, brodat, împletit.
ibrişimgiu = fabricant sau negustor de ibrişin.
iciolan, icioglan = paj, copil de casă.
ichilic = măsură de 50 de dramuri.
idicliu = slugă la palatul domnesc.
ilichie = vîrstă, etate.
imamea = capătul de chihlimbar al ciubucului.
imbrohor = cel care se îngrijea de grajdurile sultanului.
imiclic = porţia de pîine şi de mîncare ce se dădea fiecărei slugi pentru o zi.
iminei = pantofi ; odinioară pantofi de marochin, purtaţi de boieri.

indruşaim, indrişaim, endrişaim = muşcată.
ipingea = manta de dimie cu glugă, fără mîneci.
irat = venit, avere.
ipochimen = persoană.
iproci = etc., şi aşa mai departe, şi altele.
isnaf = breaslă.
ispaşă (foaie de ~) = dovadă necesară pentru despăgubirea unei stricăciuni.
ispravnic = şef al administraţiei şi al poliţiei dintr-un judeţ; administrator, intendent.
isprăvnicel = vătaf.
işchiuzar = dibaci.
işlic = căciulă turcească, înaltă, de sobol, purtată odinioară de vodă şi de doamnă precum şi de boieri.
itichi, itica = morală, virtute.
iuşchiuzarlîc, iuschiuzarlic = dibăcie, şiretenie, meşteşug.
iuzluc = monedă turcească veche.

L

leiţă = monedă veche de douăzeci de parale.
libov = dragoste, pasiune.
libadea = un fel de anteriu, fermenea.
licurin = chefal afumat.
limoniu = galben ca lămîia.
lipscan = negustor care vindea marfă adusă de la Lipsca.
logofăt (~ de obiceiuri) = maestru de ceremonii.
logogrif = enigmă.
lude, liude = contribuabil.

M

madea = pricină, chestiune.
mahmudea = monedă turcească de aur.

malonest = necinstit.
malotea = haină îmblănită femeiască.
maltef = mătase de Malta.
manaf = tîlhar ; soldat turc.
manget = volan (la rochie).
maniță = stofă ușoară.
mansup = slujbă, funcție.
marafet = însușire, îndemînare, meșteșug, talent.
masalagiu = potlogar ; purtător de torțe.
mataragi-iamac = slujbaș al curții domnești.
mavrofor = ostaș din batalionul sacru al Eteriei.
mazili (a ~) = a destitui, a scoate din slujbă.
medelnicer = rang boieresc ; cel care avea acest rang era obligat să toarne domnului apă pentru spălatul mîinilor. (În roman este utilizat cu sensul de titlu moștenit.)
mehtup = raport, scrisoare oficială, petiție.
meși = cizmulițe din piele fină, lungi pînă la glezne.
mintean = pieptar împodobit cu găitan, purtat odinioară de arnăuți.
mofluzi (a ~) = a da faliment, a fi ruinat.
morico = roșu-vinețiu.
muchelef = îmbrăcat cu îngrijire, fercheș.
muhafiz = comandant al unei cetăți turcești.
mujdea = știre, veste.
mumbașir, bumbașir = pază ; slujbaș polițienesc pentru încasat dările.
mursă = semn făcut pe obraz pentru a imita o aluniță ; benghi.
musul = muselină (țesătură de bumbac sau de mătase, subțire și străvezie).

N

nafe = blană de pe pîntecele vulpii.
naht = bani gata ; peșin.

narghilea = lulea de origine orientală.
nart = preţ obligatoriu fixat de autorităţi pentru vînzarea unor mărfuri de primă necesitate.
nefer = oştean.
neramz = portocal.
nezam, nizam = ordin, lege.

O

obrocit = termecat, vrăjit.
odagaci = substanţă aromatică.
ofis = decret.
ordie = oaste.
organ = orgă.
orta = ceată de ostaşi.
otuzbir = joc de cărţi.

P

padişah = sultan.
pambriu = stofă din lînă merinos.
panevghenie = nobleţe.
panţarolă = numele unui joc de cărţi care se joacă între trei persoane.
papornită = sticlă îmbrăcată cu o împletitură de papură; coş împletit din papură.
paradigmă = pildă.
parastisi (a ~) = a reprezenta.
paravalisi (a ~) = a compara.
parimie = proverb.
pazarghidean = slujitor folosit pentru tîrguielile de pîine, carne şi zarzavaturi.
pazvantlîu = ostaş rebel din oastea lui Pazvantoglu.

pean = imn războinic.
peic = soldat din garda domnească.
pembe = roz-trandafiriu.
peşchegiu = cel care încasa plocoanele, tributul către Poarta Otomană.
peşcheş = dar ; haraciu ; plocon.
pitac = ordin domnesc ; diplomă de boierie.
pitar = rang boieresc ; cel care era însărcinat cu supravegherea brutăriei domneşti.
pituşcă = franzelă.
pliroforisi (a ~) = a lămuri, a informa.
polcovnic = comandant de regiment ; comandant peste miliţia unui judeţ.
polcovnicie = funcţia de polcovnic ; autoritate reprezentată printr-un polcovnic.
postelnic = mare rang boieresc ; ministru al afacerilor externe.
poturi = pantaloni largi în partea de sus şi strînşi pe pulpe.
praxis = experienţă.
primiţiu = pîrgă, primele roade ale pămîntului.
pristav = cel care anunţa poporului ştirile oficiale ; crainic ; funcţionar administrativ.
prodigalitate = risipă.
proscalisi (a ~) = a invita, a pofti.
provalisi (a ~) = a propune.

R

rahtivan = cel care avea în grijă caii domneşti.
răcar = scutelnic ce era dator să aducă stăpînului lui cîte 100 raci pe săptămînă.
regeal = mare demnitar al Porţii Otomane.
regealîc = protecţie înaltă.

ristic (gogoaşă de ~) = gogoaşă crescută pe frunzele stejarului, care se întrebuinţează ca suliman.

rubia = monedă turcească de aur.
ruşfet = mită, bacşiş.

S

sacnasiu = încăpere mică la catul de sus al caselor domneşti şi boiereşti, ieşită în afară şi închisă cu geamlîc şi cu obloane ; cameră de aşteptare.

saftian = marochin, piele de capră.
salepgiu = vînzător de salep (băutură turcească).
saltanat = pompă, alai.
salţă = zeamă acrişoară cu care se ungeau anumite fripturi.
sameş = casier.
samur = blană de jder siberian.
sandal = stofă de mătase.
sangeac = steag verde cu semilună.
sangulie = maramă cusută în mătase şi fir.
sarai, serai = palat al sultanului sau al marilor demnitari turci.

satîraş = slujitor înarmat din garda domnească.
satîrgi-başa = comandantul gărzii domneşti.
sărmaciu, sîrmaciu = surlar, trompetist.
scatolcă = lădiţă.
scutelnic = ostaş care slujea fără leafă, fiind în schimb scutit de biruri.

sediţios = răzvrătitor, răzvrătit.
seimean = ostaş mercenar din garda domnească.
seleam-ceauş = cel care mergea înaintea domnului, anunţîndu-i sosirea.

seraschier = comandant al unei armate sau provincii ; ministru de război la turci.

serdar = rang boieresc echivalent unui general de cavalerie.
serhat = fortăreaţă.
simigiu = vînzător de simit, covrigi, plăcinte.
simizet, şimizet = un fel de ie.
sinorisi (a se ~) = a se potrivi, a-şi pune mintea cu.
sistisi (a ~) = a recomanda, a îndrepta, a trimite.
sluger = rang boieresc; cel însărcinat cu aprovizionarea curţii domneşti.
sofologiatos = cărturar, învăţat.
spătar = rang boieresc; cel care avea sub comanda sa trupele de lefegii.
spătărie = închisoare unde se întemniţau cei osîndiţi de marele spătar.
spudaxit = învăţat.
stacoj = rac de mare.
stacojiu = roşiatic.
stărostie = administraţia breslelor.
stolnic = rang boieresc; cel care supraveghea masa domnească.
stos = numele unui joc de cărţi.
sultan-mezat = licitaţie; cochii vechi.
suvai, sevai = stofă albă de mătase.

Ş

şal = stofă orientală din lînă fină.
şamalagea = stofă de Damasc.
şatrange = joc de şah.
şătrar = rang boieresc; cel care era însărcinat cu supravegherea corturilor domneşti. În timp de război era comandant al artileriei şi al taberelor.
şişinea = puşcă lungă.

T

tacîm = şir.

taclit = bucată de stofă sau de mătase vărgată, cu care se legau boierii la cap sau peste mijloc, după moda turcească.

tacrir = interogatoriu.

talpaş = infanterist.

tambură = mandolină.

taraf = tagmă, partid.

taxid = marfă de import.

tălăniţă = nume dat unei femei degradate.

tătarcă = învelitoare a capului.

tefterdar = ministru de finanţe la turci.

teşcherea = înscris.

telal-başa = starostele telalilor (strigători publici).

terzi-başa = starostele croitorilor.

tifarichi = capodoperă a unei industrii.

topuz = măciucă ; sceptru, buzdugan.

treti = (de rangul) al treilea.

treti logofăt = vătaf de moşie.

tripod = scaun cu trei picioare.

tufecciu = oştean lefegiu în garda domnească.

tui = steag turcesc făcut din cozi albe de cai, prinse de o lance vopsită în roşu, cu semilună în vîrf.

tumbac, tombac = aliaj de cupru cu zinc.

tuzluci = cizme de dimie ; ghetre de aba încheiate dindărăt cu copci sau cu şireturi.

V

valide (sultana ~) = mama sultanului.

vătaf = mai mare peste slugile unei case boiereşti ; administratorul unei moşii boiereşti.

vel = (precedînd un titlu sau un rang boieresc) mare.

vistier = rang boieresc; cel care era însărcinat cu administrarea veniturilor vistieriei domnești, un fel de ministru de finanțe.

volnicie = autorizație; independență.

vtori vezi *ftore*.

Z

zabet = stăpînire, autoritate.

zaherea = provizie.

zalhana = abator.

zalisi (a ~) = a zăpăci, a tulbura.

zapciu = cel ce strînge dările; administrator.

zapcilîc = funcțiunea de zapciu; execuție, silire a plăti dările.

zapt (a face ~) = a confisca.

zarf = suport pentru feligean.

zavistie = intrigă, pîră; ură, dușmănie.

zuf = stofă de lînă subțire și ușoară.

CUPRINS

Catalogul colecției

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

— 1960 —

1. M. Eminescu — *Poezii* — 342 pag. — 5 lei
2. I. L. Caragiale — *Teatru* — 472 pag. — 5 lei
3. F. M. Dostoievski — *Amintiri din casa morților* — 400 pag. — 5 lei

4-5. V. Alecsandri — *Culegere de proză*
I *Călătorie în Africa* — 368 pag. — 5 lei
II *Dridri* — 272 pag. — 4 lei

6. Ion Creangă — *Amintiri, povești, povestiri* — 224 pag. — 4 lei
7. H. Barbusse — *Focul*, roman — 448 pag. — 5 lei
8. M. Sadoveanu — *Zodia cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă*, roman 448 pag. — 5 lei
9. P. Ispirescu — *Basme, legende, snoave* — 320 pag. — 5 lei
10. F. Gladkov — *Cimentul*, roman — 400 pag. — 5 lei
11. St. O. Iosif — *Versuri* — 324 pag. — 5 lei
12. H. Sienkiewicz — *Nuvele* — 248 pag. — 4 lei
13. Mihai Beniuc — *Poezii* — 348 pag. — 5 lei
14. N. Ostrovski — *Născuți în furtună*, roman — 246 pag. — 4 lei
15. G. Coșbuc — *Fire de tort* — 396 pag. — 5 lei
16. * * * — *Alexandria * Esopia* — 214 pag. — 4 lei
17. Anatole France — *Crima lui Sylvestre Bonnard* — 202 pag. — 4 lei

18. N. Bălcescu — *Romînii sub Mihai-voievod Viteazul* — 410 pag. — 5 lei

19. Al. Davila — *Vlaicu-vodă,* dramă — 230 pag. — 4 lei

20. Tudor Arghezi — *Versuri* — 392 pag. — 5 lei

21-23. M. Gorki — *Trilogia autobiografică:*
I *Copilăria* — 262 pag. — 4 lei
II *La stăpîn* — 416 pag. — 5 lei
III *Universitățile mele* — 172 pag. — 3 lei

24. C. Hogaș — *Pe drumuri de munte* — 412 pag. — 5 lei

25. Goethe — *Suferințele tînărului Werther,* — 164 pag. — 3 lei

26-27. Zaharia Stancu — *Desculț,* roman, partea I — 252 pag. — 4 lei
— *Desculț,* roman, partea a II-a — 400 pag. — 5 lei

28. I. S. Turgheniev — *În ajun,* roman — 184 pag. — 3 lei

29. M. Sadoveanu — *Soarele în baltă * Divanul Persian* — 256 pag. — 4 lei

30. Guy de Maupassant — *Bulgăre de seu,* nuvele și schițe — 278 pag. — 4 lei

31-32. Ioan Slavici — *Nuvele*
I *Moara cu noroc* — 276 pag. — 4 lei
II *Pădureanca* — 304 pag. — 4 lei

33. Kovács György — *Cu ghearele și cu dinții,* roman — 346 pag. — 5 lei

34. Ion Ghica — *Din vremea lui Caragea* — (Scrisori către V. Alecsandri) — 314 pag. — 5 lei

35. Eschil — *Perşii* * *Cei şapte contra Tebei* — 170 pag. — 4 lei

36. V. G. Korolenko — *Fără grai*, nuvelă — 254 pag. — 4 lei

37-38. Liviu Rebreanu — *Răscoala*, roman, partea I — 256 pag. — 4 lei
— *Răscoala*, roman, partea a II-a — 256 pag. — 4 lei

39. I. L. Caragiale — *La hanul lui Mînjoală*, nuvele şi povestiri — 272 pag. — 4 lei

40. Boris Gorbatov — *Neînfrînţii*, roman — 224 pag. — 4 lei

41-42. B. P. Hasdeu — *Scrieri literare*
I *Poezii* * *Micuţa* * *Ursita* — 218 pag. — 4 lei
II *Răzvan şi Vidra* * *Trei Crai de la Răsărit* * *Ioan-vodă cel Cumplit* — 368 pag. — 5 lei

43. A. Fadeev — *Înfrîngere*, roman — 200 pag. — 4 lei

44. M. Sadoveanu — *Istorisiri despre vînători şi pescari* — 460 pag. — 5 lei

45. Marin Preda — *Moromeţii*, roman, 490 pag. — 5 lei

46. Jack London — *Călcîiul de fier*, roman — 472 pag. — 5 lei

47. N. D. Cocea — *Pamflete şi articole* * *Vinul de viaţă lungă* — 432 pag. — 5 lei

48. Julius Fučik — *Reportaj cu ştreangul de gît* — 160 pag. — 3 lei

49. * * * — *Flori alese din poezia populară* — antologia poeziei lirice — 552 pag. — 5 lei

50. Émile Zola — *Germinal*, roman, vol. I — 452 pag. — 5 lei

51. Émile Zola — *Germinal*, roman, vol. II — 360 pag. — 5 lei

52. Nicolae Filimon — *Ciocoii vechi și noi*, roman — 352 pag. — 5 lei

Responsabil de carte : C. Mohanu
Tehnoredactor : S. Malcaş
Corector : D. Gruberg şi E. Găvănescu

Dat la cules 07.11.60. Bun de tipar 09.12.60. Tiraj 40.145 ex. Hîrtie tipar de 50 gr./m². Ft. 700×920/32. Coli ed. 15,13. Coli de tipar 11. Ediţia III. Comanda 5230. Planşe tiefdruck 1. A. nr. 0967. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8R—31.

Tiparul executat sub com. nr. 1911 la Combinatul Poligrafic Casa Scinteii „I. V. STALIN",
Bucureşti — R.P.R.

